

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚῆ ἙΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΣ ΙΒ'

ΜΑΡΤΙΟΣ 1963

ΤΕΥΧΟΣ 181ον

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ, Διδασκάλου

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΕΡΕΥΣ ΣΟΥΓΔΟΥΡΗΣ

Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

(1645;—1725)

—(Ὁ Δάσκαλος ὁ συγγραφέας ὁ ἄνθρωπος)—

«Πᾶσαν τὴν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων ὄσαν
Ἑσθώπην καταβαρβαρωθεῖσάν πῶς ἔξεπαίδευσεν...»

(Μελέτιος Γεωγράφος Ἑκκλ. Ἰστ. Τ. Γ' σελ. 490)

Στὴ σεπτῇ μνήμῃ τῶν Δασκάλων μου ΜΑΝΘΟΥ
ΤΣΙΚΑ καὶ ΧΡΗΣΤΟΥ ΣΟΥΛΗ μὲ βαθύ σεβασμὸ
καὶ εὐγνωμοσύνη «ἀνθ' ὧν ὑπέρ ἐμοῦ ἔπραξαν».

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Ἐφορμὴ πρώτης γνωριμίας μου μὲ τὸ μεγάλο Ἡπειρώτη Δάσκαλο Γεώργιο Σουγδουρῆ στάθηκε τὸ τοπωνύμιον τοῦ χωριοῦ Βελισίατα «Γλύκαινα», ἐκτεταμένη μᾶλλον περιοχὴ ποιητικῶν χωριῶν, ποὺ ἀνήκον στὴν ἀδελφὴν τοῦ Χάϊδω Γλύκαινα, γυναῖκα τοῦ περιφημοῦ ἀπὸ τὰ Γιάννινα ἐκδότη τῆς Βενετίας Νικόλαου Γλυκῆ. Στὴ διαθήκη της, συγκεκριμένα ἡ Χάϊδω, ἀφῆκε «τοῦ ἡγαπημένου της», καθὼς γράφει, ἀδελφοῦ Γ. Σουγδουρῆ τὸ ὑποστατικὸν της αὐτῆς τῆς Βελισίαςτας, «νά εἶναι νοικοκύρης καὶ νά τὸ κάμῃ ὡς θέλει καὶ βούλεται, δι' ἣταν πατρικὸν τοὺς προῦγμα καὶ τῆς τὸ ἔδωκαν οἱ γονεῖς τοὺς διὰ προικίον».

Γιὰ τὸν «ἡγαπημένον» λοιπὸν αὐτὸν ἀδελφὸν τῆς Χάϊδω, ἄρχισα ἀπὸ τότε —γιατὶ παρουσίαζε ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον— νά συγκεντρώσω λογῆς πληροφορίες σκόρπιες σὲ παλῆα καὶ νεώτερα βιβλία, ἀκόμα καὶ τὸ χωριὸν τοῦ τὸ πατρικὸν ἐπισκέφθηκα, νά ἰδῶ μὴπως ἡ νῦντινα μνήμη δέξασσε μέσα ἀπὸ τοὺς αἰῶνες ποὺ πέρασαν τίποτε σχετικὸ, καὶ ἐπιχειροῦν τώρα, μὰ ποὺ ἔλειπε ὅποιαδήποτε γι' αὐτὸν συνθετικὴ ἐργασία, νά πληρώσω τὸ κενό, παρουσιάζοντας κατὰ τὴς ἕσας βέβαια ἀπὸ τὸ

καθ' αὐτό μου ἔργο περισσεύουν δυνάμεις καὶ μὲ βάση τις ὡς τώρα συναγμένες εἰδήσεις, τὸ σφόδρὸν καὶ πολὺν παλαιὸν συντοπίτη Δάσκαλο, πρῶτον σιὸς πρώτους ἀναγεννητὴ καὶ Διδάσκαλο τοῦ Γένους.

Α'.

ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ 1650 – 1750

Προτοῦ ἀσχοληθῶ μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τοῦ Σουγδουρῆ, θεωρῶ σκόπιμο νὰ δώσω σὲ γενικὲς κατὰ τὸ δυνατόν γραμμὲς τὴν εἰκόνα, πού παρουσίαζε στὴν ἐποχὴ του ἡ Ἡπειρωτικὴ πρωτεύουσα, τὶς οἰκονομικὲς συνθήκες καὶ τὴν ἐκπαιδευτικὴ ἰδιαίτερα πραγματικότητά μέσα στὴν ὁποία διαβιοῦσε ὁ λαὸς τῆς, στοιχεῖα, πού θὰ ἀποτελέσουν κατὰ κάποιον τρόπο τὸ πλαίσιο, πάνω στὸ ὁποῖο θὰ προβληθῆ κατόπι ἡ προσωπογραφία τοῦ Δασκάλου.

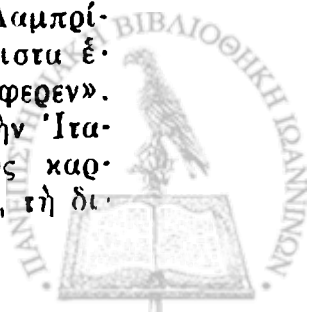
1) Ἐμπόριο

Ὁ 17^{ος} αἰώνας καὶ ξεχωριστὰ τὸ δεύτερο μισό του, σὶς ἀρχὲς περίπου τοῦ ὁποίου ἐμφανίζεται ὁ Σουγδουρῆς, χαρακτηρίζεται ἀπὸ μιὰν ἔντονη καὶ πρωτόφαντη στὴ δουλωμένη Ἑλλάδα ἀνθισση τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν γραμμάτων στὰ Γιάννινα. Πολὺ πρὶν ἢ πόλη παρουσίαζε τὴν ὄψη χώρας πολυάνθρωπης μὲ χριστιανούς στὴ μέγιστη πλειοψηφία τοὺς κατοίκους, ὅπου καθὼς μαρτυροῦν ὁ περιηγητὴς Ἰωάν. Μηλοῦτης Πάτιμος, πού σύγκαιρα τὴν ἐπισκέφθηκε (1588), ὑπῆρχαν «πραγματευτάδες σφόδρα ἐν τῇ Βενετίᾳ καὶ διδάσκαλοι πολλοὶ καὶ καλοὶ ἀνθρώποι» (1). Ἰδιαίτερα οἱ ἐμπορικὲς τῆς σχέσεις μὲ τὴ Βενετία, εἶχαν ἀρχίσει ὀλίγα κίβλας χρόνια μετὰ τὴν κατάχτηση (2) καὶ ἐξελισσόμενες ἀσταμάτητα ἐπεκτάθηκαν καὶ σ' ἄλλες τῆς Ἰταλίας πόλεις, καθὼς τὴν Τεργέστη, τὴ Γένοβα, τὸ Λιβόρνο. Ἀπὸ τότε ἀκόμα ἀρχίζει νὰ σημειώνη τὴν εὐτυχῆ παρουσία του τὸ καταπληχτικὸ ἠπειρωτικὸ ἐμπορικὸ δαιμόνιο, πού μὲ τὶς λαμπρὲς ἐπιτεύξεις του θὰ ἐξασφαλίσῃ σιὸς Ἡπειρωτῆς ἐπίζηλη καὶ προνομιακὴ μεταξὺ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων θέση. Ἡ ἠπειρωτικὴ πρωτεύουσα τῆς ἐποχῆς πού ἱστοροῦμε, εἶχε καταστῆ τὸ σπουδαιότερο κέντρο τοῦ διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου γιὰ τὴν κάτω Ἀλβανία καὶ τὴν Ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα. Γιαννιώτες δὲ ἔμποροι περιερχόμενοι τὰς ἀνά τὴν Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία συγκροτούμενες πανεγύρεις, ἀγόραζαν τὰ λογῆς ἐμπορεύματα τοῦ τόπου μας, λάδια, κερί, βαλανίδια, μετὰξια, πρινοκόκκια, βαμπακερὰ νήματα, τσέργες, κάπες, δέρματα, λινοκόκκι, καὶ διὰ τῶν Ἡπειρωτικῶν σκαλωμάτων τῆς Γουμνίτσας, Σαγιάδας καὶ Ἀγίων Σαράντα καὶ τῆς Κέρκυρας σὰν ἐνδιάμεσου σταθμοῦ, τὰ κατήνθυναν πρὸς τὴ Βενετία. Τὰ λιμανάκια αὐτὰ ἦταν τὰ μόνα ἀνοιχτὰ παράθυρα τῆς Τουρκοκρατημένης Ἑλλάδος, πού ἐβλεπαν πρὸς τὴ Δύση καὶ ἀπ' αὐτὰ, μαζὶ μὲ τὶς κάθε εἴδους πρᾶματιες τῆς, τὰ γυαλικά, καρφιά, χαρτί, ὑφάσματα πολυτελῆ, καπέλλα, ψιλικά, χρώματα, βιβλία, ὑλικά γιὰ τὶς ἐδῶ ἀνθούσες βιοτεχνίες (12) (γυνοποιίας, βυρσοδεψίας, χουσοχοιίας, φλοκατοποιίας, χουσοκεντετικῆς, τσαρουχοποιίας) θὰ γλιστρήσουν, δειλὰ—δειλὰ στὴν ἀρχή, ἀκράτητα κατόπιν, τὸ ρωμαλεὸ μεταρρυθμιστικὸ τῆς πνεύμα καὶ οἱ ἰδέες οἱ νεωτεριστικὲς, γιὰ νὰ δώσουν στὴν πόλιν αὐτὴ πρῶτα—πρῶτα, τὴ νικηφόρα μάχη τους μὲ τὸν ἑλληνικὸ μεσαίωνα. «Ἐβριθεν δὲ τὴν ἐποχὴν αὐτὴ ἢ πόλις, γράφει ὁ Λαμπρίδης, ξένων ἐκ πολλῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἀβανίας χίρην ὑποθέσεων, καὶ συναλλαγῶν. Διότι τὰ Γιάννινα ἦσαν τότε ἔδρα Διοικήσεως μεγάλου μέρους τῆς Ἑλλάδος ἐνῶ πρὸ τοῦ 1688 τουλάχιστον ἢ ἐπαρχία Ἀργυροκάστρου καὶ πᾶσα ἢ Θεσπρωτία ὑπὸ ἕτερον Διοικητὴν ἐν Δελβίνῳ ἐδρεύοντα ἐτέλουν». (Μελετ. Α' σελ. 45).

Κι ὁ αὐτόπτης τὸν ἴδιο καιρὸ Ἕλληνας περιηγητὴς Srou (1666) προσμαρτυράει γράφοντας, «ἡ πόλις διέπρεπε τότες ἐπὶ πολυανθρωπία, λαμπρότητι καὶ πλούτῳ ἐμπορικῷ». Ἡ δὲ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνηση, πού λίγο ἀργότερα (1731), ἀπαριθμησε τοὺς κατοίκους τῆς, βρῆκε σ' αὐτὴ 8.000 οἰκογενειῶν, 40 δηλαδὴ χιλιάδες ἀνθρώπους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πάνω ἀπὸ 30.000 ἦταν Χριστιανοί. Ἡ καταπληκτικὴ αὐτὴ ἀύξηση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλης, πὺ ἄς σημειωθῆ παραβάλλονταν γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἐμπόριό τῆς ἀπὸ τὸν Γάλλο πρᾶχτορα στὴ Σαγιάδα Garner (1702) πρὸς τὴ Μασσαλία, ὀφείλονταν κατὰ τὸ Λαμπρίδη πάντα καὶ σὲ μετοικεσίαι κατοίκων τῶν ἐπαρχιῶν «μάλιστα δὲ ἐκ Βαγενητίας καταδυναστευομένων ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν». «Ἀλλὰ καὶ ἡ διατήρησις τοῦ πλούτου τῆς εὐγενείας καὶ ἐπισημότητος, συνεχίζει, τῆς πόλεως ταύτης ἐπὶ τόσους αἰῶνας, εἰς τὰς μετοικεσίαις ταύταις ὀφείλεται». (Λαμπρίδου ὁ. π. σελ. 47).

2. Νεοελληνικὴ Ἀναγέννηση

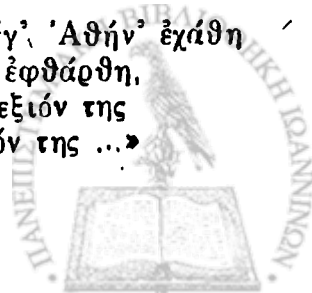
Ἀπὸ τὸν περασμένο ἀκόμη αἰῶνα, τὸν ΙΣΤ', οἱ Ἕπειρωτὲς φεύγοντας τὴ δουλεία καὶ χάρι τῶν ἐμπορικῶν τους διαφορόντων, πὺ τὴν ἀκώλυτη ἀνάπτυξή τους εὐνοοῦσε τὸ ἐλευθεριώτερο εὐρωπαϊκὸ κλίμα, θὰ συστήσουν στὴ Βενετιὰ ἀνθηρότατη μὲ ρίζες βαθειῆς καὶ συγκρότησιν ἄρτια παροικία, «πρώτη καὶ ἐπιφανέστερα, κατὰ τὸ Λαμπρίδη, τῶν ἐκ προσφύγων Ἑλλήνων ἐμπόρων συσταθειῶν Κοινοτήτων, εἰς ἣν ὁμολογουμένως τὴν ἐν τῷ ΙΖ' αἰῶνι πανταχοῦ σχεδὸν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἀναζωπύρωσιν τῆς Δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ὀφείλομεν (Ἄγαθ. Α' σελ. 14). Οἱ ἐγκατεστημένοι ἐκεῖ πατριῶτες, θὰ βρῶνται ἀδιάλειπτα σὲ στενὴ ἀνταπόκριση μὲ τὴν Πατρίδα, καὶ μὲ τὴς ταχτικῆς συνδρομῆς, τὴς ἡγεμονικῆς χορηγίας τους καὶ τὰ ἀποστελλόμενα παντοειδῆ βιβλία, πὺ περίφημα Ἕπειρωτικὰ Τυπογραφεῖα, (3) ἰδρυμένα τὸν ἴδιον αὐτὸν καιρὸ ἐτύπωναν ἐκεῖ, θὰ συμβάλλουν ἀποφασιστικὰ στὴν ἀφύπνιση τὴν τοπικὴ καὶ γενικώτερη τοῦ τυραννουμένου λαοῦ τῆς. Κι ὅπως συμβαίνει, καθὼς γράφει ὁ Μεγάλος τῆς Λογοτεχνίας μας, ὁ Καζαντζάκης, στὴς ἐποχῆς τῆς Ἀναγέννησης, ἔτσι καὶ τότες, «ἀχαλίνωτη ἦταν ἡ λαχτάρα τοῦ νοῦ νὰ ἐννοήσῃ ὅσο τὸ δυνατὸ περισσότερα καὶ νὰ διατρέξῃ ὅσο τὸ δυνατὸ πλαιύτερο κύκλο στὴ θεωρία καὶ στὴν πράξη. Οἱ ἄνθρωποι στὴς ἀνοικιῶτικες τοῦτες ἐποχῆς ἔχουν μιὰ παιδιῶτικὴ ἀνυπομονησία, παραδέχονται σὲ χάος γόνιμο, πὺ τὸ διαπερνοῦν πότε πότε ἀστραπῆς μεγαλοφυΐας». (Ἰσπανία σελ. 73). Μεγάλοι εὐεργῆτες κι' ἄνδρες φιλογενεῖς σὰν τοὺς Ἡγούμενους, τοῦ Γκιουμάδες, τοὺς Μαρούτσηδες, πὺ ποτισμένοι ὅλοι τους μὲ τὸ ἀναγεννητικὸ ἐκεῖνο Δυτικὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἀκράδαντη πίστι, πὺς ἡ πνευματικὴ ἀναγέννηση τοῦ Ἕθνους θὰ φέρῃ κατ' ἀναπόδραστη ἀνάγκη καὶ τὴν πολιτικὴ, θὰ προχωρήσουν στὴν ἴδρυση Σχολῶν ἀνώτερων στὴ γενέθλια πόλη, ἀνακαλῶντας κατ' ἐπιτυχῆ παλαιότερη ἔκφραση «τὰς Μούσας εἰς τὴν παλαιὰν αὐτῶν κατοικίαν» γιὰ νὰ διώξουν μακρὰ τὴ ζοφερὰ νύχτα τῆς ἀμάθειας καὶ ὀπισθοδρόμησης πὺ σὰν βραχοὶ αἰῶνες τῆς πίεξε τὰ στήθια. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, πὺ ἀναφάνηκαν μέσα ἀπὸ τὴν τάξη τῶν πλουσίων ἀπόδημων πραγματευστῶν καὶ πὺ κύριο γνῶρισμά τους στάθηκε ἡ θερμὴ σγάπη πρὸς τὰ γράμματα, θὰ ἐγκαινιάσουν μὲ τὴς φροντίδες τους γιὰ τὴν παιδεία τοῦ Ἕθνους μιὰν ἔξοχη παράδοση, πὺ θὰ κρατηθῆ ἀκμαία, ὡς τὰ τέλη καὶ πέρα τοῦ περασμένου αἰῶνα. — «Ἄνευ τῆς προϋπάρξεως τῶν πρὸς τὸν Θεοῦ μίμησιν ἐνεργησάντων τούτων Ἕπειρωτῶν, γράφει ὁ ἴδιος ὁ Λαμπρίδης (ὁ. π.), οὐ μόνον τὰ Ἰωάννινα, ἀλλ' αὐτὰ τῶν παρελθόντων μάλιστα ἐκατονηταετηρίδων Ἀθῆναι, ἀλλ' καὶ πᾶσα ἑλλ. χώρα σπουδᾶως θὰ διέφευρεν». Ἡ στενὴ λοιπὸν συνάφεια καὶ ἐπικοινωνία μὲ τὴ Λύση καὶ ξεχωριστὰ τὴν Ἰταλία, ὅπου ἡ μεγάλη Ἀναγέννηση εἶχεν ἀρχίσει ν' ἀποφέρει τοὺς εὐχυμούς καρπὸς τῆς, ὑποβοηθεῖ, παρὰ τὴς ἐπικρατοῦσας ἑξαιρετικὰ ἀντίθετος συνθήκης, τὴ δι-

είσδυση και εὐδοκίμηση τοῦ σφριγηλοῦ αὐτοῦ ἀνανεωτικοῦ ρεύματος καὶ στὴν Ἡπειρωτ. Πρωτεύουσα. Θάλεγε κανεὶς, πὼς ἡ τελευταία αὐτὴ χώρα ἔρχοιταν νὰ ξεπληρώσει, κατὰ κάποιον τρόπο, βαρεῖα παλαιότερη ὀφειλὴ της πρὸς τὴ μοναδικὴ μητέρα τῶν φῶτων καὶ πρώτη παιδαγωγὸ τῆς ἀνθρωπότητος Ἑλλάδα, ἀνταποδίδοντας σὰν σὲ κατοπτρικὴ ἀντανάκλαση «τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν», τὸ νεώτερο ἀντὶ τοῦ κλασσικοῦ της πνεύματος. Ὑπὸ τὴ θερμοουργὸ πνοή του ἀνοίγουν, ἢ μιὰ κοντὰ τὴν ἄλλη, καθὼς τὰ λουλούδια τὰ πεταλά τους στὴ θαλπωρὴ τοῦ ἀνοιξιᾶτικου ἡλιου, οἱ σχολές, πού θὰ σταθοῦν πρότυπα σ' ὅλη τὴ Βαλκανικὴ καὶ τὴ Μ. Ἀσία ἀκόμα, ἀνακινοῦνται ταυτόχρονα καὶ γιὰ πρώτη φορὰ τὰ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα, ἢ σχολαστικὴ παράδοση ἀρχίζει νὰ ὑποχωρεῖ μπροστὰ στὴν ἐπισιτήμη καὶ ἢ δημοτικὴ γλῶσσα γενικὰ κερδίζει ἔδωκος. Ἐμφανίζονται σύγκαιρα φωτισμένοι δασκάλοι ἔμπλεοι ἀνώτερης παιδείας, καὶ ἀγάπης ἐξημεμένης πρὸς τὴ σκληρωμένη πατρίδα καὶ τὸ λαὸς της, θαρραλέοι νεωτεριστές, πού μὲ τὴν ἀπαράμιλλη πίστη καὶ τὴν ἐπιμονὴ τους στὶς νέες μεθόδους, θ' ἀναταράξουν τὸ σκοτεινὸ τέλμα τῆς ἐθνικῆς παιδείας, θὰ θέσουν νέα προβλήματα, θραύοντας τὴ σιωπὴ καὶ κινητοποιώντας τὴ σκέψη στὴ λύση τους, θ' ἀναγκάσουν τὴν ὑπνώτουσα ἐθνικὴ συνείδηση νὰ σκεφθῆ πάνω στὴν κατάστασή της, θ' ἀνοίξουν τέλος τὸ δρόμο τοῦ Διαφωτισμοῦ. Κι ὡς μὴ μᾶς διαφεύγει, πὼς ὅλοι αὐτοὶ οἱ πρῶτοι ἀναγεννητές τῆς ἐθνότητος ἐκκολάφθηκαν στοὺς κόλπους τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, πού μετὰ τὴ λαίλαπα τῆς κατάκτησης, τότε πού ὁ ζυγὸς τῆς σκλαβιάς ἔπεσε σὰν ἀσήκωτο πένθιμο βάρος στὶς πόλεις καὶ τὰ χωριά μας συντρίβοντας τὸ θάρρος καὶ ἀποθαρρύνοντας τὴν πίστη, ὑψώθηκε αὐτὴ τὴ φορὰ πάνω ἀπὸ τὴν ἔρημη καὶ ματωμένη χώρα, «σὰν τὴν κιβωτὸ τοῦ Νῶε πάνω σιὰ νερὰ τοῦ κατακλυσμοῦ», γιὰ νὰ διαφυλάξῃ τὰ ἱερά καὶ τὰ ὄσια τοῦ δύσμοιρου Γένους, τὴν συνοχὴ του, τὴν ὑπόστασή του...

Ἡ Νεοελληνικὴ λοιπὸν Ἀναγέννηση, γεγοιὸς ἀναμφισβήτητο, σημειώνει τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τὴ σωστικὴ παρουσία της μὲ πρωταρχικὸ λίκνο καὶ κοιτίδα τὴν πόλη τῶν Γιαννίνων, ὅπου παρατηρεῖται μιὰ πρωτόφαντη ὀρηκτικὴ ἀναβλάστηση τοῦ διαφέροντος γιὰ ἔρευνα καὶ μάθηση πληρέστερη. Ἀπ' ἐδῶ καὶ στὴ διάρκεια ἐνὸς περίπου αἰῶνα, ἴδια μὲ κῆμα παλιρροιακὸ τεράστιο πνευματικῆς ζωῆς, θ' ἀπλωθῆ ἀκάθεκτη πρὸς κάθε γωνιά τῆς δούλης πατρίδας καὶ τοῦ διεσπαρμένου ἑλληνισμοῦ, ἐγκαινιάζοντας μιὰν ἀληθινὰ καινούργια ἐποχὴ καὶ μιὰ ἀσταμάτητη ἀνοδικὴ γιὰ τὸ γένος πορεία πρὸς τὶς σφαιρὲς τῆς πραγμάτωσης τῶν πιὸ ὠραίων ἐλπίδων καὶ πόθων του. «Νέου χρυσοῦ αἰῶνα τῆς ἠθικῆς τοῦ Γένους ἀναγεννήσεως, ἀποκάλεσε τὸ διάστημα τοῦτο τῆς δράσης τῶν Γιαννίνων ὁ Π. Κορδικάς, διαπρεπεῖς δὲ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς Δασκάλους, σὰν τοὺς πνευματικούς ἐκείνους ἄνδρες, πού μὲ τὸ ἦθος, τὴ μόρφωση καὶ τὴν ἀνώτερη διδασκαλία τους, παρέστησαν σιὰ ἔκθαμβα μάτια τῶν νεοφωτισμένων Ἑλλήνων, τὴν διὰ τῆς ἀληθοῦς ἐπισιτήμης ἠθικὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἔθνους ἀπέναντι τῶν Τούρκων». Ὁ δὲ Μελέτιος Γεωγράφος «αὐτόπτης γενόμενος τῆς μεγάλης ἐκείνης πνευματικῆς κινήσεως τῶν Ἰωαννίνων» δίκαια ἔγραψε πὼς «αἱ ἐπερχόμεναι γενεαὶ θέλουσι τιμῆση μὲ ἀθανάτους στεφάνους κατ' ἀξίαν πολλοὺς ἄνδρας τῆς πρωτεύουσης πόλεως Ἰωαννίνων, οἵτινες ἔλαμψαν ἐπ' ἀρετῇ καὶ παιδείᾳ καὶ οὔτινες συνεισέφεραν πολὺ εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος (4)». Τέλος, ὁ Παῖσιος ὁ Μικρός, ἐξαιρώντας τὴν αἴγλη καὶ τὴν ἀκμὴ τῆς ἠπειρωτικῆς πρωτεύουσης σιὰ χρόνια ἐκεῖνα, πού κι ὁ ἴδιος ἔντονα ἔζησε, γράφει σιὰ ἐπιγραφόμενο «Ἐπαινος Ἰωαννίνων» μακρὸ στιχοῦργημά του:

«...ἀλλ' ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καιροῖς ἢ μέγ' Ἀθῆν' ἐχάθη
κι ἔμεινε μονόφθαλμος Ἑλλάδα καὶ ἐφθάρθη,
ἀλλ' ἔχει πάλιν ἢ Ἑλλὰς ὄμμα τὸ δεξιόν της
αὐτὰ τὰ Ἰωάννινα μέγαλον στολισμόν της ...»

Και παρακάτω: «...ἀλλ' ὅμως οἱ Χριστιανοὶ ἔχουν ξεχωριστά τους, ὅτι μαθαίνουν γράμματα ὅλοι τὰ παιδιά τους...»

(Ἡπειρ. Χρον. Τ. Ι. σελ. 102).

3. Σχολές

«Ἐν Ἰωαννίνοις τὰ γράμματα, γράφει ὁ Παρανίκας (Σχεδιάσμα σελ. 61—65), ἐκαλλιεργοῦντο θερμῶς ἀνέκαθεν». Δὲν θὰ ἀσχοληθοῦμε ὅμως μὲ τὶς προγενέστερες τῆς ιστορούμενης περιόδου Σχολές της, ἐκείνη δηλ. «τὴν κατὰ τὴν νῆσον καὶ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Σπανοῦ συσταθεῖσαν καὶ διευθυνομένην ὑπὸ τῆς ἐκλάμπρου γενεᾶς τῶν Φιλανθρωπινῶν» καὶ ἐκείνη τὴν ἐν τῷ φρουρίῳ ἰδρυθεῖσαν ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῶν Δεσποτῶν τῆς Ἀγγελονύμου γενεᾶς «σὰν ἰδρύματα πνευματικὰ περιορισμένης ἀκτινοβολίας, ἀλλὰ μὲ τὶς δυὸ μεγάλες Σχολές τοῦ Ἐπιφανείου καὶ τοῦ Γκιούμα, ποὺ ἀνοίξαν στὰ Γιάννινα ἀκριβῶς σὺς ἀρχὲς αὐτῆς τῆς περιόδου, τοῦ Β' δηλ. μισοῦ τοῦ ΙΖ' αἰώνα, καὶ διότι αὐτὲς θ' ἀποτελέσουν κατ' ἔξοχὴν πεδίων δράσεως γιὰ τὸ βιογραφούμενόν μας ἀλλὰ καὶ λαμπρὲς κοντὰ στ' ἄλλα πνευματικὰ ἐστῆες μὲ πανελλήνια σημασία καὶ προβολή, κύριες δὲ πηγὲς καὶ ἀφετηρίες τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ.

Ἡ Σχολὴ Ἐπιφανείου λεγόμενη ὀφείλει τὸ ὄνομά της στὸν ἐγκατεστημένον στὴ Βενετία Γιαννιώτη μεγαλέμπορο —ἐφημέριο τὸν θέλει ὁ Παρανίκας— Ἐπιφάνειο Ἡγούμενο, ὁ ὁποῖος «ζήλω πατριωτικῶν κινούμενος» κατέθεσε μὲ διαθήκη του (5) στὸ Ταμεῖο τῆς Βενετικῆς Ἀριστοκρατίας (1647) σημαντικό χρηματικὸ ποσὸ γιὰ τὴν ἰδρυση καὶ συντήρησή της, σὲ ἀντικατάσταση τῆς Σχολῆς τῶν Δεσποτῶν, ποὺ ἐκλείσει στὰ 1645 καὶ στὴν ὁποία κι ὁ ἴδιος κατὰ μιὰ πληροφορία (Παρανίκας ὁ. π.) εἶχε διδάξει. Ἡ Σχολὴ αὐτὴ, ποὺ ἀνοίξε τὶς πύλες της ἐξηκριβωμένα, γύρω στὰ 1658 μὲ ἀναφερόμενο πρῶτο σχολάρχῃ της τὸ σοφὸ Κερκυραῖο Σπυρίδωνα Τριανταφύλλου διδάξαντα κατὰ τὸν Παῖσιο τὸ Μικρὸ (Ἀραβαντινοῦ Λόγιοι σελ. 203) «γραμματικὴν καὶ ποιητικὰ καὶ λογικὴν ὀλίγην» δὲν φαίνεται νὰ λειτούργησε κανονικὰ κατὰ τὰ πρῶτα τριάντα ἰδίως χρόνια τῆς ζωῆς της, περισσότερο ἀπὸ ἔλλειψη κατάλληλου Δασκάλου. Ἀπὸ τὸ 1686 ὅμως, χρόνον ἀνάληψης τῆς σχολάρχιας ἀπὸ τὸ Γιαννιώτη Μιχαὴλ Μῆτρο, τὸν κατόπιν ἐπίσκοπο Ἀθηνῶν Μελέτιο τὸ Γεωγράφο, ἡ Σχολὴ θὰ λειτουργήσῃ ἀνεμπόδιστα ὡς τὸ 1742, ὅποτε θὰ μετονομασθῇ σὲ Μαρούτσειο ἐξ αἰτίας τῶν νέων χορηγῶν της Γιαννιωτῶν μεγαλεμπόρων στὴ Βενετιὰ ἐπίσης Λάμπρου καὶ Σίμωνος Μαρούτση. Σὰν τέτοια θ' ἀκούεται ὡς τὰ 1797, χρόνον, ποὺ ὁ Κορσικανὸς κατακτητὴς ἐκτέλεσε τὴ γηραιὰ Βενετικὴ Δημοκρατία. Θὰ τὴν διαδεχθῇ δὲ ἀμέσως ἡ μεγαλῶνυμη Καπλάνειος μὲ χορηγὸ τὸν αἰοίδιμο εὐεργέτη Ζώη Καπλάνη καὶ ἀρχιδιδάσκαλο τὸν πολὺν ἐκείνον Ἀθανάσιο Ψαλίδα μέχρι τὸ 1820, ποὺ καταστράφηκε. Ἡ Σχολὴ Ἐπιφανείου κατὰ τὸν ἕνα περίπου αἰῶνα τῆς ζωῆς της, ποὺ δίκαια χαρακτηρίζεται σὰν ὁ χρυσὸς αἰῶνας τῶν γραμμάτων στὰ Γιάννινα, θ' ἀναδείξῃ πλῆθος ἐπιφανῶν μαθητῶν κι ἀνάμεσα στοὺς πρῶτους καὶ γνωστότερους τὸν Βησσαρίωσα Μακρῆ, Ἐμμ. ἱερέα τὸν Διέπαρχο, Παῖσιο Τσίπουρα τὸν Παραμυθιώτη, Γρηγόριο Μελησσινὸ ἱεροδιάκονο, Γεράσιμο Παλλαδᾶ τὸν Κερκυραῖο, τὸν δικό μας Συγδουρῆ, Παρθένιο τὸν Κατζίουλη, Ἀθανάσιο τὸν Ἀνδριανοπολίτη, Βαρθολομαῖο Ἀρτης, Μελέτιο Ἀθηνῶν καὶ Μπαλᾶνο Βασιλόπουλο «τὸν τοῦ κλεινοῦ Μπαλάνου Πάππον». Ἡ Σχολὴ λεγόμενη καὶ «Δευτέρα» γιὰ διάκριση τῆς ἀπὸ τὴν ἄλλη νεώτερη ἀδερφή της τοῦ Γκιούμα, ποὺ λέγονταν «Πρώτη» ἦταν σχετικὰ φτωχὴ συντηρούμενη, ἐκτὸς τοῦ μικροῦ κληροδοτήματος τοῦ ἱδρυτοῦ της, καὶ ἀπὸ δωρεὰς διαφόρων ἐχούμενων πατριωτῶν, διευθύνονταν δὲ ἀπὸ πενταμελῆ Ἐπιτροπὴ μὲ πρόεδρο τὸν ἐκάστοτε Μητροπολίτη Ἰωαννίνων, ἐξαρτώμενες καὶ ἐπιβλεπόμενες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, καθὼς συνέβαινε καὶ μὲ κεῖνες ποὺ τὴ δια-

δέχτηκαν, τὴν Μαρούτσειο δηλ. κατὰ τὴν Καπλάνειο. Ὁ Σχολάρχης, πού διορίζονταν γιὰ μιὰ τριετία, ἀνανεούμενος, ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπή, ἂν ἡ ὑπερησία του κρίνονταν εὐδόκιμη, ἦταν ὁ μόνος καθηγητὴς στὴ Σχολή, ἐλέγονταν δὲ καὶ διδάσκαλος, ἐνώπιον δὲ τῆς Ἐπιτροπῆς αὐτῆς καὶ τῶν Ἀρχόντων ἐκφωνοῦσε πρὸ τοῦ προσληφθῆ, κατὰ κανόνα, «ὁμολογίαν πίστεως». Στὸ ἔργο του βοηθόνταν ἀπὸ ἓναν ἢ δυὸ ὑποδιδασκάλους, μαθητὰς βέβαια τῆς Σχολῆς, διδάσκοντας στοιχειώδη μαθήματα στὶς κατώτερες τάξεις (6). Διαπρεπεῖς Διδάσκαλοι διδάξαντες στὴ Σχολή αὐτὴ ἀναφέρονται μετὰ τὸ Μιχ. Μῆτρο, ὁ ἀπὸ τῆ Ζίτσα καταγόμενος Παρθένιος Κατζιούλης, ὁ Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος γεννάρχης τῆς μεγάλης διδασκαλικῆς τῶν Μπαλάνων οἰκογενείας, ὁ σοφὸς Μεθύδιος Ἀνδρακίτης, ὁ Ἀλέξιος Σπανὸς καὶ μετὰ τὴ μετονομασίᾳ της σὲ Μαρούτσειο, ὁ Κλεινὸς Εὐγένιος Βούλγαρης.

Ὀλίγα χρόνια ἀργότερα ἀπὸ τὴν ἴδρυση τῆς Ἐπιφανείου Σχολῆς κι ἀνάμεσα ἀκριβῶς στὰ 1672—73 (7) ἀνοίγει τὶς πύλες τῆς ἡ ἄλλη ἀξιόλογη τῆς ἐποχῆς αὐτῆς Σχολὴ τῶν Γιαννίνων, ἡ ὀνομασθεῖσα τοῦ Γκιούμα, ἀπὸ τὸνομα τοῦ δωρητοῦ της Ἰωαννίτου Ἐμμ. Γκιούμα, μεγαλεμπόρου κι αὐτοῦ στὴ Βενετιά, ἐπιστατοῦντος τοῦ Ἀρχοντα τῆς πόλης μας Πάνου Καραϊωάννου. Ὁ μέγας αὐτὸς εὐεργέτης καὶ πατριώτης Μᾶνος Γκιούμας, διὰ δωρεᾶς του ἐν ζωῇ (5—11—1676) διέθεσεν ἐν κεφάλαιον ἀπὸ δουκάτα 20356 τρεχούσης ἀξίας γυρισμένα εἰς ὄνομα τοῦ 3%... διὰ τὴν ἴδρυσιν καὶ συντήρησιν ἐν Ἰωαννίνοις συμφώνως τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ κ. Λεονταρῆ Γκιούμα θείου τοῦ εἰρημένου Μάνου, Ἱεροσπουδαστήριον εἰς μέρος κείμενον ἐγγὺς μιᾶς τῶν ἐκκλησιῶν» τῆς δωρεᾶς ἐκείνης γενομένης «ἀνεκκλήτου λόγῳ τῆς ἐγκαρδιότητος καὶ τῆς ἀγάπης, ἣν τρέφει πρὸς τὸ Ἔθνος ὁ κ. Μ. Γκιούμας». «Διέθηκε δέ, συμπληρώνει ὁ Ἀρμβατινὸς (χρονογρ. Β' σελ. 276), τὰ περὶ διευθετήσεως καὶ διευθύνσεως τῆς Σχολῆς ὀριστικῶς καὶ διώρισε τὸν ρηθέντα Καραϊωάννην καὶ τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ, ἵνα ἐποπτεύωσι εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων του προμηθεύσας τὸ Σχολεῖον καὶ διὰ σιγγιλιώδους γράμματος πατριαρχικοῦ, δι οὗ ἀπηγορεύετο ὑπὸ ἀρᾶς καὶ ἐπιτίμια ἢ ἐπὶ τοῦ Σχολείου δι' ὅποιονδήποτε λόγον ἐπέμβασις καὶ δικαιοσύνη τοῦ Ἀρχιερέως καὶ τῶν προϊσταμένων τῆς πόλεως καὶ ἐχορηγεῖτο τὸ δικαίωμα τῷ κατὰ καιρὸν Σχολάρχῃ τοῦ ἐκλέγειν διευθετεῖν καὶ διευθύνειν τὸ προσωπικὸν τῶν διδασκάλων».

Πολὺ γρήγορα ἡ Σχολὴ αὐτὴ γιὰ τὸ μέγεθος τῶν εἰσοδημάτων της κυρίως ἐπῆρε τὸν τίτλο «Πρώτη», καθὼς εἶπαμε, Σχολὴ τῶν Γιαννίνων, πρῶτος δὲ σχολάρχης της ἀναφέρεται ὁ ἱερομόναχος Βησσαρίων Μακρῆς (8) μαθητὴς στὴ Βασιλεύουσα τοῦ Ἀλέξ. Μαυροκορδάτου. Εὐθὺς μετὰ τὸ ἀνοιγμὰ της ἡ Σχολὴ ἔγινε ὀνομαστὴ καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ φήμη της ξεπέρασε ἐκείνης τῆς Ἐπιφανείου. Ἐδῶ, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς νέες μέθοδοις πού ἐφαρμόσθησαν στὴ διδασκαλία τῶν ἄλλων μαθημάτων, δόθηκαν καὶ οἱ πρῶτες νύξεις περὶ ἀριθμητικῆς κατὰ τὰ τότε εὐρωπαϊκὰ ὑποδείγματα, εἰσήχθη δὲ ἡ λεγόμενη τεχνολογικὴ μέθοδος ἢ ψυχαγωγία γιὰ τὴν ὁποία θὰ μιλήσωμε παρακάτω. Ἀποκτήσασα δὲ ἔνωρις καὶ ἔδρα ἰδιαιτέρη «τῶν ἱερῶν καὶ κοσμικῶν ἐπιστημῶν, ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ διδασκομένην», ἐλειτούργησε ἀπόσκοπα ὡς τὸ 1797, χρόνον κατάλυσης τῆς Ἑνετικῆς Ἀριστοκρατίας, ὅπου ἦταν κατατεθειμένο τὸ κληροδότημα, παρὰ δὲ τὸ πλῆγμα τοῦτο παρέμεινε μὲ ἐράνους μεταξὺ τῶν κατοίκων καὶ ταχτικὲς στὰ τελευταῖα χορηγίαι τῶν Ζωσιμαδῶν ἀνοιχτὴ μέχρι τὸ 1820, ὅποτε καταστραφεῖσα ἀπὸ τὴν ἐπισυμβάσα τότε μεγάλη πυρκαϊὰ, ἐκλείσει ὀριστικά. Ἡ Σχολὴ αὐτὴ διευθύνονταν ἀπὸ τριμελῆ ἐπιτροπή, καθὼς δὲ ἤδη ἀναφέραμε, εἶχε ἐξασφαλίσει ἀπόλυτη ἀνεξαρτησία μὴ ὑποκείμενη στὶς ἐπιμβάσεις τῶν Ἀρχόντων καὶ τῆς Ἐκκλησίας καί, κατὰ πῶς παρατηρεῖ ὁ κ. Χρήστου, (Μεθ. Ἀνδρακίτης) σελ. 16) «εἶχε χαρακτῆρα μᾶλλον λαϊκὸν καὶ ἀπέβλεπε κυρίως στὴν

ανάπτυξη τῶν ἐπιστημῶν τὴν ὁποίαν καὶ ἐπέτυχεν κατὰ τοὺς πρώτους κυρίως χρόνους».

Στὸ προνόμιο τοῦτο ἀφείλονταν κατὰ κύριο λόγο τὸ φιλελεύθερο κλίμα ἐργασίας, πὺ νωρὶς ἐπικράτησε σ' αὐτή, οἱ πρωτοποριακὲς ἀρχὲς διδύλλας, πὺ χάριν σ' αὐτὰ ἐφαρμόστηκαν καὶ πλουσίας ἀπέδωκαν, κατὰ τὴν πρώτη ἰδίως περίοδον τῆς ζωῆς τῆς, καὶ ἀπ' αὐτὰ ὅλα γοργότερη φήμη τῆς. Δὲν εἶναι ὑπερβολὴ ἂν ποῦμε, ὅτι λογίζονται σ' αὐτὰ τὰ χρόνια τῆς ἀκμῆς τῆς ἕνα ἀπὸ τὰ λαμπρότερα πνευματικὰ καθιδρύματα τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀπόδημον καὶ δούλου, ἀληθινὴ πνευματικὴ κιβωτός, καθὼς τὴν εἶπε ὁ Μελέτιος (Γεωγραφία Β' σελ. 282), τοῦ νεογροικικοῦ κόσμου, μαζί δὲ μὲ τὴν ἄλλη ὁμογάλακτη ἀδελφὴ τῆς τοῦ Ἐπιφανείου, καμάρι κρυφὸ καὶ σέμνωμα τῆς Ἡπειρωτικῆς Πρωτεύουσας. Ὁ γνωστός μας ἤδη Παῖσιος ὁ Μικρὸς ἀναφερόμενος σ' αὐτὸν τὸν ἔμμετρο ἔπαινό του στὶς σχολὰς τῆς πόλης, πὺ παρομοιάζει μὲ βρύσες, ζῶντος βέβαια ὕδατος, γράφει:

«Ἐχουν τὰ Ἰωάννινα δύο μεγάλας βρύσαις
εἶναι μεγάλες βέβαια ἀλλὰ δὲν εἶναι ἴσαις
ἢ μία εἶναι τὸ μικρὸν σχολεῖον καὶ ἢ ἄλλη
εἶναι τὸ μεγαλύτερον καὶ λέγεται μεγάλη.
Τὸ μέγα σπουδαστήριον εἶναι τοῦ μακαρίτου
Γκιούμα τοῦ Ἐμμανουὴλ καὶ τοῦ λεονταρίτου.

Τὸ δεύτερον καὶ ἕτερον εἶναι τοῦ Ἡγουμένου
Ἐπιφανείου μοναχοῦ τοῦ ὀνομαζομένου

διδάσκαλοι ἐπίτροποι κτίτορες τῶν Σχολείων
γεννήματα καὶ θρέμματα εἶναι Ἰωαννίνων.

Ὅμως τὰ σπουδαστήρια εἶναι τιμὴ μεγάλη
Ἰωαννίνων βέβαια ὅπου δὲν εἶναι ἄλλη

εἰς Οἰκουμένην ἅπασαν εἰς νήσους καὶ ἠπείρους...

Ἰδιαίτερα στὸ Γκιουματικὸ Σχολεῖο, πὺ διέθετε καὶ ἄφθονα τὰ οἰκονομικὰ μέσα, οἱ ἀπορώτεροι ἀπὸ τοὺς μαθητὲς του, τῶν ὁποίων ἢ ἐπιλογὴ ἐγίνονταν μὲ τὴ μεγαλύτερη προσοχὴ καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐστηρὸν διαγωνισμό, ποικιλότροπα ἐνισχύονταν κατὰ ρητὴ περιλαμβανομένη στὴ διαθήκη του παραγγελία τοῦ δωρητοῦ. «Καὶ ὅ,τι ἀπομένει, γράφει, ἀφαιρουμένων δηλ. τῶν ἐξόδων συντήρησης, λειτουργίας τῆς Σχολῆς καὶ μισθοδοσίας τῶν διδασκάλων, νὰ διατίθεται διὰ τροφὴν καὶ ἐνδυμασίαν τῶν ἀπορωτέρων μαθητῶν καὶ μόνον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι εἶναι ὄντως ἀποροὶ» ἀμέσως δὲ παρακάτω παρακαλοῦνται οἱ κατὰ καιροὺς ἐπίτροποι του «νὰ δέχονται καὶ ἄλλους πτωχοὺς μαθητὰς Ἑλληνας καὶ ἐξ ἄλλων μερῶν κατὰ προτίμησιν δὲ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι θὰ θελήσουν ὄντως νὰ γίνουν κληρικοί.» Ἐπισημειωθῆ, πὺς μὲ τὸ ἴδιο αὐτὸ ἔγγραφο (Ἡπειρ. Χρ. ΙΑ' σελ. 92 κ.κ.) ὁ εὐεργέτης «ἐκλέγει καὶ διορίζει πληρεξουσίου διὰ τὸ Ἱεροσπουδαστήριον ἐν Ἰωαννίνοις τοῖς κ.κ. Μιχ. Καραϊωάννην, Λεοντάρην Γλυκὴν καὶ Ἰωαν. Ἱερομνήμονα.» Διαπρεπεῖς τέλος δασκάλοι πὺ ἐλάμπρυναν τὸ βῆμα τῆς Σχολῆς αὐτῆς τοῦ Γκιούμα, μνημονεύονται ἐκτὸς τοῦ Β. Μακρῆ καὶ τοῦ πρώτου, καθὼς εἶπαμε, σχολάρχου τῆς, Παῖσιος ὁ Τσίπουρας, Γεώργιος Σουγδουρῆς, Ἀναστάσιος Παπαβασιλείου, Μεθόδιος Ἀθρακίτης καὶ μετ' αὐτὸν μέχρι συντελείας τῆς ἐπὶ ἕνα περίπου αἰῶνα οἱ Μπαλάνοι, ἀπ' ὅπου καὶ σὰν Μπαλάνειος ἢ Μπαλανία ἔμεινε γνωστὴ.

Καὶ ἔπαινο μὲν τῆς Σχολῆς τοῦ «Ἀρχιγυμνασίου τῶν Ἰωαννίνων» καθὼς

ἀργότερα οἱ Μπαλαῖνοι τὴν μετωνόμασαν, ἐπλεξεν ὁ ἐξοχώτερος τῶν Δασκάλων τούτων ὁ Κοσμᾶς (εὐλόγ. Κουρίλα: Ἑπειρωτ. Ἀνάλεκτα, σελ. 87), ὀλίγα δὲ μετ' αὐτὸν ἔτη ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ὠμολογοῦσε τὴν τεράστια συμβολὴ τοῦ σχολείου στὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τοῦ Ἑθνους διὰ στόματος τοῦ ἀειμνήστου Οἴκου. Πατριάρχου Καλλινίκου τοῦ Ε' τοῦ ἀπὸ Νικαίας γράψαντος ὅτι: «τῶν Καπλανῶν καὶ Ἱερομνημόνων καὶ Καραϊωαννῶν καὶ Ζωσιμαδῶν ἡ Καλλιτόκος πατρὶς διὰ τοσούτων ἐτῶν οὐ μόνον αὐτὴν ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν περιόικον περιηύγασεν καὶ λαμπροὺς ἀνέδειξε φωταγωγοὺς καὶ διδασκάλους οἷον Μελετίους, Βησσαρίωνες, Μεθοδίους, Κλήμεντας, Σουγδουρίδας, Μπαλάνους καὶ ἐν τοιούτοις καιροῖς μητρόπολιν πάσης μαθήσεως τὴν πόλιν Ἰωαννίνων ἀνάδειξεν». (Ἐκκλ. Ἀλήθεια Η' σελ. 336).

Ἀναφερόμενοι καὶ στὶς δυὸ μαζὶ αὐτὲς σχολές, τῶν ὁποίων παραπάνω μᾶλλον σύντομη σκιαγραφία ἐπιχειρήσαμε, προσθέτουμε ὅτι κύριος σκοπὸς τῆς ἰδρυσῆς τους στάθηκε ἡ κατάρτιση ἀνώτερων κληρικῶν μορφωμένων—γιὰ ὄσους μάλιστα ἀπὸ τοὺς μαθητὲς ἀποδείχνονταν πραγματικὰ ἄποροι—ἡ θέληση τοῦ διαθέτη ἦταν πάνω σ' αὐτὸ ρητὴ. Πέραν τούτου, καὶ ἓνας ἀκόμη ἀπὸ τοὺς βασικοὺς σκοποὺς τῆς ὑπαρξῆς τους, ἦταν καὶ ἡ κατάρτιση συγχρονισμένων στελεχῶν τῆς παιδείας τοῦ Ἑθνους, πράγμα, πὺ ἐπέτυχεν, καθὼς εὐκολὰ μπορεῖ νὰ συμπεράνει κανεὶς, ἀπόλυτα, σ' αὐτὸ δὲ ἀκριβῶς χρωστοῦν τὴ δόξα καὶ τὴν αἰώνια εὐγνωμοσύνη του. Δὲν ὑπερβάλλει λοιπὸν ὁ πατριάρχης τῶν φιλολόγων τῆς νεώτερης Ἑλλάδας, καθὼς τοῦ εἶπαν, ὁ Νεόφ. Δούκας γράφοντας πὺς ἐκ τῶν Σχολῶν τῶν Ἰωαννίνων ἐξερρήσαν ῥύακες ἱκανοὶ νὰ ποτίσωσι τὴν διψῶσαν Ἑλλάδα καὶ μάλιστα ἐν τῷ μεγίστῳ ἐκείνῳ ἀνχμῷ. Ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτῶν ὡς ἀπὸ μέσῳ τοῦ ποταμοῦ ἐχέοντο κατὰ πάσας τὰς πόλεις καὶ καταρδεύοντες αὐτὰς μὲ τῶν λόγων τὰ πότιμα νάματα ἀνέστησαν σπέρματα πολλαπλάσια». Καὶ ἄλλοι: «Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, ὅσοι ἐχρημάτισαν Ἕλληνες συγγραφεῖς ὑπῆρξαν ἢ Ἰωαννῖται ἢ μαθηταὶ τῆς τῶν Ἰωαννίνων Σχολῆς». Ὁ δὲ Ἰω. Φιλήμων στὸ Δοκίμιό του τῆς Φιλ. Ἐταιρείας (σελ. 61) σημειώνει: «Ὁ ἱστορικὸς τῆς Ν. Ἑλλάδος θέλει διαιωνίσει τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ Ἑθνους πρὸς ἐκείνους διὰ τῆς γενναίας προσπαθείας τῶν ὁποίων ἔλαβον ὑπαρξιν τὰ Γυμνάσια τῶν Ἰωαννίνων. Τὰ Σχολεῖα αὐτὰ διέχυσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ φῶτα τῆς Φιλοσοφίας καὶ ἐπέφεραν τὴν Ἀναγέννησιν...».

Ἄς δοῦμε τώρα γιὰ νὰ ὀλοκληρώσουμε τὴν εἰκόνα τῶν Σχολῶν τῆς πόλης μας τὰ μαθήματα, πὺ ἐδιδάσκονταν σ' αὐτὲς, καθὼς καὶ τὴν ἐφαρμοζόμενη μέθοδο διδ(ιδ)λίας τους. Τὰ διδασκόμενα βέβαια μαθήματα ὀρίζονταν ὀνομαστικὰ καὶ σὲ γενικὲς γραμμὲς ἀπὸ τοὺς ἴδιους αὐτοὺς ἰδρυτὲς καὶ χορηγοὺς τῶν Σχολῶν στὶς διαθῆκες τους. Ἐτσι ὁ Ε. Γκιούμας παραγγέλλει στοὺς ἐκτελεστὲς τῆς ἰδικῆς του Γιαννιώτες, «νὰ ἐκλέγεται παρ' αὐτῶν διδάσκαλος Ἕλλην καλῆς φήμης καὶ διαγωγῆς ἔξυπνος καὶ δόκιμος εἰς τὴς ἐπιστήμας μὲ τὸν ὀλιγώτερον μισθὸν πὺ θὰ ἠμποροῦσαν, ὅστις θὰ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ διδάσκη Γραμματικὴν ἀνθρωπισμὸν (humanità) καὶ ἐπιστήμας ἑλληνιστὶ εἰς τὰ παιδιὰ τὰ ὀποῖα θὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὸ ρηθὲν Ἱεροσπουδαστήριον...».

(Συνεχίζεται)

ΟΙ ΚΟΣΣΥΒΑΚΗΔΕΣ ΚΑΙ Η ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΗ ΔΡΑΣΙΣ ΑΥΤΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗΝ ΡΑΔΟΥΒΥΖΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΥΣ ΑΓΩΝΑΣ*

20 'Απριλίου: 4η πρωινή ήρξατο ή μάχη καθ' ὄλην τήν γραμμήν. Τήν φ33α. 6 π.μ. κατελήφθη ή Κακόϊκα και / εις τὰς 8 κατελήφθη ή Φράσαρη, ήτις ἐπυροπολύθη πλην τῶν Χριστιανικῶν οἰκιῶν. Ὡρα 3 μ.μ. λαμβάνω εἶδησιν ὅτι Σῶμα Κολοβοῦ διελύθη και ὅτι τὸ ἀριστερόν δὲν κατώρθωσε νὰ προχωρήσῃ. Ἀνεχώρησα ἀμέσως διὰ Χοτόβαν ὅπου ἔφθα(σα) τήν 9 μ.μ.

21 'Απριλίου: Πρωὶ κατῆλθον εις Μοκρίτσα. Δὲν εὔρον κανέναν. Πρὸς τῆς ἀνιχωρήσεώς μου ἐκ Χοτόβας διέταξα τὸν Ἄλ. Καρατζᾶν ὅπως μεταβῆ με τὸ Σῶμα του εις Μοκρίτσαν. Τεταραγμένος κατῆλθον εις Κοσίναν. Διέταξα τὸ Σῶμα Ρίζου και μετέβη εις Μοκρίτσαν.

Ἐκεῖθεν ἀνεχώρησα διὰ Πρεμετήν. Καθ' ὄδον συνήντησα ἄνδρας τοῦ Κολοβοῦ, τοὺς ἔστειλα πάλιν εις Μοκρίτσαν. Ὡρα 11 π.μ. ἔφθασα εις Πρεμετήν. Εὔρον τὸν Κολοβὸν και Ψαρόν, τοὺς διέταξα νὰ φύγουν ἀμέσως διὰ φ33β. τὰ Σώματά των. Ὡρα 5 μ.μ. διε/δόθη ὅτι Ἄλβανοι κατέλαβον Λέκλην. Ἐζήτησα πληροφορίας ἀπὸ τὴν Κυβέρνησίν μου, ήτις με διεβεβαίωσεν ὅτι εἶναι ψευδεῖς διαδόσεις και ὅτι τὰ πάντα βαίνουνσι κατ' εὐχὴν. Ὡρα μ. λαμβάνω τηλεγράφημα τοῦ Τσίπουρα ἐκ Λεσκοβικίου, ὅστις με εἰδοποιεῖ νὰ λάβω κατάλληλα μέτρα καθ' ὅσον Σώματα Λεσκοβικίου διελύθησαν και ὅτι Ἄλβανοὶ προχωροῦν πρὸς Λεσκοβικίον. Ἐστειλα τὸ τηλεγράφημα εις Παπαγεωργίου.

22 'Απριλίου: Παρέδωσα τὸν κατόλογον πρὸς εἰσπραξιν πολεμικοῦ φόρου ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν. 10 π.μ. λαμβάνω σημείωσιν Ψαροῦ ὅτι Παπαγεωργίου ἐπετέθη ἐκ δεξιῶν και ὅτι ἐπιτίθενται και αὐτοί. Τὸ ἀπόγευμα καλῶ τὸν Ταγματάρχην Μαυροειδῆν και τοῦ λέγω νὰ δώσῃ εις τὸν φ34α. Σπαντιδέαν 25 ἄνδρας ἵνα μεταβῆ εις Κούκιαρι/ πρὶν ἢ συγκεντρωθῶσι οἱ ἄνδρες ἀπεφάσισα και μετέβην μόνος μου με τοὺς ἄνδρας Σπαντιδέα. Ἐφθασα εις Κούκιαρι περὶ ὥραν 8. Εὔρον τὸν Παπαγιάννην και Γεωργουλάκην ἔξωθεν τοῦ χωρίου, ἔλαβον τὴν πληροφορίαν ὅτι ἐχθρὸς ἐτρόπη εις ἄτακτον φυγὴν και ὅτι τὸ δεξιὸν κατέλαβε Κομπλιάραν, Μίτσανην, Κρεσόβαν, Σέβρανην, Ὀδρίτσανην, Μπορότσικαν, Παμιρί, Ἀλιποστιβάνι, Φράταρην, Σέλτσικαν και κατῆλθε πρὸς Τόλιαρη. Φάγαμε και ἐκοιμήθημεν. Ὡρα 10 ἠκούσθησαν πυροβολισμοὶ εις Μπρέζανην. Σπαντιδέας ἐτρόμαξε. Τὸν καθησύγασα. Ὡρα 2—20 λαμβάνω σημείωσιν Μαυροειδῆ ὅπως σπεύσω και συγκεντρώσω τμήματά μου και μεταβῶ εις Πρεμετήν διότι διατρέχομεν τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων. Ἀπέστειλα σημειώσεις εις ὅλα τὰ τμήματα και περὶ ὥραν 3 ἀνεχώρησα με τὰ Σώματα Παπαγιάννη, Γεωργουλάκη και Μαλισόβα διὰ Πρεμετήν. Ἄφησα τὰ Σώματα εις Κοσίναν—23 Ἄπριλίου πρωίανι

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 83.

φ34β. **23 'Απριλίου:** 7 πρωινή έφθασα εις Πρεμετήν, εβρον τους κατοίκους εις απέλπισίαν. Τους καθσύχασα όσο ήδυνάμην και ειδοποίησα όλα τα τμήματα όπως επανέλθουν εις την πρώτην γραμμήν. Δυστυχώς πάντα τα τμήματα Φράσαρης άμα έπληροφορήθησαν τώ έν Πρεμετή διελύθησαν και έκαστος έτρεγεν όπως σώση την οικογένειάν του. "Ωρα 1 ειδοποιήθην ότι ήλθον δύο 'Αξιωματικοί. Μετέβην εις την οικίαν και τους έχαιρέτησα. Είναι οί 'Αντ. Τσερούγης και Κερκυρόπουλος Λυκούργος 'Υπολογ. έρχεται ως Στρατ. Διοικητής Πρεμετής. Τώ άνεκοίνωσα τώ διατρέγοντα και περί ώραν 5 μετέβημεν εις την κηδείαν του 'Εμ. Λεβεντάκη. Καθ' όδόν ειδον Σώμα έρχόμενον εκ Φράσαρης και τώ ώδήγησα εις την 'Αστυνομίαν ίνα τώ άφοπλίσω άλλ' έλαβον την υπόσχεσιν ότι την πρωίαν ν' αναχωρήσουν διά τας θέσεις των.

φ35α. **24 'Απριλίου:** "Ωρα 9 άνεχώρησεν ό κ. Τσιρούλης μετά του ύπασπιστού του διά την γραμμήν. "Ωρα 11 λαμβάνω επείγον έγγραφον της Κυβερνήσεως απευθυνόμενον προς αυτόν. Τώ απέστειλα άμέσως. Συνεκέντρωσα όσους άνδρας ήδυνήθην και τους διάταξα ν' αναχωρήσωσιν διά Φράσαρην. "Ωρα 1 μ.μ. άκούω φωνάς κωιδονοκρουσίας και πυροβολισμούς. Βγαίνω νά ιδώ τί συμβαίνει και άκούω Αύτονομία. Μετά την κατάπαυσιν του σάλου αυτού έξήτησα και ειδον τώ έγγραφον της Κυβερνήσεως όπερ διέτασσε την παύσιν των έχθροπραξιών διότι επανελήφθησαν αι διαπραγματεύσεις.

"Ωρα 2 μ.μ. κατέφθασε και ό Τσιρούλης, όστις ειχε λάβει την πρώτην διαταγήν ίνα διατάξη τώ τμήματα νά υποχωρήσουν εις την έντεϋθεν του 'Αώου γραμμήν έλαβα γνώσιν της δευτέρας διαταγής και μου έκοινοποίησε διαταγήν περί παύσεως των έχθροπραξιών/ από της ώρας εκείνης εύρίσκομαι εις τώ δωμάτιόν μου άδιάθετος και με σκοπόν νά πάύσω από του νά αναμιγνύωμαι πλέον εις τόν άγώνα,

25 'Απριλίου: Μοι άνεκοίνωσεν ό Οικονόμου ότι άνδρες του Ζέρβα άδεία του Παπαγεωργίου μετέφερον αίγοπρόβατα τώ όποία ό νέος Διοικητής δέν έπιτρέπει νά εισέλθουν και ότι έχει σκοπόν νά τώ κατιάσχη. Του είπα νά μεταβή και παραστήση την ανάγκην της έλευθέρας διαβάσεως και έμεινα εις τώ δωμάτιόν μου αναμένων τώ αποτελέσματα της νέας Διοικήσεως. "Ωρα 1 μ.μ. απέστειλα έγγραφον προς έπιτροπήν της 'Αμύνης περί της μελλούσης αναχωρήσεώς μου.

"Ωρα 3 μ.μ. συνήλθεν ή 'Επιτροπή εις σύσκεψιν και ήλθε και με παρεκάλεσαν θερμότατα όπως παραμείνω μέχρι τέλους του άγώνος.

φ36α. Τους ύπεσχέθην ότι θά μείνω ως άπλους/θεατής και αν ιδώ νά διατρέχη κίνδυνον ή Πρεμετή θ' αναλάβω πάλιν την Διοίκησιν και ούτω καθσύχασαν.

26 'Απριλίου: Μοι απέστειλεν ή 'Επιτροπή έγγραφον διά του όποιου με έξορκίζει νά μήν φύγω από Πρεμετήν άλλα νά μείνω όχι τώρα μόνον άλλα διά παντός. Τώ υπόλοιπον της ήμέρας διήλθε άνευ σπουδαίου τινός συμβάντος.

27 'Απριλίου: 'Επληροφορήθην ότι έρχεται ό Τσάρας (Κοσσυβάκης) με 25 παιδιά. "Ωρα 10 π.μ. ήλθεν. Κατέλυσαν όλοι εις τώ σπίτι μου. Ούδέν άλλο.

28 'Απριλίου: 'Απέστειλα έπιστολήν εις τόν Συνταγματάρχην διά της όποιας παραιτούμην πάσης αναμίξεως εις τόν άγώνα διότι έστειλε πάλιν τόν Λοχίαν Κολιόπουλον εις Χοτόβαν, μοι απήντησε δι' έπιστολής του και έδικαιολογήθη. 'Απέστειλε δέ και τόν Λοχαγόν Κερκυρόπουλον ίνα έξηγηθή.

φ36β. Ώρα 3 μ.μ. κατέφθασεν ὁ Γεωργουλάκης/συννοδεύων ἓνα Ἀξιωματικὸν Ἀλβανὸν ὅστις εἶχεν ἔγγραφον πρὸς τὸν Διοικητὴν, ἵνα κανονίσωμεν οὐδετέραν ζώνην. Ἦτο καταφοβισμένος. Ἀπέστειλεν ὁ κ. Τσιρούλης ἔγγραφον δι' οὗ ἀνήγγειλεν ὅτι τὴν ἐπομένην θὰ στείλῃ Ἀξιωματικὸν διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς οὐδετέρας ζώνης. Ἐζήτησα ἄδειαν ὀκταήμερον δι' Ἰωάννινα, ἣτις μοι ἐχορηγήθη προθύμως καὶ τοῦτο ἵνα φύγω ὀλίγον καὶ δυνηθῶν ν' ἀποκτήσουν τὴν εὐνοιαν τῶν κατοίκων.

29 Ἀπριλίου: Δὲν ἀνεχώρησα διότι ἦτο Τρίτη. Μετέβην εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κ. Διοικητοῦ καὶ καθώρισα τὰ σημεῖα τῆς οὐδετέρας ζώνης τὰ ὁποῖα θὰ ἀνεκόινου ὁ μεταβαίνων ἐκεῖ Λοχαγὸς Κερκυρόπουλος. 8 π.μ. ἀνεχώρησεν διὰ Κλεισούραν ὁ Λοχαγός. Ώρα 4 1)2 ἐπανήλθεν ἄπρακτος. φ37α Ώρα 6 ἐξῆλθον εἰς περιπατοῦν/καὶ ἐπανήλθον εἰς τὸ καφενεῖον ὅπου μᾶς προσέφερεν μύρα ὁ κ. Συνταγματάρχης. Ώρα 7 ἦλθεν ὁ κ. Μπιτσώρης μεθ' οὗ συνωμίλησα. Τὸ βράδυ συνέφαγα μετ' Μπιτσώρη Κρίτωνα καὶ Ἀσημάκη. Μοῦ ἐδώρησεν ὁ Μπιτσώρης ἓν νόμισμα Αὐστριακὸν ἀξίας 2 λιρῶν καὶ ἔφυγα διὰ τὰ κοιμηθῶ. Ἐκαμα ἀναφορὰν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ἀποστέλλων τὴν Ἱερὰν Σημαίαν μετ' Γ. Τσάμην καὶ Β. Μπαφατάκη.

30 Ἀπριλίου: 5 πρωῒν ἠτοιμάσθην πρὸς ἀναχώρησιν καὶ τὴν 6 1)2 ἀνεχώρησα μετ' τὸν ψυχογιὸν μου Παντελὴν Μπουζούκη. Εἰς τὴν 1 μ.μ. ἔφθασα εἰς Μεσοπέφυρα, ἐσυνήντησα τὸν Μπαμίχαν, Βασιλείου Θεμ. Ἀδαμίδην Κοσμόπουλον καὶ Κεφάλαν εἰς Τέ...

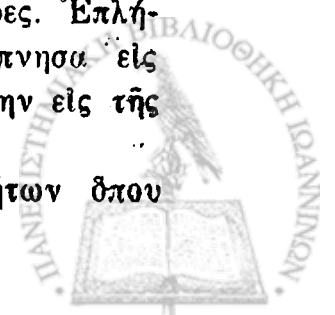
2 1)2 ἐνεχώρησα καὶ εἰς τὰς 11 μ.μ. ἔφθασα εἰς Ἰωάννινα εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον Σάββα. Ἔστειλα τὰ ζῶα εἰς τὸ Χάνι, ἔφαγα ὀλίγο γιαούρτι καὶ μετέβην εἰς τὴν οἰκίαν Χριστοβασίλη. Ἐξύπνησα τὴν Ἀλεξάνδραν ἣτις φ37β. μοι ἦνοιξέ, μοῦ ἔρριξε βεντούζες, μετ' ἐπιπονήθη πολὺ καὶ εἰς τὰς 2 π.μ. ἐκοιμήθην μέχρι τῆς 9ης. Ἐξῆλθον εἰς τὸ Καφενεῖον. Συνήντησα πολλοὺς φίλους, οἵτινες μετ' ἐσυνεχάρησαν καὶ μοῦ ἐζήτησαν ὅλοι συνέντευξιν διὰ τὸ ἀπόγευμα. Ἐγευμάτισα εἰς τῆς Ἀλεξάνδρας.

Ἐκοιμήθην ὀλίγον καὶ εἰς τὰς 4 μ.μ. ἐξῆλθον. Εὔρον πολλοὺς φίλους. Μετέβην εἰς τὴν Γεν. Διοίκησιν ὅπου μετ' ἐδέχθη ὁ κ. Φορέστης καὶ μοῦ ἐζήτησε διαφόρους πληροφορίας. Μοῦ ὑπεσχέθη ὅτι θὰ φροντίσῃ νὰ μοῦ στείλῃ δύο πολυβόλα. Ἐκεῖθεν μετέβην εἰς τοῦ Παλάσκα συνδειπνήσαντες εἰς τοῦ Σάββα. Τὸ βράδυ ἐκοιμήθην εἰς τοῦ Χριστοβασίλη.

2 Μαΐου: Μετέβην εἰς τὸ τυπογραφεῖον Χατζῆ ἀλλὰ δὲν τὸν εὔρον. Εὔρον τὸν κ. Λάμπαν ὅστις μετ' ἐσυνεχάρη καὶ μοῦ ἐζήτησε διαφόρους πληροφορίας. Μοῦ εἶπε μερικὰ περὶ Λεοντίου καὶ ἀνεχώρησα.

Εἰς Καφενεῖον Ἀβέρωφ τὸν Φουὰτ Μπέην καὶ τὸν εἶπον χαιρετισμοὺς φ38α. ἀπὸ τὸ χωριὸν τοῦ Φράσαρην τὸ ὁποῖον, ἐχορημάτισα. Ἐπικράνθη ὀλίγον ὡς καὶ ὁ Θύμιος Ζῆκος καὶ Μπαϊρακτάρης διότι εἶναι φίλος τῶν. Συνήντησα τὸν κ. Χατζῆν μεθ' οὗ συνωμίλησα καὶ ἐκεῖθεν μετέβην καὶ ἐγευμάτισα. Τὸ ἀπόγευμα εἰς τὰς 3 μ.μ. ἐξῆλθον εἰς τὸ Καφενεῖον. Εὔρον τὸν Σακελλάρη. Μετέβην εἰς τὸν κ. Φορέστην. Τοῦ ἐζήτησα ἓν αὐτοκίνητον δι' Ἀργυρόκαστρον. Μοῦ ὑπεσχέθη. Τὸν ἀπεχαιρέτησα καὶ ἐξῆλθον εἰς περιπατοῦν. Μετέβην εἰς τὴν πλατεῖαν ἐσυνήντησα τὸν Σακκογιάννην, Τσοῦτσινδόν, ἐπέβημεν ἑμάξης καὶ διηυθύνθημεν διὰ τῆς ἀγορᾶς πρὸς Ἀμπελοκήπους. Καθ' ὁδὸν ἐπέβη καὶ ὁ Κουβαράς. Ἐφθάσαμε. Διετάξαμε μύρες. Ἐπλήρωσεν ὁ Σακκογιάννης καὶ ἐπιστρέψαμε εἰς τὸ Καφενεῖον. Ἐδείπνησα εἰς τοῦ κ. Παλάσκα, ὅστις μετ' ἐδέχθη σὰν παιδί του. Ἐκοιμήθην εἰς τῆς Ἀλεξάνδρας.

3 Μαΐου: Λίαν πρωῒ μετέβην εἰς τὸν Σταθμὸν Αὐτοκινήτων ὅπου

φ38β. άνέμενον τόν κ. Τζαβέλλαν /εις τὰς 7 1/2 ήλθεν. Ηρώτησα περί τοῦ αὐτοκινήτου καί μοῦ εἶπεν ὅτι θά φύγη φορηγόν.

Ἦλθεν ὁ κ. Ντάστης ὅστις ἐξήτησεν ἐπιβατικόν, ἀλλ' ἐπειδή δὲν τῷ ἐχορηγήθη ἐθύωσε καί δὲν μετέβη εἰς Γεωργουτσάδες.

Ἦλθεν ἡ Ἀλεξάνδρα μετὸν Βασίλη ἢ Ἀνθούλα καί εἰς τὰς 9 ἀνεχώρησα δι' Ἀργυρόκαστρον. Καθ' ὁδὸν ἐβλάβη ὀλίγον τὸ αὐτοκίνητον, τὸ ὁποῖον ἐπιδιορθώθη ἀμέσως. Ἐφθάσαμε εἰς Γεωργουτσάδες ὅπου ἔμαθον ὅτι ὅλα τὰ μέλη τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου εὐρίσκονται εἰς Ἀγίους Σαράντα καί διηυθύνθην εἰς Ἀργυρόκαστρον ὅπου ἔφθασα τὴν 2 μ.μ. Συνηντήσα τὸν Ζωϊτόπουλον Τρίχαν Καραβίτην καί ἄλλους πολλούς. Ἐγευματίσαμεν εἰς τὸ μαγειρεῖον. Διήλθε τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἡμέρας ἀνευσπυδαίου τινός. Τὸ βράδυ ἐπῆγα νὰ δειπνήσω εἰς τοῦ Γιαβερ Μπέη, ἀλλὰ θυμωθεὶς ἔφυγα καί ἐκοιμήθην εἰς Μητρόπολιν.

4 Μαΐου: Διήλθεν ὁλόκληρος ἡ ἡμέρα χωρὶς νὰ πληροφορηθῶμεν τι φ39α θετικὸν περὶ τῆς εἰρήνης. Τὸ ἑσπέρας ἤλθεν/ὁ κ. Δούλης ὅστις μᾶς ἀνεκοίνωσε τὰ τοῦ Πρωτοκόλλου.

5 Μαΐου: Συνηντήθημεν μετὰ Τρίχαν καὶ Ζωϊτόπουλον καί συνεσκέφθημεν ὅπως μὴ δεχθῶμεν τὰ παραχωρούμενα προνόμια, ἀλλ' ἀπορρίψωμεν ταῦτα καί ἀρχίσωμεν τὰς ἐχθροπραξίας ἀφοῦ πρῶτον συνεννοηθῶμεν μετὰ Τσιρούλην, Βάρδα, Ζάραν καί λοιποὺς καί ἀποστείλωμεν ἄνθρωπον εἰς Ἀθήνας πρὸς συνεννόησιν μετὰ Βασιλέα καί Κυβέρνησιν. Ἐγευματίσα καί ἐδειπνήσα μετὰ τοὺς ἀξιωματικοὺς καί ἐκοιμήθην εἰς Μητρόπολιν.

6 Μαΐου: Ἀνεχώρησα διὰ Πρεμετὴν μετὰ Γεωργακάκην καί ἄνδρας του εἰς Ζούχαν ἐγευματίσαμεν. Συνέλαβον 8 φυγάδας οὓς ὠδήγησα Σέπερι, ἀλλὰ τὴν νύκτα ἔφυγον πάλιν.

7 Μαΐου: Λίαν πρῶτ' ἐτοιμάσθημεν καί ἐκινήσαμεν διὰ Πρεμετὴν/με φ39β. ὀλίγην βροχήν, εἰς τὰς 10 π.μ. ἐφθάσαμεν εἰς Ἐλεοῦσαν εἰς τὸ σπίτι τοῦ Παντελῆ Μποζιούκη. Ἐγευματίσαμεν καί ἐκοιμήθημεν.

Εἰς τὰς 4 μ.μ. ἤλθον οἱ Ὀπλαρχηγοὶ Γεωργουλάκης καί Ψαρὸς πρὸς ἐπίσκεψίν μου καί στάς 6 ἀνεχώρησαν διὰ τὰς θέσεις των. Εἰς τὰς 6 1)2 ἤλθεν ὁ γαμβρὸς τοῦ Παντελῆ καί ὁ Β. Σωτηριάδης πρὸς ἐπίσκεψίν μου. Τοῖς ἀνεκοίνωσα ἐν περιλήψει τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης. Ἐδειπνήσαμεν καί ἐκοιμήθημεν.

8 Μαΐου: Εἰς τὰς 4 τὸ πρῶτ' με ἐξύπνησεν ὁ Εὐθύμιος Ντόκος με ἀπεχαιρέτησε καί ἀνεχώρησε διὰ τὸ χωρίον του. Εἰς τὰς 6 ἐξύπνησα τὸν Σωτηριάδην καί εἰς τὰς 7 ἀνεχώρησα διὰ Πρεμετὴν. Εἰς τὸ Καφενεῖον συνηντήσα τοὺς Τσιρούλην, Μαυροειδὴν, Κερκυρόπουλον, Σπαντιδέαν, Οἰκονόμου, Μηχαηλίδην, Ἀδαμίδην, Ἀλέξιον. Μπίμπην κ.λ.π. οἵτινες φ40α. με ἐδέχθησαν μετὰ χαρὰν τοῖς ἀνεκοίνωσα τὰ τῶν διαπραγματεύσεων. Ἐπίομεν ἀρχεὶ τὰς μύρας καί ἐχωρίσθημεν. Εἰς τὸ σπίτι μου ἤλθεν ὁ Ὀπλαρχηγὸς Ρίζος καί ὁ Ἐνωμοτάρχης Πατσαούρας καί ὁ ὀπλίτης Παπασπύρος. Τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἡμέρας διήλθον κατ' οἶκον ἀδιάθετος.

9 Μαΐου: Τὴν πρῶταν με ἐκάλεσε ὁ κ. Τσιρούλης καί με ἠρώτησε περὶ τῆς ἐν γένει καταστάσεως ὡς καί διὰ τὴν γνώμην ἣν ἔχω διὰ τὰ σώματά μας ἐν περιπτώσει ἐπαναλήψεως τῶν ἐχθροπραξιῶν.

Ἐκεῖθεν κατήλθον εἰς τὸ Διοικητήριον, ὅπου με ἀνέμενε ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἀμύνης διὰ νὰ κανονίσω τὰ τῆς εἰσπράξεως τοῦ πολεμικοῦ φέρον. Μετὰ τὸν κανονισμὸν ἤλθεν ἐπιτροπὴ τῆς Φράσσαρης ἣτις ἐξίτηι ἀπὸ τὸν Νάσκον νὰ καταθέσῃ ποσὸν τι χρημάτων ἵνα μεταβῇ Ἐπιτροπὴ εἰς Ἀθήνας διὰ τὴν συλλογὴν ἐράνων. Διέταξα ὅπως οὗτος καταθέσῃ τὴν 12 τοῦ

μηνός 100 είκοσόφραγκα. Ώρα 12 π.μ. με είδοποίησεν ό κ. Τσιρούλης ότι φ40β. άνα/χωρεί διά Μεσογέφυρα, κατοπιν προσκλήσεως του κ. Γαβαλιά, και με παρακάλεσε να τον άναμένω μέχρις ότου επανέλθη διότι έσκόπουν να μεταβώ εις την γραμμην και άνεχώρησεν. Ώρα 1 μ.μ. άνεχώρησε διά Μεσογέφυρα.

Ώρα 4 μ.μ. ήλθεν εις τό δωμάτιόν μου ή Έπιτροπή Φράσσαρης ήτις διά του Ίερέως της με ηύχαρίστησε διά του ύπερ αυτών ένδιαφέρον μου και με παρεκάλεσε να μην παύσω άπό του να ένδιαφέρωμαι. Τοίς ύπεσχέθη και άνεχώρησεν.

10 Μαΐου: Έπληροφορήθη ην ότι συνελήφθη ό Έσατ Πασάς παρ' Αυστριακών άγημάτων, θελήσας να έπιτεθή έναντίον του Βήδ και ότι εις Δυρράχιον άπεβιβάσθησαν διεθνή άγήματα. Ώρα 6 μ.μ. μετέβην εις την οικίαν του κ. Τσιρούλη, όστις ειχεν έλθει εκ Μεσογεφύρας και όστις μάς έβεβαίωσεν περι των άνωτέρω. Κατήλθομεν εις την άγοράν και έκαθήσαμεν φ41α. έξωθεν του Φαρμακείου/Διέταξε μύρες και ήρχισε συζήτησις περι της καταστάσεως. Με ήρώτησε πότε θα φύγω και εις άπάντησίν μου ότι μύριοι μοι ειπον να τον περιμένω διότι θα υπάγωμεν μαζί μέχρι Λιούπτικας, καθ' όσον άπέστειλε τμήμα στρατιωτών προωρισμένον να τοποθετηθί εις την περιφέρειαν Λεσκοβικίου, διότι είναι κενή.

11 Μαΐου: Κατήλθον πρωί, πρωί εις την άγοράν ίνα έτοιμασθώ προς άναχώρησιν. Ώρα 8 έτοιμάσθη και άνέμενον τον κ. Τσιρούλην ότε είδοποιήθη ότι δέν θα έλθη και άνεχώρησα με τον Όπλαρχηγόν Γεωργακάκη, τους Ραφτόπουλον και Ράπτην και εις τας 11 έφθασα εις Λιούπτικαν. Έγευμάτιστα εις τό Σχολείον και εις τας 2 και 1)2 μ.μ. άνεχώρησα διά Φράσσαρην όπου έφθασα την 6 μ.μ.

Μάς ύπεδέχθη τό Σώμα Γεωργακάκη διά πυροβολισμών και ζητωκραυγών. Ώρα 7 1)2 ήλθεν ό κ. Παπαγεωργίου άπό τά φυλάκια. Άνεφ41β. κοίνωσα αυτώ τά των διαπραγματεύσεων. Έδειπνή/σαμεν και έκοιμήθημεν.

12 Μαΐου: Έξήλθομεν εις τον περίβολον της Έκκλησίας, όπου έμείναμε άρκετην ώρα άστειζόμενοι. Ώρα 8 έλαβον έγγραφον της Έπιτροπής της Άμύνης δι' ής με έγνωρίζεν ότι ό κ. Τσιρούλης υπέβαλε παραίτησιν της θέσεώς του, άγνωστον διά ποίους λόγους και με παρεκάλει να ενεργήσω πλησίον του όπως άνακαλέση ταύτην.

Άπήνητσα κατοπιν συνεννοήσεως με τον κ. Παπαγεωργίου ότι άδυνατώ να του κάμω λόγον διότι και με είδοποίησε περι της άποφάσεώς του ταύτης και ότι αν αίτιος της παρετήσεώς του είμαι έγώ ή άλλος τις των συνεργατών μου, είμαι πρόθυμος να παραιτηθώ και να τώ άφίσω έλεύθερον τό στάδιον της ενεργείας του. Κατόπιν συσκεθεις με Παπαγεωργίου άπεφάσισα να κατέλθω εις Πρεμετήν και έφυγα άμέσως. Έφθα(σα) εις τας 7 1)2. Έκάλεσα άμέσως την Έπιτροπήν, την ήρώτησα διά την αίτιαν της φ42α παραιτήσεως/Μου ειπον ότι και αυτοί δέν γνωρίζουν άλλ' ως φαίνεται δέν δύναται να διοικήση και ειφεν ως άφορμήν τά λάφυρα. Έμειναν μέχρι της 9 μ.μ. και έφυγαν.

13 Μαΐου: Έπήγα εις τό σπίτι του κ. Τσιρούλη. Τον ήρώτησα για την αίτια της ποραιτήσεως. Μου έφερεν ως αίτιαν τό τηλεγράφημα. Του ειπον ότι αυτό έγένετο έν άγνοία του κ. Δούλη και ότι δέν έπρεπε να παραιτηθί προτου λάβη άπάντησιν και έφυγα.

14 Μαΐου: Ήλθε ό Μαυροειδής και με παρεκάλεσε να δεχθώ να συνεργασθώμεν και να τους άφίσω να φύγουν. Του ειπον ότι έγώ δέν παρακαλώ κανέναν και όποιος θέλει να καθήση και όποιος θέλει να φύγη Άγο-

ράσαμε δύο κατοίκια ἐγώ, ὁ Σωτηριάδης, ὁ Μπίμπης, ὁ Παπαδόπουλος ὁ Μιχαηλίδης καὶ ἀπεφασίσαμε νὰ φύγωμε τὴν ἐπομένην εἰς τοὺς μύλους. Καλέσαμε καὶ τὸν Τσιρούλη καὶ λοιπούς.

15 Μαΐου: Ἦλθε τηλεγράφημα τοῦ Ὑπουργοῦ/διὰ τοῦ ὁποίου ἐγνώρι-
φ42β ζε δι εἶχον τὴν ἄδειαν νὰ διανείμω τὰ λάφυρα κλ π ἀπὸ τὸ ὁποῖον πῆρα ἀντίγραφον. Ἐτοιμάσαμε τὰ σφάγια καὶ εἰς τὰς 12 μ. ἐπήγαμε νὰ φῶμε. Ὁ Τσιρούλης δὲν ἦλθε διότι ἦτο ὁ Μαυροειδής. Κατὰ τὸ φαγητὸν ὁ Μαυροειδής ἤγειρε πρόποσιν ὑπὲρ ἐμοῦ ὡς πρωτεργάτου τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ Σωτήρος τῆς Ἠλείρου καὶ περὶ τὸ δειλινὸν διελύθημεν. Κατελθόντες εἰς τὴν ἀγορὰν ἐξῆλθον εἰς περίπατον με Σωτηριάδην καὶ Μαυροειδῆν, ὅστις με παρακάλεσε νὰ συνεργασθῶμεν καὶ νὰ γίνῃ πτώμα ἀπέναντί μου, τῷ ἀπήντησα δι ἐννοῶ νὰ συνεργάζωμαι με ἀνθρώπους καὶ ὄχι με πτώματα.

16, 17 καὶ 18 Παρῆλθον ἴνευ σπουδαίου τινός. Μόνον εἰς τὰς 17 ἦλθεν ἡ Φωτεινὴ (ἀδελφὴ του) ὁ Γρηγόρης (ἀδελφός του) καὶ Τσάμης Γ. (γαμβρός πρώτης ἐξαδέλφης).

19 Μαΐου: Ὁ κ. Τσιρούλης μοῦ ἀνέθεσε τὴν στρατ. Διοίκησιν καὶ ἀνε-
φ43α. κρυπτογραφικὸν τῆς Κυβερνήσεως ζητούσης τὴν γνώμην μας/ἂν εἶναι συμφέρουσα ἢ προέλασις

20 Μαΐου: Συνῆλθον ἡ Ἐπιτροπὴ καὶ ἀπεφάσισεν ὅπως διαμαρτυρη-
θῶμεν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν διὰ τὴν ἀδιαφορίαν τῆς πρὸς τὴν περιφέ-
ρειάν μας. Τὸ ἑσπέρας ὁ Β Σωτηριάδης ἐπρότεινεν ὅπως τὴν ἐπομένην 21 τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου κάμωμεν χάριν τῆς ἑορτῆς τοῦ Βασιλέως μας τραπέζι. Κατέθεσε δὲ καὶ ἓν ἑκατοστάρικον εἰς τὸν Ἀσημάχην διὰ τὰ ἔξο-
δα. Τὸ δειλινὸν ἐφονεύθη παρ' ἀνταρτῶν, ὁ Ὄθωμανὸς Σαλῆ Μπέης καὶ ἐσημειώθησαν καὶ κρούσματα στάσεως. Κατῆλθον εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ τὰ διέλυσα. Τὸ ἑσπέρας ἐκάμαμε τηλεγράφημα εἰς τὸν Βασιλέα μας.

21 Μαΐου: Μετὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἐψάλη δοξολογία εἰς τὴν Μητρόπολιν.
Ἐκεῖθεν μετέβην εἰς τοῦ κ. Παπαδοπούλου καὶ ἐκεῖθεν εἰς τοὺς μύλους
φ43β ὅπου εἶχεν ἐτοιμασθῆ τὸ φαγητὸν. Εἶχόμεν καλέσει καὶ μερικὸς Ὄθωμα-
νοὺς. Ἐφάγαμε καὶ ἐτραγουδήσαμε καὶ ἐχορέψαμε ἀρχετὰ. Μᾶς ἔπιασε ἡ
βροχὴ καὶ διελύθημεν Τὸ βράδυ ἦλθε ἀγγελιαφόρος ἀπὸ τὸν Μπιτσώρην
ὅστις μοῦ ἔγραφεν δι δὲν τὸν ἀφησεν ὁ Παπαγεωργίου νὰ ἔλθῃ. Μᾶς ἐκά-
λεσεν ὁ Μπάμιος Τρ.;

22 Μαΐου: Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἠσυχολούμην εἰς τὴν ἀποστολὴν δια-
ταγῶν καὶ ἄλλων ὑπηρεσιῶν. Τὸ βράδυ ἦλθεν ὁ Τσερούλης τῆς 21
Μαΐου, ὅστις μᾶς ἀνεκοίνωσεν ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἐπιθυμεῖ τὴν εἰρήνευσιν.

23 Μαΐου: Ἀπεφάσισα νὰ μεταβῶ εἰς Ὀδρύτσανην. Κατῆλθον εἰς τὴν
ἀγορὰν. Διέταξα καὶ ἠτοιμάσθη τὸ ἄλογον, Ἦλθον οἱ 12 στρατιῶται μου
τοὺς διέταξα νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὸν κ. Συνταγμ. καὶ εἰς τὰς 10 ἀνε-
φ44α καὶ εἰς τὰς 3 ἔφθασα εἰς Ὀδρύτσανην. Δὲν εὔρον κανέναν παρὰ δύο ὀπλί-
τας τοῦ Σουλιώτη παρὰ τῶν ὁποίων ἔμαθα ὅτι ἀνέλαβε τὸ Σῶμα ὁ Γρηγό-
ρης Κοσσυβάκης. Ἐκεῖθεν ἔφυγα διὰ Σέβρανην εἰδοποιήσας τὸν Σουλιώ-
την εἰς Χοτόβαν νὰ παραλάβῃ ὅλους τοὺς ἐκεῖ ἀνδρας καὶ ἔλθῃ εἰς Σέβρα-
νη. Εἰς Διαβάτι εὔρον τὸν Σωτήρην Μπούχαλην καὶ τὸν διέταξα ἵνα τὴν
ἐπομένην μεταφέρουν τὰ φυλάκια εἰς τὴν ἀνωθεν τῆς Σέβρανῆς κορυφο-
γραμμὴν. Ἦλθον καὶ οἱ Διμοιρίται τοῦ Κολοβοῦ Στεφανόπουλος καὶ
Λαμπρόπουλος καὶ ἐκοιμήθημεν.

24 Μαΐου: Τὴν πρωτὴν ἦλθεν ὁ Ἐπιλοχίας Κολιβάνος μὲ διαταγὴν τοῦ Παπαγεωργίου ὅπως τὸ Σῶμα Σωτήρη φύγη διὰ Ὁργύτσιαν. Τοῦ εἶπον νὰ τοῦ εἰπῇ ὅτι δὲν θὰ φύγη ἀλλὰ ὅτι ἀλλάξανε φυλάκια.

φ44β. Ἐδῶσα τὰς ἀπαιτούμενας διαταγὰς καὶ μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Σουλιώ-
τη ἐγευμάτισα καὶ ἀνεχώρησα διὰ Χοτόβαν, ὅπου ἔφθασα εἰς τὰς 4 μ.μ.

Κατέλυσα εἰς τὸ σπίτι τοῦ Κίτσου Μπακάλη ὅπου ἔμεινα ἀσθενήσας μέχρι τῆς ἐπομένης. Εἰδοποίησα νὰ ἔλθωσι οἱ Ὁθωμανοὶ καὶ Χριστιανοὶ τὴν ἐπομένην καὶ ἐκοιμήθην.

25 Μαΐου: Τὴν πρωτὴν ἔβρεχε καὶ ἔμεινα μέσα Ἦλθον οἱ Ὁθωμανοὶ καὶ τοῖς εἶπον νὰ ἐτοιμάσουν 50 εἰκοσόφραγκα διὰ πολεμικὸν φόρον.

φ45α. Ἐπίσης ἦλθεν ὁ Παπᾶς καὶ τοῦ εἶπον νὰ ἐτοιμάσουν 40 εἰκοσόφρα-
γκα καὶ νὰ τὰ φέρουν ἀμέσως εἰς Πρεμετὴν. Ἐγευμάτισα καὶ εἰς τὰς 4
μ.μ. ἔφυγα διὰ Πρεμετὴν ὅπου ἔφθασα εἰς τὰς 7. Μόλις ἔφθασα εἰδοποιή-
θην ὅτι ὁ Μαυροειδῆς ἔβαλε εἰς τὴν φυλακὴν τὸ ψυχοπαίδι μου Ν. Κ. Παπ-
πᾶν τὴν ὥραν ὅπου ἔφυγα διὰ Σέβρανην. Ἐπίσης ἔμαθον ὅτι μὲ ζητεῖ ὁ κ.
Ντάσιος. Κατῆλθον εἰς τὴν ἀγορὰν. Ἐμαθα ὅτι ὁ Ντάσιος εἶναι εἰς τὴν
Ἐπιμελητεῖαν καὶ ἐπῆγα. Ἦτο ὁ Ντάσιος, ὁ Μαυροειδῆς, ὁ Σπαντιδέας,
ὁ μου καὶ τὰ μέλη τῆς Ἐπιμελητείας. Ἠρώτησα τὸν Μαυροειδῆν διατὶ
ἐφυλάκισε τὸ παιδί καὶ μοῦ ἀπήντησε μὲ αὐθάδειαν. Ἦναγκάσθην νὰ τὸν
ὕβρισω. Ἐπενέβη ὁ κ. Ντάσιος καὶ ἔφυγε. Ἀπεφυλάκισα τὸ παιδί καὶ ἔφυ-
γα διὰ τὸ σπίτι μου.

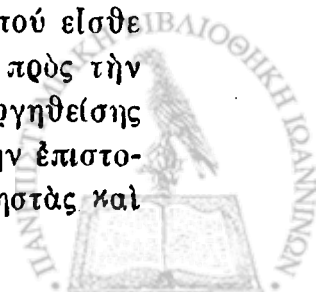
26 Μαΐου: Κατῆλθον εἰς τὴν ἀγορὰν ἵνα κατενοδώσω τὸν κ. Ντάσιον.
Ἠσθῆνσα καὶ ἐπέστρεψα εἰς τὸ σπίτι μου ἀφοῦ πρῶτον ἔστειλα ἀναφο-
ρὰν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον διὰ τὰ βώδια ἀνδρῶν Ψαροῦ. Ἐζήτησε κάποιος
Ὁθωμανὸς ἄδειαν διὰ Γιάννενα. Τὸν ἔστειλα εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν καὶ κα-
τόπιν τῆς συγκαταθέσεώς της, ἐχορήγησα φύλλον πορείας, ἔρριψα βεντούζες
τὸ βράδυ, ἔβαλα σιναπισμοὺς καὶ ἐκοιμήθην/.

φ45β. **27 Μαΐου:** Μὲ εἰδοποίησαν ὅτι ὁ Ἀστυνόμος δὲν ἐπιτρέπει νὰ φύγη
ἢ Ὁθωμανικὴ οἰκογένεια. Ἐγραψα εἰς τὸν Κερκυρόπουλον νὰ εἰπῇ εἰς τὸν
Ἀστυνόμον νὰ μὴν ἀναμειγνύεται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μου κ λ π. διότι θ'
ἀναγκασθῶ νὰ τὸν στείλω στὸ διάβολο. Ἐμαθα πὼς ἦλθε ὁ Λοχαγὸς κ.
Βαμβακόπουλος μὲ 40 ἄνδρες Ἦλθον οἱ Ἴατροὶ καὶ μὲ ἐπεσκέφθησαν.
Μοῦ εἶπον πὼς εἶναι νευραλγία. Ἦλθεν ὁ Ὀπλαρχηγὸς Σουλιώτης εἰς τὸν
ὁποῖον ἔδωσα διαταγὴν νὰ στείλῃ τοὺς Χριστιανοὺς καὶ Ὁθωμανοὺς Χο-
τόβας μὲ τὸν πολεμικὸν φόρον.

28 Μαΐου: Ἦλθε τὴν πρωτὴν ὁ πατήρ τοῦ Ν. Κ. Παπᾶ καὶ τοῦ
παρέδωσά τὸ παιδί του. Κατόπιν ἐπληροφορήθην ὅτι ὁ Παπασπύρος, Ρέγ-
γης καὶ λοιποὶ στρατιῶται ἦσαν συγκεντρωμένοι εἰς τὸ Καφενεῖον καὶ
ἔπινον προκλητικῶς πὼς πρὸς τοὺς νεοελθόντας Ἀξιωματικούς/.

φ46α. Βαμβακόπουλον καὶ λοιποὺς. Ἐστειλα ἀμέσως καὶ τοὺς ἐκάλεσα στὸ σπίτι
συστήσας εἰς αὐτοὺς ἀποφυγὴν προκλήσεως καὶ ποτῶν. Ὑπήκουσαν καὶ
ἔφυγον ἕνας ἕνας. Ὡρα 12 ἔρχεται ὁ Παπασπύρος καὶ μοῦ λέγει ὅτι ἐνῶ
εὐρίσκετο εἰς τὸ κατάστημα τοῦ Ντάλη εἰσηλθὼν ὁ Λοχαγὸς Βαμβακόπου-
λος μὲ τὸν Μαυροειδῆν καὶ τοῦ εἶπεν σὺ εἶσαι τὸ παλληκάρι τῆς Πρεμετῆς;
Γιατὶ κ. Λοχαγὲ μοῦ λέγετε αὐτά; Θέλω νὰ μάθω.

Ναι ἐγὼ εἶμαι. Θὰ σὲ διορθώσω δὲν φοβοῦμαι ἐγὼ ὄχι δύο πού εἰσθε
ἀλλὰ 300 νὰ ἔλθητε καὶ ἔφυγον. Ὡρα 1 μ. μ. ἔστειλα ἔγγραφον πρὸς τὴν
Ἐπιτροπὴν ζητῶν τὴν ἄδειαν νὰ ἀπομακρυνθῶ λόγῳ τῆς δημιουργηθείσης
καταστάσεως ἐν τῷ μεταξύ ἦλθεν ὁ κ. Τσερούλης εἰς ὃν εἶχε τὴν ἐπιστο-
λὴν μου ὁ Κερκυρόπουλος καὶ εἰς ὃν εἶπον ὅτι ἐγὼ ἔχω τρεῖς ληστὰς καὶ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΥΡ. ΣΚΑΦΙΔΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ*

ΣΤΑΜΕΡΩΦ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ὁ Μετσοβίτης Σταμέρωφ πλουτήσας ἐν Ρωσίᾳ κατέλιπε τὸ 1873 πρὸς ἐπαύξειν τῶν πόρων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Μετσόβου ρούβλια ἀργυρᾶ 13.000, ἅτινα ἐκκαθαρισθέντα εἰς δραχμὰς 5.703 κατετέθησαν τὸ 1874 εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τόκῳ 6%.

ΤΣΑΠΕΚΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ὁ Μετσοβίτης αὐτὸς ἐμπορευόμενος ἐν Αἰγύπτῳ κατέλιπε τὸ 1854, ἥτοι μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Μετσόβου ἀπὸ τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀβδῆ Πουσσᾶ, 5.000 γρόσια, ἅτινα ἀπεστάλησαν εἰς Μέτσοβον τὸ 1868, πρὸς ἐπισκευὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, ἀμφοτέρων κειμένων ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Τὸ ἐν λόγῳ ὅμως ποσὸν διετέθη δι' ἄλλας ἐπειγούσας τότε ἀνάγκας τῆς Κοινότητος.

ΚΟΝΤΟΠΑΣΧΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Ὁ Μετσοβίτης Ἰωάννης Κοντοπάσχος κατέλιπε εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος τὸ 1861 δραχμὰς 56.800, ὅπως ἐκ τῶν τόκων αὐτῶν ἐκπαιδεύονται περιοδικῶς τέσσαρες νέοι, δύο ἐν τῇ Ριζαρείῳ Σχολῇ Ἀθηνῶν, ὀφείλοντες μετὰ τὸ πέρασ τῶν σπουδῶν αὐτῶν νὰ ἐγκολπῶνται τὸ ἱερατικὸν ἐπάγγελμα ἐν Μετσόβῳ καὶ δύο ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ πρὸς σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς, ὑποχρεούμενοι καὶ οὗτοι νὰ ἀποκοθίστανται ἐν Μετσόβῳ. Δυστυχῶς ἡ ἱερὰ αὐτὴ διάταξις δὲν ἐξεπληρώθη, διότι ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς τοῦ διαθέτου Δημήτριος Τσαῖπος, ὄπλαρχηγός, ἀπὸ ἀσυγχώρητον ἀμέλειαν τῆς Κοινότητος Μετσόβου, κατώρθωσε νὰ ἀκυρώσῃ παντελῶς τὴν διαθήκην!!

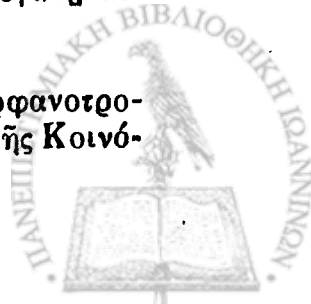
Ἀφῆκε τὴν ἐν Μετσόβῳ οἰκίαν του εἰς τὴν ἐν Μετσόβῳ ἐκκλησίαν τῶν Ἀγίων Πάντων.

ΛΟΥΚΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Ὁ Μετσοβίτης Λούκας Ἰωάννης ἐμπορευόμενος ἐν Ρωσίᾳ κατέλιπε εἰς τὸ Ὁρφανοτροφεῖον τῆς Μόσχας σεβιστὸν χρηματικὸν ποσὸν διὰ τὴν λειτουργίαν δημοτικοῦ σχολείου ἐν τῇ συνοικίᾳ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, εἰς τὴν ὅποιαν εὑρίσκετο ἡ οἰκία του. Ἡ προσωπογραφία του εὑρίσκεται ἀνηρτημένη ἐν μεγάλῃ αἰθούσῃ τῆς Κοινότητος Μετσόβου.

Κατὰ τὰ ἐκτεθέντα εἰς τὰ προηγούμενα, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐν τῷ Ὁρφανοτροφείῳ τῆς Μόσχας καταθέσεις ἀπὸ μέρους Μετσοβιτῶν, κατετέθησαν ὑπὲρ τῆς Κοινό-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 107.

τητος Μετσόβου ἄσσινα 304.700 ἀναλογοῦντα μὲ ρούβλια ἀργυρᾶ 87.058. Ἄλλὰ εἰς αὐτὰ ἀπὸ τοῦ 1862—1872 προσετέθησαν καὶ 40.000 ἀργυρᾶ ρούβλια εἰσέτι ἐκ τῶν τόκων καθυστερουμένων ἐντόκως καὶ τούτων κατατεθειμένων εἰς τὸ Θησαυροφυλάκιον Πετροπόλεως ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Μετσόβου Μιχαὴλ Σταμέρωφ καὶ οὕτως ἀπετελέσθη κεφάλαιον ἐξ 128.058 ἀργυρῶν ρουβλίων, ἀποφέρον ἐτησίως ρούβλια ἀργυρᾶ 5.100 περίπου. Ἐκ τῶν καθυστερουμένων τόκων ἐπὶ μίαν δεκαετίαν καὶ τοῦ ἀνατοκισμοῦ αὐτῶν ἐπήγασαν 40.000 ρούβλια ἀργυρᾶ καὶ λίραι Ἄγγλιας 500, χρησιμοποιηθέντα πρὸς ἐπισκευὴν τοῦ Γηροκομείου, ὑδραγωγείου, τῶν κοινοτικῶν κρηνῶν, τῶν ὁδῶν, γεφυρῶν καὶ πρὸς ἀγορὰν ἐπίπλων καὶ σκευῶν διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Γηροκομείου.

ΤΟΥΛΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ

Ὁ Θεόδωρος Τούλης, ἐμπορευόμενος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διέθεσε τὸ 1858, τάλληρα 2.000, ὅπως ὑπὸ τῶν τόκων αὐτῶν βοηθεῖται ἡ ἑλληνικὴ Σχολὴ Μετσόβου. Ἄλλὰ καὶ τούτου οἱ ἐκτελεσταὶ τῆς διαθήκης, ὄχι μόνον μόλις τὸ 1867 ἐξεπληρώθησαν τοὺς ὅρους τῆς διαθήκης, καταβροχθίσαντες ἑννέα ἐτῶν τόκους τοῦ κεφαλαίου, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν μόνον 7.642 δραχμαὶ ἐπὶ τόκῳ 5,50%, παρέδωσαν εἰς τὴν κοινότητα Μετσόβου, ἡ ὁποία ἠμέλησε διὰ τὴν δικαστικὴν δίωξίν των.

ΤΟΥΛΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ὁ Γεώργιος Τούλης κατέλιπε τὸ 1878 πρὸς διατήρησιν Ὁρφανότροφείου ἐν Μετσόβῳ μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρὸς αὐτοῦ Αὐθέντως τὸ προῖον τῶν ἐξῆς κεφαλαίων:

- 1) Δραχμαὶ 12.000, κατατεθειμέναι ἐν τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ τῆς Ἑλλάδος.
- 2) Διακόσαι ὁμολογίαι τοῦ Ἐθνικοῦ Δανείου τῶν 28.000.000 δραχμῶν.
- 3) Ἀριθμὸς μετοχῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος.

ΜΕΤΣΟΒΙΤΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ

Πολλοὶ Μετσοβῖται, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα δὲν διεσώθησαν, ἐργαζόμενοι εἰς διαφόρους πόλεις καὶ χωρία τῆς Αἰγύπτου προσέφερον μέσῳ τοῦ Στεργίου Τουσίτσα 4240 γρόσια ὑπὲρ τῶν πτωχῶν οἰκογενειῶν τοῦ Μετσόβου.

ΤΟΥΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

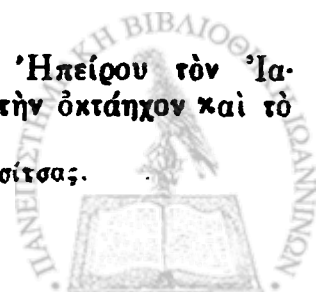
Ἐργασθεὶς ὡς ἐπιστάτης εἰς τὰς βαμβακοφυτείας τοῦ Μιχ. Τουσίτσα ἐδημιούργησε μεγάλην περιουσίαν ἐν Αἰγύπτῳ. Τὸ 1881 προσέφερε 10.000 χρυσᾶς λίρας Ἄγγλιας διὰ τὴν ἰδρυσιν ἐν Ἀθήναις τοῦ Νοσοκομείου «Εὐαγγελισμός», ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ διατίθενται εἰς τὸ διηνεκὲς δωρεὰν δύο κρεβάτια δι' ἀσθενεῖς ἐκ Μετσόβου. Οὐδεὶς Μετσοβίτης ἐνοσηλεύθη δωρεὰν μέχρι σήμερον. Εἰς τὸν πίνακα τῶν ἰδρυτῶν τὸ ὄνομά του ἀναγράφεται ἕκτον κατὰ σειράν.

ΜΙΧΑΗΛ ΑΝ. ΤΟΥΣΣΙΤΣΑΣ (1)

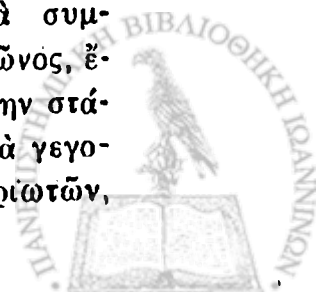
1787—1856

Ὁ Μιχαὴλ Ἄν. Τουσίτσα ἐγεννήθη ἐν Μετσόβῳ τῆς Ἡπείρου τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1787 καὶ ἐκεῖ ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα μαθήματα, τὴν ὀκτάηχον καὶ τὸ

1. Τουσίτσα ἐκ τοῦ Μήτρος, Μητρούσιος, Τούσιος, Τουσίτσα.

ψαλτήριον ἀπὸ τοὺς Μετσοβίτας διδασκάλους Παπαγιάννη Κρέντιν καὶ Παπαποστόλην Πρίτσιον, τὴν ἀριθμητικὴν ἀπὸ τὸν Σταραμπάμπαν, ἀρχὸς δὲ γραμματικῆς ἀπὸ τὸν περίφημον ἑλληνοδιδάσκαλον Βαρδάκαν καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦτου ἀπὸ τὸν Στασαῶνον. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1797, ἤτοι εἰς ἡλικίαν δέκα ἐτῶν μετέβη εἰς Θεσσαλονίκην μετὰ τοῦ πατρὸς του, ὅστις διετήρει ἐκεῖ κατάστημα ἐπεξεργασίας γουναρικῶν. Ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐσυνέχισε τὰς σπουδὰς του ἐπὶ τετραετίαν, μεθ' ἧς ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς γουναρικῆς. Ἐκμαθὼν τὴν τέχνην τοῦ γουναρᾶ εἰργάζετο ἔπειτα μετὰ τοῦ πατρὸς του, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ 1806 ἀποσυρθεὶς τῆς ἐργασίας καὶ μεταβάς εἰς Μέτσοβον τὸν ἀφῆκε διευθυντὴν τοῦ καταστήματος. Οὗτος ἐπεκτείνει τὴν ἐμπορικὴν του ἐπιχειρήσιν καὶ προσλαμβάνει ὡς συνεργάτας του τοὺς τρεῖς ἀδελφούς του Θεόδωρον, Νικόλαον καὶ Κωνσταντῖνον καὶ τὴν ἀδελφὴν του Ταμούσιω (Σταματιάν) μητέρα τοῦ ἐπίσης ἐθνικοῦ εὐεργέτου Νικολάου Στουρνάρη. Ἐπειδὴ αἱ ἐμπορικαὶ ἐπιχειρήσεις ἀνεπτύχθησαν ἐν τῷ μεταξὺ σημαντικῶς, ἀπέστειλεν εἰς Αἴγυπτον τοὺς ἀδελφούς του Θεόδωρον καὶ Κωνσταντῖνον, κρατήσας πλησίον του τὸν Νικόλαον. Μετὰ τινα χρόνον ἀπέστειλε καὶ τοῦτον εἰς Αἴγυπτον καὶ ὀλίγον ἀργότερον ἰδρύει ὑποκαταστήματα εἰς Μάλταν καὶ Λιβόρνον. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1820 κατῆλθε καὶ ὁ Μιχαὴλ εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ, διοικητοῦ τῆς Αἰγύπτου, καὶ παρὰ τούτου ἐγένετο εὐγενέστατα δεκτός, τυχὼν τόσον αὐτὸς ὅσον καὶ οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ του μεγάλης ἡθικῆς καὶ ὑλικῆς ὑποστηρίξεως. Ἄς σημειωθῇ ὅτι ὁ Μεχμέτ Ἀλῆ διελθὼν ὡς λοχίας ἐπὶ κεφαλῆς ὀλίγων Ἀλβανῶν ἐκ Μετσόβου, διὰ τὰ μεταβῆ ἔξ Ἰωαννίνων εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἀσθενήσας ἐκεῖ αἰφνιδίως, ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τοῦ Ἀναστασίου Τουσσίτσα, πατρὸς τῶν ἀδελφῶν Τουσσίτσα, μετὰ τοῦ ὁποῦοιου συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας (μπέσα) κατὰ τὰ Ἀλβανικὰ ἔθιμα. Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆ ἐκτιμήσας τὰ σπάνια προσόντα τοῦ Μιχαὴλ Τουσσίτσα, τὸν περιβάλλει μὲ μεγάλην εὐνοίαν καὶ τὸν καθιστᾷ ἀχώριστον σύντροπον καὶ σύμβουλον του. Ἄπειρα ἦσαν τὰ δείγματα τοῦ ἠγεμόνος πρὸς τοὺς ἀδελφούς Τουσσίτσα, ἐκ τῶν ὁποῦων ὅπως ἰδιαιτέρως ἐξετίμα τὸν Μιχαὴλ, διότι ἦτο ἄνθρωπος εὐφυέστατος καὶ διορατικός. Οὕτω ὅταν ὁ Μεχμέτ Ἀλῆ ἐπεσκέφθη τὸ 1833 τὴν Κρήτην, τὸν Τουσσίτσαν ἐπῆρε μαζύ του ὡς συνοδὸν καὶ ὡς σύμβουλον του. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1838, ὅτε ἐπεσκέφθη τὸ Σουδάν, πάλιν τὸν Μιχαὴλ Τουσσίτσαν εἶχεν ὡς συνοδὸν καὶ σύμβουλον, προκειμένον νὰ ἐξετάσῃ τὴν δυνατότητα ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἐκεῖ χρυσορυχείων. Κατὰ τὸ 1843 ἰδρύει τὴν πρώτην Κρατικὴν Τράπεζαν μὲ κεφάλαιον 700.000 δολλαρίων, ἀναθέτει δὲ τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς εἰς τὸν Μιχαὴλ Τουσσίτσαν, τὸν ὁποῖον διώρισεν ὡς συνδιευθυντὴν. Καὶ ὅταν τὸ 1846 ἴδρυσεν μεγάλην ποταμοπλοικὴν ἐπιχειρήσιν, ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς διώρισε πάλιν τὸν Μιχαὴλ Τουσσίτσαν. Καὶ αὐτὴν τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀπεράντων κτημάτων του καὶ τῶν μονοπωλείων εἰς τὸν Τουσσίτσαν τὴν ἀνέθεσε. Πρὸς ἀπόδεξιν δὲ τῆς μεγάλης ἐκτιμήσεώς του ὁ Μεχμέτ Ἀλῆ τοῦ παρεχώρησε μεγάλας ἐκτάσεις γαιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐλόπτην καὶ διαχειριστὴν διώρισε ὁ Τουσσίτσας τὸν Μετσοβίτην καὶ μέγαν εὐεργέτην τῆς ἑλληνικῆς Κοινοῦτος Ἀλεξανδρείας Νικόλαον Τούλην, πεπειραμένον καλλιεργητὴν τοῦ βάμβακος. Ἡ τοιαύτη ὑποστήριξις τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ ταχέως ἀνύψωσε τὸν Μιχαὴλ Τουσσίτσαν εἰς περιβλεπτόν θέσιν ἐν Αἰγύπτῳ. Ἐκτραγέντος βραδύτερον τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος ὁ Τουσσίτσας εὐρέθη ἐν μεγάλῃ ἀμηχανίᾳ. Δὲν ἦτο μεμνημένος εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν, ἀλλ' ὡς Ἕλληνας δὲν ἠδύνατο εἰ μὴ νὰ εὐχεται ἀπὸ καρδίας τὴν εὐδωσίαν τῆς ἐθνεγεροῦς ἐκείνης. Ἐπιθυμῶν νὰ συμβάλῃ ὠφελιμώτερον καὶ ἀφθονώτερον εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ Μεγάλου Ἀγῶνος, ἔμεινε παρὰ τῷ Μεχμέτ Ἀλῆ, θησαυρίζων διὰ τῆς εὐνοίας του. Τὴν τοιαύτην στάσιν τοῦ Τουσσίτσα ἐπεχείρησάν τινες νὰ ἐλέγξουν ὡς ἀντεθνικὴν, πλὴν τὰ γεγονότα ἀργότερον ἀπέδειξαν τὸν Τουσσίτσαν ἕνα ἐκ τῶν μεγαλυτέρων πατριωτῶν,

διότι τὴν δύναμιν μετεχειρίσθη ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος. Πρωτοστατεῖ τότε καὶ συλλέγονται δι' ἑράνων χρήματα ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων. Φορτία δλόκληρα τροφίμων, ρουχισμοῦ κλπ. στέλλονται κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως δι' ἐνεργειῶν τοῦ Τουσσίτσα εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους. Ἀναμφιβόλως δὲ ἔπεισε τὸν ἴδιον τὸν Ἡγεμόνα νὰ ἐπιτρέψῃ μίαν τοιαύτην ἐνέργειαν. Ὄταν ἀργότερον ὁ Ἡγεμὼν ἐξηναγκάσθη ὑπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης νὰ λάβῃ ἐνεργὸν μέρος κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ νὰ ἀποστείλῃ τὸν υἱὸν του Ἰμπραήμ με στρατιωτικὰς δυνάμεις εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὁ Τουσσίττας ἐνεργεῖ καταλλήλως ὥστε νὰ ἐξευμενίσῃ τὸν Ἡγεμόνα καὶ νὰ περιφρουρήσῃ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν ζωὴν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ πολυπληθῶν Ἑλλήνων. Καὶ ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων πόσον συνετὴ καὶ πατριωτικὴ ἦτο ἡ ἀπόφασίς του νὰ παραμείνῃ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πλησίον τοῦ Ἡγεμόνος. Διότι μετὰ τὴν πανωλεθρίαν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου κατὰ τὴν ἱστορικὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου, οὐδεμία καταδίωξις ἔγινε τῶν Ἑλλήνων τῆς Αἰγύπτου εἰς ἀντίποινα, ὅπως συνέβη εἰς ἄλλας περιοχὰς τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ τοῦτο ὀφείλετο ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς φιλικωτάτους δεσμοὺς τοῦ Τουσσίτσα με τὸν Μεχμέτ Ἀλῆ. Ὄταν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ τὴν σύστασιν Ἑλληνικοῦ Κράτους, ἰδρῦθη τὸν Αὐγούστου τοῦ 1833 τὸ προξενεῖον τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις τὸν Μιχαὴλ Τουσσίτσαν διώρισεν Πρόξενον κατ' ἀπαίτησιν τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ καὶ τοιοῦτοτρόπως ὁ Τουσσίττας ἐγένετο ὁ πρῶτος ἐθνικὸς ἀντιπρόσωπος τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν χώραν τοῦ Νείλου. Καὶ ὅτε τὸ 1853 τὸ Προξενεῖον προήχθη εἰς Γενικὸν Προξενεῖον, πάλιν ὁ Μιχαὴλ Τουσσίττας παρέμεινεν ὡς Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.

Ἀπὸ τῆς ἐπισήμου αὐτῆς πλέον θέσεως κατέστησε στενωτέρους τοὺς δεσμοὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Αἰγύπτου. Κατῶρθωσε μετὰ τὴν φιλίαν, μετὰ τὴν ὁποίαν συνεδέετο μετὰ τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ, νὰ ἀπελευθερωθῶν ὅλοι οἱ κρατούμενοι Ἕλληνες αἰχμάλωτοι πολέμου ἐν Αἰγύπτῳ καὶ νὰ ἐξαγορασθῶν διὰ χρημάτων του τὰ γυναικόπαιδα, τὰ ὁποῖα μετεφέρθησαν ἐκεῖ ὡς δοῦλοι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος. Τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον καὶ ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία κατέλαβον ἐξέχουσαν θέσιν ἐν Αἰγύπτῳ διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Μιχαὴλ Τουσσίτσα.

Μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς Πύλης τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ ὡς ἄρχοντος τῆς Αἰγύπτου καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως καὶ τῆς ἡσυχίας εἰς τὴν χώραν, πλεῖστοι Ἕλληνες ἔσπευσαν νὰ ἐγκατασταθῶν μονίμως ἐκεῖ, πληθυνόμενοι ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ καὶ ὀργανούμενοι εἰς κοινότητα. Παρουσιάσθη τότε ἀνάγκη ἰδρύσεως νοσοκομείου, διότι οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν καταφυγόντων ἐκεῖ Ἑλλήνων δὲν εἶχον οἰκογενείας. Ἐσπευσεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Τουσσίτσα Θεόδωρος νὰ ἀγοράσῃ ἐξ ἰδίων οἰκόπεδον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνηγέρθη νοσοκομεῖον, δαπάναις τῶν δύο ἀδελφῶν Μιχαὴλ καὶ Θεοδώρου τὸ 1830, τὸ ὁποῖον ὀνομάσθη «Νοσοκομεῖον τῶν Γραικῶν». Ἐν συνεργασίᾳ πάλιν μετὰ τὸν ἀδελφόν του Θεόδωρον καὶ τὸν ἐπ' ἀδελφῇ ἀνηψιὸν του Νικόλαον Στουρνάρην ἰδρυσεν τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν Σχολεῖον, περὶ τὸ ἔτος 1830, τὸ ὁποῖον ἐστεγάσθη εἰς ἰδιωτικὸν οἶκον ἐπὶ ἐνοικίῳ καὶ ἐσυντηρεῖτο μετὰ συνδρομὰς τῶν τριῶν ἰδρυτῶν καὶ ἄλλων ὁμογενῶν. Κατὰ τὴν γενικὴν συνέλευσιν τῆς 25ης Ἀπριλίου τοῦ 1843 τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Ἀλεξανδρείας, πρὸς συνδημοτικὴν ὀργάνωσιν τῆς Κοινότητος ἐπροτάθη καὶ ἐξελέγη παμψηφεῖ πρόεδρος ταύτης ὁ Μιχαὴλ Τουσσίττας, τῇ εἰσηγήσει δ' αὐτοῦ τὸ Νοσοκομεῖον καὶ τὸ Σχολεῖον ὑπήχθησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Θεοτόκου, ἑορταζομένης τὴν 8ην Σεπτεμβρίου. Ἀργότερον παρουσιάσθη ἀνάγκη ἰδρύσεως ἐκκλησίας ἐντὸς τῆς πόλεως πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν τῆς Κοινότητος καθ' ὅσον ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Σάββα, ἡ μόνη ἑλληνικὴ ἐκκλησία, ἀπείχε πολὺ τῆς πόλεως. Καὶ πάλιν ἐπροωστάτησεν ὁ Μιχαὴλ Τουσσί-

τας, ὁ ὁποῖος μετὰ πολλὰς προσπάθειας, ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Ἱεροθέον τὸν Β' ἄδειαν ἰδρύσεως κοινοτικοῦ ναοῦ. Ἐνεργηθέντος ἔρανον μεταξὺ τῶν ἀπανταχοῦ τῆς Αἰγύπτου ὁμογενῶν τὰ μεγαλύτερα ποσὰ προσέφεραν ὁ Μιχαὴλ Τουσσίτσας, ὁ Νικ. Στουρνάρης καὶ ὁ Πατριάρχης. Ὁ Μιχαὴλ Τουσσίτσας, ἐκτὸς τῆς χρηματικῆς καὶ ἠθικῆς συνδρομῆς, ἐδώρησεν εἰς τὴν κοινότητα καὶ τὸ ἰδιωτικὸν αὐτοῦ οἰκόπεδον πρὸς ἀνάγερσιν ἐπ' αὐτοῦ τῆς ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας ὁ θεμέλιος λίθος ἐτέθη τὴν 1ην Σεπτεμβρίου τοῦ 1847. Διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐκκλησίας μεγάλως συνέβαλε καὶ ἡ σύζυγός του Ἑλένη Μιχ. Τουσσίτσα. Κατὰ τὸ 1864 ἐπεραιώθη καὶ ἡ δαπάναις τοῦ Μιχαὴλ Τουσσίτσα καὶ ἐπὶ ἰδιοκτητοῦ αὐτοῦ γηπέδου ἀνεγερθεῖσα μεγαλοπρεπῆς σχολή, ἀποτελουμένη ἐξ ἀλληλοδιδασκτικοῦ, ἐξ Ἑλληνικοῦ, ἐκ τοῦ Παρθεναγωγείου μετὰ βιβλιοθήκης καὶ διαφόρων ἄλλων δωματίων καὶ οἰκιῶν, κληθεῖσα Τοσιτσαία Σχολή. Οὕτω ὁ Μιχαὴλ Τουσσίτσας, ἐκτὸς τῶν εἰς χρῆμα δωρεῶν, ἐδώρησεν εἰς τὴν Κοινότητα Ἀλεξανδρείας καὶ τὰ γήπεδα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκτίσθησαν ἡ ἐκκλησία «Εὐαγγελισμός», τὸ Νοσοκομεῖον καὶ ἡ Τοσιτσαία Σχολή. Ἡ ἐθνικὴ καὶ φιλόπονος δρασίς τοῦ Μιχαὴλ Τουσσίτσα δὲν περιορίσθη μόνον εἰς τὴν φιλόξενον πόλιν τῆς Ἀλεξανδρείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀφθόνως ἐπλούτησε καὶ μεγάλως ἐτιμήθη, ἀλλ' ἐπεξετάθη τόσον εἰς τὴν γενέτειράν του Μέτσοβον, ὅσον καὶ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, τὰς Ἀθήνας, καὶ τὴν Θεσσαλονίκην, ὅπου εἶχεν ἀρχίσει τὸ ἐμπορικὸν του στάδιον. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐπλούτησε μέχρι τὸ 1853, ὁπότε παθὼν ἐξ ἀποπληξίας ἐστερήθη τῆς ἐλευθέρως ἐνεργείας ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν συγγενῶν, ἐπέμπε τακτικῶς κατ' ἔτος εἰς Μέτσοβον μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ, ἅτινα ὑπὸ τῶν ἐκεῖ ἐπιτρόπων διετίθεντο εἰς πολλοὺς φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς. Ἡ πατρικὴ του οἰκία εἶχε καταστῆ καταφύγιον ὄλων τῶν πτωχῶν καὶ ὀρφανῶν καὶ τῶν πασχόντων ἐν γένει Μετσοβιτῶν. Διὰ χρημάτων του ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ ὄρους Ζυγοῦ παρὰ τὸν ἡμιονικὸν δρόμον μέγα λιθόκτιστον πανδοχεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον κατέφευγον τὸν χειμῶνα οἱ διερχόμενοι ἐπιβάται καὶ εὗρισκον σωτηρίαν. Κατὰ τὸ 1850 ἐπεχείρησε τὴν δι' ἰδίων δαπανῶν ἀνάγερσιν λαμπροῦ οἰκοδομήματος διὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων ἐν Μετσόβῳ καὶ ἐν τῇ κεντρικῇ πλατείᾳ—τῇ ὁμωνύμῳ τῶρα, ὅπου ἔχει στηθῆ ἡ προτομὴ του—πλὴν ἀτυχῶς μέχρι τῆς ἐπιφανείας ἔφθασεν ἡ τοιχοποιία μόνον, διότι ἠμποδίσθη ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ἢ ἀποπεράτωσις τοῦ ἔργου κατόπιν ραδιουργιῶν τοῦ Μετσοβίτου Κυριάκου Τσανάκα. Τὴν 29ην Νοεμβρίου τοῦ 1854 ὁ Τουσσίτσας ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἀλεξάνδρειαν λόγῳ τοῦ ἐκτραγέτου Κριμαϊκοῦ πολέμου, συνεπεῖα τοῦ ὁποίου διεκόπησαν αἱ ἑλληνοτουρκικαὶ σχέσεις καὶ ἐγκατεστάθη μονίμως ἐν Ἀθήναις, ὅπου καὶ ἐτελεύτησε τὴν 4ην Νοεμβρίου τοῦ 1856. Ἐκηδεύθη πολυτελέστατα, ἐτάφη ἐν τῷ Πρώτῳ Νεκροταφείῳ Ἀθηνῶν καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου του ἀνηγέρθη ἀληθὲς μαυσωλεῖον τὸ μεγαλοπρεπέστερον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐπὶ τοῦ Μαυσωλείου τούτου ὑπὸ τὴν φυσικὸν μέγεθος ἔχουσαν προτομὴν τοῦ Τουσσίτσα ἐχαράχθη τὸ ἀκόλουθον ἐπιτύμβιον:

Σὸν μὲν γὰρ κεχάνδε δέμας Μιχαῆλε Τοσίτσα
 ἐνθάδ' ἐς εὐσεβέων χῶρον ἀποπιταμένον
 οὖνομα δὲ ζῶει κληϊζόμενον μετὰ πᾶσι
 τοῖς ἔγνωστ' ἀρετῇ καὶ περινοῖα σέθεν
 Ζῶει μὲν ὁ ἀνὰ Πίνδον ἀγάννιφον ἤχι τὸ πρῶτον
 Αἴγλην ἐν Μετσόβῳ τὴν φαέθοντος ἴδες
 Ζῶει δ' ἐν Χώρῳ Νειλορροῦτῳ ἔνθα περ ὄλβου
 κτήσατο καὶ τιμὴν ἐμπορίῃ ὅση
 πᾶσαν δὲ ζῶει χθόν' ἀν' Ἑλλάδα τὴν εὖ ἔρεξας
 Συμφύλων κοινὴν μητέρ' ἀγαζόμενος
 Ζῶει δ' εὖτε πόθη σέθεν ἐν καρδίῃ ἀλόχθιο

Σῆς 'Ελένης ἢ τοῦθ' εἶσατο σῆμα πόσει.

'Εγεννήθη ἐν Μετσόβῳ ἔτει 1787 'Ιανουαρίου γ'
'Ετελεύτησε δ' ἐν 'Αθήναις ἔτει 1856 Νοεμβρίου δ'

ΜΙΧΑΗΛ ΤΟΣΙΤΣΑΣ

Διὰ τῆς ἀπὸ 20ῆς Νοεμβρίου 1855 διαθήκης του παραγγέλλει καὶ διατάσσει τὰ ἐπόμενα:

α') Δωρεῖται 100.000 τάλληρα ἵνα δαπανηθῶσι διὰ τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ Πολυτεχνείου στολὴν, ἥτοι δι' ἀγορὰν μηχανῶν, σκευῶν καὶ πάντων τῶν διαφόρων ἄλλων χρησίμων ἐργαλείων, πρὸς τελειοποίησίν του ὅσον ἔνεστι δι' ὅλας τὰς τέχνας, βαναύσους καὶ ὠραίας καὶ γεωργικάς, καθ' ὅσον τὰ ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του Νικ. Στουρνάρη διατεθέντα δὲν ἐπήρκεσαν παρὰ μόνον διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ κτιρίου.

β') Δωρεῖται 20.000 τάλληρα, ἵνα κατατεθῶσιν εἰς τὴν 'Εθνικὴν Τράπεζαν τῆς 'Ελλάδος καὶ ἐκ τῶν ἐτησίων τόκων πληρωθῶσι διὰ τακτικῶν ἀποδείξεων μία διδασκάλισσα καὶ εἰς διδάσκαλος τῶν Σχολείων Μετσόβου. Ἐκ τῶν ἰδίων τόκων θὰ δαπανῶνται κατ' ἔτος τάλληρα ἑκατὸν πρὸς ἀγορὰν πλακῶν, βιβλίων, χάρτου γραφῆς, κονδυλίων, βελονῶν καὶ σχεδίων, ἵνα δίδωνται εἰς ἀμφοτέρω τὰ σχολεῖα χάριν τῶν πτωχῶν μαθητῶν.

γ') Παραγγέλλει νὰ κατατεθῶσιν εἰς τὴν 'Εθνικὴν Τράπεζαν τῆς 'Ελλάδος 3.000 τάλληρα καὶ τὸ ἐκ τῶν τόκων εἰσόδημα νὰ χορηγῆται εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα Θεσσαλονίκης πρὸς συντήρησιν τοῦ ἑλληνικοῦ Σχολείου. Τὸ ἐν λόγῳ χρηματικὸν ποσὸν δωρεῖται εἰς ἔκφρασιν εὐγνωμοσύνης, διότι ἐν Θεσσαλονικῇ ἐξήσκησε τὸ πρῶτον τὸ ἐμπόριον γουναρικῶν.

δ') Εἰς τὰ Σχολεῖα, ἅτινα ἀνήγειρεν ἐν 'Αλεξανδρείᾳ δωρεῖται $195.915\frac{26}{40}$

αἰγυπτιακὰ γρόσια.

ε') Δωρεῖται εἰς τὰς δύο θυγατέρας τοῦ ἐν Μετσόβῳ γείτονός του Σιώζου (Θεοδώρου) Χαμένου ἀνὰ τάλληρα ἀργυρᾶ 50. Εἰς τὸν Γεώργιον Σιώζου Χαμένου τάλληρα 100, εἰς τοὺς παιδικούς του φίλους ἐν Μετσόβῳ Ἰωάννην, Δημήτριον, Χρήστον καὶ Μέλην (Θεμελῆν) Μούσιου ἀνὰ 50 τάλληρα. Προσέτι εἰς τὸν Σταῦρον Κυράναν, Κίτσαν Γκέση καὶ Παπα-Δημήτριον Μισσάλαν ἀνὰ 50 τάλληρα. Ἐπὶ πλέον 2.000 τάλληρα δωρεῖται διὰ τοὺς πτωχοὺς τοῦ Μετσόβου, 500 τάλληρα δι' ὅλους τοὺς ἱερεῖς τοῦ Μετσόβου, 500 τάλληρα διὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἀγίας Παρασκευῆς καὶ 500 τάλληρα δι' ὅλας τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας καὶ μοναστήρια τοῦ Μετσόβου.

στ') Δωρεῖται 2.000 τάλληρα διὰ τοὺς πτωχοὺς τῶν 'Αθηνῶν.

ζ') Δωρεῖται εἰς τὸ Πανεπιστήμιον 'Αθηνῶν, εἰς Νοσοκομεῖον, εἰς τὸ Τυφλοκομεῖον (ὀφθαλματρεῖον), εἰς τὸ 'Αρσάκειον Παρθεναγωγεῖον καὶ εἰς τὸ 'Αμαλλῖον 'Ορφανοτροφεῖον κορασιῶν ἀνὰ 2.000 τάλληρα.

η') Δωρεῖται 10.000 τάλληρα ἵνα κατατεθῶσιν εἰς τὴν 'Εθνικὴν Τράπεζαν τῆς 'Ελλάδος καὶ ἅπαντα μετὰ τῶν τόκων αὐτῶν δαπανηθῶσιν ἐν καιρῷ δι' εὐθύγραμμον ὁδοποιίας—ἔργα ὁδοποιίας ἐν 'Αθήναις.

'Η Κοινότης Μετσόβου εἰς ἔκφρασιν εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Μιχαὴλ 'Αν. Τουσοῖτσαν ἔστησε πρὸ ἑξ ἑτῶν τὴν ἐκ μαρμάρου προτομὴν του ἐν τῇ ὁμωνύμῳ πλατεῖᾳ παρὰ τὸ περίπτερον τοῦ ἐξωραϊστικοῦ Συλλόγου Μετσόβου. Καὶ ἡ ἑλληνικὴ κοινότης 'Αλεξανδρείας ἔστησεν ἐκ μαρμάρου προτομὴν τοῦ Μιχ. Τουσοῖτσα εἰς τὴν ἐκεῖ ὁμώνυμον Σχολὴν, τῆς ὁποίας τὰ ἀποκαλυπτήρια ἐγένοντο τὴν 30ῆν 'Ιανουαρίου τοῦ 1953. Κατὰ τὴν ὠραίαν ἑορτὴν τῶν ἀποκαλυπτηρίων παρέστη πλῆθος ὁμογενῶν τῆς Αἰγύπτου, ἡ χορωδία τῆς Σχολῆς ἔψαλε μελωδικώτατα προ-

σευχήν και ὁ διευθυντὴς τῆς Σχολῆς Β. Γαλάνης ἐξεφώνησεν ἐμπνευσμένον λόγον. Ὁ Μιχαὴλ Ἄν. Τουσίτσας διὰ τὰς πρὸς τὸ ἔθνος μεγάλας ὑπηρεσίας του καὶ τὰς πλουσίας δωρεάς του ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς Μέγας Ἐθνικὸς Εὐεργέτης.

Ἐν συνεχείᾳ θὰ ἀσχοληθῶ καὶ μὲ ἓνα δραματικὸν ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον συνέβη τὸ 1820 εἰς τὸν Μιχ. Ἄν. Τουσίτσαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ τὸ ὁποῖον μόλις πρὸ τριῶν ἐτῶν ἐγένετο ἄγνωστον, δημοσιευθὲν εἰς μίαν ἑλληνικὴν ἐφημερίδα τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἀναδημοσιευθὲν εἰς ἀθηναϊκὴν τοιαύτην. Παραθέτω ἐπὶ λέξει τὸ σπουδαῖον αὐτὸ δημοσίευμα:

«Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως εἶχε σχεδιασθῆ νὰ γίνῃ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν μίᾳ πολιτικὴ δολοφονία, ἡ ὁποία θὰ στεροῦσε τὴν Ἑλλάδα ἑνὸς τῶν μεγαλυτέρων τῆς ἐθνικῶν εὐεργετῶν, τοῦ Μιχαὴλ Τουσίτσα, ἱδρυτοῦ τοῦ Πολυτεχνείου μας.

Ὁ Μιχαὴλ Τουσίτσας εἶχε φθάσει εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὸ 1820 καὶ εἶχε

Ὁ συγγραφεὺς Βασ. Σκαριδᾶς

γίνει ὁ μυστικὸς σύμβουλος τοῦ τότε ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου Μωχάμετ Ἄλυ. Κανεὶς δὲν μποροῦσε νὰ πλησιάσῃ τὸν πανίσχυρον Ἀφέντη, πού ἐφοβεῖτο καὶ αὐτὴ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, δίχως νὰ δώσῃ τὴν συγκατάθεσίν του ὁ μέχρι πρὸ ὀλίγου ἀγνωστος ἀκόμη Ἕλληνας ἀπὸ τὸ Μέισσοβο. Ὅλα τὰ ἐγγράφα, πού ἐστέλλοντο ἀπὸ τὴν Πύλη περνοῦσαν ἀπὸ τὰ χέρια του καὶ ὁ Μωχάμετ Ἄλυ διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἐκτίμησιν πού τοῦ εἶχε τὸν ἀνεκήρυξε «Ἄρχοντα τῆς Αἰγύπτου». Λίγον καιρὸ μετὰ τὴν καταπληκτικὴν ἀνοδο τοῦ Τουσίτσα εἰς τὴν διαχείρισιν τῆς τότε Αἰγυπτιακῆς

πολιτικῆς, ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁ Ἀντώνιος Πελοπίδας (1), ἀπεσταλμένος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας διὰ νὰ μύησῃ τὸν ἑλληνισμὸν τῆς Αἰγύπτου. Ἄλλ' ἢ διαταγὴ πού εἶχε ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον Τσακάλωφ, ἦτο ὅχι τόσοσὴν ἢ μύησις, ὅσον ἢ δολοφονία τοῦ Τσοίτσα. Ὁ Τσακάλωφ, ὡς Ἡπειρώτης καὶ αὐτός, δὲν μποροῦσε ποτὲ νὰ συγχωρήσῃ εἰς τὸν συμπατριώτην του Μετσοβίτην ὅτι εἰς στιγμὰς κρίσιμες διὰ τὸν ἀγῶνα αὐτὸς ἔμενε κοντὰ εἰς τὸν Μωχάμετ Ἄλυ, διὰ τὸν ὁποῖον ἐπίστευαν ὅτι θὰ βοηθοῦσε τοὺς Τούρκους νὰ συντρίψουν τὴν ἐξέγερσιν. Ἔτσι ὁ Ἀντώνιος Πελοπίδας ἔφθασε εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν φέροντας τὴν προγραφὴν τοῦ Τσοίτσα. Ἡ ἐντολὴ πού εἶχε ἦταν νὰ «ξεκαθαρίσῃ» τὸν Τσοίτσα πρὶν προχωρήσῃ εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ πρώτου πυρῆνος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ἐζήτησε λοιπὸν ἀκρόασιν ἀπὸ τὸν μυστικὸσὺμβουλον τοῦ Ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου, ἀποφασισμένος νὰ τὸν δολοφονήσῃ μὲ ἓνα μαχαίρι πού ἔκρυβε ἐπάνω του. Πῶς θὰ γλύτωνε ἀπὸ τοὺς σωματοφύλακας τοῦ Τσοίτσα πού φρουροῦσαν τὸ παλάτι του; Αὐτὸ δὲν τὸ σκέφθηκε ὁ Πελοπίδας, γιὰτὶ οἱ ὄπαδοὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας διακρίνονται διὰ τὴν τόλμη τους. Μήπως δὲν εἶναι γνωστὸν ὅτι πρὸς στιγμὴν εἶχαν σχεδιάσει νὰ κηρύξουν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι καὶ νὰ φυλακίσουν τὸν Σουλτάνον; Ὁ Πελοπίδας ἐπέρασε ἓνα πρωτὶ στίς στοῆς τοῦ Παλατιοῦ τοῦ Τσοίτσα, ἀνέβηκε τὶς σκάλες μὲ τὰ ἀραβικὰ ψηφιδωτὰ καὶ ἔφθασε εἰς τὴν μεγάλη σάλα μὲ τὰ ἀνατολίτικα καναπελίκια πού ἦταν ὁ προθάλαμος τοῦ γραφείου. Δύο γιγαντόσωμοι Ἀλβανοὶ μὲ χρυσοκέντητες στολές, μακρὺς βράκες καὶ ἓνα ἀσημοστολισμένον σπαθὶ πού κρέμοντιαν στὴ μέση τους, φρουροῦσαν τὸν Τσοίτσα, ἔμπρὸς εἰς τὸν ὁποῖον τὸν ὠδήγησαν σὲ λίγο. Φοροῦσε τὸ κοντό του φέσι, ἓνα κολλαριστὸ πουκάμισο μὲ τὶς μύτες τοῦ γιακᾶ γυριστὲς πρὸς τὰ ἔξω εἰς τὸ δέσιμον τῆς μαύρης του γραβάτας καὶ ἓνα σακκάκι σύμφωνα μὲ τὴν μόδα τῆς ἐπὶ τῆς ὀλόμαυρο, ριγμένον ἐπάνω εἰς τὸν ὤμο του. Ὁ Πελοπίδας μόλις ἀκουσε τὴν πρόσκλησιν νὰ καθήσῃ, ἐφρόντισε νὰ τραβήξῃ τὴν καρτέκλα του κατὰ τρόπο πού νὰ μπορέσῃ εὐκολὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀποστολὴν του. Δοκίμασε ὅμως μεγάλη ἔκπληξι, γιὰτὶ ἀκουσε ἀμέσως τὸν Τσοίτσα νὰ τοῦ μιλῇ γιὰ τὸν σκοπὸν τοῦ ἐρχομοῦ του εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν μύησιν τῶν Ἑλλήνων τῆς Αἰγύπτου. Μὲ τοὺς ἀνθρώπους του παρακολουθοῦσε σὰν γνήσιος Ἕλληνας ὅλα τὰ παρασκήνια τοῦ ἀγῶνος. Ἐδήγησε εἰς τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Τσακάλωφ ὅτι ἦταν σφάλμα νὰ φανιάζωνται τὸν Μωχάμετ Ἄλυ ἐχθρὸν τῆς ἐπανάστασεως. Ἀπεναντίας αὐτὸς θὰ εὐχαριστεῖτο νὰ ἴδῃ τὴν ἐξέγερσιν νὰ ἐπιτυχάνῃ, διότι ἔτσι θὰ τὸν ἀφῆνε ἢ Πύλη ἡσυχον νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Ὁ ἀπεσταλμένος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας τόσοσὴν πολὺ συγκινήθηκε ἀπὸ τὰ ὅσα ἀκουσε ἀπὸ τὸν Τσοίτσα, πού γιὰ μιὰ στιγμὴν σηκώθηκε ὄρθιος, ἐτραβήξε ἀπὸ τὸ κόκκινον ζωνάρι του τὸ μαχαίρι καὶ εἶπε δακρυσμένος: Ἀφέντη, αὐτὸ τὸ μαχαίρι μοῦ τόδωσαν γιὰ νὰ σὲ σκοτώσω. Τὰ μάτια τοῦ Τσοίτσα ἄστραψαν, ἓνα ρίγος τοῦ ἔφερε μιὰ νευρικὴ σύσπασιν στὰ χεῖλη καὶ μόλις μπόρεσε νὰ προφέρῃ:

Ἄδελφὲ μου πράξε ὅ,τι σοῦ προστάζει ἢ συνείδησί σου...

Ὁ Πελοπίδας πέταξε τὸ μαχαίρι ἐπάνω εἰς τὸ τραπέζι καὶ ἐκεῖνος τὸ πῆρεσιν αἰωπηλὸς καὶ τὸ ἔρριξε εἰς τὸ συρτάρι του. Ὁ φίλος του Στέφανος Ζιζίνιας (ἀπὸ γνωστὸν τοῦ ὁποῖου δίδεται διὰ πρώτη φορὰ εἰς τὴν δημοσιότητα τώρα τὸ ἐπεισόδιον) διηγεῖται ὅτι ποτὲ δὲν ἀποχωρίσθηκε ἐκεῖνο τὸ μαχαίρι τοῦ Φιλικοῦ...».

(Συνεχίζεται)

1. Ὁ Ἀντώνιος Πελοπίδας ἐπισκέφθη τὴν Ἀλεξάνδρειαν τότε μαζὺ μὲ τὸν Μετσοβίτην Φιλικὸν Δημ. Ὑπατρον.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΑ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ*

(1866—1877)

Ἡ ὑπόθεση τοῦ ἀλεξικέρανου τοῦ μιναρέ τοῦ Ἀσλάν Πασιᾶ, ἀπασχόλησε σοβαρὰ τὴν κοινὴ γνώμη τῆς ἐποχῆς.

Φίλος συμπολίτης καὶ... πρεσβύτερός μου ἀναγνώστης μου σημειώνει τὰ ἐξῆς διορθωτικὰ καὶ συμπληρωματικὰ, σχετικὰ μὲ τὸν πυργο νεπόζιτο, πὸν ὑψώνεται στὸ πλάτωμ, ἀδεξιὰ τῆς στρατώνας. Τὸ μεγάλο καζάνι πὸν εἶναι στὴν κορφή του, γεμίζοντας, μὲ ἀντλία διπλῆς (ἀπορροφητικῆς καὶ προωθητικῆς) ἐνέργειας ἀπὸ νερὸ τῆς Λίμνης, τὸ μετεβίβαζε μὲ εἰδικὴ σωλήνωση, στὸν κῆπο τοῦ Νοσοκομείου Κουραμπᾶ. Καὶ εἶναι πάρα πολλοί, αὐτοὶ πὸν θυμοῦνται ὅτι, ὁ κῆπος ἐκεῖνος, ἦταν ὡραιότατος καὶ πάντοτε περιποιημένος. Ψηλὸς ἐπίσης βραγιὸς ἀπὸ σμύρνα, πὸν σχημάτιζαν ἀλλῆλες καὶ φωλιές, σκέπαζαν κὶ ὅλον τὸν παράπλευρό του χῶρο, ὅσος ἀπλώνεται μπροστὰ στὸ Τουριστικὸ Ξενοδοχεῖο «Ξενία». Μὲ τὴν εὐκαιρίαν σημειώνουμε καὶ ὅτι τὸν «Κουραμπᾶ», εἶναι ἀπὸ τὸ ἀραβικὸ «γουργεμπᾶ», πὸν σημαίνει: ἄστεγος, ἄπορος, ξένος.

Ὅστε ὁ Κουραμπᾶς, ἦταν Νοσοκομεῖο (χαστὰ-χανὲ) τῶν ἐνδεῶν συμπολιτῶν, ἐντόπιων καὶ μὴ καθὼς κὶ ὅτι, κοντὰ στὴν εἴσοδο τῆς «Ξενίας», «... (στὰ Γιάννινα) στὸν Κουραμπᾶ, εἶν' ἓνα πηγιάκι», ὅπως λέει καὶ τὸ λαϊκὸ δίστιχο, πὸν ὅμως στὴν πραγματικότητα, ἦταν μιὰ εὐρύχωρη πηγιάδα, ἀπ' ὅπου ὑδρευόταν ἡ Λούτσα. Τρεῖς μάλιστα ἀκόμα πηγιάδια, μὲ ὡραιότατο νερὸ, ἦταν καὶ στοὺς Μεντρεσέδες τοῦ Τζαμιοῦ τοῦ Ὁσμάν Τσιαούσι, πὸν κατελάμβανε μὲ τὴν περιοχὴ του, ὅλο τὸ χῶρο τῆς σημερινῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας.

Ἔτσι πὸν τὸ τζαμὶ αὐτὸ στέκει, τολμηρὰ, στὸ ψηλότερο σημεῖο τῆς πόλης μας, ἀποτελώντας, μαζὺ μὲ τὸ Βράχο, τὸ χαρακτηριστικώτερο κομμάτι τοῦ Γιαννιώτικου τοπίου, ὁ μιναρὸς του, ἔγινε, φαίνεται, πολλές φορές ἀντικείμενο τῆς ὀργῆς τοῦ Δία, πὸν μὲ τοὺς κερανοὺς του, τιμωροῦσε μὲ πείσμα τὴν προπέτεια τῶν ἀνθρώπων νὰ λογχίζουν μὲ αὐθάδεια τὴν οὐράνια του κατοικία.

Στις 2 Ἰουλίου τοῦ 1873, σημειώνεται στὰ Γιάννινα πολλαπλὴ πτώση κεραυνῶν ἓνας—τους—ἔπεσε στὴ συνοικία Σιελμεντίν—ὅπου ἄλλο ὀνόμαζο τζαμὶ—ὁ ἄλλος, στὴν Ἰουδαϊκὴ συνοικία, ὅπου σκότωσε ἓνα ἔβραιόπαιδο, καὶ τρίτος, «προσβαλὼν», ἔρριξε τὸ μιναρὸ τοῦ Ἀσλάν Πασιᾶ.

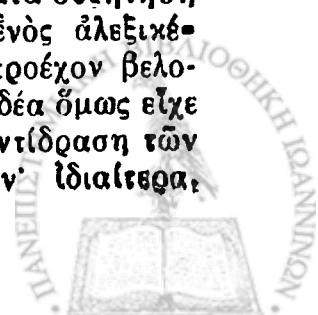
Ὁ μιναρὸς, φυσικὰ, ξαναφκιάστηκε ἐκεῖνο ὅμως πὸν ἴσαμ' ἓνα διάστημα δὲν ξέραμε, εἶναι ὅτι εἶχε ξαναχτιστῆ ἄλλες δυὸ φορές· κὶ αὐτὸ, εἶχε γίνε μὲ εἰσφορὲς (ὁ λόγος τὸ λέει) τῶν κατοίκων τῆς πόλης, καὶ—ἐννοεῖται—περρισσότερο τῶν Χριστιανῶν.

Τὴν 1η Ὀκτώβρη τοῦ 1875, δημοσιεύεται στὴν ἐφημερίδα «Ἰωάννινα—Γιάννια», ἡ πιὸ κάτω εἴδηση:

—«Κεραυνός, γράφει ὁ χρονογράφος, κατεκεράτισε τὴν 30ὴν Σεπτεμβρίου, τὸν μιναρὸν τοῦ τεμένους Ἀσλάν Πασιᾶ· δὲν εἶχε παρῆλθει—δυσφορεῖ ὁ συντάκτης τοῦ χρονικοῦ—ἔτος ἀπὸ τῆς τελευταίας ἀνεγέρσεως».

Κατὰ τὴν προηγούμενη αὐτὴ ἀνοικοδόμηση, εἶχε φαίνεται, εὐρύτατα συζητηθῆ ἡ ἀνάγκη τῆς τοποθέτησης ἑνὸς ἀλεξικέρανου, στὸ τόσο τολμηρὰ προέχον βελονωτὸ αὐτὸ κατασκεύασμα· ἡ ἰδέα ὅμως εἶχε ναυαγήσει, μπροστὰ στὴν ἀντίδραση τῶν φανατικῶν Τουρκογιαννιωτῶν· ἰδιαιτέρως,

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου, σελ. 102.

τῶν συνοικιῶν Καλούτσιας καὶ Ζευγάρια, πού θεωροῦσαν ὅτι ἀποτελοῦσε βεβήλωση, καὶ πιθανότατα προσβολή κατὰ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Μωάμεθ καὶ τοῦ Ἀλλάχ, τὸ νὰ καταφύγουν σὲ τόσο ἀνθρώπινα καὶ γῆινα μέσα, γιὰ νὰ προστατεύσουν τὸ ἱερό τους τέμενος· καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ὁ χρονογράφος, μὲ ἀκράτητο σχεδὸν θυμὸ—τὰ σπασμένα βλέπετε, τοῦ κεραυνοῦ, ἴαχαν πληρώσει μὲ ἐράνους καὶ θὰ τὰ ξαναπλήρωναν, πάλι οἱ Χριστιανοὶ—συνεχίζει θαρραλέα τὴν ἐπίθεσή του:

—Τὸ σχέδιον, γράφει, περὶ ἀλεξικεραύνου, ἐναυάγησεν ἀπέναντι τῶν φωνασιῶν τῶν δεισιδαιμόνων. Οἱ εὐσεβεῖς οὗτοι Ὀθωμανοὶ—ρωταίει θαρραλέα—ἐκ τοῦ μανικοκαπίου τῶν ἐξάγουσι τὴν ἰδέαν ταύτην; ἢ εἶναι συμπέρασμα ἰδιαιτέρας τινὸς αὐτῶν ἐπιστήμης; Δὲν ἦτο ἀράγε καλόν, νὰ ὑπάρχει τὸ ἀλεξικέραυνον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ μίναρὸς δὲν θὰ προσεβίλλετο ὑπὸ κεραυνοῦ, καὶ οἱ κάτοικοι δὲν θὰ ὑπεβάλλοντο εἰς δαπάνην ἐξήκοντα χιλιάδων γροσιῶν;

Καὶ σὰν κατακλείδα,

—«Αἴτιον πλείστων κακῶν ἢ ἀμάθεια!» ἀποφθέγγεται ὁ τολμηρὸς σχολιαστής.

Ἀπὸ τὸ θαρραλέο αὐτὸ ὕφος τοῦ ἀγνωστοῦ μας συντάκτη, συμπεραίνουμε ὅτι, ἀνάμεσα στὴν Τουρκογιαννιώτικη κοινωνία τῆς ἐποχῆς, ὑπῆρχαν, σίγουρα καὶ πολλοὶ προοδευτικοὶ καὶ μορφωμένοι Μουσουλμάνοι, πού θὰ εἶχαν ταχθῆ μὲ τὸ μέρος τῶν ὄσων ὑποστήριζαν τὴν ἀνάγκη τοῦ ἀλεξικέραυνου· ἐπικράτησε ὅμως, φαίνεται, ἡ θρησκευτικὴ συντηρητικότης, ἢ ἀδαημοσύνη κι' ἡ ὀπισθοδρομικότης τῶν ἐρμηνευτῶν τοῦ Κορανιοῦ.

Στὸ «μανικοκάπι» ἀπὸ τὶς προὔτσες πού φοροῦσαν τότε οἱ πιὸ ἀμαθεῖς καὶ φανατισμένοι Τουρκογιαννιώτες, πού—τόσο ἀπρόσμενα—ἐπαιξε στὴν περίπτωσιν ἐκεῖνη σημαντικώτερο ρόλο, στῆς «κάπας δηλ. τὸ μανίκι», δὲν δίνεται στὸν τόπο μας καὶ τόσο μεγάλη σημασία· οἱ κάπες ἄλλως τε—τὸ συνηθέστερο εἶδος τους—δὲν ἔχουν καὶ μανίκια· κι' ἡ φράση: «τῆς κάπας μου τὸ μανίκι», εἶναι στὰ Γιάννινα συνηθισμένη.

Μὰ οἱ καιροί, τότε, ἦταν ἀλλοιώτικοι. Καὶ οἱ ραγιαδες τῆς ἐποχῆς, τὸ μανικοκά-

πι αὐτό, τὸ εἶχαν πληρώσει ἑξακόσιες περὶπου χρυσὲς ὀθωμανικὲς λίρες. Καὶ τώρα, πάλι ξαναπλήρωσαν, καὶ ξαναφκιάστηκε ὁ μίναρὸς.

Τὸ μανικοκάπι ὅμως, τελικὰ νικῆθηκε στὰ 1892.

Ὁ Βαλῆς τῆς ἐποχῆς, εἶχε ἀποθηκεύσει στὴν περιοχὴ τοῦ Τζαμιοῦ, τόσο ὕλικὸ τοῦ στρατοῦ, ὅσο—καὶ κυρίως—πυρομαχικά.—Σηκώθηκε λοιπὸν κι' ἐπισκέφτηκε αὐτοπρόσωπα τὸ Σιέη-Μεγάλο, ὅπως ὀνομαζόνταν τότε ὁ Προεστὸς τοῦ τζαμιοῦ τοῦ περιδοξοῦ Ἀσλὰν Πασιᾶ, καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ δώσῃ τέλος πάντων, τὴν ἀδεία νὰ βάλουν στὸ μίναρὸ ἐκεῖνο τὸ ἀλεξικέραυνο, πού τόσο τὸ ἐχτρευόταν τὸ μανικοκάπι τῆς μπρούτσας τῶν ἀγάδων.

Ὅμως κι' ὁ Μεγάλος, οὔτε κουβέντα θέλησε κι' αὐτὸς ν' ἀκούσῃ γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό.

—«Ἐμεῖς, εἶπε στὸ Βαλῆ, περιμένουμε τὴν προστασία καὶ τὸ μερχαμὲτ' ἀπ' τὸν Θεγό, καὶ τὸν Προφήτη του, καὶ σὺ μού ζητᾶς νὰ τὸν προσβάλουμε κατὰ τέτοιο ἔλεεινὸ τρόπο, μ' ἓνα παλιοσίδεο;»

Ὁ Βαλῆς, γρήγορα κατάλαβε, πὼς ἦταν ἐντελῶς περιττὸ νὰ ἐπιμείνῃ: Τὸ μανικοκάπι, εἶχε σταθερότητα στὶς ἰδέες του.

Φεύγοντας ὅμως, δήλωσε, ἀποφασιστικὰ καὶ κατηγορηματικὰ στὸ Σιέη, ὅτι θὰ στήσῃ ἀμέσως ἓνα κανόνι, καὶ θὰ γκρεμίσῃ μ' αὐτὸ τὸ μίναρὸ, γιὰ νὰ σώσῃ ἀπ' τὴν καταστροφὴ, καὶ τὰ ὕλικὰ τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν πόλη.

Κι' ἔτσι, μὴ θέλοντας τὸ μανικοκάπι, θέλοντας ὅμως ὁ Βαλῆς, μῆκε τελικὰ τὸ ἀλεξικέραυνο στὸν περιδοξο μίναρὸ.

Τὰ ἱστορικὰ τῆς σκιαγραφούμενης ἐδῶ ἐποχῆς, εἶναι πλούσια καὶ σὲ πληροφορίες πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς κίνησης.

Κίνησης ἐκπαιδευτικῆς, μὲ ὀνόματα πού ἡ ἱστορία τὰ ἔχει σήμερον τοποθετήσει πολὺ ψηλά· κίνησης ἐπιστημονικῆς, μὲ σχολές, διδασκαλίες καὶ διαλέξεις, ἐκλαϊκευτικὰ ἐπιστημονικῆς κι' ἐγκυκλοπαιδικῆς κίνησης; λογοτεχνικῆς μὲ πρωτοπορία χιουμουριστικῆ, ἢ καλύτερα, ἐντονα σατυρικῆ πού δείχνει στὸ μελέτημά της, δεινὰ ἀντιμαχόμενες φιλοδοξίες κι' ὀξύτατες ἀντιζη-

λίες, με καυγάδες φιλολογικούς και τσουχτερά επιγράμματα.

Ἡ τελευταία αὐτῆ κίνηση, παρουσιάζει ἑξαιρετο δηκτικὸ ταλέντο, πολὺ καὶ πρωτότυπο πνεῦμα· ἡ σάτυρά της, ἀγκαλιάζει, ὄχι μονάχα τὸ φιλολογικὸ ἀλλὰ τὸ γενικώτερο κοινωνικὸ περιβάλλον τῆς ἐποχῆς. Τὸ περιοδικὸ «Καραβίδα» εἶναι ὁ καθρέφτης αὐτῆς τῆς κίνησης. Τὸ ἔβγαζε ὁ Κ. Ἀρσβαντινός, με συνεργάτες τὸ (Μάνθο;) Οἰκονόμου καὶ τὸ Δ. Μελιόρουτο καὶ κυκλοφόρησαν δυὸ τόμοι της: ὁ πρῶτος, στὰ 1873 κι' ὁ δεῦτερος, στὰ 1874.

Τὴν ἴδια αὐτῆ ἐποχῆ, ἔβγαιγε κι' ἓνα περιοδικὸ «Ἡπειρος», πού ἀναφέρεται, τόσο ἀπὸ τὴν «Καραβίδα» τοῦ 1874, ὅσο καὶ στὸ βιβλιογραφικὸ κατάλογο τοῦ Φ. Μιχαλόπουλου.

Γενικῆς μορφῆς πληροφορίες γιὰ τὴν πνευματικὴ κίνηση τῆς ἐποχῆς περιέχονται σὲ δυὸ ἄρθρα τοῦ Χ. Ἰ. Σούλη (βλ. Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαίδεια, ἄρθρο «Ἡπειρος», καὶ Ἡμερολόγιο «Δωδώνη» 1932). Ὁ Δ. Δόσιος, δημοσίευσε στὸν «Ἡπειρωτικὸ Ἀγῶνα» τῶν Γιαννίνων φύλ. (6, 8 καὶ 9 Μαρτίου 1932), τρία ἄρθρα με τὸν τίτλο: «Τὸ προσωπικὸν τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς, 1868—1874», στὰ ὁποῖα ἀναφέρει προσωπικὲς του ἀναμνήσεις γιὰ τοὺς καθηγητῆς καὶ τὸ ἀντίστοιχο περιβάλλον τῆς ἐποχῆς αὐτῆς.

Σχετικὸς, ἐπίσης με τὴν τότε ἐκπαδευτικὴ κατάσταση, εἶναι καὶ ἓνας λόγος τοῦ Στ. Ράδου, πού ἐκφωνήθηκε στὶς 4 Ἰουλίου 1871, καὶ εἶναι τυπωμένος σὲ φυλλάδιο (Ἀρχεῖο Χ. Ἰ. Σούλη).

Τυπωμένος σὲ βιβλίον, σώζεται ἐπίσης ἓνας λόγος περὶ κληροδοτημάτων, πού ἐκφώνησε ὁ Ἰ. Λαμπρίδης, στὴ Λέσχη «Πρόοδος» πού γι' αὐτῆ θὰ μιλήσουμε πρὸ κάτω.

Στὴν Κωνσταντινούπολη, εἶχε συμπληχτῆ, σὰν παράρημα τοῦ ἐκεῖ Ἑλ. Φιλολογικοῦ Συλλόγου, Ἡπειρωτικὸς Φιλελευθερικὸς Σύλλογος, πού δημοσίευσε καὶ δύο Ἐπετηρίδες (1872—1874) με πολλὰς γιὰ τὴν ἐποχῆ ἐκείνη πληροφορίες.

Ἀπὸ τὰ 1861, λειτουργοῦσε στὰ Γιάννινα καὶ τὸ ἄριστο Τυπογραφεῖο «Δωδώνη», πού εἶνε πιθανὸ νὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ

λειτουργῆ καὶ στὴν ἱστορούμενη ἐποχῆ. Τὸ παράδοξο εἶνε ὅτι, οἱ τιμὲς τῶν βιβλίων πού τυπώθηκαν στὸ Τυπογραφεῖο αὐτὸ, ἀναγράφονται σὲ δραχμὲς.

Τὰ βιβλία τὴν ἐποχῆ ἐκείνη κόστιζαν—συμπεραίνουμε—σημαντικὰ ποσά: Ἀπὸ ἓνα λογαριασμὸ πού ἔστειλε τὸ Τυπογραφεῖο αὐτὸ στὸ Σ. Μανάρη, γιὰ ἓνα βιβλίον πού τοῦ εἶχε τυπώσει ἐπὶ πιστώσει, τὸν χρεώνει, γιὰ 14 1)2 τυπογραφικὰ φύλλα, δραχμὲς 2440, πού με τὴν προσθήκη ἄλλων 160, γιὰ ἐξώφυλλο καὶ «στίλβωμα», ἀνεβάζουν τὸ συνολικὸ κόστος τοῦ βιβλίου σὲ 2600 δραχμὲς. Ἄν λογαριάσουμε τὸ εἰκοσάφραγκο πρὸς 20 δραχμὲς, ἔχουμε κόστους βιβλίου 130 χρυσὰ εἰκοσάφραγκα, περὶ τὶς 25 χιλιάδες δραχμὲς. Τὰ βιβλία ὅμως τότε, σχετικὰ πωλιόταν ἐπίσης ἀκριβά. Τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ Μανάρη (σελ. περίπου 230), διατιμήθηκε πρὸς 5 δραχ., 1)4 δηλαδὴ τοῦ εἰκοσάφραγκου, πενήντα σημερινὲς δραχμὲς.

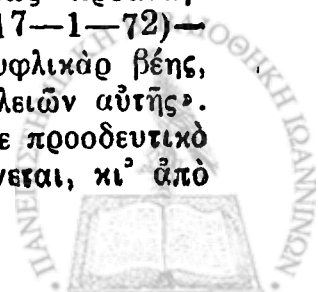
Ἡ «Καραβίδα» τοῦ 1874, εἶχε διατιμηθῆ, «διὰ μὲν τοὺς μὴ χωνεύοντας αὐτὴν, δωρεάν· διὰ δὲ τοὺς τρώγοντάς την, ἀντὶ ἑνὸς μετρητιέ». (1)5 τῆς χρυσῆς Τουρκικῆς λίρας).

Ἡ Ἐμπορικὴ καὶ ἡ Φιλολογικὴ Λέσχη «Πρόοδος», ἰδρύθηκε στὰ Γιάννινα τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1871, θαρρῶ πὼς ἦταν ἐγκατεστημένη στὴ μεγάλη αἴθουσα τοῦ ἐπάνω πατώματος τῶν κτισμάτων, πού εἶναι ἀπέναντι ἀπὸ τὸ τέως Φαρμακεμπορεῖο Γιάννη Νιτσιδῆ.

Στὶς 10 τοῦ Γενάρη τοῦ 1872, ὁ Σ. Μανάρης, καθηγητῆς, ἐκφώνησε ἐκεῖ ἑναρκῆριον λόγον, πού μ' αὐτὸν ἀναπτύχθηκαν οἱ σκοποὶ τῆς Λέσχης: ἡ ἴδρυση δηλαδὴ Ἀναγνωστήριου καὶ βιβλιοθήκης, καθὼς καὶ ἡ ἑναρξὴ σειρᾶς διαλέξεων. Εἰδικὸς Γραμματεὺς τῆς Λέσχης, ὠρίστηκε ὁ Μάνθος Οἰκονόμου.

Στὶς 20 τοῦ Γενάρη—ὅπως προαναγγέλλει ἡ Ἐφ. Ἰωάννινα (17—1—72)—θὰ μιλοῦσε Τουρκιστὶ ὁ Ζουφλικὰρ βέης, «περὶ Λέσχης καὶ τῶν ὠφελειῶν αὐτῆς».

Ἡ Λέσχη ὅπως καὶ κάθε προοδευτικὸν κίνημα, θὰ συνάντησε; φαίνεται, κι' ἀπὸ

τὴν ἀρχὴ τῆς λειτουργίας της, τὶς γνωστὲς ἀντιδράσεις: δυσφημίσεις, συκοφαντίες, διαβολὲς καὶ τὰ παρόμοια· γιατί στίς 3 Ἀπρίλη τοῦ 1872, σημειώνουμε μιὰ διαμαρτυρία τῆς Λέσχης «ἐναντίον κακοβούλων διαδόσεων».

Τὴν ἴδια αὐτὴ μέρα, δημοσιεύεται στὰ «Ἰωάννινα» κατάλογος τῶν εὐεργετῶν τῆς πρὸ τριμήνου συσταθείσης εἰς Τρίκην Ἀδελφότητος τῶν Φώτων», ἀριθμούσης 224 μέλη καὶ «σκοπούσης τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω τροπὴν τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων».

Ἡ Θεσσαλία, εἶχε ἀνέκαθεν στενώτατες ἐμπορικὰς σχέσεις καὶ ἄλλες παντοδαπὲς ἐπαφὲς μὲ τὴν Ἡπειρὸν ἢ δὲ βαληλία της, ἦταν, ἱεραρχικὰ, κατώτερη ἀπὸ τὴν βαληλία τῶν Γιαννίνων. Ἀπὸ τὴν Ἡπειρὸν λοιπὸν καὶ τὰ Γιάννινα τὸ φῶς. Ἡ κίνησις αὐτὴ τῆς ἑλληνικῆς ἐθνότητος τῶν Γιαννίνων, παρακινεῖ ὄχι μονάχα τοὺς γείτονες Θεσσαλοὺς ἀλλὰ καὶ τοὺς Ἑβραίους καὶ τοὺς Τούρκους τῶν Γιαννίνων σὲ ἀνάλογη προοδευτικῆ, ὅπως θὰ ἀναφέρουμε πιὸ κάτω, δράση.

Στίς 12 τοῦ Μῆη τοῦ 1873 ἀναγγέλλεται ἀπὸ τὰ «Ἰωάννινα», ὅτι «ὁ διδάκτωρ τῆς Ἰατρικῆς κύριος Ἰωάννης Τσέτσικας, θὰ διδάξῃ Γεωλογίαν... περὶ σεισμῶν καὶ ἠφαιστειῶν». Στίς 19 δὲ τοῦ ἰδ. μ., ὁ Ἰ. Λαμπρίδης, διδάκτωρ καὶ αὐτὸς τῆς Ἰατρικῆς, θὰ διδάξῃ Ρωμαϊκὴν Ἱστορίαν. Στίς 26, ὁ κύριος Παπασταύρου, θὰ κάμῃ ἐναρξη μαθήματος Χημείας, καὶ ὁ Λαμπρίδης, θὰ συνεχίσῃ τὰ Ἰατρικὰ του μαθήματα.

Στίς 24 τοῦ Σεπτέμβρη τῆς ἴδιας χρονιάς, δίνεται ἡ πληροφορία ὅτι, τὸ Ἀναγνωστήριον τῆς Λέσχης, εἶναι ἐφοδιασμένον μὲ 18 ἑλληνικὰς 4 γαλλικὰς καὶ 1 ἰταλικὴν ἑφημερίδας, καθὼς καὶ μὲ δυὸ ἑλληνικὰ καὶ δυὸ γαλλικὰ περιοδικά· λειτουργεῖ δὲ στὴ Λέσχῃ καὶ Βιβλιοθήκη.

Τὸ Νοέμβρη τοῦ 1873, ἀναγγέλλεται ὁ διορισμὸς σὰν εἰδικοῦ Γραμματέα τῆς Λέσχης τοῦ κυρίου Ἀραβαντινοῦ· θὰ εἶναι σίγουρα ὁ Σπῦρος Ἀραβαντινός, γιὸς τοῦ ἱστορικοῦ τῆς Ἡπείρου, γεννημένος στὰ Γιάννινα σὲ 1843, καὶ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ συνεπῶς, ἡλικίας τριάντα χρονῶν.

Στὴν ἑλλειπῆ, δυστυχῶς, σειρὰ τῶν φύλ-

λων τῆς ἐφημ. «Ἰωάννινα», δὲ βρῆκα ἄλλες πληροφορίες γιὰ τὴν κίνησι τῆς Λέσχης «Πρόσδος»· πού μόνον στίς 2 Ὀκτώβρη τοῦ 1876, ἔχουμε, ἐπίσης δυστυχῶς, τὴν εἶδησι τοῦ ἐκφυλισμοῦ της σὲ κέντρο χαρτοπαικτικόν: «... ἐξέλειπεν τὸ ἀναγνωστήριον ἀντεκατεστάθη μὲ χαρτοπαιξίαν», γράφει ὁ συντάκτης τῆς θλιβερῆς αὐτῆς διαπίστωσης.

Σὰν ἀντίρροπο ὁμως, ὁ Πέρσης Χαλῆλ «συνέστησε ἀναγνωστήριον ἐν ὠραία καὶ ἐναερίῳ οἰκοδομῇ παρὰ τὸ Διοικητήριον».

Στὴν ἴδια ἀκριβῶς περίοδος—στίς 13 Νισὰν τοῦ Ἑβραϊκοῦ ἔτους 5635· πού ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ δικό μας 1881—ιδρύεται στὰ Γιάννινα «Ἰσραηλιτικὴ Ἐκπαιδευτικὴ Ἐταιρεία», «Χαβράθ Ταλμουθ Τορά», πού ὁ κανονισμὸς συντάσσεται «ἀπὸ τοὺς συνυποφαινομένους (δέκα Ἐφόρους) καὶ ὑπὸ τοῦ Σώματος τῆς διορισθείσης πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς, πού ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς Χαΐμ Μ. Μπατινον, Βαρούχ Μ. Ζαλάρ, Σαμουήλ Ἰ. Λευί, Ἀβραάμ Ἡλ. Κάστρο καὶ Χαΐν Μ. Λευί.

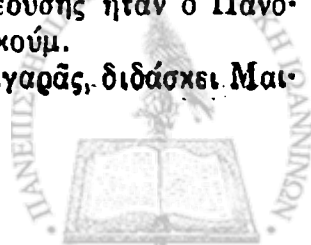
Σκοπὸς τῆς Ἐταιρείας εἶναι (ἄρθρον 1ον), «ἡ διόρθωσις, ἡ στερέωσις καὶ ἡ διατήρησις τῶν νῦν ὑπαρχόντων σχολείων, ἡ ἐκπαίδευσις καὶ πρόσδος τῶν Ἰσραηλινῶν τέκνων, πρῶτον εἰς τὴν ἱερὰν γλῶσσαν μας, καὶ δεύτερον εἰς τὰς ξένας γλῶσσας».

Σχετικὰ μὲ τὴν ἐκπαιδευτικὴ κίνησι τῆς ἐποχῆς, ἔχουμε νὰ προσθέσουμε ὅτι, στὰ 1869, εἶχε κηρύλας εἰσαχθῆ ἡ Τούρκικη γλῶσσα σὰν ὑποχρεωτικὸ μάθημα, στὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς πόλης μας· στίς 23 δὲ Ὀκτώβρη τῆς ἴδιας χρονιάς, ἀναφέρονται «Λύκεια πρὸς ἐμάθησιν τῆς Τουρκικῆς γλώσσης ὑπὸ τῶν Χριστιανοπαίδων».

Στὴ Ζωσιμαία Σχολή, διδασκόταν τότε καὶ ἡ Γαλλικὴ ἀλλὰ καὶ ἡ Ἰταλική.

Στίς 16 Ἰουνίου 1871, ἀναγγέλλεται ἡ ἔκδοσις «Διατάγματος ἀνεγέρσεως Ἰσραηλιτικῆς Σχολῆς ἐν τῇ Νήσῳ Ἰωαννίνων» πού ἐλειτούργησε κανονικὰ ὡς τὸν καιρὸ πού ιδρύθηκε τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖο Βελλᾶς. Στίς 11 Σεπτέμβρη τοῦ 1872 γίνονται τὰ ἐγκαίνιά της. Ἡγούμενος τότε τῆς παρακείμενης Μοιῆς Ἐλεούσης ἦταν ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀββακούμ.

Ὁ γιατρός Γ. Τσιγαράς, διδάσκει Μα-

ευτική στο «Νοσοκομείον παρά τὸν Ἅγιον Νικόλαον», ἀκολουθώντας σ' αὐτὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀδάμ Γοργίδα, μαθητῆ τοῦ Μ. Οἰκονόμου.

Ὁ Γοργίδας, ἦταν «διακεκριμένος πρακτικὸς ἰατρός, ἐν Βουδαπέστη σπουδάζας τὴν ἰατρικὴν καὶ ποιητὴς ἐκ Σκαμνελίου, διακριθεὶς δὲ καὶ ὡς βοτανικὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (Ἰ. Λαμπρίδης, = Ζαγορησιακὰ Α' σελ. 58). Στὰ 1830, ὁ Γοργίδας αὐτός, εἶχε συστήσει στὰ Γιάννινα (στὸ σπίτι του), πρακτικὴ ἰατρικὴ σχολή, στὴν ὁποία δίδασκε Φαρμακολογία καὶ Παθολογία.

Στὰ 1869, κάνει στὰ «Ἰωάννινα» τὴν ἐμφάνισή του καὶ ὁ Ἄνθιμος Τσαῖτσος, ὁ ἀργότερα Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης καὶ τὴν ἐποχὴ αὐτῆ, ἱεροκήρυκας στὰ Γιάννινα καὶ καθηγητὴς Θεολογικῶν στὰ σχολεῖα τῆς πόλης.

Στὶς 7 Ἰουνίου 1871, ὁ Ι. Λαμπρίδης, τυπώνει στὰ Γιάννινα ἐναῖσιμο πραγματεία περὶ γάμου· στὶς 20 δὲ τοῦ Μάρτη τοῦ 1872, ἀναγγέλλεται ὑπὸ τὰ πιεστήρια βιβλίου τοῦ Δ. Μελλίρρουτου μὲ τὸν τίτλο «Ἀδικιῶν συνέπεια».

Ἀπὸ τὶς 26 Μάρτη 1875, ἀρχίζει νὰ δημοσιεύεται ἀνωνύμως σὲ σειρά ἐπιφυλίδων «Ἱστορία τῆς Ἠλείρου».

Στὰ 1870 ἐμφανίζεται στὰ Γιάννινα κι' ἓνας ὀδοντογιατρός· στὶς 13 Αὐγούστου τῆς ἴδιας χρονιᾶς δημοσιεύεται ἀγγελία τοῦ ὀδοντογιατροῦ δόκτορα Βισκόντι, ἐγκαταστημένου στὸν ἀριθμὸ 134 τῆς συνοικίας Πλατάνου (σημερινὴ ὁδὸ Ἀνεξαορησίας).

Στὶς 15 Γενάρη τῆς ἴδιας χρονιᾶς, εἶχε γίνῃ στὰ Γιάννινα κάτι τὸ καταπληκτικόν: μιὰ γυναῖκα, καθὼς βγῆκε νὰ πετάξῃ ἀκάθαρτα νερά ἀπὸ τὸν ἐξώστη τοῦ σπιτιοῦ της εἰς τὴν συνοικία «Χειμανδροῦ» ἔπεσε εἰς τὸν

δρόμον κι' ἔσπασε «εἰς ὀδούς» της. Ὁ ἰατρός ὅμως Σταυρίδης «προστρέξας, ... προσεκόλλησεν τὸν ὀδόντα»!

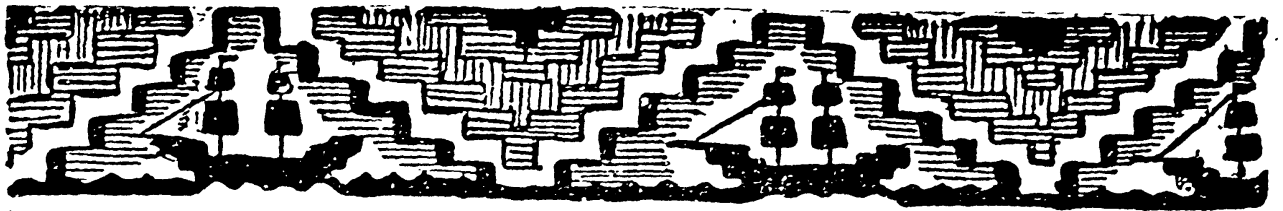
Στὶς 19 Ἰουλίου 1871, ἀναγγέλλεται ἐκκαθάριση ποῦ ἐγίνε τῶν γιατρῶν τῆς πόλης· καὶ σὲ μὲν τοὺς ἐπιστήμονες, χορηγεῖται ἄδεια νὰ ἀσκήσουν τὸ ἐπάγγελμά τους, ὅλοι δὲ οἱ ἄλλοι (πρακτικοί, ψευτογιατροί, κομπογιαννίτες, τζουράχηδες, βικογιατροί) θέτονται ὑπὸ ἔλεγχον».

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν τῆς ἐποχῆς, παραπέμπομε σὲ ἀρθρίδια ποῦ διεκτραγωδοῦν σχελιαστικὰ τὸ κατήχημα τῆς νεολαίας τοῦ καιροῦ: Στὶς 22 Γενάρη 1873, καταχωρεῖται ἀνυπόγραφο ἄρθρον μὲ τὸν τίτλον «Τὰ χρώματα τοῦ ἐν Ἰωάννινοις πολιτισμοῦ», ὅπου τονίζεται ἡ παραλυσία ποῦ ἐπικρατεῖ, ἡ ἀπάρνηση τῶν παλῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, τὸ ἀλλαγμὰ τῆς ἐνδυμασίας (σίγουρα θὰ πρόκειται γιὰ τὰ προσβάλλοντα τὴν αἰδῶ τῆς ἐποχῆς, εὐρωπαϊκὰ «στενά»), καὶ ἡ ἐμφάνιση νέων «ὑπὲρ τὸ δέον κομψευομένων»... Στὶς 2 δὲ Ἰουλίου τῆς ἴδιας χρονιᾶς, δημοσιεύεται καὶ ἄλλο ἄρθρον, ἐπίσης ἀνυπόγραφο, ὅπου λέγεται ὅτι, τὰ παιδιὰ τῶν Ἰωαννίνων, φέρουσι εἰς τὴν μέσην ἐγχειρίδιον ἢ ἄλλο τοιοῦτον ἀγγέμαχον ὄπλον. «Λεργὰ ἔξ αὐτῶν, οἱ μὲν, παραδίδοντο εἰς τὴν κραιπάλην, οἱ δὲ, εἰς τὴν χαρτοπαιξίαν».

Στὶς 10 Ἰουλίου 1876 ἢ 1869, δίνεται ἡ πληροφορία ὅτι, εἰς τὴν Ζωσιμαία Σχολή, ἐγίναν οἱ ἐξετάσεις εἰς τὴν Γαλλικὴν καὶ εἰς τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν. Ἐγίνε δὲ καὶ «ἐναρξὶς ἐκμαθήσεως» τῆς Τουρκικῆς ὑπὸ Χριστιανῶν μαθητῶν.

(Συνεχίζεται)

ΝΙΚ. ΧΡ. ΤΣΙΑΚΑ

ΠΑΡΓΑ-ΘΑΛΑΣΣΑ*

(ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ)

Β

Βάρδα (προστ.)=άνοιξε δρόμο, προ-
σέξτε. Έκ τῆς Ἰταλ. guarda και quordare

Βάρδια (ἦ)=φρουρά, σκοπιά, προβλ.
«ἀπόψε ἔχω βάρδια στὸ μπαλαούρο» (βλ.
Βάρδα).

Βαρδιάνος (ὀ)=αὐτὸς ποὺ ἔχει
σκοπιά, ὁ φρουρός.

Βαράινω=ρ. ἀποκτῶ βάρος. Εὐ-
χρηστο ρ. γιὰ νὰ δείξῃ ὅτι τὸ ἀρμίδι, ἡ
τονιά, τὸ παραγάδι κ.λ.π., ἔπιασε ψάρι
καὶ «ἔρχεται βαρὺ» ἢ «ἐβάρυνε». Ὁ ἐτοι-
μοθάνατος ἀσθενῆς προβλ. «ὁ δεῖνα ἐβάρυ-
νε, πῆγε ὁ παπᾶς νὰ τὸν μεταλάβῃ».

Βαρίδι (τὸ)=τὸ κομμάτι ἀπὸ μο-
λύβι, σίδηρο κ.λ.π. ποὺ χησιμοποιεῖται
γιὰ νὰ βυθίζεται ἡ πετονιά. Διαφέρει ἀνά-
λογα μὲ τὸ βάθος ποὺ ψαρεύεται, τὰ ρέμ-
ματα, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶδος τοῦ ψαρέματος
(καθετῆ, φελλουρί, ἀπόσυρτο, δίχτυ). Βα-
ρίδι ἐπίσης λέγεται τὸ βάρος ποὺ χησι-
μοποιεῖται γιὰ τὴ βυθομέτρηση (βλ. ρ.
«σκανταγιάρω»).

Βαρυὸς (ὀ)=ἐπίθ. «ἔρχεται βαρυὸς
(βλ. βαραίνω).

Βαρῶ (καὶ βαράω)=ρ. χτυπάω, δέρ-
νω, σκοτώνω. Προβλ. «βάρεσα πολὺ ψάρι
ἐψὲς μὲ τὸ καμάκι». «Μιὰ φορὰ ἰβάρεσα
ἕκατὸ ὀκάδες σάλπες μ' ἕνα τριτσέ».

Βάφω=ρ. ἀφορᾶ κυρίως τὸ βάψιμο
τῶν δίχτυων καὶ παραγαδιῶν, γιὰ περισ-
σότερη ἀντοχή, μὲ πεῦκο. Ἄλλες λέξεις,
βαμμένος, ἀβαφος ξέβαφος κ.λ.π.

Βγάζω=ρ. τραβῶ τὸ παραγάδι, ἀνα-
σύρω κάτι ἀπὸ τὸ βυθὸ κ.λ.π. Π Κερδί-
ζω χρήματα.

Βέροσ (ὀ)=ἐπίθ. ἐκ τῆς Ἰταλ. vero

=ἀληθινός, γνήσιος. Προβλ. «Ὁ Ἰβηγγέλης
ὁ Παπύρης εἶναι Παργινὸς βέρος», «τὸ
κρασί αὐτὸ εἶναι βέρο Ἰβευκιμμιώτικο».

Βίζιτα (ἦ)=οὐσ. ἡ ἐπίσκεψις, ἡ ἄ-
φιξις. Προβλ. «Μᾶς κάνανε τὴ βίζιτα οἱ
ρουφιοί, ἐτοίμασε τὸ μασούρι». Έκ τῆς
Ἰταλ. visita-tare.

Βίρα: παραγγ. τοῦ ρ. βιράρω καὶ
βιραίνω=ἀνασύρω, σηκώνω (ἐκ τῆς Ἰταλ.
virare=περιστρέφω). Ξεκίνησε ἀπὸ τὴ
σημασία τοῦ «βιράρω τὴν ἄγκυρα», γιὰ τὴ
γίνεται μὲ περιστροφή τῆς μανιβᾶλλας. Ἄλ-
λες λέξεις: βιραρισμένος καὶ βιράτος καὶ
βιράδος (ὀ), βιράρισμα (τό).

Βίτσιο (τὸ)=ἰδιοτροπία, ἔξις, συνή-
θεια κακῆ (Έκ τῆς Ἰταλ. vizio).

Βόγα=Προστ. «τράβα μὲ τὸ κουπί.
Προβλ. «Σίε τὸ δεξί, βόγα τὸ ἀριστερό,
διαλέμπα μέσα σου καὶ τῶριξες στὴν ξέ-
ρα». Έκ τῆς Ἰτ. voga.

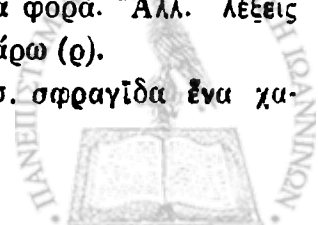
Βολιάς (ὀ): βλ. βαρίδι.

Βολίμι (τὸ)=κομμάτι μολύβδου ποὺ
χρησιμεύει γιὰ τὸ βύθισμα στὴ θάλασσα
διαφόρων συνέργων ψαρικῆς (παραφθ. λεξ.
μόλυβδος).

Βόλτα (ἦ)=περιστροφή, γύρισμα,
περίπατος. Έκ τῆς Ἰταλ. volta προβλ.
«Πάω στὴ βόλτα»: ὅταν μὲ ἕνα σκάφος
πλέω μὲ τέτοια κατεύθυνσι ὥστε ὁ καιρὸς
νὰ εἶναι στὰ πλευρὰ τοῦ σκάφους, ὁπότε,
ἰδίως ἡ βάρκα, παίρνει μεγάλη κλίσι μὲ-
χρι ποὺ φαίνεται τὸ κοράκι τῆς. Θέλει διε-
ξιοτεχνία ἀλλὰ εἶναι ἐπικίνδυνο τὸ σκάφος
γιὰ μπατάρισμα. Βόλτα (βάζω) δένω μὲ
δύο ἀντίστροφες περιστροφὲς τοῦ σκοινιοῦ.
Βόλτα (κάνω) πηγαίνω περίπατο. Βόλτα
(ἄλλη μία) ἀκόμα μιὰ φορὰ. Ἄλλ. λέξεις
βολτάρω (ρ), βολτετζάρω (ρ).

Βούλα (ἦ)=οὐσ. σφραγίδα ἕνα χα-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 181.

ρακτηριστικό σημάδι· τὸ λακκάκι πού σχηματίζουν τὰ μάγουλα—ἔβαλε τὴ Βούλα τὸ ἐπεκύρωσε.

Β ο υ λ ι ἄ ζ ω = ρ. βυθίζομαι, ναυαγῶ.

Β ο υ τ ἄ ω (ρ) = βυθίζομαι στὸ νερό, κλέβω. Ἄλλ. λέξεις βουτιά = τὸ κάθετο βύθισμα («πιάνω πάτο») καὶ μακροβουτι = βύθισμα στὴ θάλασσα σὲ ὀριζόντια κατεύθυνσι.

Β ο υ ρ λ ι (τὸ) = οὖσ. καὶ ρῆμα ἴβουρ-λιάζω = περνᾶω ψάρια σὲ σπάγγο ἀπὸ τὰ μάτια ἢ σπάρραχά τους καὶ τὰ κάνω σὲ ὠρισμένο βάρος (π.χ. μισοκάρικο βουρλί, κατοδραμίσιο κλπ). Ἄπὸ τὸ βουῦρλο, διότι παλαιότερα πού οἱ σπάγγοι ἦταν πολυτιμοί, τὰ βουρλιά γινόταν ἀπὸ τὸ γνωστὸ βουῦρλο πού ἦταν φθινὸ καὶ εὐκόλο τὸ πέραςμα μ' αὐτὰ τῶν ψαριῶν. (Παρ)σις: στὴν Πάργα σχεδὸν μόνον τὰ λεθρίνια γίνονται βουρλιά).

Β ό χ α καὶ Μ π ό χ α (ἦ) καὶ Μ π ο χ ό ς (ὀ) = δυσσομία, κακοσομία. Πρβλ. «Ὁπως ἤμουνα κοντά του καὶ ξέρασε μουῖρθε ἕνας μποχός πού κόντεψα νὰ ξεράσω κι' ἐγώ». Ἄποπνιχτικὴ σκόνη.

Β ρ ο χ ἄ δ α (ἦ) = ξαφνικὴ, κυρίως βροχή. Πρβλ. «Πᾶμε γιατί φέρνει βροχάδα».

Β ρ ώ μ α (ἦ) = ἀκαθαρσία γενικά, ἀλλὰ ἡ μᾶζα περισσότερο πού σχηματίζεται ἀπὸ σαπιόφυκο, μετὰ ἀπὸ φουρτούνα καὶ ἐμποδίζει τὸ ψάρεμα λερώνοντας καὶ κρύβοντας τὸ δόλωμα.

Β ρ ώ μ ι ο καὶ Β ρ ώ μ ι κ ο (τὸ) = τὸ ψάρι πού ἔχει ἀποσυντεθῆ. Ἀρχίζει πάντοτε ἀπὸ τὰ σπάρραχνα γι' αὐτὸ κι' ἡ παροιμία «τὸ ψάρι βρωμαίει ἀπ' τὸ κεφάλι» καὶ μετὰ μεταφορικὴ σημασία.

Γ ἄ β ρ ι α (ἦ) = οὖσ. Σύστημα σκαλωσιᾶς ἀπὸ ξύλα γιὰ τὸ μπῆξιμο πάλων στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας μετὰ σκοπὸ τὴν κατασκευὴ μπόντε. Χρησιμοποιεῖται ἀνέκαθεν στὴν Πάργα γιὰ τὸ φτιάξιμο τοῦ ξύλινου μπόντε της. Μοιάζει μετὰ καρμανιόλα, ἀλλὰ ἀντὶ γιὰ λεπίδι ἔχει ἕνα μεγάλο καὶ βαρὺ ξύλινο τάκο πού βιδάρεται καὶ μαϊνάρεται σφυροκοπῶντας τὸν πᾶλο.

Γ α ἴ τ α (ἦ) = εἶδος καϊκιῶ ἀπὸ τὰ πιὸ συνηθισμένα στὴν Πάργα, εὐσταθὲς καὶ κατάλληλο γιὰ τὸ ἀνοιχτὸ πέλαγός της.

Γ ε ι ἄ ν ω (ρ) = γίνομαι καλά, ἐπου-

λώνεται ἕνα τραῦμά μου. κ.λ.π.

Γ ι α λ ό ς (ὀ) = Ἡ γραμμὴ πού ἡ θάλασσα συναντᾶει τὴ στεριά, ἀσχέτως ἀν εἶναι βράχος, ἄμμος ἢ χῶμα.

Γ ι α λ ι (τὸ) = σύνεργο τῆς ψαρικῆς: Ἐνα κομμάτι γιαλι στὸν πάτο μιᾶς λάτας, στοκαρισμένο καλὰ γύρω—γύρω. Τὸ βυθίζει ὁ ψαράς στὴ θάλασσα καὶ κιαραίνει τὸ βυθὸ ὅταν ἔχη κῦμα.

Γ κ α τ ζ ἄ ο ς καὶ Γ α τ ζ ἄ ο ς (ὀ) = εἶδος (σκαρι) καϊκιῶ. βλ. πλωτά.

Γ κ ο υ β έ ρ ν ο (τὸ) = ἡ κυβέρνησις καὶ εἰδικώτερα τὸ κυβερνημα ἑνὸς σκάφους. Ἐκ τῆς Ἰταλ. Governo—nave.

Γ λ έ π ω (ρ) = ἰδιωμ. βλέπω, ἐξ ἴσου εὐχρηστο μετὰ τὸ βλέπω.

Γ λ ο ὕ π ο ς (ὀ) = τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ μπουκαλιῶ καὶ κάθε δοχείου γιὰ νερό. Μεταφ. τὸ στόμα πρβλ. «Τοῦ ἄφηκε ὁ πατέρας του ἀτράνταχτη περιουσία κι' αὐτὸς τὴν ἔρριξε στὸ γλοῦπο».

Γ λ ύ τ σ α (ἦ) = εἶδος σκουληκιῶ τῆς θάλασσας πού χρησιμοποιεῖται γιὰ δόλος βλ. ὀνοματολ. ψαριῶν.

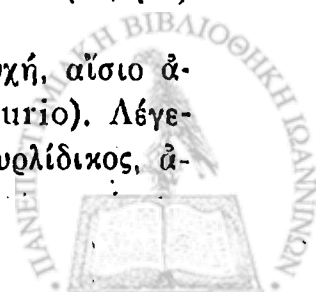
Γ ν έ φ ι α (τὰ) = τὰ σύννεφα. πρβλ. «Γιόμισε ὁ οὐρανὸς μετὰ γνέφια».

Γ ο γ γ ύ λ ι (τὸ) = ἕνα ἀπὸ τὰ κομμάτια στὰ ὁποῖα χωρίζεται ἕνα ψάρι (σμέρινα, δρόγγος ἢ σκυλλόψαρο συνήθως) ἀκριβῶς στὴν ἄρθρωσι τοῦ σπονδύλου.

Γ ο δ ἄ ρ ω (ρ) = ἀπολαμβάνω ἕνα πράγμα, τὸ εὐχαριστοῦμαι. Ἐκ τῆς Ἰτ. godere πρβλ. «Πῆρα ἕναν κέφαλο ὀκάρικο, τὸν ἔκανα νταβᾶ μετὰ πατάτες καὶ γοδάραμε ὅλοι στὸ σπίτι». Ἄλλ. λέξ. Γοδάρισμα (τό).

Γ ο υ λ ι ζ ῶ (ρ) = χτυπῶ τὸ χταπόδι (ἢ ζουλιάκο) καὶ τὸ τρίβω ἀπάνω σὲ γρέντζο βράχο, βρέχοντάς το μετὰ νερὸ γιὰ νὰ μαλακώσῃ. Πρβλ. «Τοῦδωκα τὸ χταπόδι καὶ μοῦ τὸ γούλισε, τὸκανε λουκοῦμι», «Κακομοίρη μου, θὰ σ' ἀρπάξω καὶ θὰ σὲ γουλίσω σὰν χταπόδι». Οἱ ψαράδες λένε ὅτι γιὰ νὰ γουλιστῆ καλὰ τὸ χταπόδι θέλει σαράντα χτυπήματα πρῶτα κι' ὕστερα τρίψιμο. Ἄλλες λέξεις: γούλισμα, (τὸ) γουλισιά (ἦ).

Γ ο ὕ ρ ι (τὸ) = οἶωνός, εὐχή, αἴσιο ἀποτέλεσμα (ἀντίστ. Ἰταλ. augurio). Λέγεται καὶ ἀγοῦρι. Ἄλλ. λέξ. γουρλίδικος, ἀγουρλῆς, γουρλῆς (ὀ).

Γ ο ὕ ρ μ ο ς (δ) = δ ὠριμος. Πρβλ. «Τὰ σταφύλια εἶναι γοῦρμα» «τὸν γούρμανε στὸ ξύλο» (τὸν ἔδειρε πολύ). Ἄλλ. λ. γουρμαίνω, γουρμάζω (ρ), γουρμασμένος (δ).

Γ ο υ ρ μ π α ν ι ᾶ (ή) = γροθιά κατεβατή. Πρβλ. «Τὸν τάραξε στὶς γουρπανιές τὸν κακομοίρη».

Γ ρ ᾶ β α (ή) = σπηλιά σὲ βράχο. Ἄπειρες καὶ πολύμορφες στὸν Παργινὸ γιαλό.

Γ ρ ᾶ δ ο ς (δ) = Ὁ βυθὸς ποὺ παρουσιάζει πολλὲς ξέρες καί, ἐπομένως, πολλὰ ντέματα, γιὰ τὰ παραγάδια καὶ τὰ δίχτυα μὲ πειρωμένα θαλάσσια φυτά. Πρβλ. Γραδιό, ραῖδιό κλπ. ἄλλων ιδιωμάτων. Παρ' ἄλλες τὶς δυσκολίες στὸ πάρσιμο τῶν δίχτυων καὶ παραγαδιῶν στὸ γράδο, οἱ ψαράδες διακινδυνεύουνε τὸ καλάρισμα ἔκει γιὰτὶ εἶναι πάντα ψαρότοπος.

Γ ρ ἔ ν τ ζ ο (τὸ) = ἐπίθ. Τὸ ἀντικείμενο ποὺ παρουσιάζει ἀνώμαλη ἐπιφάνεια. Ἐκ τῆς Ἰταλ. greggio = ἀκατέργαστος ἄγριος καιρός· κακότροπος ἄνθρωπος.

Γ ρ ὕ λ ο ς (δ) = ὅτι καὶ ἀργάτης (βλ. λέξι).

Δ ι ᾶ ο λ ο ς (δ) = Διάβολος, σατανᾶς πρβλ. «Ἄει στὸ διάλο»; «Διαλέμπα μέσα του» ἀλλὰ Καί

Δ ι ᾶ τ α ν ο ς (δ) = πρβλ. «τὶ στὸ διάτανο σοῦρθε καὶ πῆγες μπονόρα—μπονόρα νὰ θαλασσοπνιγῆς».

Δ ι π λ α ρ ῶ ν ω (ρ) = Βάζω ἓνα σκάφος σὲ παράλληλη θέσι πρὸς τὸ μπόντε τὴν παραλία ἢ ἓνα ἄλλο σκάφος. Τὸ διπλάρωμα τῆς βάρκας ἀπὸ τὴ θάλασσα στὴν παραλία εἶναι καταστρεπτικὸ γιὰτὶ τὴ διαλύει καθὼς καὶ κάθε σκάφος, πολὺ περισσότερο ὅταν γίνεται σὲ βράχια. Πρβλ. «Πελαγῶστε, μωρέξ, ν' ἀβαράρητε γιὰτὶ μᾶς διπλάρωσε καὶ θὰ μᾶς τσακίση».

Δ ὀ λ ο ς (δ) — σιᾶ (ή) — ὠνω (ρ) = Τὸ βάλισμο τοῦ δολώματος στ' ἀγκίστρι. Εὐχρηστο καὶ στὸν πληθυντικὸ = τὰ δόλα.

Ἐ γ κ ω μ α (τὸ) = ὅταν ἡ θάλασσα χάνει τὴ γαλήνη της λέγεται ὅτι «ἔχει ἔγκωμα» ἔκ τοῦ ὄγκος.

Ζ ο υ λ ᾶ ω (ρ) = πιέζω μὲ δύναμι. πρβλ. «Ζούλιξε τὸ διασῶνι καὶ τοῦβγαλε τὴ ρίζα», ἀλλὰ καὶ ζουπάω. Ἄλλ. λ. ζουλιγμένος (δ), ζούλιγμα, ζούπηγμα (τὸ) ζουπηγμένος καὶ ζουπηγμένος (δ).

Ζ ο υ μ ῖ (τὸ) = ὁ κάθε ζωμὸς ἀλλὰ καὶ ὁ χυμὸς ἢ νερὸ ποὺ βγάζουνε τὰ ψάρια καὶ τὰ διάφορα θαλασσινὰ (κάβουρας, μύδι, χινιὸς κ.λ.π.).

Ζ ο ὕ τ σ α (ή) = τὸ μέχρι τὸ κόκκαλο βρέξιμο ἑνὸς ἀνθρώπου. Τὸ μουγγέλειο. Τὴν ἴδια σημασία ἔχει καὶ ἡ λέξις **Ζ ο ψ ι ᾶ** (ή) καθὼς καὶ μουσκίδι, μούσκεμα.

Ζ ὠ ν ω (ρ) = βάζω τὴν ζωστῆρα μου, περικλείω ἓνα σημεῖο μὲ τὰ δίχτυα ἢ τὰ παραγάδια. πρβλ. «Ἄρχισα ἀπὸ τὴ τζούντα τοῦ Κάστρου καὶ ἔζωσα τὸ Βάλτο καὶ τὴν ξέρα τοῦ Μοναστηριοῦ».

Θ ᾶ λ α σ σ α (ή) = ἔκτος ἀπὸ τὴ βασικὴ ἔννοιά της ἡ λέξις σημαίνει ἓνα δυνατὸ κῦμα. πρβλ. «Ἐκεῖ ποὺ λέγαμε ὅτι σκαπουλάραμε, φέρνει μιὰ θάλασσα καὶ μᾶς καπελλώνει καὶ τοὺς τρεῖς. Μᾶς ἔκανε ζούτσα» = ἡ ἀλμύρα, ἡ σαλαμούρα κ.λ.π. πρβλ. «Βάλτο μέσα σὲ θάλασσα καὶ θὰ κρατήση». «Βρέξτο μὲ θάλασσα καὶ θὰ γειάνη».

Θ α λ α σ σ ο π ν ῖ γ ο μ α ῖ (ρ) = Ὑποφέρω καὶ ταλαιπωροῦμαι μέχρι πνιγμοῦ ταξειδεύοντας στὴ θάλασσα.

Θ α λ α σ σ ω μ ἔ ν ο ς = ἐπίθ. τὸ σκάφος ποὺ ἔχει μεγάλο βύθισμα καί, ἐπομένως, εὐστάθεια. Ἐνα σημεῖο τοῦ γιαλοῦ ποὺ σὲ μιὰ στιγμή εἶναι ἀπλησίαστο ἀπὸ τριχυμία, ἐνῶ κανονικὰ εἶναι προσιτό.

Θ ᾶ μ π ω μ α (τὸ) = τὸ σούρουπο, τὸ λυκόφως. Πρβλ. «Νὰ ξεκινήσουμε θάμπωμα γιὰ νᾶμαστε ἀπὶκο μόλις βγῆ τὸ φεγγάρι».

Θ ε ρ α π ε ῖ α (ή) = καλαμποῦρι πρβλ. «Τέτοια θεραπεία δὲν τὴν εἶχαμε ματακάνει λυθήκαμε στὰ γέλια μὲ τὰ σκεδιά του».

Ἰ β ᾶ ρ ῖ καὶ **Β ἰ β ᾶ ρ ῖ** (τὸ) = ἰχθυοτροφεῖο Ἐκ τῆς Ἰτ. νινάιο.

Κ α β α λ λ ῖ ν α (ή) = ἀκαθαρσία τῶν ζώων, κυρίως τοῦ ἀλόγου.

Κ α β ῖ λ ι α (ή) = μυτερὸ κομμάτι σίδερο εἰδικὰ φτιαγμένο γιὰ τὸ λύσιμο τῶν κόμπων. Ἐκ τῆς Ἰταλ. caviglia.

Κ α β ε τ ζ ᾶ ρ ω (ρ) = πλησιάζω (πιάνω) ἓνα κάβο, ἀλλὰ καὶ τὸν παραπλέω ἢ περιπλέω πρβλ. «Ἀγάντα τὸν κάβο ὠσπου νὰ καβετζάρουμε κι' ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα τ' ἀπαγγειάζει». Ἄλλ. λέξ. καβετζάρισμα.

Κάβος (δ) = τὸ ἀκρωτήριο, ἀνεξάρτητα ἂν εἶναι μεγάλο (πρβλ. Κάβο Μπιάνκος) ἢ μικρὸ (πρβλ. Κάβο Πριόνι).

Καδένα (ἦ) = ἀλυσίδα, κάθε μεγέθους καὶ σχήματος (Ο ἢ Θ). Ἴτ. catena.

Κάξο καὶ Καζίκι (τό). δυσάρεστο συμβάν. Ἐκ τῆς Ἴταλ. caso πρβλ. «Τέτοιο κάξο νὰ πέση μέσ' στὸ μπουζο καὶ νὰ γένη πατόκορφος δὲ θὰ τὸ ματαπάθη στὴ ζωὴ του».

Καθαρή (ἦ) = πρόστυχη γυναῖκα, πόρνη.

Καθετή (ἦ) = πετονιά πὸν ψαρεύεται ἀπὸ τὴ βάρκα, ἀπὸ βράχο πρὸς τὰ κάτω (καθέτως). Γνωστὴ πολὺ ἀλλὰ ὄχι καὶ εὐχρηστὴ λέξις.

Κάθομαί τὸ (ρ) = Καθίζω τὸ σκάφος μὲ τὰ ὑφαλά του κέπου. Πρβλ. «Τὸ κατσα τὸ μπατέλλο στὸ γιαλὸ καὶ πῆγα γιὰ τὰ περιστέρια». «Σὰν δὲν εἶχανε πῶς νὰ σωθοῦνε ἀλλοιῶς ἐκάτσανε τὸ καῖκι στὸ γιαλὸ καὶ πετάχτηκαν ὄξω».

Καίτσα (ἦ) = ἄπνοια μὲ ζέστη καὶ λιοπύρι.

Καλαδοῦρι (τὸ) = ἓνα μακρὸ κομμάτι γερὸ σπάγγο δεμένον στὴ μιὰν ἄκρη ἀπὸ μιὰ κολώνα (βλ. λ.) ἢ σαμαδούρα κί' ἀπὸ τὴν ἄλλη μιὰ μακρουλὴ πέτρα ἢ ἓνα βαρίδι γιὰ τὸ καλάρισμα τῶν διχτυῶν, παραγιδῶν κ.λ.π.

Καλάρω (ρ) = Ρίχνω στὴ θάλασσα τὸ παραγάδι, τὴν τράτα, τὸ δίχτυ, τὸ σάκκο κλπ γιὰ νὰ ψαρέψω. Ἄλλ. λ. καλάρισμα, καλάδα (ἀπὸ τὸ ρίξιμο στὴ θάλασσα ἑνὸς ἀπὸ τὰ παραπάνω εἶδη μέχρι τὸ πάρισμο).

Καλαφάτης (δ) = ὁ τεχνίτης πὸν ἀσχολεῖται μὲ τὸ ἀρμολόγημα, μὲ τὸ γέμισμα μὲ στουπὶ τῶν ἀρμῶν, τὸ πέτσωμα ἐνὸς σκάφους. Ἐκ τῆς Ἴταλ. calafato. Ἄλλες λέξ. καλαφατίσμα, καλαφατίζω, καλαφατί (ἐργαλεῖο τοῦ καλαφατίσματος. Καλαφατίζω = συνουσιάζομαι.

Καλμάρω (ρ) = γαληνεύω, ἡσυχάζω. Ἐκ τῆς Ἴταλ. calma = γαλήνη. Ἄλλες λ. κάλμα, καλμαρισμένος, κάλμος ψυχικὴ γαλήνη, εἰρήνη.

Καλοθελήτης (δ) = εἰρωνικὰ οἱ διαβολεῖς πὸν μεταδίδουν διάφορες ἐνέργειες σὲ ἐχθρικά πρὸς ἓναν πρόσωπα. Πρβλ.

«Πήγανε οἱ καλοθελητάδες καὶ τοῦ τὰ σουρώσανε. Σχετικὴ λέξις: ρουφιᾶνος οἱ ἄνθρωποι πὸν ἔχουν δοσοληψίες μὲ τὰ λιμναρχεῖα καὶ καταδίδουν παραβάσεις τῶν ναυτικῶν.

Καλωσυεύω (ρ) = χρησιμοποιεῖται τὸ ρῆμα γιὰ τὸν καιρὸ πὸν ἀπὸ τὴ φουρτούνα περνάει στὴ γαλήνη (καλωσύνη).

Κανάλι (τὸ) = Στένωμα τῆς θάλασσας, πορθμός. Ἐκ τῆς Ἴταλ. Canale πρβλ. «Τὸ κανάλι τοῦ Μούρτου ἢ τὸ κανάλι τῶν Παξῶν κ.λ.π».

Κανοκιάλι (τὸ) = πτυσσόμενον τηλεσκόπιο γιὰ ἓνα μάτι. Ἐκ τῆς Ἴταλ. Canocchiale (canna = καλάμι, occhio = μάτι).

Κάντρο (τὸ) = εἰρωνικὴ ἔκφρασις γιὰ ἄσχημο πρόσωπο (εὐφημισμός) πρβλ. «Μωρὲ μούτρο γιὰ κάντρο». Ἐκ τῆς Ἴταλ. Cadro.

Καπάρισμα (τὸ) = φούσκωμα, καμάρι, περηφάνεια κ.λ.π. (Τουρκ. λ.).

Καπέλλο (τὸ) = κάθε κάλυμμα τοῦ κεφαλιοῦ ἀλλὰ καὶ τὸ τενεκεδένιο κάλυμμα πὸν χρησιμοποιεῖται στὴν πριά γιὰ νὰ μὴ στραβῶνῃ τὸν καμακαδόρο τὸ φῶς τῆς.

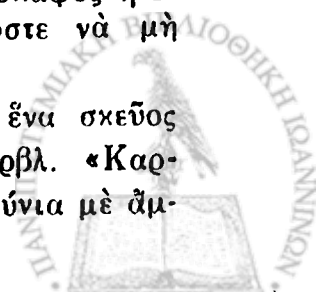
Καπελώνω (ρ) = σκεπάζω ἀπάνω —κάτω ἓνα ἀντικείμενον μὲ ἄλλα. Τὸ πατόκορφο βρέξιμο (σκεπάσμα μὲ νερὸ) πρβλ. «Μὴ πᾶς μὲ τὸ φελλουρὶ στὸ Στρογγυλὸ γιὰ τὸ καπελλῶνει ἢ θάλασσα». Ἄλλ. λ. καπέλλωμα, φοῦντο καπέλλο.

Κάπος (δ) = ὁ ἐπικεφαλῆς. Ἐκ τῆς Ἴταλ. capo ὁ ἄνθρωπος πὸν θέλει νὰ κἀνῃ τὸν ἀρχηγό, τὸ σπουδαῖο.

Καραβούλια (ἦ) = Τὸ μπάσιμο τῆς βάρκας πρὸς τὴ θάλασσα πότε ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά καὶ πότε ἀπὸ τὴν ἄλλη — Πονιζάρισμα. Συνηθισμένον παιγνίδι τῶν μικρῶν παιδιῶν πὸν θέλουν νὰ φοβίσουν ἄλλα μικρότερα πὸν εἶναι μέσα στὴ βάρκα, φωνάζοντας ρυθμικά: Βού—λια Βούλια καρα—βούλια, στὸ βύθισμα κάθε πλευρᾶς τῆς βάρκας.

Κάργα = ἐπίρ. ὅταν τὸ σκάφος ἢ ἓνα δοχεῖο εἶναι τόσο γεμᾶτο ὥστε νὰ μὴ χωρᾷ ἄλλο (Ἴταλ. carico).

Καργάρω (ρ) = γεμίζω ἓνα σκεῦος ὅσο πὸν νὰ μὴ χωρᾷ ἄλλο. Πρβλ. «Καργάρισα τὴ βάρκα μέχρι τὰ μπουνία μὲ ἀμ-

μο». «Ἀμόλυσα σκότα καὶ καργάρησε τὸ πανὶ κι' ἤρθαμε φέрте». Ἄλλ. λέξ. καργάρισμα (τὸ), καργάδος (ὁ).

Κάργο (τὸ)=ἐφοδιασμός, προμήθεια, ἐπάρκεια σὲ ἓνα εἶδος. Πρβλ. «Πῆγα κι' ἔμασα τρία καλάθια καρτσιμᾶ κι' ἔκανα τὸ κάργο μου γιὰ ἓνα μῆνα».

Καρμποῦρο (τὸ)=ἡ ἀσετυλήνη, ἀλλὰ καὶ ἡ συσκευὴ ποῦ χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ φέγγη στὸ ψάρεμα μὲ ἀσετυλήνη, μὲ ἓνα μπέκ συνήθως, γιὰ διάκρισι ἀπὸ τὴν προιά. Χρησιμοποιεῖται (τὸ ἐργαλεῖο) γιὰ τὸ καλάρισμα, ξεμαγιάρισμα τῶν διχτυῶν κ.λ.π. Ἄλλ. λέξ. Καρμπουρέιτο (μικρὸ καρμποῦρο), καρμπουρωσιὰ (μιὰ δόσις καρμπούρου) πρβλ. «Ὅλη τὴ νύχτα ἔκανα τρεῖς καρμπουρωσιές».

Καρνάγιο (τὸ)=τὸ ἐργαστήριον ποῦ κατασκευάζονται (σκαρώνονται) καὶ ἐπισκευάζονται ξύλινα σκάφη. Συνήθως κοντὰ σὲ θάλασσα καὶ στὸ ὑπαιθρο γιὰ εὐκολία κατελκύσεως.

Καρτεράω (ρ.)=καρδοκῶ, στήνω ἐνέδρα, περιμένω. Κυρίως γιὰ τοὺς δυναμιτιστὰς (βλ. ψαρέματα).

Καταγιαλὶς=ἐπίρ. ἔξω στὸ γιαλό.

Κατακαβίς=ἐπάνω στὸ κάβο, στὴν εὐθεία μὲ τὸν κάβο πρβλ. «Βάλε τὴ γέκια καὶ κυβέρνα κατακαβίς».

Κατάπλωρα=ἐπίρ. μέσ' στὴν πλώρη, μέσ' στὴν κορυφὴ τῆς πλώρης.

Κατάπρουμα=ἐπίρ. μέσ' στὴν πρύμνη.

Κατάφατσα=ἐπίρ. κατὰ πρόσωπα καὶ «κατάφατσα».

Κατεβάζω=παίρνω τὰ πανιά κλπ. καὶ γιὰ τὸν ἄερα ποῦ ἔρχεται ἀπὸ ἓνα ὠρισμένο σημεῖο καὶ, κυρίως, ἀπὸ τὴ στεριά.

Κατεβατὸ (τὸ)=ὁ ἀέρας ποῦ ἔρχεται ἀπὸ τὴ στεριά, ἡ ἀπόγειος αὔρα.

Κατσαδοῦρα (ἡ)=ὄλα μαζὺ τὰ συννεφα ποῦ βρίσκονται στὸν οὐρανό. «Κάτσε νὰ ἰδῶ ποῦθε πάει ἡ κατσαδοῦρα καὶ θὰ σοῦ πῶ τὸν καιρό».

Κάτω (=του) **βόλτα** (ἡ)=ὁ δρόμος πρὸς τὴν καταστροφὴ, τὸ θάνατο, τὴ χασούρα (στὰ χαρτιά κλπ). Πρβλ. «αὐτὸς πῆρε τὴν κάτου—βόλτα δὲν τόνε σώνει τίποτα».

Κενώνω (ρ.)=ἀδειάζω τὸ φαγητὸ

ἀπὸ τὴν καταρόλα στὰ πιάτα. Πρβλ. «Ἄντε κένωσε καμμιά φορὰ, κενά μου, καὶ λυσιάξαμε στὴν πείνα».

Κεφαλάρι (τὸ)=οὔσ. ἡ κορυφή, τὸ κεφάλι (τοῦ μπόντε, τῆς μηχανῆς).

Κιαράνω (ρ)=καθαρίζω, ξεδιαλύνω, σουρώνω. Ἐκ τῆς Ἰταλ. λέξ. chiaro, ρ. chiarire.

Κιάρος (ὁ)=ἐπίθ. ὁ καθ'αυτὸς, ὁ στραγγισμένος καὶ, κυρίως, ὁ διαφανῆς. Πρβλ. τὰ νερά ἦταν κιάρα ποῦ ἔβλεπα δέκα ὄριες τὸν πάτο, «ἔροξα δυὸ σταγόνες λάδι καὶ κιάρηνε ὅλη ἡ ἀβάλη». «Θὰ τὸν πάη στὴν τραμουνιάνα καὶ θὰ κιάρηνη».

Κιοῦπι (τὸ)=οὔσ. μικρὸ πῆλινο δοχεῖο γιὰ λάδι, νερὸ κλπ. (Τουρκ. λ.)

Κλαπανίζω καὶ **Κλαπανάω** (ρ)=χτυπῶ τὸν ἀφρὸ τῆς θάλασσας μὲ τὸν κλάπανο (βλ. ψαρέματα) γιὰ νὰ φοβίσω τὰ ψάρια νὰ πέσουνε ἐπάνω στὰ δίχτυα πρβλ. «Κλαπάνισε (καὶ κλαπάνα) καλὰ γιὰτὶ εἶναι χωμένα μέσα στὶς τρυπες». «Δῶκε δυὸ κλάπανους ἀκόμα καὶ πᾶμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ τὰ πάρουμε».

Κλείνω (ρ)=περικλείνω ἓνα σημεῖο μὲ τὰ δίχτυα κ.λ.π. πηγαίνω ἐπάνω σὲ ἓνα ὠρισμένο σημεῖο (σύγκρινε μὲ «ἀνοίγω») πρβλ. «Κλείσε τὴν πλώρη μὲ τὸν κάβο (πήγαινε πρὸς τὸν κάβο). Παρσις: στὸ πάρισμο τοῦ διχτυοῦ ἢ τοῦ παραγαδιοῦ, αὐτὸς ποῦ τὰ παίρνει δίνει συνέχεια παραγγέλματα σ' αὐτὸν ποῦ εἶναι στὰ κουπιά «ἀνοίγε», «κλείνε(—σε)» ἢ ἀπάνω του (ἀπάνω πρὸς τὸ παραγάδι), γιὰ νὰ διευκολύνεται καὶ ν' ἀποφεύγῃ τὰ ντέματα.

Κογιονάρω (ρ)=κοροῖδεύω, περιπέζω, ἐκνευρίζω κάποιον. Ἐκ τῆς Ἰταλ. corlionare—corlionì—ὄρχεις. Συνηθισμένη ἢ ἔκφρασις «στὰ κολιόνια μου»=ὄρχεις μου.

Κολώκα (ἡ)=νεροκολοκύθα ξεραμένη ποῦ χρησιμεύει γιὰ σηματοῦρα παραγαδιῶν διχτυῶν κ.λ.π. Χοντροκομμένη καὶ κοιλαροῦ γυναῖκα. Βάρκα μὲ κοιλιές ἀργητὴ καὶ δύσκολη στὰ κουπιά.

Κόμπος (ὁ)=ναυτικὸ δέσιμο τῶν σκοινιῶν. Εἶναι ἄπειροι καὶ ἀπαραίτητο γιὰ τὸ ναυτικὸ ἐπάγγελμα.

Κόντρα=ἐπίρ. ἀντίθετα. Ἐκ τῆς Ἰταλ. contra, πρβλ. «Κόντρα στὸν κα

ρό». «Αὐτός ὁ ἄνθρωπος ὄλο κόντρα μου τὸ πάει».

Κ ο ν τ ρ α μ π ἄ ν τ ο ς (ὀ)=λαθρέμπορος. Ἐκ τῆς Ἰταλ. *contra bandiera*=*contra+bandiera*=κατὰ τῆς σημασίας τοῦ Κράτους. Μεγάλη ἦταν ἡ λαθρεμπορικὴ κίνησις στὴν Πάργα (κοντραμπαντερία) καὶ κοντραμπάντο κατὰ τὴν ἐποχὴ πού βρισκότανε στὴν Τουρκία, ἐνῶ οἱ Ἰόνιοι νῆσοι στὴν Ἀγγλία ἦ ἑλεύθερες.

Κ ο ν τ ρ ε σ τ ἄ ρ ω καὶ κοντραστάρω (ρ)=ἐναντιώνομαι σὲ κάτι, σὲ κάποιον τις θελήσεις ἢ τῆ δύναμι. Ἐκ τῆς Ἰτ. *contre stare*. «Μὴ μὲ κοντρεστάρεις, τὸ καλὸ πού σου θέλω, γιατί ἐσὺ θὰ βγῆς ζημιωμένος».

Κ ὀ σ τ α (ἦ)=οὐσ. ἡ ἀκτὴ ἢ παραλία. Ἐκ τῆς Ἰταλ. *costa*.

Κ ο σ τ ἄ ρ ω (ρ)=στοιχίζω ἀξίζω. Ἐκ τῆς Ἰταλ. *costare*.

Κ ο υ β α λ ἄ ω (ρ)=μεταφέρω ἐμπορεύματα, πράγματα. Κουβαλητής: ὁ καλὸς νοικοκύρης πού ψωνίζει πολλὰ καὶ καλὰ πράγματα γιὰ τὸ σπίτι του νεροκουβαλητής=ὁ ἄνθρωπος πού εἶναι ὑποχέριον ἑνὸς ἄλλου.

Κ ο υ β α λ ι ἔ μ α ι (ρ)=μεταφέρομαι ἀπὸ ἓνα σπίτι σ' ἄλλο.

Κ ο υ λ ὸ ς (ὀ) καὶ κουλοχέρης=ἐκεῖνος πού ἔχει κομμένο τὸ χέρι του. Συνηθισμένο φαινόμενο στὴν Πάργα οἱ κουλοχέρηδες πού τοὺς ἔκοψε τὸ χέρι κάποιος δυναμίτης. Κουλοπόδαρος (ὀ) ἐκεῖνος πού ἔχει κομμένο τὸ ποδάρι του. Θὰ σὲ κάνω κουλοχέρη. «Θὰ σιὸ κόψω τὸ κουλό σου» =σὲ κάποιον πού ἀπλώνει τὸ χέρι του σὲ ἕνα πράγματα.

Κ ο υ λ ο ὄ ρ α (ἦ)=οὐσ. πέτρινο, σιδερένιο ἢ τσιμεντένιο μεγάλο κουλοῦρι πού χρησιμοποιεῖται γιὰ τὸ ξέντεμα τοῦ παραγαδιοῦ καὶ τῶν διχτυῶν. Τὸ παραγάδι

περνιέται, ἀφοῦ κοπῆ, μέσα ἀπὸ τὴν κουλούρα πού εἶναι δεμένη ἀπὸ ἓνα μαζάρι βλ. λ.) καὶ ρίχνεται μέσα στὴ θάλασσα μέχρι νὰ φθάσῃ στὸ σημεῖο τῆς ξέρας πού εἶναι ντεμένο. Ἐκεῖ «δουλεύεται» ἀπάνω —κάτω μέχρι πού νὰ τὸ ξεντέσῃ ξεμπερδεύοντάς το ἢ κόβοντάς το χόρτο ἢ τὸ κομμάτι τοῦ βράχου πού εἶναι τὸ ντέμα. Στρογγυλὸ σωσίβιο πού ὁ ἄνθρωπος χώνεται ἀπὸ μέσα του. Εἶναι διακοσμητικὸ στὰ ξάρτια τοῦ καϊκιοῦ καὶ γράφει συνήθως τὸ ὄνομα τοῦ καϊκιοῦ τὸν ἀριθμὸ νηολογίου. Ἄλλ. λέξ. Κουλουρόσκοινο.

Κ ο υ μ α ν τ ἄ ρ ω (ρ)=διευθύνω, διοικῶ, κυβερνάω (Ἰταλ. *comando*—*age* παραγ. λέξεις κουμάντο: παρβ. «ἂσ' τὰ κουμάντα καὶ δούλεψε», «στὸ κουμαντάρισμα δὲν τοῦ βγαίνει κανένας».

Κ ο υ μ π α σ σ ἄ ρ ω (ρ)=κυτιάζω τὸν καιρὸ, κάνω ἐκτίμησι τοῦ καιροῦ, τὸν προβλέπω. Ἐκ τῆς Ἰταλ. *compasso*=διαβήτη, *compassare*=μετρῶ μὲ τὸν διαβήτη. Πρβλ.

«ἀνέβα βρὲ μουτσόπουλο

στὸ μεσιανὸ κατάρτι,

νὰ κουμπασσάρης τὸ καιρὸ,

τὸ τί καιρὸς φυσάει» (ἀπὸ τὸ Παργινὸ τραγ. «Τὸ ναυτάκι»).

Κ ο ὕ π ω μ α (τὸ)=οὐσ. πῶμα, σκέπασμα καὶ πλάκωμα (βάρος) στὸ στῆθος (ἄγχος).

Κ ρ ἄ ζ ω (ρ)=Φωνάζω δυνατὰ καὶ ξεφωνίζω ἀλλὰ καὶ καλῶ κάποιον. Πρβλ: «τὸν ἔκραξα ἀλλὰ αὐτὸς δὲ μ' ἄκουσε».

Κ ρ ἰ κ ο ς (ὀ) καὶ κρικέλι (τὸ)=δακτύλιος χρησιμοποιούμενος γιὰ διάφορες δουλειὰς θαλασσινῆς (π.χ. κρικός τῆς ἄγκυρας κρικέλι τῆς σκότας κλπ).

(Συνεχίζεται)

ΔΗΜ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΤΟΥΡΚΟ - ΠΕΡΣΟ - ΑΡΑΒΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΣΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ*

Χ

χ α β α γ ι ά (τά) = τ' άψηλου' στα ά.,
χ ε β α ῖ άέρινος, ό άνήκων στήν άτμό-
σφαιρα.

χ α β α λ έ ς (ού) = άνάθεση βάρους,
ευθύνης, έντολής κτλ.' στα ά., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χ α β α ν τ ί σ ι α (τά) = τά νέα τής η-
μέρας, είδήσεις, χαμπέρια' στα ά., χ α-
β α ν τ ί σ ι γ ε γ ο ν ό ς, είδήσεις.

χ α β ᾶ ς (ού) = άέρας, άτμόσφαιρα, ύ-
ψος, τρόπος του φέρεσθαι' στα ά., ἴδ. λ.,
ἴδ. σ.

χ α β λ ο ὺ (ή) = μεγάλη πετσέτα σφογ-
γίσματος με μανίκια, για μετά τó λουτρό'
στα ά., ἴδ. λ. χειρόμακτρο.

χ α γ ι ά τ ι (του - άτ) = καθιστικό δω-
μάτιο και διάδρομος σκεπαστός στο ισό-
γειο' στα ά., ἴδ. λ. διάδρομος

χ α ζ ι μ λ ί κ ι α (τά) = έκκρεμείς λο-
γαριασμοί π.χ. από παιγνίδι ταβλιού, κον-
τσίνας, κερδοχασίματα, διαφορές' στα π.,
χ η σ ι μ μ α ν ί α.

χ α ζ ί ρ ι κ ο (του - ρκου) = έτοιμο, έ-
τοιμασμένο' στα ά., χ α ζ ί ρ ἴδ. σ.

χ α ζ ν έ ς (ού) = βασιλικός, κρατικός
θησαυρός, Σουλτανικό θησαυροφυλάκειο'
στα ά., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χ α ζ ό ς (ού) = στα π., χ α ζ ι ό, άφη-
ρημένος, έκπληκτος.

χ ά ῖ - χ ά ἴ! = στα π., ἴδ., λ., ἴδ. σ.

χ α ἴ β ᾶ ν (του) = ζώο, κτήνος' στα ά.,
ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χ α ἴ μ α λ ι (του) = στα ά., χ α ἴ μ ᾶ λ
ἴδ. σ.

χ α ἴ ν η ς (ού - νς) = άπιστος, προδό-

της' στα ά., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χ α ἴ ν τ ο ὺ τ η ς (ού - τ'ς) = ληστής,
κλέφτης' στα ά., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χ α ἴ ρ ι (του - ιο) = καλό, προκοπή, έ-
πιτυχία' στα ά., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χ α ἴ χ ο ὺ γ ι α ς (ού) = άνόητος, φα-
φλατάς, φλύαρος' στα π., ἴδ. λ., θόρυβος
ανθρώπων ευχαριστημένων.

χ α κ α ν ι (του) = έλαφρότατο στη σύν-
θεση λουκούμι' στα ά., ἴδ. λ., ήγεμονικός.

χ ά κ ι (του - άκι) = δίκιο, δικαίωμα,
έκδίκηση για άδικία' στα ά., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χ α λ ᾶ λ ι (του - αλι) = στα ά., ἴδ. λ.,
ἴδ. σ.

χ α λ α τ ζ ἠ ς (ού) = αυτός που ξαίνει
βαμπάκι, μαλλί' στα ά., χ α λ ᾶ τ ζ γ ν α φ ε ὺ ς.

χ α λ β ᾶ ς (ού) = στα τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χ α λ έ ς (ού) = άπόπατος' στα ά., ἴδ.
λ., ἴδ. σ.

χ α λ ι (του) = στα ά., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χ ά λ ι (του - άλι) = στα ά., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χ α λ κ ᾶ ς (ού) = πόρπη, κρικός' στα
ά., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χ α μ ᾶ λ η ς (ού - άλς) = στα ά., ἴδ. λ.,
ἴδ. σ.

χ α μ ι σ ᾶ (ή) = κέρμα πεντάρα' στα ά.,
ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χ α μ μ ᾶ μ ι (του - άμ') = στα ά., ἴδ.
λ., ἴδ. σ.

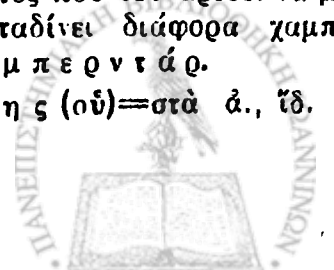
χ α μ ο ὺ ρ ι (του - ούρ') = στα ά., ἴδ.
λ., ἴδ. σ.

χ α μ π έ ρ ι (του - έρ') = στα ά., ἴδ.
λ., ἴδ. σ., (παίρ'ς χαμπέρ ή όχ!)

χ α μ π ι ρ ν τ ᾶ ς (ού) = ό καλώς πλη-
ροφορημένος, αυτός που του άρέσει να μα-
θαίνει και να μεταδίνει διάφορα χαμπέ-
ρια' στα π., χ α μ π ε ρ ν τ ᾶ ρ.

χ α μ π ί μ π η ς (ού) = στα ά., ἴδ. λ.
φίλος, έραστής.

* Συνέχεια έκ του προηγούμενου, σελ. 129
και τέλος.

χάνι (του=άν')=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χανοὺμ (ἦ)=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χαντζῆς (οὐ)=δὲς χάνι.

χαντζιάρι (του=άρ')=στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χαντζιάρλης (οὐ)=μυθολογικὸς ἥρωας παραμυθιοῦ· στά ἄ., ἴδ. λ., ὁ φέροντων χαντζιάρι (δὲς λ.)

χάπι (του=άπ')=στά ἄ., χάμπ κόκκος, σπειρί, σπόρος.

χάπης (ἦ)=φυλάκιση, κάθειρξη· στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

X-χαράμης=κλέφτης καὶ ἐπώνυμο· στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χαράμι (του=άμ)=στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ. (ἀντίθετο τὸ χαλάλι).

χαράπατο (του=ου)=ἐτοιμόρροπο· στά ἄ., χαράμπ ἴδ. σ.

χαράτσι (του=άτσι)=στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χαρέμι (του=έμ)=στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χαρεμλίκι (του=ιμλ(κ))=γυναικωνίτης (δὲς καὶ χαρέμι).

Xαρίσης (οὐ=ίης)=ἐπώνυμο· στά ἄ., ἴδ. λ., ἄπλητος, πλεονέχτης.

χαρμάνι (του=άν')=στά ἄ., ἴδ. λ., συγκομιδή,

χαρμαντζῆς (οὐ)=δὲς χαρμάνι.

χαρμπι (του)=ραβδίσκος, πασσαλίσκος· στά ἄ., ἴδ. λ., δόρυ, πάσσαλος.

χαροῦπι (του=οῦπ)=στά ἄ., χαροῦμπ, κεράτιο.

χαρτζιλίκι (του=τζί(κ))=στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χασάπης (οὐ=άπ'ς)=στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χάσια=ἄρνηση παραδοχῆς, συμφωνίας κτλ· στά τ., ἴδ. λ. Θεὸς φυλάξει!

χασικλίκι (του=λί(κ))=ἡ κατάσταση αὐτοῦ ποὺ πίνει χασίς. (δὲς λ.).

χασίλι (του=ί(λ))=τὸ νεοφυτευμένο δημητριακὸ· στά ἄ., ἴδ. λ., τὸ προερχόμενο, τὸ προϊόν.

χασίς (του)=στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χαστανές (οὐ)=νοσοκομεῖο· στά τ., χαστά ἄρρωστος, χανέ σπῆτι.

χατᾶς (οὐ)=μπελᾶς, δύσκολο πρᾶγμα· στά ἄ., ἴδ. λ., λάθος, σφάλμα.

X-χατζῆς (οὐ)=στά π., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χατζηλίκι (του=τζ(κ))=δὲς χαντζῆς.

χάτι (του=άτ)=τόλμη, παράλογη ἀξίωση, προπέτεια· στά ἄ., ἴδ. λ., ὄριο, φραγμός, σύνορο, βαθμός, θέση.

χατίρι (του=ίρ)=στά ἄ., ἴδ. ἴλ., ἴδ. σ.

χαφιές (οὐ)=στά ἄ., χάφι ἴδ. σ.

χαφίφης (οὐ=ίφ'ς)=λεπτός, εὐαίσθητος, φιλάσθηνος· στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χαφούζα (ἦ)=δεξαμενή· στά ἄ., χαφούζ ἴδ. σ.

χαχάλια (τά)=δίπλες τοῦ πηγουνιοῦ ἀπὸ πάχος· στά ἄ., χαχάλι κροῖκος, χρυσὸ κόσμημα ποδιοῦ.

χεράμι (του=χιράμ')=στά ἄ., χεράμ ἴδ. σ.

χίμ-χίμς (οὐ)=ρινόφωνος· στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χιρσίζης (οὐ=ίης)=κλέφτης, ἄτιμος· στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χιρσιζλίκι (του)=δὲς χιρσίζης.

χισσάπ (του)=λογαριασμός· στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χλαίρω (ου)=ἀπὸ τὸ ἀχλαῖς δὲς λ.

χλεμές (οὐ χλι=)=θολό, πηχτό, ὑγρό, ποὺ γίνεται ἀπὸ βράσιμο μακαρονίων, φασολίων κτλ· στά ἄ, χάλτ μίγμα.

χισμέτ (του)=ἐξυπηρέτηση, βοήθεια, ὑπηρεσία· στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χοτζερές (οὐ χουτζι)=ὁ καλὸς ὄντας· στά ἄ., ἴδ. λ., κελλί, ἰδιαίτερο δωμάτιο, φωλιά.

χοτζέτι (του χουτζιέτ)=ἀπόφαση δικαστικῆ, τίτλος ἰδιοκτησίας· στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χουβαρντάς (οὐ)=στά τ., ἴδ. λ., σπατάλη, ἄσωτος, μπαγκαμπόντης.

χουζοῦρι (του=οῦρ)=στά ἄ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

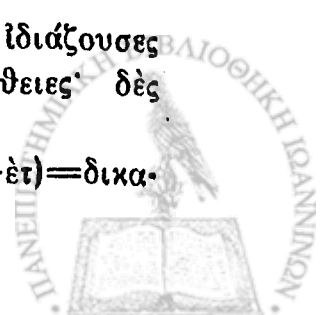
χούι-γία (τού, τὰ)=ἰδιοσυγκρασία, χαρακτῆρας, συνήθειες· στά π., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

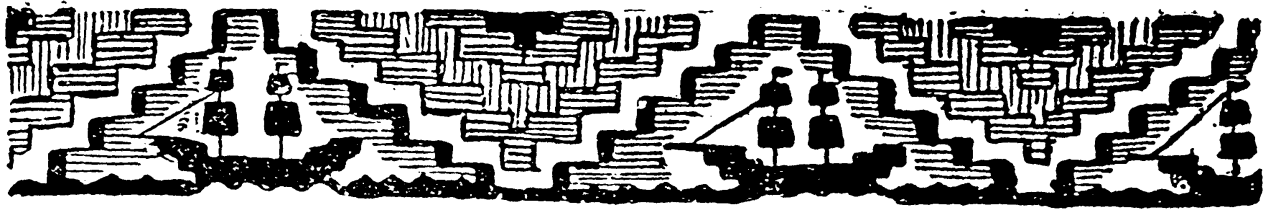
χουϊλής (οὐ)=ποὺ ἔχει ἰδιάζουσες κάπως ὄχι συνειθισμένες συνήθειες· δὲς χούι.

χουκιομέτι (του=έτ)=δικαστήριο· στά τ. ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χουκιομέτι (του=έτ)=δικαστήριο· στά τ. ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χουκιομέτι (του=έτ)=δικαστήριο· στά τ. ἴδ. λ., ἴδ. σ.

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

Δ Η Μ Ο Τ Ι Κ Α ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΣΟΥΛΙΟΥ

(ΑΝΕΚΔΟΤΑ)

ΒΡΑΒΕΙΟΝ 'ΗΠΕΙΡ. ΧΡΟΝΙΚΩΝ, (1926)

Ποιῆς ὁ ραγιάς, ἀπὸ τὴν ὥρα πὸν σκλαβώθηκε τοὺς Τούρκους, δὲν εἶδε ἄσπρη μέρα. Ἡ ζωὴ του ἦταν παντοτεινὸ βάσανο. Λὲς κι' ἦρθε στὸν κόσμον γιὰ παιδέματα καὶ τυράγνια.

Γι' αὐτὸ καὶ τὸ τραγούδι του εἶναι περίπαθο, κλαψιάρικο, λυπητερό. Σ' αὐτὸ ξεσπάει ὁ πόνος του, τὸ ἄχι γιὰ τὸν τύραννο.

Ποιὸς ἄκουσε τὸ τραγούδι τῆς Τζαβέλλαινας, τῆς Λένης τοῦ Μπότσαρη, τοῦ Καϊσαντιώνη (Τούρκοι βασιῶτε τ' ἄλογο λίγο νὰ ξανασάνω) καὶ δὲν ἀναδέφθηκε τὸ αἶμα του στὶς φλέβες, δὲ συγκινήθηκε, δὲ δάκρυσε;

Τίνος δὲ ράγισε ἡ καρδιὰ ἀπὸ τὸ μοιρολόγι τῆς χαροκαμένης μάνας ἢ ἀπὸ τὸ θρηῆνο τῆς κόρης, πὸν ἔχασε τὴν ἀγαπημένη τῆς ἀδελφοποιή; ποιανοῦ ἢ ψυχῆ δὲν πέταξε ἀπὸ τὸν πόνο καὶ τὸν καημὸ τῆς κακοπαντρεμένης (μάνα μὲ κακοπάντρεψες καὶ μ' ἔδωκες τοὺς κάμπους), τίνος δὲ γέμωσαν τὰ μάγουλα δάκρυα ἀπὸ τὸ τραγούδι τῶν νεαίδων συνοδῶν τῆς νέφης (εὐχῆσον με πατέρα, τώρα στὸ κίνημά μου).

Ὁ ἄγουρος ἀναλογιζόμενος τὸ θάνατο, μὴ πεθάνει προτοῦ γενθεῖ τις γλύκες τῆς ζωῆς, παρακαλεῖ:

«Σὰν ἀποθάνω θάψτε με στῆς ἐκκλησιᾶς τὴν πόρτα

χ ο υ λ ι α σ ᾱ ς (οὐ)=ζουμί, συμπέ-
ρασμα, οὐσία· στα ᾶ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χ ο υ μ α ῖ (τοῦ)=χασές, πὸν εἶχε ᾶ-
πάνω του σταμπαρισμένο χ ο υ μ α ῖ, λέξη
ᾶ., φοίνικα (μυθ. πτηνόν).

χ ο υ ν ἔ ρ ι (τοῦ χ'νῆρ)=γέλασμα, χοροῖ-
δία, πάθημα· στα π., ἴδ. λ., τέχνη, ἐπιτη-
δειότητα, κατόρθωμα.

χ ο υ ρ ι ἔ τ (τοῦ)=τὸ Τούρκικο Σύν-
ταγμα τοῦ 1908· στα ᾶ., ἐλευθερία.

χ ο υ ρ μ ᾱ ς (οὐ)=στα π., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χ ο υ σ ι α μ ἔ τ ι α (τὰ)=φιλοφρονή-
σεις, πολιτικῆ, τσιριμόνιες· στα π., χ ὅ σ τ

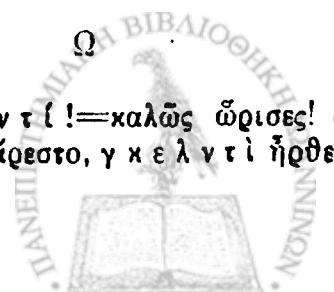
εὐάρεστος, ᾶ μ ἔ ν η, ἔλευση, καλῶς ὄρι-
σμα.

χ ο υ σ μ ι κ ι ᾶ ρ η ς (οὐ—ἀρ'ς)=ὑψη-
ρέτης· στα ᾶ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

χ ο ὐ τ (τοῦ)=βαρὺ ἀναιολίτικο ἄρα
μα· στα ᾶ., χ α ν ο ὐ τ ἄρωμα, μυρουδι

χ ο υ τ ζ ῖ ο ὐ μ (τοῦ)=διαμάχη, συμ-
πλοκή, ἐφοδο· στα ᾶ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

ὦ ς γ κ ε λ ν τ ῖ !=καλῶς ὄρισες! σ
π., χ ὅ σ ι εὐάρεστο, γ κ ε λ ν τ ῖ ἦρθε.

Νὰ μὲ πατοῦν οἱ ἔμορφες κι' αὐτὲς οἱ μαυρομάτες
Νὰ μὲ πατάει καὶ μιὰ ξανθιά, μιᾶς χήρας θυγατέρα»

κι' ὁ γέρος ἐνῶ ἀνέρχεται τὰ μονοπάτια τοῦ χρόνου γυρίζει πρὸς τὰ πίσω κι' ἀ-
γναντεύοντας πέρα μακριὰ τὸ μέρος, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ξεκίνησε, ἀναστενάζει:

«Νᾶηταν τὰ νιάτα δυὸ φορές τὰ γηρατειὰ καμμία
τὰ νιάτα νὰ γοράζονταν τὰ γέρη νὰ πουλιούνταν».

Ὁ Σπῦρος Παπᾶς, πηγαίνοντας ἀγωγιάτης μὲ λάδια ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀπὸ
τὴν Παραμυθιά στὴ Θεσσαλονίκη, ἔκανε ὅλη τὴν ἐργασιὰ πὺν δούλευε στὸν κάμπο
τῆς Φλώρινας, ἀπ' ὅπου πέραγε, καὶ τὶς σκαλίσιρες καὶ πέταγαν καταγῆς τὰ ἐργα-
λεῖα τῆς δουλειᾶς, γιὰ ν' ἀκούσουν τὸ τραγούδι του.

Ὁ Τσίλης Τάσης, ὅσοι τὸν θυμούνται, ὅταν τραγούδαγε μάζευε μὲ τὸν ἀχὸ
τοῦ τραγουδιοῦ, πὺν ἔμπαινε ὡς τὰ κατάβαθα τῆς ψυχῆς, ὅλον τὸν κόσμον γύρω του.

Εἶναι γνωστὸς ἀνὰ τὸ Πανελλήνιον καὶ τὸ ἐξωτερικὸ, ὁ τσάμικος χορὸς, ὁ
ἀνοιχτός, ὁ ὑπλωτὸς λεβέντικος χορὸς τῆς φουσιανέλας καὶ τοῦ πεσιλιοῦ μὲ τὰ κεντι-
σμένα μανίκια πίσω, πὺν συνοδευόμενος μὲ τὸ Ἡπειρώτικο κλαρίνο, ζωντανεύει
καὶ φέρει μπροστὰ μας ἀτόφιους τοὺς κλέφτες κι' ἀρματωλοὺς τῆς περασμένης γενιᾶς.

Στὰ 1893 μέσα στὴν Παραμυθιά κι' ἔξω στὰ χωριὰ ὁ κόσμος ὑποδέχονταν
τὶς τραγουδίστριες, πὺν ἀκολουθοῦσαν καὶ συνόδευαν τὰ βιολιά, μὲ πυροβολισμοὺς,
ἀπὸ τὴ μεγάλη χαρὰ κι' ἀγάπη πὺν εἶχε στὸ τραγούδι.

Ποιὰ ποίηση, τίνος ἄλλου λαοῦ τὸ τραγούδι ἠχολογᾷ μὲ τόση ἀπλότητα κι'
ἀγνότητα τὰ μεγάλα ἀνθρώπινα συναισθήματα;

Μόνο ἡ ἑλληνικὴ εὐφάνταστη διάνοια, κάτω ἀπὸ τὸν καταγάλανον ἑλληνικὸ
οὐρανὸ, ἔπλασε καὶ πλάθει τέτοια πνευματικὰ δημιουργήματα πὺν κανένας ἄλλος
λαὸς δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξει.

Ἡ δημοτικὴ ποίηση εἶναι αὐτὴ τούτη ἡ ψυχὴ πὺν φθάνοντας στὸ ὑψηλότερο
σημεῖο τῆς πνευματικῆς ἔξαρσης ξεπηδάει ἀθόρμητα μέσα ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια
τοῦ Ἑλλήνα καὶ ἐκδηλώνεται μὲ τὶς χαρὲς τῆς, τὶς λύπες, τὸ γέλιο ἢ τὸ κλάμα στὸ
τραγούδι.

Ἡ περιφέρεια τοῦ Σουλίου, ἂν δὲν προπορεύεται, συνοδοιπορεῖ μὲ τὴν ἄλλη
Ἡπειρο στὸ τραγούδι.

Σὲ τοῦτο συντελεῖ τὸ ὄρεινὸ κλίμα τοῦ τόπου, ἡ Ἑλληνικότητα τοῦ λαοῦ, τὸ
λάγαρο αἷμα του καὶ τὸ μεγάλο μῖσος πὺν τρέφει πρὸς τὸν κάθε καταχτητῆ.

Γαλαταφρός, ἀνοιξιᾶτικο κορφολόγημα, εἶναι ὅλα τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς
περιφέρειας Σουλίου, ἀπὸ τὰ ὑπεροχώτερα τοῦ Κακοσουλιοῦ, ὡς τὰ τραγούδια πὺν
ἀναφέρονται στὸν καθημερινὸ βίον καὶ τὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ.

Σημ.: Ἴσως μερικὰ ἀπὸ τὰ τραγούδια τούτης τῆς συλλογῆς νὰ εἶναι δημοσιευμένα.
Ὅσο μπόρεσα ἔκαμα τὴ διαλογή. Ἡ τέτοια ὅμως ἐκκαθάριση εἶναι πολὺ δύσκολη, γιὰτι
δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ βρεῖς καὶ νὰ διαβάσεις ὅλες τὶς συλλογὲς καὶ τὰ περιοδικὰ πὺν περι-
έχουν δημοτικὰ τραγούδια.

ΣΠΥΡΟΣ ΜΟΥΣΣΕΛΙΜΗΣ

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

Σὲ ὅλα τὰ Δημοτικὰ τραγούδια, ἡ λέξη ὅταν τελειώνει σὲ φωνήεντο κι' ἡ
ἀκόλουθη ἀρχηγνάει κι' αὐτὴ ἀπὸ φωνήεντο, χάνει τὸ φωνήεντό της ἂν ὁ στίχος

ὑπερβαίνει τις δεκαπέντε συλλαβές (ὄχι τὸ τοῦ πρώτου μισόστιχου κι' ἑφτά τοῦ δευτέρου) ὁπότε χαλαίει τὸ μέτρο, εἰδὲ στὸ φωνήεντο τῆς ἀμέσως λέξης προσθαί-
νεται ἓνα ν ἢ γι π.χ. κι' ἀσκητικ(ὰ) ἐκοιμήθηκα, ποτάμι(ν) ἐπλημμύριζε, τ' ἀνύ-
χι(α) ἀπὸ τὰ (γι)αἵματα, τ' ν' ὁ (γι) ἀχὸς π' ἀκούεται κλπ.

Α΄.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ

1

ΠΟΥ ΠΑΣ ΧΗΛΙΔΟΝΑΚΙ ΜΟΥ

ΑΕΙΝΤΕ – Ποῦ πᾶς – ΜΩΡΕ ΠΟΥ ΠΑΣ,
ΠΑΣ – χηλιδονάκι μου,
ΑΕΙΝΤΕ ΜΩΡΕ ΧΗΛΙΔΟΝΑΚΙ
τώρα τὸ βράδι βράδι.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ Α΄. Ὅσες λέξεις στὴν ἀρχὴ τῶν τραγουδιῶν γράφονται μὲ κεφαλαῖα γράμ-
ματα εἶναι ἢ στροφές του ἢ ἐπαναλήψεις συλλαβῶν ἢ καὶ ἀκέραιων λέξεων.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ Β΄. Τὸ τραγούδι τραγουδιέται ἀλλαγτά, μιὰ φορὰ ἀπὸ τοὺς ἄντρες καὶ μιὰ
ἀπὸ τις γυναῖκες, στοὺς γάμους ὅταν βγαίνει ἢ νύφη ἀπὸ τὸ πατρικὸ της καὶ διευ-
θύνεται μὲ τ' ἀψοῖζι στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ.

- Ποῦ πᾶς χηλιδονάκι μου τώρα τὸ βράδι βράδι
- Πάω χαμπέρια στὴ Φραγκιά, μαντάτα γιὰ τὴν Πόλη.
Πῆραν τὴν Πόλη, πῆρανε, πῆραν τὴ Σαλονίκη,
Πῆραν καὶ τὴν ἀγιά-Σοφιά τὸ Μέγα μαναστήρι
Ποῦχε τρακόσια σήμαντρα κι' ἐξήντα δυὸ καμπάνες
Κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διάκος...

Ποβλ. Φωριέλ σελ. 309. Passow CXCV, CXCV. Πολίτη ἀριθ. 2

2

ΤΗΣ ΕΛΑΦΙΝΑΣ

- Κλάψε με μάνα κλάψε με μὲ ἥλιο μὲ φεγγάρι
Καὶ τὴν αὐγούλα μὲ δροσιὰ ὅσο νὰ δώσει ὁ ἥλιος
Νὰ βγοῦν τὰ λάφια στὴ βοσκή νὰ βγοῦν κι' οἱ ἐλαφίνες.
"Ὅλα τὰ λάφια βόσκουνε κι' ὅλα δροσολογιοῦνται
Καὶ μιὰ λαφίνα ταπεινὴ δὲν πάει κοντὰ ἀπὸ τ' ἄλλα
Πόσκιο σ' ἀπόσκιο περπατεῖ τ' ἀπόζερβα ἀγναντεύει
Κι' ὅπου εὔρει λάγαρο νερὸ θελώνει καὶ τὸ πίνει
Κι' ὁ ἥλιος τὴν ἐρώτησε κι' ὁ ἥλιος τὴ ρωτᾷ
– Λαφίνα κάτι θὰ σοῦ εἰπῶ καὶ θὰ τὸ μολογήσεις
Γιατὶ τ' ἀπόσκια περπατεῖς, τ' ἀπόζερβα ἀγναντεύεις,
Κι' ὅπ' εὔρεις λάγαρο νερὸ θελώνεις καὶ τὸ πίνεις;

— "Ηλιε μου πού μέ ρώτησες θά σοῦ τὸ μολογήσω
 Δώδεκα χρόνους ἕκαμα στεῖρα χωρὶς ἐλάφι
 Κι' ἀπὸ τοὺς δώδεκα καὶ μπρὸς ἐγέννησα λαφάκι
 Κι' ἐκεῖ πού βῆκε ὁ βασιλιᾶς νάλαφοκυνηγῆσει
 Τῶβρε πού βόσκαε μοναχὸ ρίνει καὶ τὸ σκοτώνει.

Ποβλ. Φωριέλ «Τραγούδια πλαστά» ἀριθ. 2 Passow CCCC.

3

ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ ΟΙ ΑΡΧΟΝΤΙΣΣΕΣ

Τσῆ Πάτρας οἱ ἀρχόντισσες τσῆ Πάτρας οἱ κυράδες
 Στά Γιάννενα τσί κίνησαν, στά Γιάννενα δεμένες,
 Βγαίνουν ἀγάδες καὶ τηρᾶν μπέηδες κι' ἀγναντεύουν
 — 'Αγάδες τί κοιτάζετε, μπέηδες τί τηρᾶτε
 'Εγώειμαι (ν) ἡ Γιωργάκαινα γυναίκα τοῦ Γιωργάκη
 'Οπ' ἔτρωγα παχιά (ν) ἄρνιά καὶ στεῖρες προβατίνες.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Τὸ τραγούδι ἀναφέρεται στὰ δεινοπαθήματα πού ἐπακολούθησαν στὴν Πελοπόννησο μετὰ τὴν ἀτυχή ἐπανάσταση τοῦ 1770.

Ποβλ. 'Αραβαντινοῦ ἀριθ. 497.

4

Τ' ΕΧΟΥΝ ΤΣΗ ΠΑΤΡΑΣ ΤΑ ΒΟΥΝΑ
 (Πάτρα = 'Υπάτη)

Τ' ἔχουν τσῆ Πάτρας τὰ βουνά πού στέκουν μαραμένα
 Δίχως χιόνια χιονίζονται, δίχως δροσιές δροσιούνται
 Εἶν' πὸ τὰ δάκρια τῶν κλεφτιῶν κι' ἀπὸ τὰ μοιργιολόγια
 "Οντας διαβαίν' ὁ Σούφ ἀγᾶς, αὐτὸς ὁ Σούφ-ἀράπης
 Σέρνει τσεκούρια στ' ἄλογα σκεπάρια στά μουλάρια
 Πιάνει τσακίζει γόνατα, πιάνει τσακίζει χέρια
 Κι' ὄσοι κλέφτες κι' ἄν τᾶκουσαν ὄλοι τὸν προσκυνᾶνε.

Ποβλ. Passow LX, LXIII, LXV.

5

ΑΝΑΘΕΜΑ ΣΕ ΑΛΗ ΠΑΣΙΑ

'Ανάθεμά σε 'Αλη-πασιά κι' ἐσὲ Μπραῆμ ἀφέντη

Χαλάσαταν τρίγυα χωριά, τρίγυα κεφαλοχώρια
Χαλάσαταν τήν Παλιουρή τὸ Μέγα μαναστήρι.

6

Τ' ΕΧΕΙΣ ΚΑΗΜΕΝΕ ΠΛΑΤΑΝΕ

Τ' ἔχεις καημένε πλάτανε καί στέκεις μαραμένος
Μέ τίς ριζοῦλες στό νερό μέ τή δροσιά στά φύλλα
Μήτε τὰ χιόνια σέ βαροῦν μήτε καί τὰ σουγκράνια
— Ἦλιε μου πού μέ ρώτησες θά σοῦ τὸ μολογήσω
"Ἐχω μαράζι στήν καρδιά τὸ βάσανο σ' ἀχείλι,
'Αλή πασιᾶς ἀπέρασε μέ δεκοχτῶ χιλιάδες
Μήτε στὸν ἴσκιο μ' ἔκατσε μήτε καί στή δροσιά μου
Τὰ παλληκάρια διάταξε καί ρίχνουν στό σημάδι,
"Ἄλλοι ρίνουν στοὺς κλώνους μου κι' ἄλλοι ρίνουν στά φύλλα
Καί μοναχός του ὁ 'Αλῆ-πασιᾶς ρίνει μέσ' στήν καρδούλα
Μαράγγιασαν οἱ κλώνοι μου καί πέσανε τὰ φύλλα.

ΣΗΜ. : Πλάτανος ἀλληγορικῶς εἶναι ἡ Δέσπω τοῦ Λιακατᾶ, ἡ ὁποία ἀφοῦ
ἀρπάχθηκε ἀπὸ τὴν στάνη τοῦ πατέρα της κλείσθηκε στό χαρέμι τοῦ
πασιᾶ, ὅπου ἀπέθανε ἀπὸ μαρasmus προτοῦ μολυνθεῖ ἀπὸ τὸν τύραννο.

Ποβλ. Σημ. Α' ἄσματος Κ. Κρυστάλλη.

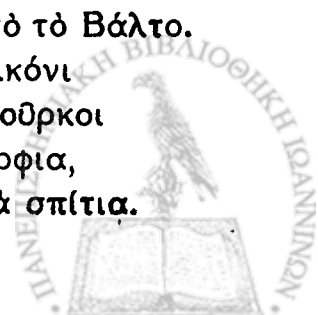
7

ΤΟ ΣΙΑΜΠΑΝ ΤΟΥ ΒΡΑΧΩΡΙΟΥ

(τραπεζιοῦ)

"Ὀλος ὁ τόπος ξηστεριά
— ΤΣΟΥΠΡΑ Τ' ΑΛΑΗ-ΜΠΕΗ —
κι' ὄλος ὁ τόπος ἥλιος
Καί τὸ Σιαμπάν τοῦ Βραχωριοῦ.

"Ὀλος ὁ τόπος ξηστεριά κι' ὄλος ὁ τόπος ἥλιος
Καί τὸ Σιαμπάν τοῦ Βραχωριοῦ ὄλο καπνός κι' ἀντάρρα
Καπεταναῖοι τῶκαιγαν, καπεταναῖοι τὸ καῖνε
Εἶν' ὁ Μακρῆς πὸ τὸ Ζυγὸ κι' ὁ 'Αντώνης πὸ τὸ Βάλτο.
Μιά Τουρκοπούλα φώναξε ψηλά πὸ τὸ μπαλκόνι
— Ρωμαῖοι τί σᾶς ἐκάμαμαν ἐμεῖς οἱ μαῦροι Τούρκοι
'Ἐμεῖς ἀντάμα ζήσαμεν σάν τὰ καλά τ' ἀδέρφια,
Τώρα μᾶς καῖτε τὰ χωριά, μᾶς καῖτε καί τὰ σπίτια.

8

Τ' ΑΛΗ-ΠΑΣΑ

Σήκου καημένε 'Αλῆ-πασᾶ νὰ πιεῖς καφέ μὲ γάλα
 Νὰ ἰδεῖς καὶ τὴ Βασιλικὴ πῶς περπατεῖ καβάλα.
 Σήκου καημένε 'Αλῆ-πασιᾶ καὶ φόρεσ' τὸ φακιόλι
 Νὰ ἰδεῖς καὶ τὴ Βασιλικὴ σκλάβα τὴν πᾶν στὴν Πόλη.

9

ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Τὸ μάθεται τί γίνηκε τοῦτο τὸ καλοκαίρι
 Τὸ Μεσολόγγι πολεμάει κάνει μέγα σεφέρι
 Γράφει χαρτιὰ καὶ προβοδάει τὰ στέλλει στὸ Μισίρι
 - Σὲ σένα μπρὲ Μεχμέτ 'Αλῆ σὲ σὲ Μπραῆμ-ἀράπη
 Νὰ στείλεις τὸ Μπραῆμ πασᾶ μ' ὄλους τοὺς ἀραπάδες.
 Ξήντα λαντζώνια στάφνισε ρεγκίνια μαχμουκέδες
 Κι' ἓνα λαντζώνι ὀλόχρυσο εἶν' ὁ Μπραῆμ ἀράπης.
 Στὸ Μεσολόγγι ἐδιάβηκε κι' ὄλο καστέλια πιάνει,
 Τ' Ἀντελικὸ προσκύνησε κι' αὐτὸ τὸ Βασιλάδι
 Τὸ Μεσολόγγι φλίβεται ἔχει βαθιὰ ντουλάπια
 Ἔχει Σουλιῶτες διαλεχτούς, Σουλιῶτες κι' Ἀγραφιῶτες.
 Σαβᾶτο μέρα τ' ἄ-Βαγιῶς, σαβᾶτο τοῦ Λαζάρου
 Στὸ Μεσολόγγι πέρασα στὴ μέση στὸ παζάρι
 Κι' ἄκουσα ἀντρίκια κλάματα, γυναίκια μοιριολόγια
 Στὴν ἐκκλησιὰ μαζώθηκαν ὄλοι μικροὶ μεγάλοι
 Κι' ἐκεῖ ἔκαμαν τὴν συμβουλή καὶ κάνουν τὴν κουβέντα
 Κι' ὁ Νότης τοὺς ὀρμήνευε κι' ὁ Νότης ὀρμηνεύει
 - Παιδιὰ νὰ μεταλάβομε, παιδιὰ νὰ σχωρεθοῦμε
 Αὔριο (ν) ἔχομε πόλεμο καὶ παστρικὸ λεπίδι
 Ποιὸς εἶν' ἄξιος καὶ γρήγορος, γρήγορο παλληκάρι
 Νὰ πάει στὸν Κώστα Μπότσαρη καὶ στὸν Καραϊσκάκη
 Ἐμεῖς ἐδῶ κλεισθήκαμαν δώδεκα μερονύχτια
 Δίχως ψωμί, δίχως νερό, δίχως κᾶνα μιντάτι
 Καὶ μεῖς νὰ ξεσπαθήσομε πάνου στοὺς ἀραπάδες.
 Σάν ἔκαμαν καὶ κίνησαν, σάν ἥλιος σὰ φεγγάρι
 Μπροστὰ ἢ κολώνα ἢ δυνατὴ πίσω ἢ καβαλαρία
 Δεξιὰ μεριὰ μὲ τὰ σπαθιά, ζερβιά μὲ τὰ ντουφέκια
 Κι' ἀπὸ τὴ μέσα τὴ μεριὰ ὄλο γυναικοπαίδια
 Στὴν Παναγιὰ ἐδιάβηκαν καὶ τὸ σταυρὸ τους κάνουν
 - Βόθητα μας κυρὰ Παναγιὰ 'κόμα καὶ τοῦτ' τὸ χόβι
 Σημένια τάζουν κόνια της καὶ φλωροκαπνισμένη
 Καὶ τὴν κορώνια στὴν κορφή κι' αὐτὴ μαλαματένια.
 Κίτσο Τζαβέλλας φώναξε, Κίτσο Τζαβέλλας κραίνει
 - Πούειςαι Γιαννάκη μ' ἀδερφέ, Γιαννάκη Μπακατσέλη

Αὐτοῦ στήν πόρτα πού νά βγείς στήν πόρτα πού νά βγοῦμε
 Μπροστά νά βγείς μέ τὸ σπαθί νά κάμεις τὸ γιρούσι,
 Πέντε γιρούσια (ν) ἔκαμαν, πέντε ταμπούρια πήραν
 Μέ τὴ βοή πού γένονταν καὶ ταραχὴ μεγάλη
 Ὁ γέρο-Νότης τόχασε κι' ἀφήνει τ' ἄλογό του.
 Κίτσο Τζαβέλλας φώναξε, Κίτσο Τζαβέλλας κραίνει
 — Νότη μ' πού τόχεις τ' ἄλογο τὸ ἔρημό σου τ' ἄτι
 Φέρτε τοῦ Νότη τ' ἄλογο γιὰ νά καβαλικέψει
 Νά βγάλει κᾶνα χριστιανὸ πτ' ἀράπικα τὰ χέρια.

(Σκάπετα—Κακοσουλίου)

10

ΠΑΤΗΣΑΝ ΤΟ ΞΗΡΟΜΕΡΟ

Πατήσαν τὸ Ξηρόμερο καὶ τόκαμαν βεργιάνι
 Πήραν μανάδες μέ παιδιὰ καὶ πεθερὲς μέ νύφες
 Πήραν μι' ἀρχοντοπεθερά μέ τὴ μικρὴ τῆς νύφης,
 Ἡ πεθερά καβαλαριά κι' ἡ νύφη πεζοδρόμος
 — Νύφη τ' ἀσήμια σοῦ βαροῦν καὶ τὰ πυκνὰ θηλύκια;
 — Οὔτε τ' ἀσήμια μοῦ βαροῦν οὔτε καὶ τὰ θηλύκια
 Μὸν μοῦ βαροῦν τὰ νιάτα μου πού τᾶχω σκλαβωμένα.

11

ΚΑΤΟΥ ΣΤΙΣ ΜΑΥΡΟΘΑΛΑΣΣΕΣ

(Ποποβίτικος στρωτός
 γυναικήσιος χορὸς)

Κάτου στίς μα—ΑΕΙ ΛΕΒΕΝΤΩ ΜΟΥ
 ΚΑΤΟΥ ΣΤΙΣ ΜΑ ΝΑ—βροθάλασσες
 στίς πράσινες λιμνοῦλες
 —ΛΕ·Ι·ΜΟΝΙΑ ΜΕ ΤΑ ΛΕ·Ι·ΜΟΝΙΑ—

Κάτου στίς μαυροθάλασσες στίς πράσινες λιμνοῦλες
 Ράζουν καράβια τούρκικα, ράζουν καὶ τὰ ρωμαίικα.
 Τὰ τουρκικὰ ἦταν τριάντα ὀχτῶ καὶ τὰ ρωμαίικα δέκα
 Κι' ἐκεῖ ἔπιασαν τὸν πόλεμο ἀπὸ τὸ πρῶτ' ὡς τὸ βράδι
 Καὶ νίκησαν τὰ τούρκικα καὶ πήραν τὰ ρωμαίικα.
 Πήραν μανάδες μέ παιδιὰ καὶ πεθερὲς μέ νύφες
 Πήραν μιὰ ἀρχοντοπαπαδιά μέ δώδεκα νυφάδες.
 Κι' ὅλες οἱ νύφες περβατοῦν κι' ὅλες πατοῦν καὶ φέουν
 Καὶ μιὰ νύφη μικρόνυφη ξαπόμεινε πὸ τ' ἄλλες
 Γυρίζει ἡ δόλια πεθερά, γυρίζει καὶ τῆς λέει:

—Γιατί νύφη ξαπόμεινες, ξαπόμεινες πὸ τ'ς ἄλλες
 Μήνα τὰ ροῦχα σοῦ βαροῦν μήνα τ' ἄσημοκούμπια;
 —Μήτε τὰ ροῦχα μοῦ βαροῦν μήτε τ' ἄσημοκούμπια
 Μὸν μοῦ βαροῦν τὰ ντέρτια μου, τὰ ντέρτια τῆς καρδιᾶς μου
 Πὸ σφάξανε τὸν ἄντρα μου ἀπάνου στὴν ποδιά μου.

ΣΗΜ. : Τὸ τραγούδι ἀναφέρεται στὶς ναυμαχίες τοῦ Ἑλλην. στόλου μὲ τὸν
 τουρκικὸ κατὰ τὴν ἐπανάστασι τοῦ 1821, ἴσως στὴ λιμνοθάλασσα τοῦ
 Μεσολογγίου.

12

ΤΟΥ ΠΑΠΑ-ΒΛΑΧΟΥ

Ποιὸς θέλ' ν' ἀκούσει κλιάματα, δάκρια καὶ μοιργιολόγια
 Διαβᾶτε ἀπὸ τὰ Δολιανὰ κι' ἀπὸ τὸ μαναστήρι
 Ν' ἀκούσετε μιὰ παπαδιά, τὴ μάνα τ' Ἀναγνώστη
 Πῶς κλαίει καὶ μοιργιολογᾷ καὶ χύνει μαῦρο δάκρι
 —Δὲ σ' τῷειπα ἐγὼ γραμματικὲ καὶ σένα μπρ' Ἀναγνώστη
 Μὲ τὸ χωριὸ μὴν πιάνεσαι καὶ μὲ τὸ μαναστήρι
 Τί τὸ χωριὸ εἶναι κακό, τὸ μαναστήρι Θιάμα.
 Καὶ τὴ δευτέρα τῆς Λαμπρῆς μὲ τὸ Χριστὸς ἀνέστη
 Σὲ δυὸ σὲ τρεῖς κουβέντιαζαν οἱ σκυλο-Δολιανίτες
 Πιάνουν καὶ φκιάνουν μπασμπαντὰ στὰ Γιάννενα τὸν στέλλουν
 —Πολλὰ τὰ χρόνια Ἴμιν πασιά, νὰ ζήσουν οἱ πασιάδες
 Ὁ παπα-Βλάχος βασιλιάς κι' οἱ γιοὶ του Βεζυράδες
 Καὶ τὰ σκυλιά του ἀρματωλοὶ κι' οἱ πιστικοὶ του κλέφτες.

13

ΚΟΥΓΩ ΤΟΝ ΑΝΕΜΟ Π' ΑΧΑΕΙ

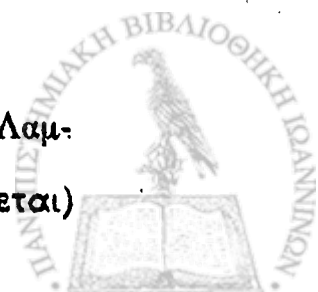
(Ποποβίτικος στρωτὸς)
 (γυναικῆσιος χορὸς)

Κούγω τὸ ᾄ—ΜΩΡΕ ΠΑΠΑ,
 ΚΟΥΓΩ ΤΟΝ Α—νεμο π' ἀχάει
 τὸν κούγω ποὺ μαλλώνει
 —ΝΤΕΛΗ ΠΑΠΑ—

Κούγω τὸν ἄνεμο π' ἀχάει, τὸν κούγω ποὺ μαλλώνει
 Μὲ τὰ βουνὰ (ν) ἐμάλλωνε, μὲ τὰ βουνὰ μαλλώνει
 —Βουνὰ γιὰ χαμηλώσετε νάρθητε ἐδῶ στοὺς κάμπους
 Γιὰ νὰ φανοῦν τὰ Γρεβενὰ κι' αὐτὸ τὸ Μέγα-Σπήλιο
 Πῶς πολεμᾶν μικρὰ παιδιὰ γυναῖκες σὰν οἱ ἄντρες.

Περβλ. «Τραγούδια Σαρακατσαναίων» Ε. Τζιάτζιου ἀριθ. 39. I. Λαμ-
 πρίδη «Πογωνιακὰ» σελ. 26.

(Συνεχίζεται)

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

Δρος ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΞΑΡΧΟΥ

Δ)ντοῦ Υ.Π.Α.Η.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΝ ΤΟΜΕΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εισερχόμεθα ἤδη εἰς τὸ δεύτερον ἔτος λειτουργίας τῆς Ὑπηρεσίας Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως Ἠπείρου.

Ἡ Υ.Π.Α.Η., βάσει τῆς ἰδρυτικῆς τῆς ἀποφάσεως, ἔχει ὡς κυρίαν ἀποστολήν τὴν κατάρτισιν προγραμμάτων καὶ μελετῶν οικονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως, τὴν παρακολούθησιν τῆς ἐκτελέσεως καὶ τὴν μέριμναν διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ ἐκτελουμένων ἔργων καὶ τὴν φροντίδα διὰ τὴν εὐρύτεραν συμμετοχὴν τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὸ ἔργον ἀναπτύξεως τῆς περιφερείας.

Βάσει τῶν ἐπιδιώξεων τούτων, ἡ Υ.Π.Α.Η., κατὰ τὸ 1962, ἐξεπόνησε ἱκανὸν ἀριθμὸν μελετῶν διαφόρων ἔργων διὰ τοῦ προσωπικοῦ τῆς καὶ ἀνέθεσε τὴν ἐκπόνησιν μελετῶν σκοπιμότητος διαφόρων σημαντικῶν ἔργων εἰς ἀνεγνωρισμένου κύρους οἴκους τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ἐλπίζεται, μετὰ τὴν ὑποβολὴν τῶν ἀρχικῶν τούτων μελετῶν, ἡ ἐκπόνησις ἐξειδικευμένων πλέον μελετῶν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐπὶ μέρους κλάδων τῆς οἰκονομίας.

Ἐπίσης, πιστεύομεν, ὅτι θέλει ὀλοκληρωθῆ τὸ 1963 ἡ ἀναθεώρησις τοῦ Προγράμματος Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως τῆς Ἠπείρου, ἵνα τεθῆ πρὸς ἔγκρισιν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

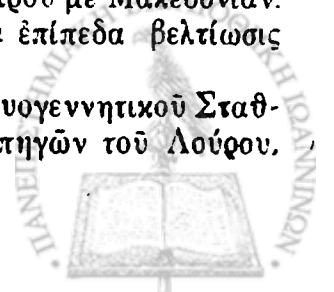
Τὴν 1ην Ἰουλίου τοῦ 1963 θὰ παύσῃ λειτουργοῦσα ἡ Ὑπηρεσία τῆς Ζώνης Πειραματισμοῦ καὶ Ἐπιδείξεως. Ἐλπίζεται, ὅτι τὸ εἰς τὴν Ζώνην ὑπηρετοῦν προσωπικὸν θέλει προσληφθῆ παρὰ τῶν διαφόρων Ὑπουργείων καὶ θὰ συνεχίσῃ προσφέρον τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὰς περιοχὰς τῆς Ζώνης.

Κατὰ τὸ 1963 θὰ συνεχισθοῦν αἱ ἐργασίαι τῶν ὁδικῶν ἀρτηριῶν:

- 1) 19ον) χιλ. Ἐθνικῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Κονίτσης πρὸς Ἀσπραγγέλου—Κήπους—Νεγάδες.
- 2) Χάνι Δολιανῶν—Παρακάλαμος—Κουκλιοὶ—Γέφυρα Σουλοπούλου.
- 3) Γέφυρα Λασκαρίδου—Γέφυρα Σπηλιωτοπούλου—Πυρσόγιαννη—Πληκάτι.
- 4) Γέφυρα Σπηλιωτοπούλου—Γέφυρα Βουρμπιανήτικου—Πλαγιά—Ἑπτάχωριον.

Θὰ ὀλοκληρωθῆ ἡ μελέτη ἀπ' εὐθείας Συνδέσεως Ἠπείρου μὲ Μακεδονίαν. Θὰ συνεχισθῆ μὲ ταχὺν ρυθμὸν ἡ εἰς σύγχρονα κυκλοφοριακὰ ἐπίπεδα βελτίωσις τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Μετσόβου—Καλαμπάκας.

Θὰ ὀλοκληρωθῆ ἡ κατασκευὴ τῶν ἐγκαταστάσεων τοῦ Ἰχθυογεννητικοῦ Σταθμοῦ, τοῦ Τουριστικοῦ Περιπτέρου καὶ τοῦ ἐξηλεκτρισμοῦ τῶν πηγῶν τοῦ Λούρου.

Θα ένεργηθῆ ἡ άγορά τοῦ Οἰκοπέδου καὶ ἡ μελέτη τῶν έγκαταστάσεων τοῦ Χεροτεχνικοῦ Κέντρου Ἰωαννίνων.

Θα συνεχισθοῦν αἱ κατασκευαὶ τῶν έργων βασικῆς ὑποδομῆς τῶν άκτῶν Νικοπόλεως — Καστροσυκιᾶς — Ριζοῦ καὶ Πάργης εἰς Νομόν Πρεβέζης, Συβώτων καὶ Πλαταριάς εἰς Νομόν Θεσπρωτίας, Γλυφάδος εἰς Κέρκυραν καὶ άκτῆς Λευκάδος εἰς Λευκάδα.

Τὰ ὡς άνω άποτελοῦν τὰς άμέσους επιδιώξεις τῆς Υ.Π.Α.Η., διὰ τὸ έτος 1963.

Π Ρ Ο Γ Ρ Α Μ Μ Α Τ Ι Σ Μ Ο Σ

Ἡ Ἡπειρος καταλαμβάνει έκτασιν 9.165 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων καὶ άποτελεῖ τὰ 6,8% τῆς συνολικῆς επιφανείας τῆς χώρας. Ἐκ τῆς έκτάσεως αὐτῆς τὰ 54,1% άποτελοῦν ὄρεινὰς περιοχάς, τὰ 27,8% ἡμιορεινὰς καὶ μόνον τὰ 18,1% εἶναι πεδινὰι περιοχαί.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἡπείρου, άνερχόμενος τὸ 1961 εἰς 352.604 κατοίκους, αὐξάνεται μὲ ρυθμὸν 1,3% καὶ οὕτω ἡ έτησία αὐξησης τοῦ πληθυσμοῦ άνέρχεται εἰς 4.583 κατοίκους περίπου.

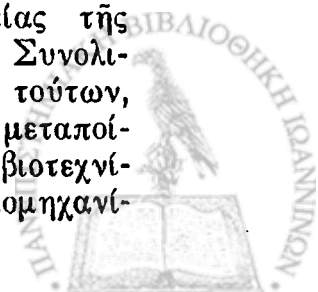
Γεωμορφολογικοί, κοινωνικοὶ καὶ ιστορικοὶ λόγοι συνετέλεσαν μέχρι σήμερον ὥστε ὁ Ἡπειρωτικὸς χώρος νὰ παρουσιάσῃ σοβαρὰν καθυστέρησιν εἰς τὴν οικονομικὴν ανάπτυξιν, άκόμη καὶ ἐν σχέσει μὲ τὴν οἰκονομίαν τῶν λοιπῶν τμημάτων τῆς χώρας. Τὸ μέσον κατὰ κεφαλὴν εισόδημα τῶν Ἡπειρωτῶν διὰ τὸ 1960 άνήλθεν εἰς 120 δολλάρια, έναντι 320 δολ. τοῦ μέσου ὄρου τῆς χώρας διὰ τὸ αὐτὸ έτος.

Ἡ κατανομή έπίσης τοῦ κατὰ κεφαλὴν εισοδήματος εἶναι λίαν άνισομερῆς. Οἱ κάτοικοι ἐνίων ὄρεινῶν Κοινοτήτων έχουν έτήσιον εισόδημα 60 δολλαρίων, ἐνῶ οἱ καλλιεργηταὶ έσπεριδοειδῶν Ἄρτης ἢ οἱ λαχανοκηπουροὶ τῆς Πρεβέζης έξασφαλίζουν εισόδημα 300 δολλαρίων κατὰ κεφαλὴν.

Τὸ καθαρὸν εισόδημα τῆς περιοχῆς, άνερχόμενον τὸ 1960 εἰς 1,300 έκατ., προήρχετο κατὰ 780 έκατ. ἢ 60% ἐκ πρωτογενοῦς παραγωγῆς, κατὰ 170 έκατ. ἢ 13,1% ἐκ μεταποιήσεως καὶ κατὰ 350 έκ. ἢ 26,9% ἐξ ὑπηρεσιῶν. Ἡ άπασχόλησις τοῦ εργατικοῦ δυναμικοῦ τῆς Ἡπείρου, τὸ ὁποῖον άνέρχεται εἰς 147 χιλιάδας πρόσωπα, κατανέμεται ὡς έξῆς: 110 χιλιάδες ἢ 74,8% εἰς τὴν πρωτογενῆ παραγωγήν, 17 χιλιάδες ἢ 11,6% εἰς τὴν μεταποίησιν καὶ 20 χιλιάδες ἢ 13,6% εἰς τὰς ὑπηρεσίας. Ἐκ τῶν 110 χιλιάδων προσώπων τῶν άσχολουμένων μὲ τὴν πρωτογενῆ παραγωγήν, 49,5 χιλιάδες ἢ 45% ὑποάπασχολοῦνται ἢ εἶναι άνεργοι. Ἐπίσης ὑποάπασχολούμενοι ἢ άνεργοὶ εἶναι 4,5 χιλιάδες τῆς μεταποιήσεως καὶ 2 χιλιάδες τῶν ὑπηρεσιῶν.

Τὰ άναφερθέντα στοιχεῖα εἶναι ένδεικτικὰ τῆς μεγάλης καθυστηρήσεως τῆς οἰκονομίας τῆς περιοχῆς.

Ἡ πρωτογενῆς παραγωγή άποτελεῖ τὴν κυρίαν δραστηριότητα τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ γεωργία εἶναι τύπου οἰκογενειακοῦ, σκοποῦσα εἰς τὴν παραγωγήν άγαθῶν πρὸς αὐτοκατανάλωσιν κατὰ κύριον λόγον. Χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν παραγωγήν κυρίως άρτοποιησίμων σιτηρῶν καὶ τὴν έκτροφὴν ποιμνίων μικρῶν μηρυκαστικῶν (προβάτων καὶ αἰγῶν). Μόνον εἰς ὠρισμένα πεδινὰ τμήματα άνεπτύχθη ἡ δενδροκομία, ἡ καλλιέργεια βιομηχανικῶν φυτῶν καὶ ἡ έκτροφή οἰκοσίτων καὶ ἡμιοικισίτων ζῶων. Ὁ βασικῶς δυσμενῆς παράγων εἰς τὴν άνέλιξιν τῆς γεωργίας εἶναι ὁ μικρὸς κλῆρος, ὁ ὁποῖος διὰ τὰς 64.000 γεωργικὰς οἰκογενείας τῆς Ἡπείρου άνέρχεται εἰς 18,8 στρέμματα κατὰ οἰκογένειαν ἐκ 4,6 ατόμων. Συνολικῶς ἡ καλλιεργουμένη έκτασις άνέρχεται εἰς 1.200.000 στρέμματα. Ἐκ τούτων, μόνον 313 χιλ. στρεμ. ἢ 26% εἶναι άρδευόμενα. Οἱ άσχολούμενοι μὲ τὴν μεταποίησιν άπασχολοῦνται κυρίως μὲ οἰκοδομικὰς εργασίας, μὲ καλλιτεχνικὴν βιοτεχνίαν καὶ οἰκοτεχνίαν καὶ μόνον ελάχιστον ποσοστὸν άσχολεῖται μὲ τὴν βιομηχανίαν.

αν (ξύλου, γάλακτος, μαρμάρων, χυμών έσπεριδοειδών, παραγωγής ηλεκτρικής ένεργείας κλπ.).

Οί ασχολούμενοι με τās ύπηρεσίας αποτελούνται κυρίως εκ τών ύπαλλήλων του Δημοσίου ή Δημοσίου και Ίδιωτικού Δικαίου Όργανισμών και εκ μικροῦ σχετικῶς ἀριθμοῦ έπιστημόνων και μη έλευθεροεπαγγελματιών.

Ύπο τās ὡς ἄνω συνθήκας σημαντικόν μέρος του πληθυσμοῦ μεταναστεύει έτησίως εκτός της Ήπειρου. Οὕτω ή μετανάστευσις εις τὸ έξωτερικόν τών τελευταίων έτων ἀνήλθε διά τήν Ήπειρον ὡς κάτωθι:

Ύπό του 1951—1955 μετηνάστευσαν κυρίως εις Ήνωμένες Πολιτείας 265 έν συνόλω άτομα ήτοι 53 έτησίως. Ύπό του 1956 μέχρι τὸ 1961 μετηνάστευσαν κυρίως εις Γερμανίαν 9.515 πρόσωπα ήτοι 1,903 έτησίως. Ὡς εκ του σχετικοῦ πίνακος έμφαίνεται μεταναστεύουν κυρίως εκ Θεσπρωτίας και Ίωαννίνων.

Μετανάστευσις εις τὸ έξωτερικόν, περιοδική συνήθως, ενεργείται εις σημαντικόν ἀριθμόν και ἀναλόγως τών έμφανιζόμενων περιπτώσεων ἀπασχολήσεως. Αί 55,8 χιλιάδες ύποαπασχολουμένων και ἀνέργων της Ήπειρου κατευθύνονται εις ὅλας τās περιοχάς της χώρας ὅπου έμφανίζεται δυνατότης αξιοποιήσεως της έργασίας των, ιδίως εις έργασίας οίκοδομῶν και προσφορᾶς ύπηρεσιών (σερβιτόροι, σταυλίται, ἀρτεργάται ύπάλληλοι καταστημάτων κλπ.).

Αί κατ' έτος πραγματοποιούμεναι επενδύσεις εις τὸν ιδιωτικόν τομέα ἀνέρχονται μόλις εις 165 εκατ. δραχμᾶς ήτοι εις 11% του συνόλου του εισοδήματος. Αί δημόσιαι επενδύσεις, συνεχῶς ἀξανόμεναι (40 εκ. δραχ. τὸ 1955, 121 εκατ. δραχ. τὸ έτος 1959 και 350 εκ. δραχ. τὸ 1962), φθάνουν τὸ ὕψος τών 400 εκατ. δραχ. διά τὸ έτος 1963. Έν τούτοις, λόγω του μικροῦ ὕψους τών ιδιωτικῶν επενδύσεων, ή βελτίωσις της οίκονομίας χωρεί με βραδύν ρυθμόν, διότι αί δημόσιαι επενδύσεις στρέφονται κυρίως εις τήν εκτέλεσιν έργων βασικῆς ύποδομῆς (κυρίως ὁδοποιία και έγγειοβελτιωτικά).

Ταῦτα διά τήν σημερινή ὕφην της Ήπειρωτικῆς οίκονομίας.

Μελετῶντες τήν εξέλιξιν της Ήπειρωτικῆς οίκονομίας κατά τήν διάρκειαν του ιστορικοῦ της βίου, διαπιστοῦμεν, ὅτι έν Ήπειρῳ ή οίκονομία μόνον τρίς ενεφάνισε σχετικὴν ἀκμήν, ἀποτελέσμα της ὁποίας εἶναι τὰ μέχρι σήμερα διασωθέντα σοβαρὰ ιστορικὰ μνημεῖα.

Έπὶ Πύρρον (297—272 π.Χ.), ὅτε διά κατακτητικῶν πολέμων τὸ έμψυχόν ἔλικόν της Ήπειρου απέκτησε πλουσίαν πείραν και γνώσιν ἐπὶ της πολιτιστικῆς στάθμης του λοιποῦ Έλληνικοῦ χώρου και της Ίταλίας, ένῶ παραλλήλως οί έντόπιοι πόροι ήσαν ὕψηλῆς στάθμης, λόγω της πλήρους δασοκαλύψεως τών ὄρεινῶν περιοχῶν και της λίαν ὕψηλῆς ὡς εκ τούτου παραγωγικῆς στάθμης τών ήπειρωτικῶν πεδιάδων και ὕψιπέδων.

Διά της προσκτηθείσης λοιπὸν πείρας κατά τήν περίοδον αὐτήν εκ του έξω της Ήπειρου χώρου ἔλικῶν μέσων ἀποκτηθέντων εκ νικηφόρων πολέμων και μᾶς ἀνθηρᾶς έδαφογονίας, λόγω ἀρίστης κατανομῆς του έδαφικοῦ πλοῦτου μεταξὺ δασῶν, γεωργίας και κτηνοτροφίας, εξησφαλίσθησαν αί προϋποθέσεις διά τήν δημιουργίαν τών λαμπρῶν πράγματι έγκαταστάσεων της Δωδώνης.

Η δευτέρα περίοδος ἀκμῆς ἀπετυπώθη και διαιωνίσθη μέχρις ἡμῶν διά τών βυζαντινῶν μνημείων του Δεσποτάτου της Ήπειρου εις Ἄρταν (1204—1448). Κατά τήν περίοδον ταύτην ή Ἄρτα κατέστη τὸ διοικητικόν κέντρον μᾶς εὐρυτέρας της Ήπειρου περιοχῆς, ὅπου ή πείρα της Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας και τὰ ἔλικὰ μέσα τόσο της Ήπειρου ὡσον και τών λοιπῶν ἑλληνικῶν περιοχῶν, ἀπετέλεσαν τὸ ὑπόβοθρον διά τήν δημιουργίαν του Βυζαντινοῦ τούτου Κέντρου εις Ἄρταν, τὸ ὁποῖον εξετείνετο ἀπὸ Πατρῶν μέχρις Αὐλώνος και κατά διαστήματα συμπεριελάμβανε και τήν Μακεδονίαν και Θεσσαλίαν.

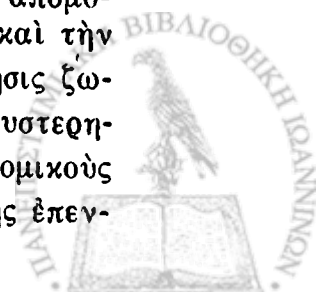

Ἡ τρίτη περίοδος ἀκμῆς ἐνεφανίσθη ἐπὶ Ἀλῆ Πασᾶ (1788—1822), ὅτε τὰ Ἰωάννινα κατέστησαν Κέντρον μιᾶς σχεδὸν αὐτονόμου πολιτείας, ἣτις περιελάμβανε, πλὴν τῆς Ἠπείρου καὶ Ἀλβανίας, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Στερεὴν Ἑλλάδα καὶ μέρος τῆς Μακεδονίας.

Πέραν τούτων, ἐρευνῶντες τὰ οἰκονομικὰ βάρθρα ὠρισμένων ἡπειρωτικῶν περιοχῶν, διαπιστοῦμεν ὅτι ἡ πολιτιστικὴ καὶ κοινωνικὴ στάθμη τῶν περιοχῶν Ζαγορίου—Πωγωνίου κλπ. ἐμφανίζει σημαντικὴν ἔξαρσιν, ὀφειλομένην κυρίως εἰς πείραν καὶ πλοῦτον συγκομισθέντα εἰς χώρους ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος (Βαλκανικὴ, Ρωσία, Ὄθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, Ἀμερικὴ,) ἐνῶ περιοχαὶ ὡς τὰ Κατσανοχώρια ἢ Τζουμέρκα ἐμφανίζουσιν ἡσσονα βελτίωσιν οἰκιστικὴν καὶ πολιτιστικὴν, ὀφειλομένην κυρίως εἰς πείραν καὶ πλοῦτον κτηθέντα ἐν Ἑλλάδι. Ἐτεραι Ἠπειρωτικαὶ περιοχαί, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι δὲν μεταναστεύουσιν κατὰ τὰ τελευταῖα 200 ἔτη, εὐρίσκονται συγκριτικῶς εἰς πολὺ χαμηλότερον ἐπίπεδον, λόγῳ τῆς πτωχείας τοῦ χώρου εἰς παραγωγικὰ ἐδάφη καὶ τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως γνώσεων βιοτεχνίας. Αἱ περιοχαὶ αὗται εἶναι τῆς Λάκκας Σουλίου, τῆς Ντουσκάρας καὶ τὸ Ροδοβίζιον Ἄρτης, αἱ ὁποῖαι μέχρι ἐσχάτων ἀπέξον σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐξ ἐπιτοπίων πόρων πρωτογενοῦς παραγωγῆς.

Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων ἀνωτέρω, προκύπτει, ὅτι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἱστορικοῦ βίου τῆς Ἠπείρου, πρῶτον αἱ ἐπιτόπιοι πλουτοπαραγωγικαὶ πηγαὶ ἦσαν καὶ εἶναι λίαν περιορισμέναι καὶ ἔξαρκούν μόνον διὰ τὴν διασφάλισιν στοιχειῶδους ἐπιβιώσεως τοῦ πληθυσμοῦ, δεύτερον ὅτι αἱ ἐμφανισθεῖσαι περίοδοι ἀκμῆς καὶ ἡ δημιουργία πολιτιστικῶν στοιχείων στάθμης, συνοδεύονται μὲ περιόδους νικηφόρων πολέμων ἢ μεταβολῆς τῆς Ἠπείρου εἰς Διοικητικὸν Κέντρον εὐρυτέρων τῆς Ἠπείρου περιοχῶν, ὅτε καὶ πείρα προσκτᾶται ὑπὸ τοῦ ἡπειρωτικοῦ ἐμψύχου ὕλικου καὶ ὕλικὰ μέσα συγκεντροῦνται, προερχόμενα ἐκ περιοχῶν ἐκτὸς τοῦ Ἠπειρωτικοῦ χώρου καὶ τρίτον ὠρισμέναι περιοχαί, εἰς ἃς διενεργήθη ἐντατικὴ μετανάστευσις κατὰ τοὺς τελευταίους 4 αἰῶνας, ἀνελίχθησαν σημαντικῶς, μὲ βάσιν τὴν κτηθείσαν πείραν καὶ τὰ συγκομισθέντα ἐν τῇ ξένῃ ὕλικὰ ἀγαθὰ, ἀφοῦ ἀνέπτυξαν προηγουμένως ἀρκούντως κατάλληλον ἐκπαίδευσιν τοῦ ἐμψύχου των ὕλικου. Τὰ ἀνωτέρω ἀποτελοῦν τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν τῆς Ἠπειρωτικῆς οἰκονομίας.

Ἡ ἐκ τῶν ὡς ἄνω αἰτίων καθυστέρησις τῆς ἐξελέξεως τῆς Ἠπειρωτικῆς Οἰκονομίας ἔχει ἤδη ἀπὸ μακροῦ ἐπισύρει τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ἑλληνικῶν Κυβερνήσεων καὶ τῶν Κεντρικῶν Ὑπηρεσιῶν τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ. Ἦδη, ἀπὸ τοῦ 1955 ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐδήλωσε συμμετοχὴν εἰς τὸ Πρόγραμμα τοῦ Ὄργανισμοῦ Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Συνεργασίας πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν οἰκονομικῶς καθυστερημένων Μεσογειακῶν περιοχῶν. Κατὰ τὸ 1957 ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, διὰ τοῦ Ὑπουργοῦ Συντονισμοῦ κ. Χέλμη, ἐπρότεινε τὴν Ἠπειρον, ὡς μίαν τῶν πλέον καθυστερημένων περιοχῶν, πρὸς ἀνάπτυξιν. Ὁ Ὄργανισμὸς Ε.Ο.Σ, συνεχεῖα τῆς προτάσεως ταύτης, ὀργάνωσε τὴν εἰς Ἠπειρον, ἀποστολὴν τοῦ ἐμπειρογνώμονος κ. Φίλιπ Λαμούρ, ὁ ὁποῖος μετὰ ἐπιτόπιον ἐξέτασιν τῶν προβλημάτων τῆς Ἠπείρου, συνέταξεν ἐμπεριστατωμένην μελέτην μὲ τὸν τίτλον «Διευθέτησις τῆς περιοχῆς Ἠπείρου». Εἰς τὴν μελέτην αὐτὴν διεπιστοῦτο, ὅτι ἡ καθυστέρησις τῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἠπειρωτικῆς περιοχῆς ὀφείλετο εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἐδάφους, τὸ ἀκανόνιστον τῶν βροχοπτώσεων, τὴν ἀπομόνωσιν τῆς περιοχῆς, τὴν ἔλλειψιν ἀνθρακος καὶ μεταλλευμάτων κλπ., ὡς καὶ τὴν χαμηλὴν μορφωτικὴν στάθμην τῶν κατοίκων. Ἀνεγνωρίζετο, ὅτι ἡ διατήρησις ζωνῶν ἐν καθυστέρησει ἀποτελεῖ κίνδυνον ὄχι μόνον δι' αὐτὰς ταύτας τὰς καθυστερημένας περιοχάς, ἀλλὰ καὶ δι' ὅλοκληρον τὸ ἔθνος ἢ καὶ εὐρυτέρους οἰκονομικοὺς συνασπισμοὺς εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκει ἡ καθυστερημένη περιοχή, λόγῳ τῆς ἐπεν-

νεργείας και ἀλληλοεπιδράσεως τῶν κοινωνικῶν και οικονομικῶν φαινομένων.

Ἐπροτείνεται ὁπως δι' ἐφαρμογῆς ἑνὸς ὀρθολογιστικοῦ σχεδίου πλήρους ἀναπτύξεως τῆς περιοχῆς και διὰ χρησιμοποίησεως συγχρόνων μεθόδων τεχνικῆς, ἐπιδιωχθῆ ἡ ἀνάπτυξις τῆς Ἡπείρου. Συνιστάτο μάλιστα ἡ ἐπιλογή ἐκ τοῦ ὅλου Ἡπειρωτικοῦ χώρου τοῦ τμήματος Κονίτσης—Ζαγορίου και Παρακαλάμου, ὡς Ζώνη Πειραματισμοῦ και Ἐπιδείξεως.

Αἱ ἀπόψεις τοῦ κ. Λαμοῦρ ἐγένοντο τότε ἀποδεκταὶ παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ.

Ἡ προσπάθεια ἤρξατο τὸ 1958 διὰ τῆς ἰδρύσεως Ὑπηρεσίας τοῦ Προγράμματος Ἡπείρου και τῆς Ὑπηρεσίας Ζώνης Πειραματισμοῦ και Ἐπιδείξεως εἰς τὰς περιοχὰς Κονίτσης—Ζαγορίου—Παρακαλάμου. Τὴν ὅλην προσπάθειαν ἀνέλαβε τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ τότε Ὄργανισμοῦ Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Συνεργασίας. Τὰς δαπάνας ἀνέλαβε τὸ Ὑπουργεῖον Συντονισμοῦ.

Τοπικῶς εἰς τὴν Ἡπειρον ἰδρύθησαν ἡ Τοπικὴ και ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ Προγράμματος Ἡπείρου με ἔδραν τὰ Ἰωάννινα και ἡ Εἰδικὴ Ὑπηρεσία Προγράμματος Ἡπείρου μετονομασθεῖσα βραδύτερον εἰς Ὑπηρεσίαν Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως Ἡπείρου.

Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ὄργανισμοῦ Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Συνεργασίας ἀνελήφθη ἡ ὑποχρέωσις παροχῆς τεχνικῆς βοήθειας, ἥτις και παρεσχέθη διὰ τοποθετήσεως εἰς τὴν συσταθεῖσαν Ὑπηρεσίαν μονίμων και ἐκτάκτων ἐμπειρογνομόνων διὰ κοινωνικά, οἰκονομικά και τεχνικά προβλήματα, ὡς και διὰ μετεκπαιδεύσεως Ἑλλήνων ἐπιστημόνων—τεχνικῶν και ἀγροτῶν—εἰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς κλπ. χώρας.

Κύριον ἔργον τῶν ἄνω Ἐπιτροπῶν και τῆς συσταθείσης Ὑπηρεσίας ἦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐκπόνησις τοῦ Προγράμματος Οἰκονομικῆς και Κοινωνικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἡπείρου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἄμεσος ἐκπόνησις προγράμματος και ἡ ἐφαρμογὴ τούτου εἰς μίαν περιορισμένην περιοχὴν, ἥτις ἀπεκλήθη Ζώνη Πειραματισμοῦ και Ἐπιδείξεως και περιελάμβανε, μετὰ σχετικὴν συμφωνίαν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως και τοῦ Ὄργανισμοῦ Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Συνεργασίας, τὰς περιοχὰς Κονίτσης—Ζαγορίου και Παρακαλάμου, αἵτινες ἐθεωρήθησαν ὡς ἀντιπροσωπευτικαὶ τῶν μέσων Ἡπειρωτικῶν συνθηκῶν.

Αἱ Δ)νσεις Οἰκον. Προγραμματισμοῦ και Ἐθνικῶν Λογισμῶν τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ, ἐν στενῇ συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Προγράμματος Ἡπείρου και τῆς καταρτισθείσης εἰδικῆς Ὑπηρεσίας, προέβησαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν λήψιν λεπτομερεστάτων ἀπογραφικῶν στοιχείων κατὰ Κοινότητα, διὰ συνεργειῶν συγκροτηθέντων ἐξ ἑνὸς Γεωπόνου και ἑνὸς Δασολόγου. Τὰ συγκεντρωθέντα πολῦτιμα στοιχεῖα ἐπεξεργάσθησαν τόσον ὑπὸ Ἑλλήνων οἰκονομολόγων ὅσον και ὑπὸ τοῦ μετακληθέντος Ἰταλοῦ καθηγητοῦ κ. Λίβιο Λάτσι, ὅστις, μετὰ ἰδμηνον παραμονὴν ἐν Ἡπείρῳ και στενὴν συνεργασίαν μετὰ τῆς Τοπικῆς Ὑπηρεσίας και τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Προγράμματος, συνέταξε μελέτην διὰ τὴν οἰκονομικὴν και κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἡπείρου. Ἡ μελέτη αὕτη προέβλεπε διάθεσιν δημοσίων ἐπενδύσεων 10ετίας 1960—1969 ἐκ 5 δισ. 816 ἐκ. δραχ. και ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων ἐκ 5 δισ. 381 ἐκ. δραχμῶν ἤτοι σύνολον ἐπενδύσεων 11 δισ. 197 ἐκ. ἢ ἐτησίως 1 δισ. 197 ἐκ. δραχ. Διὰ τῶν ἐπενδύσεων τοῦ σχεδίου τούτου προεβλέπετο ἀφ' ἑνὸς μὲν πλήρης ἀναδιάρθρωσις τῶν σημερινῶν μορφῶν τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔντονος ἐκβιομηχάνισις τῆς Ἡπείρου δι' ἐγκαταστάσεως οὐ μόνον μεταποιητικῶν βιομηχανικῶν τῶν προϊόντων τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς, ἀλλὰ και βαρεῖας μορφῆς βιομηχανικῶν ἐπενδύσεων. Διὰ τοῦ σχεδίου τούτου ἐπετυγχάνετο πλήρης ἀπορρόφησις

τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ τῆς Ἠλείρου καὶ ἐπελύετο τὸ πρόβλημα τῆς ὑποαπα-
σχολήσεως καὶ ἀνεργίας. Τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς
ἀνεβιβάζετο εἰς τὸ τέλος τῆς 10ετίας, ἀπὸ 120 δολλάρια ἢ 3.600 δραχ. τὸ 1960,
εἰς 276 δολ. ἢ 8.280 δραχ. τὸ 1970. Οὕτω, ἐντὸς 10ετίας προεβλέπετο αὐξήσις
251% τοῦ εἰσοδήματος ἢ ἐτήσιος ρυθμὸς 15%.

Τὸ σχέδιον τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς ἀνεφάρμοστον ἀμέσως τόσον διότι προε-
βλέποντο **βαρύτεραι δημόσιαι καὶ ἰδιωτικαὶ ἐπενδύσεις**, τὰς ὁποίας οἱ πε-
περασμένοι πόροι τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ ἡ ἰδιωτικὴ καὶ Τραπεζικὴ δυναμι-
κότης δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπωμισθοῦν, ὅσον καὶ διότι ἡ προτεινομένη βαρεῖα
ἐκβιομηχάνισις θὰ ἦτο δύσκολον νὰ ἐπιτευχθῇ εἰς μίαν περιοχὴν τῆς ὁποίας ὁ
πληθυσμὸς στερεῖται πλουσίας βασικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐξειδικευμένης τοιαύ-
της εἰς τὴν βιομηχανίαν.

Ἐν συνεχείᾳ ἀπεφασίσθη ἡ ἐκπόνησις 5ετοῦς σχεδίου περισσότερον προ-
σηρμοσμένου εἰς τὰς σημερινὰς δυνατότητας τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἠλείρου. Πράγμα-
τι ἐξεπονήθη ὑπὸ τῶν κ.κ. Δούση—Ἐξάρχου καὶ Φερεντίνου τὸ Πρόγραμμα Οἰ-
κονομικῆς Ἀναπτύξεως τῆς Ἠλείρου διὰ τὴν πενταετίαν 1960—1964. Τὸ πρό-
γραμμα τοῦτο προέβλεπε διάθεσιν ἐντὸς τῆς 5ετίας 4.050 ἑκατ. δραχ. ἐξ ὧν δημό-
σιαι ἐπενδύσεις 1.990 ἑκ. δραχ. ἢ 400 ἑκ. δραχ. ἐτησίως καὶ ἰδιωτικαὶ τοιαῦται
2.060 ἑκ. δραχ. ἢ 515 ἑκατ. ἐτησίως. Διὰ τοῦ προγράμματος τούτου ἀφ' ἑνὸς μὲν
ἐπιδιώκεται ἡ ὀλοκλήρωσις τῶν βασικῶν ἔργων ὑποδομῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐντατι-
κοποιεῖται ἡ πρωτογενὴς παραγωγή καὶ ἐνεργεῖται ἐλαφρὰ ἐκβιομηχάνισις δι' ἰ-
δρύσεως μεταποιητικῶν βιομηχανιῶν ἐπεξεργασίας τῶν γεωργικῶν προϊόντων.
Προβλέπεται διὰ τούτου ἡ περάτωσις τῶν μεγαλυτέρων ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων,
ἡ ριζικὴ ἀναδιάρθρωσις τῶν καλλιεργειῶν, ἡ ταχεῖα ἀνάπτυξις ἡμιοικιστοῦ καὶ
οἰκοσίου κτηνοτροφίας καὶ ἡ ἴδρυσις γεωργικῶν βιομηχανιῶν στηριζομένων εἰς
αὐξήσιν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Σκοπεῖται ἐπίσης βελτίωσις τῆς παραγωγῆς
καὶ διαθέσεως εἰδῶν χειροτεχνίας καὶ οὐσιώδης ἀνάπτυξις τοῦ τουρισμοῦ
τῶν μεταφορῶν, τῶν Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν καὶ ἡ ἐν γένει αὐξήσις τῆς ζητήσε-
ως ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν εἰσοδημάτων.

Ὡς πρὸς τὴν ἀπασχόλησιν, προβλέπεται, ὅτι εἰς τοὺς μὴ γεωργικοὺς τομεῖς
ἡ ἀπασχόλησις θὰ ἀπορροφήσῃ τὸ σύνολον τῆς καθαρᾶς αὐξήσεως τοῦ ἐργατικοῦ
δυναμικοῦ, ὑπολογιζομένου εἰς 3.500 ἄτομα ἐτησίως, ἐπὶ πλεον δὲ θὰ ἀπασχολη-
θοῦν εἰς τὴν δευτερογενῆ καὶ τριτογενῆ παραγωγὴν 5.000 ἐργάται ἀπασχολούμε-
νοι νῦν εἰς τὸν τομέα τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἠλείρου τὸ 1964 προβλέπεται ὑπὸ τοῦ σχεδίου τούτου
ὅτι θὰ ἀνέλθῃ εἰς 373.700 κατοίκους. Δεδομένου ὅτι τὸ καθαρὸν προϊόν τῆς Ἠ-
λείρου ἀνήρχετο τὸ 1959 εἰς 1.300 ἑκατ. δραχ., προβλέπεται διὰ τοῦ σχεδίου ἡ
αὐξήσις τούτου εἰς 2.110 ἑκατ. δραχ. τὸ 1964. Ὁ ἐτήσιος ρυθμὸς αὐξήσεως ἀνέρ-
χεται εἰς 10,2% καὶ ἡ συνολικὴ αὐξήσις ἀπὸ 100 τὸ 1960 εἰς 162,3 κατὰ τὸ 1964.

Τὸ πενταετὲς τοῦτο πρόγραμμα, ἂν καὶ δὲν ἔτυχεν εἰσέτι ἀποδοχῆς ἀπὸ μέ-
ρους τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἐν τούτοις ἐφαρμόζεται ἤδη εἰς τὰς γενικὰς
αὐτοῦ γραμμάς, διατεθειμένων ἐτησίως ἐν Ἠλείρῳ 400 ἑκατ. δραχ. ὡς Δημοσίων
Ἐπενδύσεων. Ἀτυχῶς, αἱ μὴ Κρατικαὶ ἐπενδύσεις δὲν φαίνονται νὰ φθάνουν τὸ
προβλεπόμενον ὕψος τῶν 400 ἑκατ. διότι ἐτησίως ἡ ἀσθενὴς οἰκονομία τῆς Ἠ-
λείρου μόλις ἐπιτρέπει τὴν διάθεσιν τοῦ ποσοῦ τῶν 165 ἑκατ. ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ὑ-
περβαίνουν τὰ 400 ἑκατ. τῶν Κρατικῶν ἐπενδύσεων.

Ἦδη, διὰ τὴν λεπτομερεστέραν διερεῦνησιν τῶν προτεινομένων ὑπὸ τοῦ 5ε-
τοῦς τούτου προγράμματος ἐπιδιώξεων, ἔχει ἀνατεθῆ ἡ ἐκπόνησις ἐξειδικευμένων
μελετῶν εἰς ἀναγνωρισμένου κύρους Οἴκους. Οὕτω, ἀνετέθη: 1) Εἰς τὴν Ἐται-
ρίαν BEDAUX ἡ ἐκπόνησις προγράμματος βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἠλείρου.

2) Εἰς τὸ Τεχνικὸν Γραφεῖον Δοξιάδη ἢ ἐκπόνησις μελέτης τουριστικῆς ἀξιοποιήσεως τῶν ἀκτῶν τῆς Ἠπείρου, Κερκύρας καὶ Λευκάδος, ἥτις καὶ ὑπεβλήθη ἤδη.

3) Εἰς ΤΕCHNECON ἢ μελέτη ἐπὶ τῆς διακινήσεως τῶν ἐξαγωγίμων ἀγαθῶν τῆς χώρας, μέσῳ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, πρὸς τὰς χώρας τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς καὶ

4) Εἰς τὸ Κέντρον Οἰκονομικῶν Ἐρευνῶν ἢ μελέτη τοῦ πληθυσμιακοῦ προβλήματος τῆς Ἠπείρου καὶ ἡ προβολὴ τῶν στοιχείων τούτου κατὰ τὸ 1970-1980.

Παραλλήλως, λόγῳ τῆς ἐν τῷ μεταξὺ ἀποφασισθείσης εἰσόδου τῆς χώρας εἰς τὴν Κοινὴν Ἀγορὰν καὶ ἐν ὄψει τῶν ἀναμενομένων ἀποτελεσμάτων τῶν διενεργουμένων ἐιδικῶν ἐρευνῶν, ἡ Υ.Π.Α.Η. ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ἀρμοδίων Δ)νσεων τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ, προβαίνει εἰς τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ ἐκπονηθέντος ἤδη 5ετοῦς σχεδίου. Εἰς τὸ ὑπὸ κατάρτισιν νέον πρόγραμμα, πέραν τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς, ἣς προβλέπεται ἡ ἐντατικοποίησις, θὰ προβλέπεται ρυθμὸς ἐντονωτέρας ἐκβιομηχανοποιήσεως καὶ σοβαρὰ προσπάθεια τουριστικῆς ἀξιοποιήσεως, ἰδίᾳ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν νήσων Κερκύρας καὶ Λευκάδος.

Ταῦτα ἐπετελέσθησαν ἀπὸ ἀπόψεως Προγραμματισμοῦ διὰ τὴν Ἠπειρον, Κέρκυραν καὶ Λευκάδα. Ἀπὸ τοῦ 1958 εἶχεν ἐκπονηθῆ καὶ εἰδικὸν πρόγραμμα οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ζώνης Πειραματισμοῦ καὶ Ἐπιδείξεως, τὸ ὁποῖον προέβλεπε τὴν ἐντὸς 3ετίας διάθεσιν 320 ἑκατ. διὰ τὴν αὔξησιν τοῦ εἰσοδήματος τῶν κατοίκων τῶν περιοχῶν αὐτῶν, ἐκ πρωτογενοῦς παραγωγῆς κατὰ κύριον λόγον, ἀπὸ 68,4 ἑκατ. τὸ 1956 εἰς 116 ἑκατ. τὸ 1964 ἤτοι κατὰ 70%.

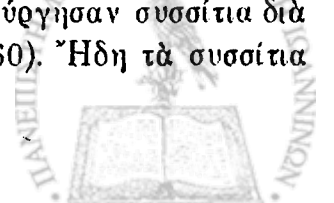
Ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1958 ἤρχισεν ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἐν λόγω προγράμματος. Ἐθεωρήθη βασικόν, ὅτι ἡ ἐπιτυχὴς ἐφαρμογὴ τοῦ προγράμματος προϋποθέτει: α) τὴν παροχὴν ἐντατικῆς τεχνικῆς βοήθειας εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς, β) τὴν βελτίωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ πληθυσμοῦ (ἐνηλίκων καὶ ἀνηλίκων), γ) τὴν λήψιν μέτρων βελτιώσεως τῆς ὑγείας τοῦ πληθυσμοῦ καὶ δ) τὴν βελτίωσιν τῆς θρεπτικῆς καταστάσεως τῶν μαθητῶν τῆς περιοχῆς.

Διὰ τὴν διασφάλισιν τῶν ὡς ἄνω, προσελήφθησαν καὶ ἠργάσθησαν εἰς τὰς περιοχὰς Κονίτσης - Ζαγορίου καὶ Παρακαλάμου 7 Γεωπόνοι, 4 Κτηνίατροι, 5 Δασολόγοι, 7 Ὑπάλληλοι Ἀγροτικῆς Οἰκιακῆς Οἰκονομίας, 1 Μηχανικὸς καὶ 2 Ὑπομηχανικοί, ἀνὰ 3 Ἴατροί, Ἐπισκέπτρια καὶ Μαῖαι εἰς ἰσαριθμοὺς κινητὰς ὑγειονομικὰς μονάδας τοῦ Π.Κ.Π.Α., ἐν κινητῶν κινηματογραφικῶν συγκρότημα καὶ βοηθητικῶν προσωπικῶν ἐλεγκτῶν γαλακτοπαραγωγῆς, νοσοκόμων, κτηνῶν κλπ.

Διὰ τοῦ προσωπικοῦ τούτου καὶ τῶν λειτουργησάντων ἐν τῇ Ζώνῃ 23 σχολείων ἐπιμορφώσεως ἐνηλίκων παρεσχέθη πλήρης τεχνικὴ βοήθεια ἐν τῇ πράξει εἰς τοὺς ἀγρότας τῆς περιοχῆς τῆς Ζώνης καὶ διενεργήθη εὐρεία ἐκπαιδευσις τοῦ πληθυσμοῦ τόσον εἰς θέματα γενικῆς μορφώσεως ὅσον καὶ κυρίως εἰς εἰδικὰ θέματα ἀμέσου ἐνδιαφέροντος, πρὸς βελτίωσιν τῶν ὄρων παραγωγῆς καὶ ἐμπορίας τῶν προϊόντων τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς.

Διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐνισχύθη τὸ Ἀναγνωστοπούλειον Γεωργικὸν Σχολεῖον Κονίτσης διὰ πιστώσεων 1.000.000 δραχ. πρὸς ἐκσυγχρονισμόν τῶν ἐγκαταστάσεών του καὶ τὸ Ὀρφανοτροφεῖον Ἀρρένων Κονίτσης δι' ἀνεγέρσεως πτερύγων πρὸς ἐκπαιδεύσιν εἰς ξυλογλυπτικὴν καὶ μηχανολογίαν. Ἐπίσης ἀνηγέρθησαν 2 ἐπιμορφωτικὰ κέντρα εἰς Κόνιτσαν καὶ Παρακάλαμον.

Διὰ τῶν κινουμένων 3 κινητῶν ὑγειονομικῶν μονάδων τοῦ Π.Κ.Π.Α. καὶ τοῦ Μαιευτικοῦ Σταθμοῦ Κουκλιῶν παρέχεται προστασία μητρὸς καὶ παιδιοῦ, ἐνῶ διὰ τῶν λειτουργησάντων καὶ λειτουργούντων συσσιτίων διησφαλίσθη ἡ καλλιτέρα διατροφή τῶν νηπίων καὶ μαθητῶν τῆς Ζώνης (ἐλειτούργησαν συσσίτια διὰ 5.000 παιδιὰ προσχολικῆς καὶ σχολικῆς ἡλικίας, ἀπὸ τοῦ 1960). Ἢδη τὰ συσσίτια

έπεξετάθησαν εις όλην την Ήπειρον και δια 40.000 μαθητάς, χάρις εις τó προσωπικόν ενδιαφέρον των παρισταμένων κ.κ. Υπουργών και του Πρέσβεως κ. Λαμπούις.

Εκ των προβλεπομένων υπό του Προγράμματος έργων βασικής ύποδομής εξετέλεσθησαν ή περατοῦνται συντόμως τὰ έργα στραγγίσεως και άρδεύσεως των πεδιάδων Κονίτσης και Άνω Ρου Καλαμά, καθώς επίσης και μικρά άρδευτικά έργα εις 32 όρεινάς Κοινότητες, αξιοποιηθέντων δι' άρδεύσεως 50.000 στρεμμάτων. Δια την επιτέλεσιν των έργων τούτων, έδαπανήθησαν εν συνόλω από του 1958 και μέχρι σήμερα 50 εκατ. δραχ.

Δια τó όδικόν δίκτυον προεβλέπετο υπό του σχεδίου δαπάνη βετίας 150 εκατ. δραχ. Αί έκπονηθεισαι μελέται του όδικου δικτύου ανεβίβασαν τó ποσόν εις 200 εκατ. δραχ. Έναντι τούτου διετέθη πίστωση 40 εκατ. δραχμών και έπομένως ή προβλεφθεισα εις τόν τομέα τούτον έργασία δέν ώλοκληρώθη.

Δια τόν έξηλεκτρισμόν διετέθησαν πιστώσεις, δι' ών έξηλεκτρίσθησαν 14 έπιμεθόρια χωρία της Ζώνης και 4 εκατ. δραχ. δια τόν έξηλεκτρισμόν 8 Κοινοτήτων του Άνω Καλαμά. Έξ ιδιωτικών επενδύσεων έξηλεκτρίσθησαν ώσαύτως και 4 πλούσαι Κοινότητες του Ζαγορίου. Ούτω εκ των 114 Κοινοτήτων της Ζώνης, έξηλεκτρίσθησαν 18 και επίκειται ό έξηλεκτρισμός και έτέρων 8 Κοινοτήτων.

Δια την γεωργοκτηνοτροφικήν ανάπτυξιν της περιοχής διετέθησαν πιστώσεις δια την έπιχορήγησιν άγοράς άγελάδων, κατασκευήν τυροκομείων Καλαπαίου - Κονίτσης, Κτηνιατρείων (Παρακαλάμου και Κονίτσης), λειτουργίαν συνεργείων τεχνητής γονιμοποιήσεως, όργάνωσιν Γενεαλογικών βιβλίων, έπιχορήγησιν ταύρων και κριών, κατασκευήν σφαγείων, βελτίωσιν πτηνοτροφείων, έγκατάστασιν δενδροκομείων, βελτίωσιν τεχνητών λειμώνων, κατασκευήν σιλó κλπ., κλπ.

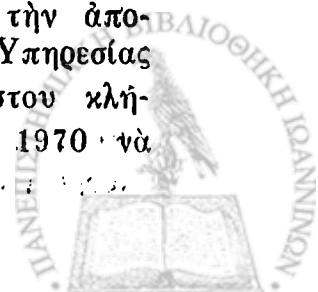
Δια την δασοπονίαν προεβλέπετο ή διάθεσις κατά την βετίαν 40 εκ. δραχμών. Έκ του ποσού τούτου διετέθησαν εν συνόλω μέχρι σήμερα 17 εκατ. δραχ. περίπου. Δια τούτων ενεργήθησαν άναδασώσεις εις έκτασιν 20.000 στρεμ., φυτευθέντων 3.000.000 δενδρυλλίων, εξετελέσθησαν δέ όρεινά ύδρονομικά έργα προστασίας λεκανών φυτεύσεις δια ταχναυξών παραποταμίων έκτάσεων κλπ.

Έκ της επί 4ετίαν έφαρμογής του Προγράμματος της Ζώνης, τὰ προσωπικά μου συμπεράσματα είναι:

1) Ότι, δια καθυστερημένας περιοχάς, βασική προϋπόθεσις έφαρμογής ένός ολοκληρωμένου προγράμματος είναι ή άνοδος του πνευματικού επιπέδου των κατοίκων, δια της βελτιώσεως της εκπαιδύσεως, ή τοποθέτησις ηύξημένου αριθμού ύπαλλήλων πρωτογενούς παραγωγής, ή παροχή ηύξημένων ύπηρεσιών προστασίας της ύγείας και ή βελτίωσις της διατροφής των νεαρών ίδιας μαθητών.

2) Η ολοκλήρωσις των έγγειοβελτιωτικών έργων βελτιώνει μόν αισθητώς την σημερινήν κατάστασιν, δέν έπιλύει όμως τó πρόβλημα της άπασχολήσεως του πληθυσμού ούτε κατορθώνει να καταστήσῃ δυνατήν την παραγωγήν άγαθών υπό συμφέροντας όρους, ώστε τὰ παραγόμενα προϊόντα να είναι ανταγωνιστικά, λόγω της νάνου ιδιοκτησίας, ητις δια την Ζώνην άνέρχεται εις 14,6 στρεμ. κατά οικογένειαν 4,6 άτομων. Η έφαρμογή υπό τούς όρους αυτούς του άναδασμού, άν και λίαν δυσχερής, δέν έπιλύει τó πρόβλημα όριστικώς.

3) Έπειδή εκ της διενεργηθείσης έρεύνης διεπιστώθη, ότι, ίνα καταστοῦν βιώσιμοι αι γεωργικαι έπιχειρήσεις, δέον να αύξηθοῦν εις ύψος τουλάχιστον 50 στρεμ., επιβάλλεται ή δημιουργία σχολείων τεχνικής εκπαιδύσεως δια την άποσυμφόρησιν του άγροτικού πληθυσμού εις την μεταποίησιν και τας Ύπηρεσίας εν Έλλάδι και άλλαχού. Μόνον ή δημιουργία βιωσίμων μονάδων, έλαχίστου κλήρου 50 στρεμμάτων, θα είναι δυνατόν επί του παρόντος και μέχρι του 1970 να καταστήσῃ παραγωγικήν την γεωργικήν έπιχείρησιν.

4) Ἄν καὶ δὲν ἐπερατώθη εἰσέτι ἡ ἐκπονομένη μελέτη ἐπὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ εἰσοδήματος τῆς Ζώνης Πειραματισμοῦ καὶ Ἐπιδείξεως, ἐν τούτοις ἐκ τῶν συγκεντρωθέντων στοιχείων ἐμφαίνεται, ὅτι θὰ ἐπιβεβαιωθῇ τὸ γεγονός ὅτι ἡ λειτουργία τῶν Ὑπηρεσιῶν τῆς Ζώνης, ὡς καὶ αἱ διατεθεῖσαι Δημόσιαι καὶ ἰδιωτικαὶ ἐπενδύσεις, συνέβαλον σημαντικώτατα εἰς τὴν ἐπιτάχυνσιν τοῦ αὐξητικοῦ ρυθμοῦ τοῦ εἰσοδήματος ἐν τῇ Ζώνῃ.

Νομίζω σκόπιμον νὰ ἐκθέσω τὰς προσωπικὰς μου γνώμας ἐπὶ τοῦ ἀκολουθησομένου Προγραμματισμοῦ εἰς τὸν γῶρον τῆς Ἠπείρου. Τὰς ἀπόψεις μου στηρίζω εἰς τὴν ἐπὶ δετίαν ἐργασίαν μου εἰς τὸν Σταθμὸν Γεωργικῆς Ἐρεῦνης καὶ τὴν ἐπὶ δετίαν ἐνασχόλησίν μου μὲ τὰ προβλήματα ἀναπτύξεως τῆς ἡπειρωτικῆς οἰκονομίας.

Ἀνεφέρθη, ὅτι ἐπὶ Πύργου ἐπεκράτει ἐν Ἠπείρῳ ἀρίστη κατανομή τῶν ἔδαφοπονιῶν καὶ διησφαλίζετο ἡ καλλίστη ἀξιοποιήσις τοῦ Ἠπειρωτικοῦ γῶρου ἐκ πρωτογενοῦς παραγωγῆς. Ἀτυχῶς, ἡ ἐπακολουθήσασα Ρωμαϊκὴ κατάκτησις ἐπὶ Παύλου Αἰμιλίου (168 π.Χ.) καὶ αἱ συνεχεῖς ταύτης πολυεεῖς βαρβαρικαὶ κατακτήσεις, μὲ τὴν τελευταίαν τουρκικὴν κατάκτησιν, ἐπέφερον πλήρη ἀνατροπὴν τῶν ἔδαφοπονικῶν σχέσεων, διὰ νὰ καταλήξουν εἰς τὴν σημερινὴν ὑποβάθμισιν τοῦ γῶρου, ἣτις συνεχίζεται μὲ ἀποτέλεσμα τὰς τραγικὰς διαπιστώσεις τῆς ἐφετεινῆς χειμερινῆς περιόδου, καθ' ἣν μόνον εἰς τὸν Νομὸν Ἰωαννίνων ἐσημειώθησαν κατολισθήσεις εἰς 58 Κοινοτήτας, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν καταστροφὴν 57 οἰκιῶν, 2 δημοτικῶν σχολείων, 1 ἐκκλησίας καὶ 2 ὑδραγωγείων καὶ μὲ πρόκλησιν σοβαρωτάτων ζημιῶν εἰς ἑτέρας 400 κατοικίας, ὥστε νὰ καταστοῦν ἐπικινδύνως ἐτοιμόρροποι.

Ἀποτέλεσμα τῆς ἀνωμάλου ταύτης σχέσεως, ἀποτελεῖ ἡ σημερινὴ μορφή ἔδαφοπονικῆς δραστηριότητος τῆς Ἠπείρου, ἣτις χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ὁσημέραι ἀπογύμνωσιν τῆς ὄρεινῆς περιοχῆς ἀπὸ τὸ δασικὸν κεφάλαιον, ἀπὸ τὴν συνεχῆ ὑποβάθμισιν τῆς ποώδους βλασθήσεως τῶν βοσκοτόπων μας, ἀπὸ τὴν αὐξήσιν τῶν διαβρώσεων καὶ τῶν κατολισθήσεων, τὴν σοβαρὰν ζημίαν τῶν πολιτιστικῶν ἔργων (οἰκισμῶν - ὁδῶν - γεφυρῶν - στραγγιστικῶν - ἀρδευτικῶν καὶ ὑδροηλεκτρικῶν ἔργων), τὴν ἐκτεταμένην μονοκαλλιέργειαν σιτηρῶν καὶ τὴν ἐπικράτησιν ἐκτροφῆς μικρῶν μηρυκαστικῶν προβάτων καὶ αἰγῶν.

Ἡ τοιαύτη πρωτόγονος οἰκονομικὴ δραστηριότης εἶναι ἀπαράδεκτος διὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, ἐν ὅψει μάλιστα τῆς εἰσόδου τῆς Χώρας εἰς τὴν Κοινὴν Ἄγοράν, διότι οὐ μόνον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διασφαλισθῇ ἰκανοποιητικὸν βιοτικὸν ἐπίπεδον εἰς τὸν σημερινὸν πληθυσμὸν, ἀλλὰ καὶ κυρίως, διότι, συνεχιζομένη, θὰ προκαλέσῃ ἔτι μείζονα ὑποβάθμισιν μὲ ἐπιταχυνόμενα φαινόμενα καταρρέσεως καὶ περαιτέρω μειώσεως τοῦ σημερινοῦ εἰσοδήματος ἐκ πρωτογενοῦς παραγωγῆς.

Ἡ ἀναδιάρθρωσις κατὰ ταῦτα τῆς σημερινῆς μορφῆς τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς ἐν Ἠπείρῳ, δεόν νὰ εἶναι ριζικὴ καὶ νὰ ἀνταποκρίνηται εἰς τὴν στάθμην τῆς σημερινῆς τεχνικῆς. Κυρίως, δεόν νὰ ἐπιδιωχθῇ ἀμέσως ἡ ἀνάσχεσις τῶν φαινομένων ἀποπλύσεως τῶν ἔδαφῶν καὶ ὑποβαθμίσεως τοῦ ἔδαφικοῦ μας κεφαλαίου.

Βασικῶς, δεόν νὰ καταστῇ συνείδησις πάντων, ὅτι ὁ ὄρεινός πληθυσμὸς τῆς Ἠπείρου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ εἰς τὸν γῶρον τούτον. Θὰ πρέπει κατ' ἀρχὴν νὰ μειωθῇ ἡ σοβαρωτάτη δημογραφικὴ πίεσις, ἣν ἀσκεῖ ὁ πληθυσμὸς ἐπὶ τοῦ γῶρου, διὰ νὰ ἀνακοπῇ ἡ ὑποβάθμισις αὐτοῦ ἢ νὰ τοποθετηθῶν εἰς τὸν ὄρεινόν γῶρον βαρύτερα ἐπενδύσεις. Παραλλήλως, θὰ πρέπει νὰ καταστῇ γενικὴ συνείδησις, ὅτι ἡ ποιμινοτροφία τῶν μικρῶν μηρυκαστικῶν δεόν τὸ ταχύτερον νὰ περισταλῇ καὶ νὰ περιορισθῇ εἰς τὰ ἐπιτρεπόμενα πλαίσια, ὥστε οὐ μόνον νὰ

ἀνακοπή ή υποβάθμισις τῶν βοσκοτόπων, ἀλλὰ νά ἀρχίση μία συστηματική ἐργασία βελτιώσεως τῆς παραγωγικῆς αὐτῶν ἰκανότητος, ἡ ὅποια σήμερον εἶναι ἀνέφικτος, λόγω τῆς ἀλογίστου φορτίσεως τῶν βοσκοτόπων διὰ διπλασίου σχεδόν ἀριθμοῦ ζῶων τῆς χωρητικότητος αὐτῶν. Εἰς τὸ ἐκπονηθὲν πρόγραμμα προβλέπεται ἡ μείωσις τῶν αἰγόπροβάτων ἀπὸ 39.380 τόννους τὸ 1960 εἰς 32.200 τόννους τὸ 1964 ἢτοι κατὰ 15,4% καὶ εἰς 24.900 τόννους τὸ 1969 ἢτοι κατὰ 36%. Τὴν οὕτω δημιουργουμένην μείωσιν τῆς παραγωγῆς ἀντισταθμίζει ἡ προβλεπόμενη αὐξησις τῶν βοοειδῶν, τῶν χοίρων καὶ τῶν πτηνῶν. Παραλλήλως, εἰς τὴν ὄρεινὴν περιοχὴν προτείνεται ἡ ἐφαρμογὴ προγράμματος δασικῆς ἀναπτύξεως, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ λοιπὰ ἔργα συντηρήσεως ἐδαφῶν. Εἰς τὴν ἡμιορεινὴν περιοχὴν προβλέπεται ἡ ἀνάπτυξις βελτιωμένης κτηνοτροφίας καὶ δενδροκομίας, διὰ βελτιώσεως τῶν βοσκοτόπων καὶ αὐξήσεως τοῦ δενδροκομικοῦ κεφαλαίου, ἐνῶ εἰς τὴν πεδινὴν περιοχὴν προβλέπεται ἡ ἀποπεράτωσις ὅλων τῶν μεγάλων ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων, δι' ὧν θὰ ἐξασφαλισθῇ ἄρδευσις 762 χιλ. στρεμ. ἐναντι τῶν σήμερον ἄρδευομένων 313 χιλ. στρεμμάτων. Προβλέπεται ἐπίσης αὐξησις κατὰ 13% τῆς σήμερον καλλιεργουμένης ἐπιφανείας ἐξ ἀποδόσεως νέων γαιῶν εἰς τὴν καλλιέργειαν.

Εἰς τὰς πεδινὰς καὶ ἄρδευομένας ἐκτάσεις προβλέπεται ἡ ἀνάγκη αὐξήσεως παραγωγῆς κτηνοτροφικῶν φυτῶν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν βελτιωμένης κτηνοτροφίας, πρὸς κάλυψιν τῆς ἐγχωρίας ἀγορᾶς καὶ ἡ ἀνάπτυξις καλλιεργείας καπνῶν ἀμερικανικοῦ τύπου, ὀπωρολαχανικῶν, ἐσπεριδοειδῶν (χυμῶν καὶ νωπῶν). Ὁ ὑφιστάμενος δασικὸς πλοῦτος δὲν ἐπιτρέπει αὐξησιν εἰσοδήματος ἐξ ἠϋξημένων καρπῶσεων κατὰ τὴν προσηχὴ 10ετίαν. Θὰ καταβληθῶν προσπάθειαι διὰ τὴν ὀρθολογιστικὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν δασῶν πρὸς αὐξησιν τῆς ἀποδοτικότητός των, τὴν συντήρησιν αὐτῶν καὶ κυρίως τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τοῦ δασικοῦ πλοῦτου τῆς περιοχῆς. Εἰς τὸν τομέα τῆς ἄλιείας προβλέπεται μία μείωσις ἐκ τῆς ἐνδεχομένης γεωργικῆς ἀξιοποιήσεως τῶν λιμνοθαλασσῶν Τσουκαλιῶ καὶ Λογαροῦ.

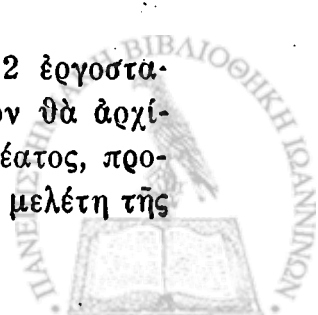
Ἀντιθέτως προβλέπεται αὐξησις τοῦ εἰσοδήματος ἐκ τοῦ ἐμπλουτισμοῦ δι' ἰχθυῶν τῶν ποταμῶν τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς λίμνης Παμβώτιδος, διὰ τῆς ὀλοκληρώσεως τῶν ἐγκαταστάσεων τοῦ Ἰχθυογεννητικοῦ Σταθμοῦ τοῦ ποταμοῦ Λούρου.

Ἐκ τῆς ἐρεῦνης τοῦ ὑπεδαφίου πλοῦτου, τῆς διενεργηθείσης ἐπὶ τρίμηνον ὑπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Γεωλογίας καὶ Ἐρευνῶν Ὑπεδάφους, ἀτυχῶς δὲν προέκυψαν θετικὰ ἀποτελέσματα διὰ τὴν ὑπαρξιν ἐν Ἠπείρῳ μεταλλευτικῶν πόρων, πλὴν τῶν ἐνδείξεων ὑπάρξεως πετρελαίου. Ἦδη διεξάγονται εἰς τὴν Ἠπειρον σοβαραὶ ἐρευναι εἰς τὸν παράλιον τομέα Πρεβέζης—Καστροσυκιᾶς—Ριζοῦ πρὸς ἀναζήτησιν πετρελαίου.

Εἰς τὴν δευτερογενῆ παραγωγὴν ἐδημιουργήθη ἤδη τὸ Χειροτεχνικὸν Κέντρον Ἰωαννίνων, τὸ ὁποῖον προωθεῖ τὰ προβλήματα τῆς καλλιτεχνικῆς χειροτεχνίας καὶ λειτουργεῖ σχολεῖον ἀσημοργῶν—ξυλογλυπτῶν—ὑφαντριῶν κλπ. Ἐλπίζεται ὅτι, διὰ βελτιώσεως τῶν μεθόδων παραγωγῆς (ἐκμηχάνισις βασικῆς δομῆς τῶν ἀντικειμένων) καὶ τῆς ἐμπορίας τῶν προϊόντων τῆς βιοτεχνίας ταύτης, θὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ αὐξησις ἀπασχολήσεως εἰς τὸν τομέα αὐτόν.

Αὐξησις ἐπίσης ἀπασχολήσεως προβλέπεται εἰς τὰς οἰκοδομικὰς καὶ βιοτεχνικὰς δραστηριότητας τῆς περιοχῆς.

Εἰς τὸν καθαρῶς βιομηχανικὸν τομέα προβλέπεται ἡ δημιουργία 2 ἐργοστασίων γάλακτος εἰς Ἰωάννινα καὶ Πρέβεζαν. Τὸ ἐργοστάσιον Ἰωαννίνων θὰ ἀρχίσῃ ἀνεγειρόμενον τὸ τρέχον ἔτος. Ἐπίσης, διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τοῦ κρέατος, προβλέπεται ἡ ἀνέγερσις μιᾶς ζωαγορᾶς καὶ Σφαγείων εἰς Ἰωάννινα. Ἡ μελέτη τῆς

ζωαγοράς και τών Σφαγείων έπερατώθη ήδη και ελπίζεται ή έναρξίς άνεγέρσεως κατά τò τρέχον έτος.

Τά λειτουργούντα σήμερα δύο έργοστάσια χυμών έσπεριδοειδών προβλέπεται νά ολοκληρωθούν και διά νέων έγκαταστάσεων, όπως επίσης νά άνεγερθούν και δύο νέα τοιαύτα. Επίσης, πλὴν τοῦ λειτουργήσαντος έφέτος εργοστασίου διαλογῆς και συσκευασίας έσπεριδοειδών, προβλέπεται ή άνέγερσις και νέου τοιούτου. Μελετᾶται ὑπò τῆς Υ.Π.Α.Η. εν συνεργασία μετὰ τών Ένώσεων Δασικῶν Συνεταιρισμῶν και τών ιδιωτῶν επιχειρηματιῶν, ή δημιουργία μιᾶς μεγάλης μονάδος δασικῶν βιομηχανιῶν διά τὴν έπεξεργασίαν τοῦ ξύλου και τών ὑποπροϊόντων του, ὥστε ή κατεργασία τῶν 30.000 κυβικῶν μέτρων Ἡπειρωτικῆς ξυλείας νά τύχη πλήρους και συγχρονισμένης αξιοποιήσεως.

Καταβάλλεται προσπάθεια διά τὴν ἴδρυσιν και λειτουργίαν εἰς τὴν Ἡπειρον κλωστοῦφαντουργίας βάμβακος και σπορελαιουργίας βαμβακελαίου. Σήμερα ή παράλιος Ἡπειρωτικὴ περιοχή μετὰ τῆς Βονίτισης παράγουν 12.000 τόννους βάμβακος, οἱ ὅποιοι ἀρκοῦν διά τὴν τροφοδότησιν βιομηχανίας κλωστοῦφαντουργίας και σπορελαιουργίας. Μὲ τὰ ὑπò εκτέλεσιν ὁμως μεγάλα έγγειοβελτιωτικά έργα προβλέπεται, δι τὴ ποσότης αὕτη θὰ αὐξηθῆ σημαντικά. Διά τὴν βιομηχανίαν κλωστοῦφαντουργίας βάμβακος, πλὴν τῶν ενεργειῶν μας πρὸς ἑλληνικοὺς βιομηχανικοὺς Οἴκους, έπεζητήσαμεν και έπετύχαμεν τὴν εκδήλωσιν ενδιαφέροντος ἀπὸ μέρους σοβαρῶν Γερμανικῶν Ἐταιριῶν.

Διά τὴν αὐξησιν τῆς ἀπασχολήσεως τόσοσιν εἰς τὸν τομέα έξορύξεως μαρμάρων ὅσον και εἰς τὸν τομέα περαιτέρω έπεξεργασίας αὐτῶν, καταβάλλεται προσπάθεια διά τὴν ἴδρυσιν συνεταιρικῆς βιομηχανικῆς μονάδος παρὰ τῶν σήμερα ἀσχολουμένων μετὰ τὰ μάρμαρα βιοτεχνῶν και μικροβιομηχανῶν. Παράλληλως, παρὰ τοῦ Ο.Β.Α. έχορηγήθη δάνειον εἰς Ἀθηναίον επιχειρηματίαν διά τὴν ἴδρυσιν συγχρονισμένου εργοστασίου έπεξεργασίας μαρμάρων εἰς Ἰωάννινα.

Πέραν τούτων, ή Ἐπιθεσία Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως Ἡπείρου έχει προκαλέσει τὸ ενδιαφέρον γερμανικῶν βιομηχανικῶν κύκλων διά τὴν εγκατάστασιν εἰς Ἡπειρον γερμανικῶν βιομηχανιῶν εξαγωγῆς. Ἐλπίζεται εντὸς τοῦ Ἀπριλίου ή κάθοδος εἰς Ἡπειρον Γερμανῶν βιομηχανῶν κοσμημάτων εκ χρυσοῦ, κοκκοῦφαντουργίας, συναρμολογήσεως συσκευῶν ραδιοφώνου κλπ.

Εἰς τὸν τομέα επίσης τῶν Ἐπιθεσιῶν ελπίζεται ή αὐξησις τῆς ἀπασχολήσεως, λόγω αὐξήσεως τοῦ εισοδήματος τῶν Ἡπειρωτῶν και παράλληλως διά τῆς ὁργανώσεως τῆς τουριστικῆς αξιοποιήσεως τῆς Ἡπείρου και ἰδίᾳ τῆς παραλίου ζώνης ἀπὸ Ἡγουμενίτισης μέχρι Πρεβέζης, διά τὴν ὁποίαν ή μελέτη σκοπιμότητος τουριστικῆς ἀναπτύξεως Ἡπειρωτικῶν ἀκτῶν, ή συνταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γραφείου Δοξιάδη, ἐπισημαίνει λίαν ἱκανοποιητικὰς δυνατότητας.

Ἦδη ὑπὸ τῆς Υ.Π.Α.Η. ενεργήθησαν ἀναδασώσεις εἰς σημαντικὰ τμήματα τῆς ἀκτῆς, γεωτρήσεις διά τὴν διασφάλισιν ὕδατος και ἀναγνωριστικαὶ μελέται βελτιώσεως ὑφισταμένου ὁδικοῦ δικτύου ή διανοίξεως νέων ὁδῶν, ὥστε νά καταστῆ δυνατὴ, περατουμένων τῶν έργων ὑποδομῆς, ή έναρξίς έργων ἀνωδομῆς. Ἐλπίζεται συντόμως επίσης νά ολοκληρωθῆ ή χωροταξικὴ μελέτη τῶν ἀκτῶν Νικοπόλεως—Καστροσυκιᾶς—ΡΙζοῦ πρὸς έναρξιν αξιοποιήσεως. Ἐπικαλούμεθα και ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς τὸ ενδιαφέρον τῶν Ἑλλήνων και εἰδικώτερα τῶν Ἡπειρωτῶν επιχειρηματιῶν, διά τὴν αξιοποίησιν τῶν δυνατοτήτων τούτων τῆς τουριστικῆς αξιοποιήσεως τῆς Ἡπείρου. Ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ τουρισμοῦ ἀναμένομεν σημαντικὴν αὐξησιν τῆς ἀπασχολήσεως εἰς τὸν τομέα τῶν Ἐπιθεσιῶν.

Θὰ πρέπει κατά ταῦτα νά ἐπιδιωχθῆ ή μετὰ ταχυνόμενον ρυθμὸν πραγματοποίησις τῶν ἐπισημανθεισῶν ἤδη δυνατοτήτων ἀναπτύξεως τοῦ Ἡπειρωτικοῦ χώρου και πρὸς τοῦτο ἐπιβάλλεται: 1) Ἡ ὁλοκλήρωσις τῆς προγραμματισθείσης

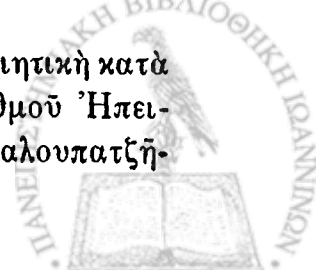
καὶ μελετηθείσης ἤδη συνδέσεως τῆς Ἠπείρου μετὰ τῶν Ἀθηνῶν, Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας. Ἡ σύνδεσις μετὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλίας πραγματοποιεῖται ἤδη μὲ ρυθμὸν ἱκανοποιητικόν, διατεθεισῶν διὰ τὸ 1963 ἱκανοποιητικῶν πιστώσεων εἰς τὴν ὁδὸν Ἰωαννίνων—Μετσόβου—Τρικάλων. Θὰ ἀπαιτηθῇ, περατομένης ἤδη τῆς ἐκπονουμένης ὑπὸ τῆς Υ.Π.Α.Η. ὀριστικῆς μελέτης τῆς ὁδοῦ Κονίτσης—Γεφύρας Λασκαρίδου—Πλαγιάς—Ἐπιταχωρίου—Νεαπόλεως, δι' ἧς θὰ συνδεθῇ ἡ Ἠπειρος ἀπ' εὐθείας μετὰ τῆς Μακεδονίας καὶ δὴ διὰ διαβάσεως χαμηλοῦ ὑψημέτρου, καθιστώσης εὐχερῆ τὴν ἐπικοινωνίαν καὶ κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον, ἢ κατὰ τὸ δυνατόν ταχύτερα ἔναρξις ἐργασιῶν ἐκτελέσεως καὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης.

Ἦδη, τμήμα τῆς ἐν λόγῳ ὁδοῦ καὶ δὴ ἀπὸ Γεφύρας Λασκαρίδου πρὸς Πλαγιάν, ἐκτελεῖται ὑπὸ τῆς Μ.Ο.Μ.Α. Διὰ τῆς ὀλοκληρώσεως τοῦ ὡς ἄνω Ἐθνικοῦ δικτύου θὰ παύσῃ ἢ καθ' ὅλον τὸν ἱστορικὸν βίον τῆς Ἠπείρου χαρακτηρίζουσα τὴν περιοχὴν ἀπομόνωσις καὶ θὰ ἐπιτευχθῇ εὐχερῶς ἢ διακίνησις τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀγαθῶν πρὸς ὅλας τὰς περιοχὰς τῆς Χώρας.

2) Ἐπιβάλλεται ἢ μὲ ταχύτερον ρυθμὸν ἀποπεράτωσις τῶν μεγάλων ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων τῶν περιοχῶν Κάτω Καλαμᾶ—Ἀχέροντος—Λούρου καὶ Ἀράχθου καὶ Ἰωαννίνων. Ἀτυχῶς, διὰ τὰ ἐν λόγῳ ἔργα, ἐνῶ χρηματοδοτοῦνται ἱκανοποιητικῶς, δὲν προχωρεῖ ἢ κατασκευὴ των, λόγῳ ἀτελείας μελετῶν. Ἦδη, φαίνεται ὅτι ὀλοκληρώθησαν αἱ σχετικαὶ μελέται. Ὑπολείπεται ἢ ἐκπόνησις ὀριστικῆς μελέτης ἀξιοποιήσεως τῶν λιμνοθαλασσῶν Λογαροῦς καὶ Τσουκαλιοῦ ἐκτάσεως 150.000 στρεμμάτων περίπου, ἧτις ἀποτελεῖ καὶ τὸ σοβαρότερον ἔδαφικὸν ἀπόθεμα τοῦ ἠπειρωτικοῦ χώρου.

Ἡ ἀναφερθεῖσα ἤδη βελτίωσις τῶν συνθηκῶν εἰς τὴν μεταποίησιν καὶ Ὑπηρεσίας, θὰ αὐξήσῃ ἐπίσης τὴν ἀπασχόλησιν καὶ τὸ σημερινὸν βιοτικὸν ἐπίπεδον τῶν Ἠπειρωτῶν. Δὲν προβλέπεται ὅμως ἢ δυνατότης ἀπορροφήσεως ἅπαντος τοῦ πλεονάζοντος ἐργατικοῦ δυναμικοῦ κατὰ τὴν προσεχῆ 10ετίαν (35.000 ἐργαζόμενοι ἐπὶ πλέον), ἐπιτοπίως, λόγῳ μὴ ἀναπτύξεως βαρείας βιομηχανίας. Θὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπομένως ἢ ἀξιοποίησις τοῦ πλεονάζοντος ἐργατικοῦ δυναμικοῦ τῆς Ἠπείρου εἰς τὴν λοιπὴν χώραν καὶ τὸ ἐξωτερικόν. Σημαντικὴν βελτίωσιν θὰ ἀπετέλει ἢ ἐκπαίδευσις τοῦ πλεονάζοντος τοῦτου ἀνθρωπίνου ὕλικου εἰς τὴν σύγχρονον τεχνικὴν. Τοὺς παρελθόντας 4 αἰῶνας, οἱ μεταναστεύοντες Ἠπειρῶται εἶχον ὀργανώσει τὴν παιδείαν αὐτῶν εἰς τὰς περιοχὰς, ἐξ ὧν ἐνηργεῖτο ἐντατικὴ μετανάστευσις, διὰ τῶν Δημοτικῶν καὶ Ἑλληνικῶν σχολείων κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε οἱ μεταναστεύοντες εἰς τὴν Βαλκανικὴν—Κεντρικὴν Εὐρώπην, Ρωσίαν καὶ Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν Ἠπειρῶται νὰ εἶναι ἀρτιώτερον ἐκπαιδευμένοι τῶν ἐντοπίων, διὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ μικροεμπόρου κατ' ἀρχάς, μὲ δυνατότητας ἐξελίξεως βαθμιαίως εἰς μεγαλεμπόρους καὶ Τραπεζίτας. Σήμερον, ἀτυχῶς, λόγῳ ριζικῆς ἀλλαγῆς τῆς οἰκονομικῆς δομῆς τῶν χωρῶν, εἰς ἃς μεταναστεύουν οἱ Ἠπειρῶται, δὲν ὑπάρχουν δυνατότητες διασφαλίσεως ἐργασίας εἰς ἄλλους τομεῖς, πλὴν τοῦ ἐργάτου. Ἀλλὰ εἰς τὸν τομέα τοῦ ἐργάτου τὸ ἑλληνικὸν ἔμπυχον ὕλικόν εἶναι τελείως ἀνεκπαίδευτον καὶ στερεῖται παραδόσεως. Οἱ μεταναστεύοντες σήμερον Ἠπειρῶται προέρχονται ἐκ τῶν πλέον καθυστερημένων περιοχῶν τῆς Ἠπείρου, ἔχουν ἑλλειπῆ σχετικῶς γενικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ οὐδεμίαν τεχνικὴν τοιαύτην, διὸ καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀνεκπαιδευτοὶ παντελῶς ἐργάται εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἐξελισσόμενοι εἰς εἰδικοὺς τοιοῦτους μετὰ παραμονὴν ἐνδὸς ἢ δύο ἐτῶν εἰς τὰς βιομηχανίας εἰς ἃς χρησιμοποιοῦνται.

Ἡ ἱκανότης ἐκπαιδεύσεως τῶν ἐργατῶν μας εἶναι λίαν ἱκανοποιητικὴ κατὰ τοὺς Γερμανοὺς. Θὰ ἦτο σχετικῶς εὐχερῆς ἢ ἐκπαίδευσις ἱκανοῦ ἀριθμοῦ Ἠπειρωτῶν ἐργατῶν εἰς τὰς οἰκοδομικὰς τέχνας (κτίσται—μπετατζήδες—καλουπατζή-

δες—τουβλατζήδες—άμμοκονιασταί—έλαιοχρωματισταί—μαρμαράδες), την οδηγίαν αυτοκινήτων και έλκυστήρων, την μηχανολογίαν κλπ., δε και ή άμοιβή αυτών θα ήτο σημαντικώς ύψηλότερα.

Πρός την κατεύθυνσιν ταύτην στρέφεται σήμεραν ή προσπάθεια του 'Υπουργείου Συντονισμού και της Υ.Π.Α.Η. Ένεργείται μελέτη όργανώσεως της επαγγελματικης εκπαιδεύσεως των νέων της περιοχης Β.Δ. Ελλάδος εις επίπεδον Κατωτέρας—Μέσης και Άνωτέρας Έκπαιδεύσεως.

Πέραν των άμέσων ως άνω επιδιώξεων, έλπίζεται συντόμως να αρχίση «Μελέτη αναπτύξεως και εκμεταλλεήσεως των ύδατινων αποθεμάτων της 'Ηπειρου». Είναι γνωστόν, ότι ή 'Ηπειρος άποτελει την πλέον πολυόμβρον περιοχην της Χώρας. Με βάσιν τον όμβρον τουτον και τον όρεινον σχηματισμόν του 'Ηπειρωτικού χώρου, έχουν ήδη έπισημανθη πλείστοι αυχένες, οϊτινες είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθοϋν δια την δημιουργίαν φραγμάτων και λεκανών συγκρατήσεως τεραστίων ποσοτήτων ύδατος, το όποιον είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθη τόσον δια την παραγωγήν ήλεκτρικης ενεργείας όσον και ως απόθεμα δια την εγκατάστασιν βιομηχανιών, αιτινες απαιτοϋν χρησιμοποίησιν μεγάλων ποσοτήτων ύδατος. 'Ηδη, προβλέπεται, ότι εις οϋχι πολϋ απομεμακρυσμένον χρόνον, ο κύριος ρυθμιστικός παράγων τοποθετήσεως των βαρέων βιομηχανιών θα είναι ή ύπαρξις μεγάλων ποσοτήτων ύδατος. Η έπαναποθήκευσις των 1500 χιλιοστών βροχης του 'Ηπειρωτικού χώρου, εν συσχετισμῳ προς το ύφιστάμενον εργατικόν δυναμικόν, το όποιον προβλέπεται να έχη εν τῳ μεταξύ εκπαιδευθη, άποτελοϋν πολϋτιμα κεφάλαια δια την βαρείαν εκβιομηγάνισιν της περιοχης, ητις και θα επιλύση όριστικώς το πρόβλημα της εν 'Ηπειρω άπασχολήσεως των 'Ηπειρωτών.

'Εδώ εξέθεσα, εν όλίγοις, το παρόν και την προοπτικην αναπτύξεως της 'Ηπειρωτικης οικονομίας κατά την προσεχη 10ετίαν.

Οι τεθέντες σκοποι αναπτύξεως της προσεχοϋς 10ετίας, χωρις να είναι λίαν τολμηροί, απαιτοϋν δια την πραγμάτωσιν των καθολικην προσπάθειαν, την όποιαν θα πρέπει να καταβάλουν όλοι οι 'Ηπειρωται, όπως και όλοι οι Έλληνες γενικώτερον δι' όλόκληρον την Χώραν.

Εισερχόμεθα εις την Κοινήν Άγοράν και ο ρυθμός προσπαθείας αναπτύξεως εις όλους τους τομεις της οικονομίας πρέπει να επιταχυνθη.

Βεβαίως, θα ύπάρξουν δυσχέρειαι και κατά την περίοδον αυτην της αναπροσαρμογης. Είμαι όμως βέβαιος, ότι οι τεθέντες σκοποι θα επιτευχθοϋν και διαισθανομαι ότι πολλοι εξ αυτών θα ξεπερασθοϋν σημαντικώς. Πιστεύομεν, ότι ή νέα μας γενεά είναι πλέον όρμητικη και απαιτητικη, διαθέτει μεγαλυτέραν αγωνιστικότητα και φαντασίαν και είναι περισσότερον καλλιεργημένη και φίλεργος. Μέ την πίστιν αυτην προχωροϋμεν εις το έργον μας, δια την επιτυχίαν του όποιου επικαλούμεθα και έχομεν ανάγκην της συμπαραστάσεως όλων.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Η ΠΑΛΑΜΙΚΗ "ΦΛΟΓΕΡΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ,"*

(ἀναλυτική ἀπόπειρα)

Ζ'

Στὸν τρίτο λόγο ἀρχίζει ἡ περιγραφή τῆς θριαμβικῆς πορείας τοῦ Βουλγαροκτόνου. Ἐπιγραμματικὰ ὑποσημαίνεται ἡ δίχως ἀνάπαυλα διαδρομὴ τοῦ Στρατηλάτη μὲ τοὺς στίχους:

«...Τρίστρατα καὶ τετράστρατα καὶ μονοπάτια...Ἐκεῖνος.
...Λίμνες, κορφάδες, πολιτεῖες, πόρτες, ποριές, κλεισοῦρες (τὸν γνώρισαν).
...Κι ἄδραξε καὶ κατάλυσε καὶ σκλάβο τότε σέρνει
τὸ Βούλγαρο ἀπ' τὸ Δούναβη, τὸ Σλάβο ἀπ' τὰ Μπαλκάνια,
καὶ μὲ τὸ βρόχο στὸ λαιμό, μὲ τὸ χαλκᾶ στὸ πόδι
σέρνοντας, ὄρνια καὶ σκυλιά, βογιάρους καὶ ζουπάνους,
πίσω ἀπὸ τ' ἄρμα του ἔδεσε τὸ σπίτι σου, τσαρίνα...»

Ἐπιγραμματικὰ ἀπαριθμεῖ τὶς νίκες τοῦ Βασιλείου καὶ ὑμνεῖ τὴ δόξα του, πού ἐξαπλώθηκε ἀπ' τὴν Ἰταλία ὡς τὸν Εὐφράτη, ἀλλὰ προπάντων θροιάστηκε στὴ Μακεδονία,

«...ποῦναι τοῦ Σλάβου τὸνειρο καὶ τοῦ Ρωμιοῦ ἡ λαχτάρα...»

Ἐπιγραμματικὰ ἀναφέρει τὴν ἀδιάρκεια τῆς ἀντιπροσώπων ἀγάπης, ποτὲ ὅμως δὲν ἀναπαύεται. Τὸν ἀδιάκοπο ἀγῶνα θεωρεῖ δοκιμασία σταλμένη ἀπὸ τὸ Θεὸ γιὰ τὴν ἐξάλειψη τῶν ἁμαρτιῶν του. Ἐχει τὴ νοσοτροπία ἀσκητοῦ...Τὸ εἰκόνημα τῆς Παναγίας ἔχει γιὰ φυλαχτὸ στὸ σκῆπτρο του.

«...Στερνὸ στὸ καισαρῖκι του, πού ἀστράφτει ἀπὸ ρουμπίνια
πόλεμων καὶ ξολοθρεμῶν, λαχτάρισε νὰ βάλῃ
τοῦ σπλάχνους καὶ τῆς δέησης τ'ἀσπρο μαργαριτάρι...»

Ἐπιγραμματικὰ ἀναφέρει τὴν ἀντιπροσώπων ἀγάπης, ποτὲ ὅμως δὲν ἀναπαύεται. Τὸν ἀδιάκοπο ἀγῶνα θεωρεῖ δοκιμασία σταλμένη ἀπὸ τὸ Θεὸ γιὰ τὴν ἐξάλειψη τῶν ἁμαρτιῶν του. Ἐχει τὴ νοσοτροπία ἀσκητοῦ...Τὸ εἰκόνημα τῆς Παναγίας ἔχει γιὰ φυλαχτὸ στὸ σκῆπτρο του.

«...Κι ὁ νικητὴς κι ὁ βάρβαρος, πού ἀποζητοῦσε κάτι
σὰν ταίριασμα, ἤσκιο γιὰ δροσιά, γιὰ ἀνάπαψη λιμάνι,
...Ἄθῆνα, ἐσὲ ἐρωτεύτηκε· τράβηξε πρὸς ἐσένα!»

Τὸ προσκύνημά του στὴ Θεοτόκο θέλει ὁ Βασίλειος νὰ κάμῃ στὸν Παρθενῶνα τῆς Ἀκρόπολης, γιὰ τὸ ἐκεῖ ἐγένετο τὸ θαῦμα τοῦ ἀρμονικοῦ συνδυασμοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ, τὸ τόσο ἀπαραίτητο γιὰ τὴ γαλήνη καὶ ἐξημέρωση τῆς ψυχῆς ἐνὸς ἀγρίου πολεμιστοῦ... Ἡ φλογέρα τώρα θὰ ὑμνήσῃ τὸ ἀπόλυτο ἰδανικό, τὸ τέλειο στὴν τέχνη, τὸ εὐγενικώτατο ἀγαθό, πού φύτρωσε στὴν Ἀθήνα...

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 186.

Ὁ στρατὸς τοῦ Βασιλείου, μωσαϊκὸ λαῶν καὶ φυλῶν, ἀληθινὴ πινσπερμία, περιγράφεται στὸν τέταρτο λόγο. Πολεμικὸ ἐμβατήριο αὐτοῦ, θούριο ἕσμα, εἶναι ὁ περίφημος ὕμνος τῆς ὑγρῆς φωτιάς, πὺ συνθέτει ὁ ποιητής.

Καὶ τῆς στεριάς ἀρματολὴ καὶ τοῦ πελάου κουρσάρα
κι ἀπὸ τοὺς κάβους τοῦ Μοριᾶ πέρα ὡς τὴν Εὐφρατιά,
μέσ' στὴ νυχτιά ἀστραποκαμός, μέσα στὴ μέρα ἀντάρρα
τοῦ Γένους ἢ φωτιά!..

Τὸ φαντασμαγορικὸ θέαμα, πὺ παρέχει ἡ παράταξη τοῦ Βυζαντινοῦ στρατοῦ, μόλις τὸ ζωγραφίζει ὁ ποιητὴς σὰν «θαμπὴ ὄνειροφαντασιά».

Ὁ στρατὸς τοῦ Βουλγαροκτόνου, μολοῖ ὅτι ἀπαρτίζεται ἀπὸ κάθε καρυδιάς καρύδια, ἔχει συνείδηση ἐθνικὴ.

«...Μὰ ἢ ρωμιογέννητοι ἢ ρωμιοὶ ἢ τουρκόσποροι, μιὰ πίστη,
καὶ ἕλωσσα μιὰ, καὶ ἰδέα μιὰ, καὶ μιὰ ψυχὴ ἕνα Γένος».

Ξεχωρίζουν οἱ Ἀκρίτες, πὺ τραγουδοῦν τοῦ Διγενῆ τὸ Χαροπάλεμα.

«Δὲν πέθανε. Μαρμάρωσε...Κοιμάται...Θὰ ξυπνήση».

Ἀνάμεσα στὸ παρδαλὸ αὐτὸ φουσαῖτο ξεχωρίζει τὸ τάγμα τῶν ἱερωμένων (δεσποτάδων, καλογήρων καὶ παπάδων), πὺ προχωροῦν ψίλλοντας τὸν ὕμνο τῆς Ὁδηγήτρας...

«— Ὡ Στρατηλάτισσα Κυρά, σ' Ἔσὲ τὰ νικητήρια!..»

Μέσῳ σ' αὐτὴν ἀτμόσφαιρα θρησκευτικῆς ἔξαρσης τελειώνει τὸ τέταρτο ἕσμα τῆς Φλογέρας... Ἀρκετοὶ στίχοι ἐδῶ φαίνονται πλαδαροί, γιὰ τὸν ὅτι Παλαμᾶς παρά-
σύρεται ἀπὸ τὴν τάση νὰ περιγράψῃ ἀναλυτικὰ, μὲ πλατυασμούς, σὰν νὰ σχεδιάζῃ
πολύχρωμο ψηφιδωτό...

Ὁ γνήσιος λυρισμὸς καὶ ἡ λιτότητα τοῦ Παλαμᾶ ὑποχωροῦν μπροστὰ στὸ
χείμαρρο τῆς πλατυρρημοσύνης του... Ἴσως γιὰ τὴν πρόθεσή του εἶναι, συνεπαρμένος
ἀπὸ τὸ ἐπικὸ μεθύσι του, νὰ περιγράψῃ τόπους καὶ λαοὺς, δηλαδὴ ὅλον τὸν Ἑλ-
ληνικὸ χῶρο.

Ἀκολουθεῖ στὸν πέμπτο λόγο ὁ ὕμνος τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, πὺ δίνει τὴν
εὐκαιρίαν στὸν Παλαμᾶ νὰ κάμῃ λυρικὴ περιγραφή τῆς θριαμβικῆς πορείας τοῦ
Βουλγαροκτόνου μέσα στοὺς ἑλληνικοὺς τόπους. Πρῶτα χαιρετίζει τὴ Θεσσαλία,
ὅπου «πρωταναβρύσανε θεοὶ κι ἰσόθεοι», τὰ μυθικὰ Τέμπη, τῆς φύσης Παρθε-
νῶνα. Θαυμάζει τὸ μεγαλεῖο, «τὴν ἀγεροκρέμαστη μεγαλοσύνη τῶν Μετεώρων».
Ἔνας νεαρὸς στρατιώτης ἀγναντεύοντας τὸν Παρνασσὸ θυμᾶται παλαιὸ τραγούδι
τῆς μάνας του.

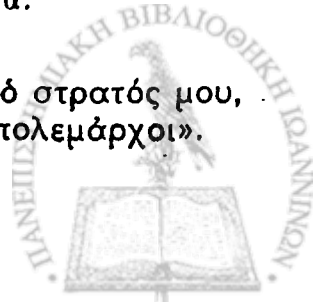
«Σὲ μιὰ πλαγιά τῆς Λιάκουρας μιὰν ἐκκλησιὰ χτισμένη,
μιὰν ἐκκλησιὰ κλεισμένη.

Κι ὅποιος περνᾶ φωνές γρικᾶ, σὰν κάποιοι μέσα νᾶναι
καὶ νὰ δοξολογᾶνε...»

Πολὺ ὑποβλητικὰ ὁ ποιητὴς ἐξαιρεῖ τὴ σημασία, πὺ ἔχει ὁ Παρνασσὸς γιὰ
τὴν ἑλληνικὴ ζωὴ, ὡς πηγὴ ὑγείας καὶ ὁμορφιάς, ὡς κοιτίδα τῆς ἀγνῆς καὶ ρω-
μαλέας παράδοσης. Τὸν φαντάζεται νὰ ἔχῃ βασιλικὴ ὄντοτητα.

«...μὲ καισαρῖκι κάτασπρο καὶ μὲ στολὴν γεράνια...

...Κι οἱ βράχοι εἶναι τὰ κάστρα μου, τὰ ἐλάτια εἶν' ὁ στρατὸς μου,
καὶ τὰ πουλιά μου εἶν' ὁ λαὸς κι οἱ αἵτοί μου οἱ πολεμάρχοι».

Ἐδῶ δυὸ φυσικὰ στοιχεῖα, τὸ φῶς καὶ τὸ νερό, θεοποιήθηκαν...

«...Τὰ δυὸ τὰ πάντα, τὸ φῶς καὶ τὸ νερό ἐδῶ πέρα
πήρανε σάρκα, γίνανε πλάσματα, γίναν πλάστες
καὶ τ' ὄνα ὑψώθηκε Θεός, Ἀπόλλωνα τὸν εἶπαν,
καὶ τᾶλλο βλάστησε Θεά, κι εἶναι ἡ Θεά, εἶν' ἡ Μοῦσα
ἡ ἐννιάδιπλη κι ἡ ἐννιάψυχη κι ἡ ἐννιά φορές μητέρα...
Κι ἀγάπες πλέξαν καὶ χοροὺς χορέψαν ἐδῶ πέρα
θεϊκοὺς ἢ δροσοστάλαχτη κι ὁ φωτογεννημένος.
Καὶ νά! Στὰ πόδια μου ὁ ναὸς ὁ ἀλαφροκαμωμένος
μὲ τὸ κερί τῆς μέλισσας καὶ τὸ φτερό τοῦ κύκνου,
καρδιά τῆς γῆς, προσκύνημα τῆς Οἴκουμένης...

Ἄν ὅμως ὁ Φοῖβος «οὐκέτι ἔχει καλύβαν, οὐ μάντιδα δάφνην, οὐ παγὰν
λαλέουσαν», αὐτὸ δὲν σημαίνει, ὅτι ὁ Παρνασσὸς ἔχασε τὸ μεγαλεῖο του. Εἶναι
τὸ καταφύγι τῶν ἀπλοϊκῶν βοσκῶν, ἀλλὰ καὶ πηγὴ τῆς ζωῆς γιὰ τοὺς ἀντρειωμέ-
νους, ὁ ζωογόνος ἀέρας τῆς τιμῆς καὶ τῆς λευτεριάς. Ἐδῶ θάρθουν τὰ γερά
παλληκάρια, πλάστες τῆς ιδέας μὲ τ' ἄρματα, πού θὰ ἀγωνισθοῦν γιὰ τὴ λύ-
τρωση τῆς πατρίδος...

— Ἐγὼ εἶμ' ἀκόμα ὁ Παρνασσός, τώρα κι ἡ Λιάκουρα εἶμαι,
κι ἐγὼ εἶμαι πάντα ἡ ἐκκλησιά, πού σέ καιρὸ κανένα
δὲν τῆς ἀπόλειψε ὁ Θεὸς μ' ὅποιο ὄνομα ἂν τὸν κράξης...

Ἄφοῦ μὲ θαυμάσιο λυρικό μονόλογο ὁ ποιητὴς ἐιστόρησε τὴν εἰκόνα τοῦ
Παρνασσοῦ, ὡς συμβόλου ἑλληνικοῦ, ἀπευθύνεται στὸ στρατὸ τοῦ Βασιλείου καὶ
τὸν καλεῖ νὰ κάμη ἐδῶ τὸ προσκύνημά του.

«— Παραστρατίστε, ἀκοῦστε με, λαοί, κι ἀλλάχτε δρόμο
κι ἐλάτε ἐδῶ καὶ σκύφτ' ἐδῶ καὶ διπλοπροσκυνηστε
πιὸ ἄξια κι ἀπὸ πιὸ σιμὰ τὸν ὅποιονε θεὸ σας
ἀπὸ τὰ κορφοβούνια μου. Καὶ τὸ προσκύνημά σας
θὰ τὸ δεχτοῦν καὶ θὰ τὴν πᾶν ψηλά τὴν προσευκὴ σας
ἄγια κι ἀχεροκάμωτα κονίσματα πανώρια,
πού φέγγει τοὺς ἢ ἀκοίμιστη χρυσοκαντήλα τοῦ ἡλίου».

Στὸν ἕκτο λόγο ὁ ποιητὴς ὑμνεῖ τὸν Καλόστρωτο Κάμπο τῆς Λειβαδιᾶς.
Σταματᾷ «στὶς νερομάνες, στὶς γάργαρες βουσοῦλες», ὅπου Ἀμαδρυάδες καὶ
ξωθιᾶς ἐξακολουθοῦν νὰ κάνουν ἔρωτα μὲ τοὺς Σατύρους,

«τ' ἀδιάντροπα τὰ παγανὰ μὲ τ' ἀνθρώπου τὸ λόγο
καὶ μὲ τοῦ ζώου τ' ἀνέγνωμο μαζὶ σημαδεμένα...»

Ὁ Βάχχος ἔφυγε πιά ἀπὸ τὸ βουνὸ Λαφύστι, σῶπασε τὸ μαντεῖο τοῦ Τρο-
φωνίου «στερνόλαλο πουλί στὸ σῶπασμα τῶν ἄλλων», μόνο στὰ ὑψώματα ζῆ
ἀκόμα «τὸ κυκλώπικο συντρίμι τοῦ Ὀρχομενοῦ». Πολυπορίτης κόσμος, σκλά-
βος δουλευτής, τρέχει νὰ ὑποδεχτῆ τὸ Βασιλιά. Ὅλα ἀνατριχιάζουν στὸ διάβα του.

«...Στὴ δημοσιά, πού πάει πλατειά κατὰ τὴ Θήβα, οἱ κῆποι
προσμένουν πυκνοφύτευτοι νὰ ξαναρθοῦν τάηδονια
στ' Ἀπρίλη ἀπάνω τὰ φτερά καὶ καρτερῶντας βλέπουν
τὸ μαῦρο ἀστραποσύγνεφο καὶ κρυφολαχταρίζουν...»

Δυὸ ὄγκοι στέκουν ἀντιμέτωποι, ὁ Ἐλικῶνας καὶ τὸ βουνὸ τῆς Σφίγγας.

«...τὸ βαθυρότητα τοῦ νοῦ στὸ αἴνιγμα τοῦ κόσμου
καὶ τὸ τραγούδι τῆς καρδιάς, ἀπλὸ κι ὠραῖο, στὴν πλάση».

Ἀκολουθεῖ τὸ ἐγκώμιο τῆς Θήβας, ξακουστῆς τώρα γιὰ τὰ μεταξουργεῖα
της... Ἄν ἡ Καδμεία λησμόνησε τὸν κύκνο της, τὸν Πίνδαρο, ὅμως τώρα

«τᾶπλαστα καινούργια τραγούδια τὰ ταιριάζει
μὲ τοῦ ἀργαλειοῦ της τὸ ρυθμὸ, δουλεύτρα χρυσοχέρα...»

Οἱ στρατιῶτες τοῦ Βουλγαροκτόνου θαμπωμένοι ἀπὸ τοῦ βασιλιᾶ των τὸν
ἤσκιο δὲν βλέπουν καὶ δὲν ἀκοῦν τὸ φάντασμα τοῦ Ἄσκραίου, ψάλτη, ποῦ «γυρνᾶ
χουγιάζοντας τὰ βράδια» καὶ θρηνεῖ...

Εἶναι ὁ ἀρχαῖος ποιητῆς Ἡσίοδος, ποῦ μοιρολογεῖ τὴ Θήβα, κλαίει τὰ
βάσανα τῆς ζωῆς, τὸν ξεπεσμό τοῦ ἀνθρώπου, τῆς γυναίκας τὴν ψευτιά, τῆς δου-
λειᾶς τὴν πίκρα, τὴν ἀπονιὰ τῆς φύσης... Τελευταῖα θρηνεῖ τὴν πιὸ πικρὴ σκλα-
βιά καὶ τὸ μεγάλο χαμό, ποῦ προετοιμάζει γιὰ τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος ὁ Τοῦρκος, ποῦ
τώρα ξεμυτίζει γιὰ πρώτη φορὰ...

«...στ' ἀρμένικα ἀκροσύνορα, τοῦ Πέρση κληρονόμος,
ὕστερ' ἀπ' τὸ Σαρακηνό, νάτον, κατάρα! Ὁ Τοῦρκος!»

Στοὺς ἀρχαίους τόπους μὲ τὰ παλιὰ ὀνόματα ὑπάρχει τώρα μιὰ νέα ἑλληνικὴ
πραγματικότητα μὲ νέο ὄνομα... Ἡ πηγὴ Δίρκη λέγεται τώρα Πλακιώτισσα καὶ
τὴν Ἑλλάδα ἀντικατέστησε ἡ Ῥωμιοσύνη... Ἀπὸ τὸ συνδυασμὸ τῆς λογίας παρὰ-
δοσης μὲ τὴ λαϊκὴ, τῆς παλιᾶς ἱστορίας μὲ τὴ σύγχρονη, θὰ ἀναπηδήση ἡ ἀν-
θρηση μιᾶς νέας τέχνης.

Στὰ δημῶδη γλωσσικὰ μνημεῖα βλέπει ὁ Παλαμᾶς τὴ δημιουργικὴ δύναμη
τοῦ λαοῦ μας, ποῦ σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῆς ἐξέλεξης ἀνανεώνει τὰ παλιά.
Αὐτὸ μπορεῖ νὰ μὴν ἀρέση στοὺς ἀρχαιοπληκτοὺς λογίους, ἀλλὰ γιὰ τὸ λαὸ εἶναι
κάτι τὸ φυσικὸ, ἀναγκαῖο καὶ αὐτονόητο...

«... Ἀπὸ τὰ κελαϊδίσματα τῶν ἀηδονιῶν σὰς παίρνω,
ὀνόματα ποῦ πήρατε, κι ὀνόματα ποῦ ἀκόμα
δὲν πήρατε, καὶ ποῦ αὔριο θὰ πάρετε, χαρὰ σας
τώρα ὀλονῶνε, κι αὔριο δόξα σας ὄλων πάλι,
ἀρχαῖοι, ποῦ σὰν νὰ δείχνεστε μὲ κάτι νέο, ὦ τόποι...»

Η'

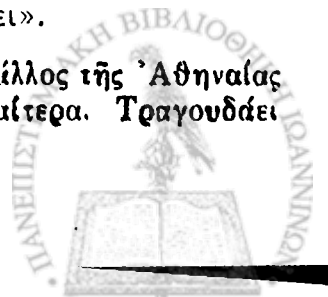
Ἀκολουθεῖ στὸν ἕβδομο λόγο λυρική περιγραφή τῆς Ἀττικῆς, καὶ ξεχωρι-
στὰ τῆς Ἀθήνας.

«... Πρῶι καὶ λιοπερίχυτη καὶ λιόκαλη εἶναι ἡ μέρα
κι ἡ Ἀθήνα ζαφειρόπετρα στῆς γῆς τὸ δαχτυλίδι...»

Ὁ λογγωμένος Πάρνης, ὁ ἐλεφαντένιος Ὑμηττὸς κι ἡ ἀγέρινη Πεντέλη
παραστέκουν στὸ πρωτοθώρητο, τὸ θαυμάσιο θέαμα τῆς Ἀκρόπολης...

«... Ἐκεῖ μιὰ ἀσάλευτη ζωὴ, καὶ στοιχειωμένη ἡ Χώρα.
μαρμαρωμένοι κι οἱ θνητοὶ κι οἱ ἀθάνατοι, κι ἡ πέτρα
κι ἄνθος ἀπὸ τὴν ὁμορφιά κι ἄστρο ἀπὸ τὴν ιδέα,
καὶ τὰ σκληρὰ κορμιά ἀπαλὴ πνοοῦλα τὰ ζεσταίνει».

Μολονότι καὶ στὸν τρίτο λόγο ὁ Παλαμᾶς ἕμνησε τὸ κάλλος τῆς Ἀθηναίας
τέχνης, ξαναγυρίζει πάλι στὸ ἴδιο θέμα, ποῦ τὸν τραβάει ἰδιαίτερα. Τραγουδάει

τὸ γλυπτικὸ θαῦμα τοῦ Παρθενῶνα, τὰ ἀνάγλυφα τῶν Ὀλυμπίων θεῶν, τῆς Ἀθηνᾶς ξεχωριστά, τῶν Ἀμαζόνων, τὴν πάλη Κενταύρων καὶ Λαπιθῶν, τὴν πομπὴ τῶν Παναθηναίων... Τὸ ξύπνημα τοῦ παγανιστικοῦ αὐτοῦ ὠραιόκοσμου νοιώθουν μονάχα οἱ ἐξαυλωμένες ὑπάρξεις, οἱ διαλεχτοὶ τοῦ πνεύματος, κάποιες ὥρες ἀποκαλυπτικές.

Χρειάζεται τοῦ σοφοῦ ἢ ματιὰ καὶ τοῦ ποιητοῦ ἢ εὐαισθησία, γιὰ νὰ συλληφθῇ τὸ κάλλος καὶ ἡ ζωτικὴ ἀξία τοῦ εἰδωλολατρικοῦ κόσμου, πὺξ ξαναζῆ στὸ πλαίσιο τῆς νέας λατρείας μὲ νέα ὀνόματα καὶ σύμβολα... Οἱ ἀποδιωγμένοι θεοὶ τὸ διακηρύχουν στοὺς πιστοὺς τοῦ Ναζωραίου:

«—Ὅσο κι ἂν εἶστε Χριστιανοί, πάντα εἶστε εἰδωλόλατρες!»

Ἐο συγκερασμὸς αὐτὸς Παγανισμοῦ—Χριστιανισμοῦ ἀναπτύσσεται σὲ πολλὰ παλαμικὰ ποιήματα καὶ ξεχωριστὰ στὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου».

Σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο τοῦ ἀρχαίου φωτὸς προβάλλει ὁ στρατὸς τοῦ Βασιλείου. Ὁ Βράχος ὁ ξαγναντευτῆς ἀναρωτιέται: Μήπως εἶναι ὁ Ἰουλιανός; Μήπως ὁ βάρβαρος Ἀλάριχος; Μήπως ὁ Δέξιππος; «Σὰν μάνας ἀναφυλλητὸ στήν κάσα τοῦ ἀκριβοῦ της» νοιώθει ὁ ποιητῆς τὸ θρήνο τοῦ Βράχου γιὰ τὸ σβήσιμο τῶν δυὸ λύχνων, τῆς Σοφίας καὶ τῆς Πολεμικῆς ὁρμῆς... Τὸν τόπο τους ἔπιασε ἓνα τρίτο λυχνάρι, τῆς Παναγίας, πὺξ διώχνει τὴ σοφὴ καὶ φυλάχτρα Παρθένα... Ἐφυγαν οἱ τελευταῖοι ἑπτὰ φιλόσοφοι στήν Περσία... Μήπως ὁμως τώρα ξαναγυρίζουν; Μήπως ἐπιστρέφει ἡ Θεὰ Ἀθηνᾶ;

Μὴν εἶναι ἐπιδρομὴ βαρβάρων, μὴν εἶναι χείμαρρος ἀπὸ φανατικούς καλογήρους; Τέλος ὁ Βράχος ἀναγνωρίζει τὸ στρατὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου. Ὁ Παλαμᾶς δίνει τὰ χαρακτηριστικὰ του σὲ μιὰ ἀδρὴ ἐπικὴ περιγραφή...

«...Χίλιωνε δρόμων ὁ ἴδρωτας σταλάζει ἀπ' τὰ κορμιά τους,
μέσ' στὶς ματιές τους οἱ φωτιές χίλιων πολέμων καΐνε,
δυσκολομέρητος λαὸς κι ἀπόκοτος, καὶ δείχνει,
πὺξ δὲν ὁρμᾶ πρὸς τὰ γραφτὰ ξολοθρεμῶν κι αἱμάτων,
μὰ φτάνει ἐδῶ χαρούμενα καὶ πομπικὰ πρὸς κάποιο
θρησκευτικὸ προσκύνημα καὶ μέγα πανηγύρι...»

Ἐο ακολουθεῖ ἀριστοτεχνικὴ περιγραφή τοῦ Καβαλλάρη βυσιλιᾶ.

«...Ἀρχοντικὰ εἶν' ἡ ὄψη του καὶ τῆς ψυχῆς του εἰκόνα,
λάμπει ἡ χαρὰ στὰ μάτια του, κι εἶναι τὸ κοίταμά τους
ἴσιο, καθάριο, καὶ χτυπᾶ καὶ μέσα τους δὲν στέκει
τὸ κρύψιμο τοῦ πονηροῦ, τὸ θόλωμα τοῦ χαύνου,
καὶ σεῖ τὸ γέλιο του, πλατὺ κι ὄλο τᾶδρό του σῶμα,
καὶ μέσ' ἀπὸ τοῦ ξάστερου μέτωπου τὴν καμάρια
κυβερνητῆς ὁ Στοχασμὸς, κριτῆς ἡ Περηφάνεια...»

Ἐο Βράχος ἀναρωτιέται: Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ Πολεμάρχος; Τέλος τὸν ἀναγνωρίζει...

«...Ὁ Ἀρῆς εἶσαι κι ἔρχεσαι καὶ κλειεῖς μέσ' στήν καρδιά σου
μὲ μιὰ καινούργια δύναμη τὴν ἴδια τὴν Ἑλλάδα
κι ἀκόμα πιὸ βαθύτερα κρατᾶς μέσ' στήν καρδιά σου
τὴ σαΐτιὰ τοῦ Ἐρωτα, πὺξ καλεῖ καὶ πὺξ σὲ σπρώχνει
σὴν Ἀφροδίτη. Πόθησες τὴν Ἀφροδίτη. Σοῦ εἶπαν:
—Ἡ Ἀφροδίτη κάθεται στὸ βράχο τοῦτο...Κι ἦρθες!..»

Στὸν ὄγδοο λόγο ἡ τιτανικὴ φαντασία τοῦ Παλαμᾶ ἀφίνει τὸ ὄραμα τοῦ Βασιλιᾶ, τοῦ νέου ἼΑρη, καὶ ξανοίγει νέα εἰκόνα. Βλέπει τὸ Λύκιο Πρόκλο, τὸ νεοπλατωνικὸ φιλόσοφο τοῦ 5ου μ. Χ. αἰ. μετὴν ἸΑπολλώνεια μορφή, στερνὸ τῶν ἐθνικῶν προφήτη, νᾶρχεται στὴ γῆ τῆς Κόρης. Βρίσκει τὸ Κᾶστρο κλειστό. Ὅλα στεγνά. Ἐρημιά! Μῆτε ψυχὴ μῆτε ἦχος. Μονάχα τὰ λελέκια ξυπνοῦν ξαφνισμένα καὶ τὸν ρωτοῦν:

«— Ξένε, ποῦθ' ἔρχεσαι; Ποῦ πᾶς;»

(Καὶ ὁ Πρόκλος ἀπαντᾷ:)

«— Ἀπὸ τὴν Ξάνθο τὴν ἱερὴν καὶ ἀπὸ τὴν ἸΑλεξάντρα, Χαλδαῖος, ἔρχομαι, ἸΑορφικός, καὶ πᾶω πρὸς τὴν Παλλάδα, προσκυνητὴς ἀθόλωτος, μετὴ τῆς ψυχῆς τὰ μάτια, τριπλὸς ἐγὼ, τῆς ἸΑθηναῶς καὶ τῆς ἸΑθήνας, καὶ ὅλου τοῦ κόσμου ἐγὼ, φιλόσοφος, ποιητὴς, ἱεροφάντης».

Ὅπως ξέρομε, ὁ Πρόκλος ἐτελειοποίησε τὴ θεωρία περὶ τῆς τριαιδικότητος τοῦ κόσμου.

Τὰ πουλιὰ μετὴ τὴ μυστηριακὴ φωνὴ ἱστοροῦν στὸν Πρόκλο τὴ νίκη τῆς Παναγίας, ποῦ «χωρὶς κοντᾶρι καὶ σκουτᾶρι, οὐδὲ γοργόνειο σκιαχτρο μ' ἓνα παιδί στὴν ἀγκαλιά, τὸ χέρι στὴν καρδιά της, μιὰ σιταράτη, μιὰ γλυκειά, μιὰ ταπεινή, σὰν χήρα, σὰν κουρασμένη, σὰ φτωχιά, σὰν ἔρμη, σὰν κλαυμένη» ἔδωξε τὴν Παλλάδα...

Τὴ νύχτα ἡ Κυρά, δηλαδὴ ἡ θεὰ ἸΑθηναῶ, μπαίνει στὸ κελλὶ τοῦ Πρόκλου καὶ τοῦ γυρεύει ἄσυλο... Γαληνός, θεῖος, ὁ Πρόκλος τῆς ἀποκρίνεται:

«— Κυρά, τὸ σπίτι μου ἔτοιμο πάντα γιὰ σέ· καὶ ἀκόμα καὶ ἀχάλαστο καὶ ἀσύγκριτο σπίτι ἄλλο· νὰ ἡ ψυχὴ μου...
...Σὲ παίρνει τὸ σουργούνιασμα, θάνατος δὲν σὲ παίρνει.
τοῦ περασμένου ἢ Δέσποινα καὶ τοῦ μελλομένου εἶσαι».

Ὁ Παλαμᾶς πιστεύει στὴν ἐπιβίωση μερικῶν στοιχείων τῆς ἀρχαίας θεοσκείας καὶ σκέψης, παρ' ὅλη τὴ διαφοροποίηση, ποῦ ἔγινε στὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα μετὴ τὴν ἐπικράτηση τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ λατρεία τῆς φύσης καὶ τοῦ ὠραίου, τῆς εἰδωλολατρίας ἀπομεινάρι, ἔμεινε στὴν ψυχὴ τῶν νεωτέρων ἸΑλλήνων σὰν χλωροσιὰ, γιὰ νὰ συγκεράζεται μαζί της ἡ ἀποπνευματωμένη ζωὴ, ποῦ ἐπιβάλλει τὸ χριστιανικὸ δόγμα. Ὁ ποιητὴς, ποῦ τοῦ ἀρέσει νὰ μιλή μετὴ λόγο καὶ ἀντίλογο, μετὴ θέση καὶ ἀντίθεση, γιὰ νὰ ἐπιτύχη τὴν ἀρμονία, ὑψώνει ἀπέναντι τοῦ ἀρχαίου κόσμου τὸ μοναστήρι τῆς Κεχαριτωμένης, ποῦ περικλείει τὸ χριστιανικὸ μυστικισμό. Εὐκαιρία νὰ ψάλῃ τὸ ἐγκώμιο τῆς Θεοτόκου ἱστοροῦντας τὰ μεγάλα ἐπεισόδια τῆς ζωῆς Της, ὅπως τὰ εἰκονίζουν οἱ ἀγιογράφοι. Θὰ ὑμολογήσῃ τώρα τὴν ἸΑειπάρθενη μεταφέροντάς μας ἀπὸ τὸν γεμᾶτο χαρὰ κόσμο τῆς ἀρχαίας σκέψης καὶ τέχνης στοὺς σκιεροὺς θόλους ἑνὸς βυζαντινοῦ ναοῦ, ὅπου ἔμπνευσμένοι ζωγράφοι ἔχουν ἀποτυπώσει σὲ σειρά εἰκόνων τὸ χριστιανικὸ δόγμα.

Στὸν οἶκο αὐτοῦ τοῦ Κυρίου:

«Ζῆ τῆς Μαρίας ἡ ζωὴ καὶ ἡ δόξα τῆς Παρθένος.
Ζῆ ἀπὸ τὴν ὥρα, — ἀνίδεη, μὰ διαλεχτὴ ἀπὸ τότε—,
ποῦ γύριζε ἀπὸ τὴν πηγὴ μετὴ τὸ σταμνί, δροσάτη,
στὴ χώρα ποῦ ὄλα εἶν' ἡμερα καὶ λαγγεμένα εἶν' ὄλα,
καὶ ξαγναντεύεις τὸ Θαβῶρ σὰ στήθος μιᾶς γυναίκας,
ὡς τὴ στιγμὴ ποῦ ἀσύγκριτη σηκώθηκε πιὸ ἀπάνω

ἀπὸ τὸν ἕβδομο οὐρανὸ, καὶ στὴν ὑπερουσία
Τριάδα ἀγνάντια στάθηκε, σὰ νὰ τὴν ἀψηφοῦσε,
θυμιατισμένη, λατρευτὴ, χιλιοῦμνολογημένη,
βασίλισσα στὰ Χερουβεὶμ, φωτοπηγὴ τοῦ κόσμου...»

Σὲ μιὰ τοιχογραφία εἰκονίζεται ἡ Παρθένος καθισμένη στὸν ἀργαλειὸ νὰ
ὕφαινη τὴν πορφύρα τοῦ ναοῦ. Ἀκολουθεῖ ἡ ἀπεικόνιση τῆς σκηνῆς τοῦ Εὐαγ-
γγελισμοῦ.

«...Κομμένο ἀπὸ τὰ μυστικά μαγιάπριλα τῆς φέρνει
τὸ κρίνο ὁ ἄγγελος Γαβριήλ, τὸ χαῖρε ὁ Πρωτοστάτης».

Ἄ Παλαμᾶς βασιζεται σὲ βυζαντινὰ πρότυπα καὶ ξαναπλάθει ποιητικὰ τὴν
Ἄγνεϊας πεῖρα τῆς Παρθένου.

«...Κοίτα! Ἐτοιμάζεται νὰ πιῇ, καὶ ὑψώνει τὸ ποτήρι
καὶ τὸ νεράκι ἢ δοκιμὴ τῆς Παρθενιάς της εἶναι.
Φλόγα κι ὄχιά, ἂν ἀμάρτησε, τὸ νερὸ θὰ τῆς γίνη.
Νὰ βουβαθοῦν τῶν ἄπιστων τὰ στόματα, πού κράζουν,
πὼς τήνε μόλεψε φιλί, πὼς τήνε γνώρισε ἄντρας.
Μὰ πόνεσε ἡ ψυχούλα της κι ἡ ὄψη της θλιμμένη
καὶ νά! στὴ βρῦση τοῦ ματιοῦ τὸ δάκρυτῆς διαμάντι...»

Εὐκαιρία νὰ ἐγκωμιάσῃ ὁ ποιητὴς τὸν ἄξιο ζωγράφο, τὸν ἀνώνυμο ἥρωα
τῆς βυζαντινῆς ἀγιογραφίας. Τί θαυμάσια τὸν χαρακτηρίζει! Ξεχωρίζει ἀπὸ τοὺς
ἄλλους Καλογήρους, ὅπως «τὸ ψηλόλιγνο κυπαρίσσι μέσ' στὶς κλωνόγυρτες ἱτιές...»
Οἱ ὄρες τους στὴν ἐκκλησία μοιάζουν «σὰν τὰματα ἀσημένια σὲ χρυσομένο κόνι-
σμα». Ὁ νοῦς του «σὰν τὸν ἀχνὸ τοῦ λιβανιοῦ πετάει στῆς Παναγιᾶς τὴν ὄψη..»
Ντύνει γαμπρὸ τὸ Λόγο μέσα στὸ Συναξάρι «μὲ τοῦ χρωμάτου τὸ βλαττί, μὲ τὴ
στολὴ τοῦ ὠραίου...», δηλαδή ἱστορεῖ τὰ χειρόγραφα...

Καὶ στὸ γαζέλλινο χαρτί καθάριο ἀνιστορίζει
τὴ ζῆση καὶ τὴν κοίμηση τῆς Ὑπεράγιας Κόρης,
πρᾶος, ὑπομονητικὸς, καὶ γαληνὸς κι ὑπάκουος,
ἀμίλητος, λυπητερός, νεκρὸ σὰν νάχη ὀμπρός του...»

Ἄ καλόγηρος αὐτός, πού κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ Παλαμᾶ «ὄλο ἄπλωνε τὰ
χέρια, γιὰ νὰ πιάσῃ χελιδόνια ἀπιαστα», ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν ἐσωτερικὴ δυσαρμο-
νία, πού δὲν μπορεῖ νὰ συνδιαλλάξῃ τοῦ χριστιανοῦ τὸ κήρυγμα μὲ τοῦ παγανοῦ
τὴν σοφία, γι' αὐτὸ «καὶ ἡ βουλή του πάντοτε βρίσκονταν σὲ μάλωμα μὲ τὴ
γνώση του»—, ἀρνήθηκε τὰ κοσμικά, γιὰ νὰ ντυθῆ τὸ ἀγγελικὸ του σχῆμα. Γί-
νεται καλλιτέχνης μὲ τοῦ Κυρίου τὸ ἔλεος καὶ μὲ τὴν εὐλογία. Ἡ πίστη μόνη ἐκ-
τρέφει τὸ καλλιτεχνικὸ του δαιμόνιο. Ὁ νοῦς του μοιάζει μὲ τὸ ἀγριοπούλι, «πού
ἀνήξερο νὰ περπατῆ στὸ πέταμα εἶναι πρῶτο». Ἡ ἐκκλησία γίνεται γι' αὐτὸν
σχολεῖο καὶ οἱ εἰκόνες γράμματα.

«...Καὶ τίποτε ἄλλο. Βουβαμὸς κι' ἀνηξερία. Καὶ πάντα
κατάχνια τοῦ ἔζωνε τὸ νοῦ, τοῦ σφράγιζε τὸ στόμα,
καὶ μοναχὰ στὰ χεῖλια του τρεμόφεγγε καὶ σβοῦσε
καὶ σάλευε νυχτόημερα τὸ δίλογο τραγούδι
σ' ὄλους τοὺς ἤχους τοῦ ψαλμοῦ: Χαῖρε, Χαριτωμένη!..»

Ἄ Παλαμᾶς βρίσκει πλαστικὸς στίχους, γιὰ νὰ ἱστορήσῃ λυρικὰ τὸ θάνατο

τοῦ Ζωγράφου Καλογήρου, τοῦ διαλεχτοῦ τῆς Παρθένου, καί νά τοῦ φορέση τὸ φωτοσιέφανο τοῦ ἁγίου...

Μακάρια ἡ ψυχὴ του λυτρώθηκε ἀπὸ τὸ σῶμα. Τὸ λείψανό του εὐώδιασε...
Καὶ τὴν ἀνοιξὴ ἔγινε τὸ θαῦμα.

«Στὸ μνήμα τὸ μοσκόβολο ξεφύτρωσε ἄσπρος κρίνος.

Ἐπάνω στὰ κρινόφυλλα χρυσογραμμένα λόγια
διαβάζονταν ὀλόλαμπρα: Χαῖρε, Χαριτωμένη!

Καὶ σκάψανε κι ἀνοιξαν.

Ἐπὸ τὸ στόμα τοῦ νεκροῦ νά ὁ κρίνος φουντωμένος!..

Καὶ σὰ νάργοψιθύριζε τὸ στόμα του καὶ μέσα
στὸ μνήμα τὸ τραγούδι του: Χαῖρε, Χαριτωμένη!

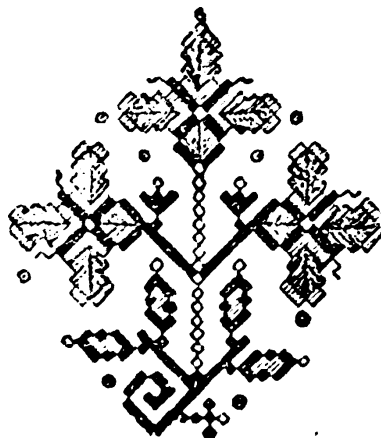
Τὸ πῆραν εὐλαβητικὰ τὸ λείψανο, τὸ ψάχνουν,
καὶ βρίσκουν τὴν κρινόριζα μέσ' στὴν καρδιά τοῦ ἁγίου.

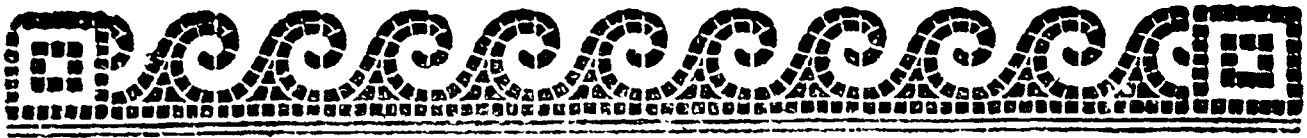
Καὶ στὴν καρδιά καταμεσῆς, ἀπίστευτα γραμμένη,
τῆς Παναγιᾶς ἡ ζωγραφιά: Χαριτωμένη, Χαῖρε!»

Ὁ ποιητὴς τελειώνει τὸ ὄγδοο ἔσμα τῆς «Φλογέρας» μὲ ἓνα θαυμάσιο ὕμνο τῆς Θεοτόκου, μητέρας τῶν ἀνέλπιδων... Εὐλαβικὰ ὁ Κόσμος ὅλος πέφτει μπρὸς στὰ πόδια τῆς σὰν καλόγηρος ἀσκητευτής...

«...Καὶ τώρα ὁ κόσμος δείχνεται στόμα θαμμένου ἁγίου,
γάστρα ἑνὸς κρίνου μυστικοῦ, καὶ στὴν καρδιά τοῦ κόσμου,
ἀπὸ τὸν ἄγνωρο ἀσκητὴ ὡς τὸ Βουργαροφάγο
τὸ νικητὴ, ποῦ ἀνέβηκε γιὰ νά σέ προσκυνήση,
κατάμεσα, Θεοτόκο Ἐσύ, λαμπροζωγραφισμένη...»

(Συνεχίζεται)

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΛΟΓΙΑ ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ Η ΗΠΕΙΡΟΣ*

Β Α Λ Α Ω Ρ Ι Τ Η Σ

Σ' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους βλέπει τὴν εἰκόνα τῶν πραγματικῶν ἀρματολῶν, βλέπει τὴν Ἑλλάδα τῶν ἀγῶνων καὶ τῶν θυσιῶν, τὴν Ἑλλάδα μὲ τὸ κοφτερὸ σπαθὶ καὶ τὴν ἀμόλευτη σκέψη ὁ Βαλαωρίτης, ἀπόγονος Ἑπειρωτῶν ἀρματολῶν ὁ ἴδιος. Ἀρματολικὸς στὴ μορφή καὶ στὴ φρόνημα, ἀρματολικὸς στὴν ἱστορικὴ ἐρμηνεία τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας θὰ ἐξυμνήσῃ τὴν κλεφτουργιὰ τοῦ Πίνδου καὶ θὰ ζητήσῃ νὰ μάθῃ ὁ Δυτικὸς κόσμος, ὅτι ἡ ἰδέα τῆς λευτεριᾶς στὴν Ἑλλάδα δὲν πέθανε:

Ἄνθρωπος γέρο-Πίνδος κάτασπρος καὶ πάντ' ἀνδρειωμένος ἀκλόνητος στὸ θρόνο του, σὰν ἄλλος Πατριάρχης πέτεται μὲ τὰ χιόνια του καὶ μὲ τὴν κλεφτουργιὰ του· στὸν ἥλιο ποὺ ἐβασίλευε τὸ μάτι του καρφώνει καὶ λέει στ' ἄστρο τούρανοῦ: «Ἐκεῖ ποὺ πᾶς νὰ δύσης ἂν σ' ἐρωτήσουνε γιὰ μέ, νὰ πῆς πῶς δὲν πεθαίνω».

Στὸν πρόλογο τῆς «Κυρὰ Φροσύνης» του γράφει:

«Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἑπειρος εἴτε ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως εἴτε ἕνεκεν τῆς φύσεως τῶν τέκνων αὐτῆς, ὑπῆρξεν ἡ ἀκρόπολις, τὸ ἱερὸν βῆμα, ἐνθα ὁ νέος Ἕλληνας ἠδυνήθη νὰ προσφύλαξῃ ὡς ἄρτον προθέσεως τὴν ἰδέαν τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ καὶ τὰς ἐλπίδας τοῦ μέλλοντος, τὸ κατ' ἐμὲ ἔκρινα εὐλογον πρὸς τὸ παρὸν ἐκεῖ νὰ ἀνασκάψω πρὸς ἀνεύρεσιν νέων ποιητικῶν ἐμπνεύσεων καὶ θέματος παρέχοντος στοιχεῖα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, ὃν προεθέμην.

Ἴσως μὲ ἔλκουσι πρὸς τὴν Ἑπειρον τὰ ὄστα τῶν προγόνων, ἴσως συνείθισα ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας νὰ βλέπω ὑψύμενον ἐνώπιόν μου τὸν γηραιὸν Πίνδον ὡς προσφιλῆ σκιὰν τείνουσαν πρὸς ἐμὲ τὴν χεῖρα· ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ ἀρνηθῶ ὅτι καὶ ἂν εἶς μόνος παλμὸς ἀπομείνῃ ἐν τῇ καρδίᾳ μου, θέλω ἀφιερῶσαι αὐτὸν εἰς τὴν Ἑπειρον.

Αὐτὰ ἔγραφε.

Ἦυρε καιρὸν ἀργότερα νὰ σχοληθῇ καὶ μὲ τὸν «Θανάση Διάκον» καὶ μὲ τὸν «Φωτεινὸ». Δὲν μπορούμε βέβαια νὰ ζητοῦμε ἀπὸ ἕναν ποιητὴ νὰ μὴ σταθῇ εὐλαδικὰ μπροστὰ στὴν ἱερὴ σκιὰ τοῦ ἥρωα τῆς Ἀλαμάνας. Ὁ μαρτυρικὸς τοῦ θανάτου τὸν κατατάσσει στοὺς μάρτυρες τῆς πατρίδας καὶ τῆς θρησκείας. Ὁ βάρδος τοῦ ἀρματολισμοῦ ἐξέπληρωσε ἕνα χρέος ποὺ δὲν τῆνισαν ὁ Σολωμὸς καὶ ὁ Κάλβος. Ἴσως γιὰ τὴν θὰ θεώρησαν τὸ θάνατό του σὰν ἕνα ἀπὸ τὰ πολλὰ μαρτυρικὰ ἐπεισόδια χωρὶς εὐρύτερο ἀντίκτυπο στὰ γεγονότα τοῦ ἀγῶνος. Ἴδιαί-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος, σελ. 146.

τερα στον «Διάκο» ώριμος πιά στην τέχνη του ο Βαλαωρίτης κατορθώνει να ιδεί από σιμά τη ζωή των κλεφτών, να γνωρίσει τις προλήψεις τους, τις γνώσεις τους, το ήθος τους. Βλέπει από πολιτική σκοπιά πιθανές μελλοντικές σχέσεις των δύο συγγενικών φυλών, της Έλληνικης και της Άλβανικής. Και με τον συμβολισμό του «δαχτυλιδιού» φανερώνει τον αντίκτυπο του μαρτυρίου του. Άλλά ποτέ δεν έληξε η ζωή στην Ήπειρο. Ο γέρος Πίνδος, θεότητα νεοληνική, άρματολική, του έπλωσε το χέρι και τον καλούσε. Η Ήπειρος δεν έπαψε ποτέ να είναι η πηγή της έμπνευσής του. Ο Σαμουήλ, ο Κίτσος ο Σουλιώτης, η Φυγή, η Κατέρα, ο χαμένος Χορμοβίτης, το Φάντασμα είναι έμπνεύσεις του από την Ήπειρο, γραμμένες είτε για να έγκωμιάσει τους γενναίους και τους μάρτυρες, είτε για να καταραστή τους τυράννους και τὰ όργανά τους. Έχει να πού δεν αναφέρει στους στίχους του ο έπικος άφηγητής, τὰ λέει στις σημειώσεις του.

Συγκρίνει στον πρόλογο του Σαμουήλ τον άφανη πολέμαρχο του Σουλίου με τον πολέμαρχο του ψυχορραγούντος Βυζαντίου, τον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο. Την πτώση του Βυζαντίου και την πτώση του Σουλίου την έκαμαν με τη θυσία τους θρόλο και κίνητρο έθνικης δράσης και ο πρώτος και ο δεύτερος. Αυτοκράτορας ο ένας, άσημος καλόγερος ο άλλος. Άσφαλώς πρέπει να τηρηθούν οι αναλογίες. Άλλ' η ζωτανή παράδοση είναι τόσο ισχυρή στη φαντασία του ποιητή, ώστε να είναι ικανή να θυσιάσει τὰ χρυσά πέδιλα για να ύψώσει τον καλογερικόν σκυφο.

Π Ο Λ Υ Λ Α Σ

Έξαιρετικός διανοητής, μεταφραστής του Όμηρου και του Σαίξπηρ και κριτικός αξιόλογος ο Ίακ. Πολυλάς, μαθητής του Σολωμού και εκδότης των έργων του με τὰ περίφημα προλεγόμενα, μάς άφησε και μερικούς στίχους. Ολιγογράφος όπως όλοι της Σολωμικής σχολής συνώπισε τις λυρικές του διαθέσεις και το ανθρώπινο πιστεύω του σε τρία μαρμαροσχάλιστα σονέττα. Τον ιδεαλισμό και την άφοσίωση στην τέχνη αλλά και τη βαθύτερη θλίψη για την άδυναμία του να κρατηθή στον αθέριον κόσμο της άληθινής πνευματικής ζωής εκφράζει στον «Έρρασιτέχνη» τον θαυμασμό του προς την άγνότητα της γυναίκειας έμορφιάς στην «πρώτη αγάπη» και την ιδέα της έλευθερίας στο «Σούλι».

Τό ότι ο Πολυλάς άνήκε στους κλειστούς τύπους που δεν άφήνουν να ξεχειλίσει το πάθος, άλλ' άρκοούνται να διατυπώσουν ελιγδολογία τη σκέψη τους κ' έπειτα σιωπούν, μάς κάνει να δώσουμε ιδιαίτερη αξία στα τρία αυτά σονέττα, γιατί φανερώνουν έλόκληρο τον άνθρωπο. Έτσι πρέπει να κριθή και το Σούλι.

Ο Πολυλάς ήταν πολιτικός και βουλευτής του Τρικουπικού κόμματος, που το έγκατέλειψε, όταν είδε ότι κι' αυτό αναγκάστηκε να συνθηκολογήσει με την πολιτική της ρουτίνας. Είδε από κοντά την έθνική έξασθένηση της εποχής του και τη διαστροφή της πολιτικής ζωής σε ρουσφετολογία και κωλυσιεργία. Και τότε έγραψε το «Σούλι».

Στην άγρια του Κούγκι κορυφήν γυρμένη
είπεν η θάνατη του Γένους μας Μητέρα.
«Είς ύψηλόν θρεμμένη άμόλυντον άέρα
άνδρώθης τώρα, γενεά μου αγαπημένη.

Ἡ φωλεά σου ἡ ποθητὴ καὶ ξακουσμένη
δὲν σὲ χωρεῖ κ' ἰδοὺ σ' ὀλίγο λάμπ' ἡμέρα
ποῦ σ' ἄλλην γῆν αἵματωμένην, ἀνωτέρα
δόξα, δική σου κι' ἀδελφῶν, σὲ περιμένει.

Ἄχ! ἂν καιρὸς ἔλθῃ βαρὺς καὶ θὰ ναρκώνῃ
τοῦ γένους τὴν ὄρμῃ κ' ἡ νίκη σταματήσῃ,
στοὺς βράχους τούτους θὰ συρθῶ νὰ κλάψω μόνη.

Ἡ κακὸς αἰώνας ἂν ζητῇ νὰ καταλύσῃ
ὅ,τ' ὕψηλὸν εἰς τὲς ψυχὲς ἀρχαῖοι πόννοι
ἐγέννησαν, κι' αὐτὸ θαρρῶ πάλι θ' ἀνθήσῃ.

Ἀπελπισμένος ἀπὸ τοὺς Γραικοὺς ὁ Βύρων διετύπωσε τὴ γνώμη
ὅτι ἀπὸ τὸ Σούλι ἴσως βγῆ κανένας πολέμαρχος ἀξίος νὰ χάρισῃ τὴ
λευτεριά στὸ ὑπόδουλο γένος. Ἀπελπισμένος, 80 περίπου χρόνια ἀρ-
γότερα ὁ Πολυλάς, καθὼς ἐβλεπε ναρκωμένη τὴν ὄρμῃ τοῦ γένους,
στρέφεται πρὸς τὸ Κούγκι, τὸν τόπο τοῦ Σουλιοῦ ποῦ ἄγιασε ἡ θυσία
τοῦ Σαμουήλ, καὶ πιστεύει ὅτι ἐκεῖ θὰ βρῆ παρηγοριὰ ἢ ἀθάνατη μη-
τέρα, ἢ Ἐλευθερία, καὶ ἐκεῖ ὅ,τι ὕψηλὸν ἐγέννησαν οἱ ἀρχαῖοι πόννοι
θάνῃσῃ πάλι. Ὁ λόγιος ποιητὴς στεφανώνει τὸ ποίημά του μὲ μιὰ
ὁμηρικὴ φράση: «Τὰ τ' ἐόντα, πρὸ τ' ἐόντα τὰ τ' ἐσόμενα». (=Αὐτὰ
ποῦ εἶναι, αὐτὰ ποῦ ἦταν κι' αὐτὰ ποῦ θὰ γίνουν) γιὰ νὰ δείξῃ τὴ
διάρκεια τῆς δόξας ἀλλὰ καὶ τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ Σουλιοῦ. Ἐπειτα
ἀπὸ τόσα χρόνια ὁ Ἐπιανήσιος εὐπατρίδης μιλάει τὴν ἴδια γλῶσσα
μὲ τὸν μεγάλο Εὐρωπαῖο βάρδο τοῦ ρομαντισμοῦ.

Τὸ 1810 τὸ Σούλι ἦταν ἡ ἐλπίδα τοῦ γένους κι' αὐτῆς τῆς ἐλπί-
δας ἡχώ γίνεται ὁ Βύρων. Καὶ τὸ 1890 τὸ ἴδιο Σούλι ἔρημο ἀπὸ τοὺς
κατοίκους του γίνεται στὴ συνείδηση ἐνὸς ἀγνοῦ πατριώτη σύμβολο
γιὰ νέες ἐξορμήσεις τοῦ ἔθνους.

Π Α Λ Α Μ Α Σ

Ἄν εἶναι ὅμως τὸ Σούλι τὸ πιὸ ἐκφραστικὸ ὄνομα τῆς Ἡπειρω-
τικῆς λεβεντιάς, εἶδαμε ὅτι δὲν εἶναι τὸ μόνο. Οἱ Παργινοί, οἱ Χιμα-
ριῶτες, οἱ κάτοικοι τῆς Πίνδου δίνουν στὸ ἔθνος τὸ ἀνθος τῶν παλλη-
κτριῶν τους κι' ἐτοιμάζονται ἀπὸ τοὺς πρώτους γιὰ τὴ μεγάλη ἐξέ-
γερση. Ἐπίσημη ἀναφορὰ τοῦ διοικητῆ τῶν Ἰονίων Νήσων μιλάει γιὰ
τὴν κάθοδο Σουλιωτῶν καὶ ἄλλων Ἡπειρωτῶν στὴ Λευκάδα γιὰ τὴν
ἀντίστασιν ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ. Ποιὰ εἶναι ἡ ψυχοσύνθεσις τῶν
ἀνθρώπων αὐτῶν; Μέσα ἀπὸ τὰ τραγούδια τους, μέσα ἀπὸ τὰ ἔθιμά
τους, μέσα ἀπὸ τὴ ζωὴ τους, ὅπως ἱστορικὰ μᾶς εἶναι βεβαιωμένη,
μποροῦμε νὰ ξεχωρίσωμε μερικὰ ἀδρᾶ χαρακτηριστικὰ. Αὐτὸς ὁ λαὸς
ἔχει τὴν πρωτόγονη αἰσθησὴ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ταυτίζει τὴν ἀρετὴ μὲ
τὴν ἀνδρεία. ἔχει τὴν πίστη τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου, πιστεύει ἀληθινὰ
καὶ ἄδολα. Γιὰ κείνο ποῦ ἀγαπᾶ καὶ λατρεύει θυσιάζει καὶ περιουσία
καὶ ζωὴ. Εἶναι μ' ἓνα λόγο ἕνας κόσμος ζωντανὸς προικισμένος μὲ
μιὰ πρωτόγονη ἀγνότητα. Συνεχίζει τὴ ζωὴ τῶν Ἀκριτῶν καὶ τῶν
Ἀπελατῶν τοῦ Βυζαντίου. Οἱ τελευταῖοι ἀπ' αὐτοὺς ἐδρασαν στὴ Μ.
Ἀσία, ὅμως πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς μεταφέρθηκαν ὡς Παυλικανοὶ στὴ
Θράκη.

“Όλους αυτούς τούς ανθρώπους, τούς Ἡπειρώτες τῆς νεώτερης ἐποχῆς καὶ τούς ἀκρίτες τοῦ Βυζαντίου, ἐν μέρει ἱστορικά καὶ ἐν μέρει ποιητικά μεταφερμένους στὴ Θράκη, θὰ τραγουδήσῃ καὶ θὰ χαρακτηρίσῃ μὲ ἀκρίθεια ἢ μούσα τοῦ Κωστῆ Παλαμά:

Κι' ἡῦρα στὰ θρακιώτικα βουνά
κι' ἡῦρα στὰ βουνά τῆς Ἡπειρος
κι' ἔθρεψα τὴν πείνα μου τὴ Λάμια
κι' ἡῦρα σὰν πρωτάρη ἓνα λαὸ
καὶ κυλοῦσε ἀπ' τὶς κλεισοῦρες κι' ἀπὸ τούς ζυγούς
μὲ τὰ φουσκωτὰ ποτάμια.

Δὲν τὰ ξαίρει τὰ βιβλία, κι' εἶν' ἀκράτηγος
καὶ τ' ἀγάλματα δὲν ἔχει τῶν πολύθεων.
στὰ ταμπούρια τᾶχει τὰ σκολεϊὰ
κ' ἔχει γ ν ὠ μ η, κ' ἔχει δ ὄ ν α μ η, καὶ θ έ λ ε ι
τὰ λεβέντικα τραγούδια τοῦ τὰ ζῆ
κι' ὁ ἴδιος εἶναι σὰν ἀγάλματα θεϊκά.

Καὶ τούς τρέμουνε τῶν κάμπων οἱ κιοτῆδες
καὶ μὲ ὀνόματα τούς κράζουν πονηρὰ
κλέφτες καὶ ἀπελάτες καὶ προδότες.
Τούς μισοῦν οἱ βασιλιάδες κι' ὄλ' οἱ τύραννοι
κι' εἶναι μέσα στοὺς σκυφτοὺς τὰ παλληκάρια
κι' εἶναι μέσ στοὺς κοιμισμένους, οἱ στρατιῶτες.

Μὲ τὰ μαῦρα τὰ μαντήλια στὰ κεφάλια τους
πές τους καὶ καλόγηρους ἂν θέλῃς
πές τους καὶ φιλόσοφους μὲ τὴ φλοκάτα·
πές τους ἔθνικούς· εἶν' οἱ ἀκριβοὶ τῆς Φύσης·
πές τους Χριστιανούς· Χριστὸ λατρεύουν
κι' ὁ Χριστὸς μ' αὐτοὺς γεμάτος νιάτα.

Αὐτὸς ὁ ἐπικός πίνακας τοῦ Παλαμά εἶναι σὰ νὰ συμπληρώσῃ τὸ τραγούδι τῶν Ἀλβανῶν συντρόφων τοῦ Μπάϋρον. Δίνει πρὸ συγκεκριμένα χαρακτηριστικὰ τῆς παλληκαριᾶς των, τῶν ψυχικῶν, τους διαθέσεων καὶ τῶν ἀντιλήψεών τους. Εἶναι οἱ φυσικοὶ ἄνθρωποι ποὺ δὲν ἔκοψαν τὸ δεσμὸ τους μὲ τὸ φυσικὸ περιβάλλον. Εἶναι οἱ ἐλεύθεροι ἄνθρωποι ποὺ δὲν μποροῦν νὰ στενέψουν τὴ σκέψῃ τους σὲ δογματικὰ καλοῦπια. Εἶναι οἱ ζωντανοὶ ἄνθρωποι, ποὺ ἐμπνέονται ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὴ ζωὴ. Μαζὶ τους κι' ὁ Χριστὸς εἶναι γεμάτος νιάτα. Ἡδὴ ὁ Πολίτης μίλησε γιὰ τὸν δυαδισμό τοῦ Βυζαντίου, ἓναν δυαδισμό ποὺ συνεχίζεται ἕως τὶς ἡμέρες μας. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἡ λογία παράδοσης, ἡ λατρεία τῶν περασμένων, ἡ τυπολατρεία καὶ ἡ συμβατικὴ θρησκεία, δικαιοσύνη καὶ ἠθική. Κι' ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἡ ζωντανὴ παράδοση τοῦ λαοῦ, μὲ τὸν φυσικὸ καὶ ρωμολόεο δυναμισμό τῆς πούδιαδοχικὰ περνάει ἀπὸ τούς ἥρωες τοῦ Ὀμήρου στοὺς ἀκρίτες τοῦ Βυζαντίου καὶ στοὺς κλέφτες τῆς νεώτερης ἱστορίας. Ἄν ἔλειπαν οἱ ζωντανοὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι τὸ Βυζάντιο θὰ εἶχε σβῆσει πολλοὺς αἰῶνες πρωτύτερα μωμιοποιημένο στοὺς τύπους τῆς λατρείας καὶ στὴν πνευματικὴ προγο-

νολατρεία χωρίς νὰ μπορῇ νὰ δώσῃ ζωντανή παιδεία καὶ δημιουργὸ θρησκευτικὸ δῶμα.

Σήμερα ξαίρουμε διὲν ὑπάρχει Παυλικιανὴ παραλαγὴ τοῦ ἔπους τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα, ἴσως ἡ πρώτη μορφή τοῦ ἔπους εἶναι Παυλικιανή. Ὅταν ἔγραφε ὁ Παλαμᾶς τοὺς στίχους τοῦ Δωδεκάλογου αὐτὰ δὲν ἦταν γνωστά. Ὅμως ἦταν γνωστὴ ἡ λεβέντικη ποίηση τῶν Ἀκριτῶν καὶ τῶν Ἀπελατῶν. Καὶ ἦταν ἐπίσης γνωστὸ διὲν ἀναπτύχθηκε ἡ πρώτη ἀκριτικὴ ποίηση περίπου στοὺς ἴδιους τόπους ὅπου ζοῦσαν οἱ Παυλικιανοὶ καὶ οἱ Ἀπελάτες. Τὴν ἴδια λεβεντιά καὶ τὸ ἴδιο ἀδάμαστο πνεῦμα βρῖσκει ὁ ποιητὴς στοὺς ἐλεύθερους ἀνθρώπους τῶν Ἡπειρωτικῶν βουνῶν. Δὲν εἶνε βέβαια οὔτε ἡ κλεφτουργιὰ οὔτε ἡ κλέφτικη ποίηση δημιούργημα μόνο ἠπειρωτικὸ. Ἀλλ' ὁ ποιητὴς ποὺ νανουρίστηκε μικρὸς στὸ Μεσολόγγι μὲ τὰ τραγούδια καὶ μὲ τοὺς θρούλους τῆς Ἡπείρου, δταν μελέτησε μεγάλως τὰ ρεύματα τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, ξεχώρισε τρεῖς κέντρα παιδείας καὶ καλλιτεχνικῆς ἀγωγῆς, τὴν Πόλη, τὴ Σμύρνη καὶ τὰ Γιάννινα:

Γιαννιώτικα, Σμυρνιώτικα, Πολίτικα
μακρόσυρτα τραγούδια ἀνατολίτικα
λυπητερά,
πὼς ἡ ψυχὴ μου σέρνεται μαζί σας
καὶ μαγεμέν' εἶν' ἀπ' τὴ μουσικὴ σας
καὶ πάει μὲ τὰ δικά σας τὰ φτερά.

Ἀποτελεῖ κανόνα γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Τέχνης τὸ διὲν ἡ ζωντανὴ ποίηση ἀνθίζει ὅπου εἶναι ζεστὸ τὸ αἷμα τῶν ἀνθρώπων καὶ οἱ ἀνώτερες σκέψεις συνοδεύονται ἀπὸ γερὰς βουλήσεις καὶ ἔντονα συναισθήματα. Γιαυτὸ ὁ Παλαμᾶς παρουσιάζει ἀρμονικὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν τέχνη σὰ μιὰ ὀργανικὴ ἐνότητα καὶ συγχρόνως μᾶς μεταφέρει ἀπ' τὴν πρακτικὴν ζωὴν στὴ ζωὴ τοῦ ὄνειρου.

Στοὺς «Ἰαμβοὺς καὶ Ἀνάπαιστους», μιὰ συλλογὴ γραμμένη πρὶν ἀπὸ τὸ «Δωδεκάλογο», ὑπάρχει ἓνα τραγουδάκι, ποὺ τὸ ἐνέπνευσε ἡ τρυφερὴ ἀγάπη ἀλλὰ καὶ ὁ θαυμασμὸς τοῦ ἀπραγοῦ ποιητῆ, κυρίως δταν τὸν ἔδερναν οἱ στερήσεις ἀλλὰ καὶ οἱ κατατρεγμοὶ τῶν ἀντιπάλων του, πρὸς τὴν ἀξία κυβερνήτρα τοῦ σπιτιοῦ του, τὴν ἀντρογυναῖκα Μαρία Παλαμᾶ. Τῆς δίνει τὸ ὄνομα τῆς Ἀντιόπης, τῆς ἀμαζόνας, ποὺ ἔγινε σύζυγος τοῦ Θησέα καὶ μητέρα τοῦ παρθενικοῦ Ἰππόλυτου.

Σ' ἀγαπῶ σὰ λεβέντικο
τραγούδι τῆς Ἡπείρου.

Κι' ἂν ἡ μοῖρά δέ μ' ἔρριχνε
στὸ πλευρό σου, ποιοὶ τόποι
τοῦ πολέμου σου θᾶξαιραν
τὴν ὄρμην, Ἀντιόπη;

Λεβέντικο λοιπὸν τὸ τραγούδι τῆς Ἡπείρου καὶ ἡ Ἡπείρος σὰ νὰ παίρνῃ καὶ αὐτὴ τὸ χαρακτηρισμὸ τῆς Ἀντιόπης, τῆς θρυλικῆς ἀμαζόνας.

Ὅ,τι συνθετικὰ ἐννοοῦσαν οἱ ἀρχαῖοι μὲ τὴ λέξη ἀρετὴ, ἐμεῖς οἱ νεοέλληνες τὸ ἐκφράζουμε μὲ τὴ λέξη λεβεντιά. Ἡ κάτι παραπλήσιο,

ἴσως λεβέντης σημαίνει αὐτὸ πού οἱ ἐννοοῦσαν μὲ τίς λέξεις «καλὸς κάγαθός». Τὴν ἀρετὴ λοιπὸν ἐκφράζει τὸ Ἡπειρωτικὸ δημοτικὸ τραγούδι, τὸ τραγούδι τῶν ἡρώων, ἀλλὰ καὶ τὸ τραγούδι πού ἀκούεται σὲ χαρὲς καὶ θλίψεις, σὲ γάμους καὶ σὲ μοιρολόγια, σὲ ξενιτεμούς καὶ σὲ ναυουρίσματα. Δὲν θὰ βροῦμε στὸ Ἡπειρωτικὸ δημοτικὸ τραγούδι τὴ λαγγυμένη Ἀνατολή, ἀλλὰ θὰντικρύσωμε τὴν Ἡπειρώτισσα σὲ δ,τι ὠραιότερο καὶ ἀξιοπρεπέστερο ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἢ γυναίκεια ἀρετὴ καὶ θὰ βροῦμε στὸν ἄντρα νὰ μελετᾷ τὴ μοῖρα του, νὰ τὴν καλωσορίζει φιλικά, ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν πολεμάῃ σὰν ἀρχαῖος τραγικὸς ἥρωας. Ἔτσι τὸ τραγούδι τῆς Ἡπέρου γίνεται σύμβολο καὶ εἰκόνα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς.

ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

Σὰν εἰκόνα τοῦ πολιτισμοῦ ἐνὸς τόπου θεωρεῖ κι' ὁ Ἀγγελοσ Σικελιανὸς τὴ δημοτικὴ ποίηση ἐνὸς τόπου. Ὁ ποιητὴς τοῦ «Ἀλαφρο-ῆσκιωτου» πάσχισε νὰ βρῇ τὸν αἰώνιο Μῦθο τοῦ ἀτόμου, τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ κόσμου. Τὸ Μῦθο πού ἐνώνει, ὅπως ἐγραφεν ὁ ἴδιος, καὶ σύγχρονα δείχνει ἀτομικὸ χαρακτῆρα καὶ στὰ ἔθνη καὶ στοὺς ἀνθρώπους. Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας π.χ. εἶναι ἥρωας ἀτομικός, ξεχωριστός, ἀλλὰ μαζὶ καὶ σύμβολο ἔθνικὸ τοῦ ἀγωνιζόμενου Βυζαντίου, γιατί ἐκφράζει τὴν ψυχὴ τοῦ Βυζαντίου, εἶναι καὶ ἥρωας—μῦθος πανανθρώπινος, κἀτι σὰν πολεμιστὴς Χριστός, πού μάχεται ἀκράτητος γιὰ τὴν ἀνοδο τῆς ζωῆς, γιὰ τὴν ἀλήθεια. Τὴ συνειδηση τῆς φυλῆς του καὶ τὴ συνειδηση τῆς ζωῆς του, δηλ. τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς τραγούδησε πλατεῖα καὶ μεγαλόστομα πότε σὲ στίχους κανονικούς, παραδοσιακούς, καὶ πότε σ' ἐλεύθερους, ἰδιόρρυθμους στίχους. Οἱ ἐμπνεύσεις του προέρχονται ἀπ' ὄλους τοὺς Ἑλληνικοὺς τόπους. Ἀλλὰ κατὰ τρόπο παράδοξο οἱ ἐμπνεύσεις του ἀναφέρονται σχεδὸν ὅλες στὴν Ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Ἡ Σπάρτη καὶ ὁ Ταύγετος συνδέονται μὲ τὴν ὄρθιαν Ἀρτεμη, ἢ Ἡλεῖα μὲ τὸν παντάρχη Δία, οἱ Δελφοὶ μὲ τὸν Ἀπόλλωνα καὶ ἡ Ἀττικὴ μὲ τοὺς θεοὺς τῆς ὄλους καὶ μὲ τὴν Ἀθηναῖα. Στὸν Ὀλυμπο ἀνακαλύπτει ξανά τὸ Δωδεκάθεο. Καὶ περίμενε κανεὶς νὰ τραγουδήσῃ τὴ Δωδιωναία δρῦ μὲ τὴ Δωδώνη.

Ὅμως ἐδῶ ὁ ποιητὴς σταματᾷ τὸ θαυμαστό του σχετικὰ μὲ τ' ἀρχαῖα. Ἴσως γιατί τὸ ἀφηρημένο τῆς λατρείας τοῦ Δωδιωναίου Διὸς δὲν μποροῦσε νὰ τοῦ δώσῃ τίς εὐκαιρίες γιὰ τὴν πλαστικὴ, τὴ γλυπτικὴ ἀνάπτυξη τῶν ιδεῶν του. Γιατί ὁ Σικελιανός, ἀντίθετα πρὸς τὸν Παλαμᾶ, δὲν ρητορεύει μὲ τὴ λέξη καὶ μὲ τὸ νόημα ἀλλὰ μὲ τὴν εἰκόνα καὶ μὲ τὴν παραστατικὴ μορφή. Δὲ σκέπτεται μὲ λογικὰ σχήματα. Δὲν σκέπτεται μουσικά, ἀλλ' ἐκφράζει τίς ιδέες του σὰν γλύπτης. Ὅμως βρίσκει νὰ εἰπῇ γιὰ τὴν Ἡπειρο τὸ μεγαλύτερο ἐγκώμιο, ὅταν ἀναφέρεται στὸν πολιτισμὸ τῆς:

Στὸ διπλοπόδι ὁ γέροντας μπροστά μας ἐτραγούδα
τὰ λυγερά καὶ τὰ πλατεῖα τραγούδια τῆς Ἡπέρου.
Τὰ ἑκατὸ χρόνια δείχνονταν σοφὰ στὸ σάλεμά του
ἀργό, σὰν τὸ ξεκούρασμα τοῦ αἵτου σὲ δυὸ φτερούγες.

Τὰ τραγούδια τῆς Ἡπέρου τὰ χαρακτηρίζει λυγερά. Ἔχουν δηλ. τὴ χάρη τοῦ λόγου καὶ τοῦ ἤχου σὰν τὴ χάρη τῆς λυγερῆς. Εἰ-

ναι συμπληρωματικός δρος του λεβέντικου του Παλαμά. Ἄλλὰ προχωρώντας τὰ χαρακτηρίζει καὶ πλατειά. Δηλ. ἔχουν κάποιο πλάτος στὸ νόημα, κάποιαν εὐρύτητα ποὺ περιλαμβάνει πράγματα πολλά. Εἶναι πλατειά, σημαίνει χωράει μέσα τους κόσμος ἀκέρως. Αὐτὸν τὸν ἀκέρως κόσμο ἤυρε στὸ τραγούδι τῆς Ἡπείρου, ὅπως δὲν τὸ ἤυρε ἀλλοῦ. Μὲ ἄλλα λόγια ἤυρε μιὰ μεστότητα καὶ μιὰ ὠριμότητα ἀξία σπουδῆς.

Καὶ δὲν ἀρκεῖται σ' αὐτό. Ἄλλὰ μὲ μιὰ ἑμμετρῆ ἐρμηνεῖα τῆς ποιητικῆς του ἐργασίας ἀπὸ τὸν ἴδιον ἐξηγεῖ, ὅτι θέλησε νὰ συγκεράσῃ τὸ Ἡπειρωτικὸ μὲ τὸ Ἑπτανησιακὸ στοιχεῖο. Κανεῖς δὲν ἀμφιδάλλει γιὰ τὴν ὕπαρξη ἑνὸς πνεύματος τοῦ Ἰονίου σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ στὴ λεπταίσθησι τὴν καλλιτεχνικὴ καὶ τὴν πνευματικὴ ὠριμότητα, ποὺ λιγώτερο πλησιάζει τὴν Ἑλλάδα καὶ περισσότερο τὴν Εὐρώπη. Ὅταν λοιπὸν ὁ Ἑπτανήσιος ποιητῆς, ὁ Λευκαδίτης ποιητῆς ἐξομολογεῖται ὅτι θέλει νὰ συγκεράσῃ τὸ Ἑπτανησιακὸ μὲ τὸ Ἡπειρωτικὸ πνεῦμα, σημαίνει ὅτι θέλει νὰ σμίξῃ δυὸ μορφές τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, τῆ συρίζουσα θύελλα τῶν Ἡπειρωτικῶν βουνῶν καὶ τῆ λεπτῆ αὔρα τῆς Ἑπτανήσου. Καὶ συγκερνώντας αὐτὲς τίς δυὸ πνοές νὰ πλάσῃ γιὰ τὴν Ἑλλάδα μιὰ συνείδηση ἱκανὴ νὰ βλέπῃ ἐξ ἴσου καλὰ καὶ τὰ περασμένα καὶ τὰ μελλούμενα:

Νὰ συγκεράσω δυὸ ἀγαθὰ στὴ ζωὴν ἔχω λογιάσει.

Νὰ συγκεράσω ἐλόγιασα μὲ μιὰ βουλήν ἀντρίκια
καὶ τῆς Ἡπείρου τοὺς γιαλοὺς καὶ τοῦ Ἰονίου τοὺς ἄμμοις
ἢ τὰ κουπιά μου λάμνοντας φτερά, χωρὶς ἀγῶνα,
ἢ ἀγαλινὰ κολυμπιστῆς σὲ ἠλιόλουστα ταξίδια...

Κ' εἶν' τὸ ἀγαθὸ πολὺκλαρο σὰν κέρατο ἐλαφίσιο
ἢ σὰν διπρόσωπος θεὸς ποὺ βλέπει ὀμπρὸς καὶ πίσω.

Ὁ Σικελιανὸς ἐπίστευε ὅτι ὁ ποιητῆς πρέπει νὰ εἶναι στοχαστῆς, μυσταγωγὸς καὶ προφήτης. Νὰ ἐμβαθύνῃ στὰ μυστικὰ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ κόσμου μὲ τὸν πυρὸ τοῦ Ἐλευσίνιου μύστη καὶ νὰ μαντεύῃ σὰν τὸν Κάλχαντα Θεστορίδη «τὰ τ' ἐόντα, πρὸ τ' ἐόντα τὰ τ' ἐσόμενα». Κι' ὁ ποιητῆς αὐτὸς γυρεύει στὴν Ἡπειρωτικὴ ψυχὴ νὰ βρῇ τὴν ἀποκαλυπτικὴ μύση!

* *

Χτυποῦσαν οἱ καμπάνες καὶ τραγουδοῦσαν, καὶ πυροβολοῦσαν χορεύοντας οἱ λυγερὲς κι' οἱ νέοι ὄλης τῆς Ἑλλάδος ἐκείνη τὴν ἡμέρα, γιὰτὶ ἕνας ἄγγελος μιλοῦσε στὴν ψυχὴ τους, πὼς ἀποδίδεται στὴν Ἐλεύθερη Ἑλληνικὴ πατρίδα ἕνας κόσμος, ποὺ γιὰ νὰ τὸν ἐρμηνεύσουν οἱ ποιητῆς μας χρειάστηκαν τὰ μέτρα τῆς Πλατωνικῆς ἀρετῆς, τὴν ἰδεολογικὴ διαλεκτικὴ τοῦ Ἐγέλου, τὴ συνείδηση τοῦ ἐλεύθερου ἀνθρώπου καὶ τὸν πυρὸ τοῦ Ἐλευσίνιου μύστη...

στην Έλβετία. Φαντάζομαι πώς θα περάσατε κει στα λευκά τοπία!

ΕΥΑ. Καλύτερα να μιλήσουμε για δώ, Λοχαγέ. Έκει δὲν υπάρχουν Στρατόπεδα. Η ζωή φαντάζει να υπάρχει τόσο ξέμακρα (παύση). Ένω ἐδὼ εἶναι κάτι φοβερό. Ντρέπομαι ν' ἀντικρύξω τὸν ἄνθρωπο στὸ Ἄουσιβιτς. Καὶ σκέφτομαι πὼς θὰ βγοῦμε ἀπὸ δὼ ποῦ δὲν υπάρχουν ὀνόματα, ποῦ δὲν υπάρχει ἀξιοπρέπεια, ποῦ ὅλα εἶναι μονάχα νούμερα. Κι' ἐμεῖς, τί ἄλλο νομίζετε πὼς εἴμαστε, παρὰ νούμερα...νούμερα. Τὸ σκεφτήκατε αὐτό;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Προσπάθησα νὰ καταλάβω πὼς ἡ δουλειά μου δὲν εἶναι νὰ τὸ σκεφτῶ, νὰ τὸ σκέφτομαι, καθὼς κάνουν οἱ ἱεροκήρυκες. Κι' οὔτε ἤρθα, στὸ κάτω κάτω, ἀπὸ μονάχος στὸ Ἄουσιβιτς!.. Νούμερα...νούμερα...νούμερα...εἶναι μὴν ἀλήθεια αὐτὸ (παύση). Καὶ μάλιστα νούμερα στὸ χαρτί! Καταλαβαίνεις καλὰ τί θὰ πεῖ αὐτό;.. (Ταραγμένος παίρνει ἓνα μολύβι καὶ χαρτί καὶ μὲ κινήσεις εὐδιάκριτες τραβάει γραμμές).. Νά,...παίρνομε τὸ μολύβι καὶ τραβᾶμε γραμμές, ἀφαιροῦμε ψηφία, προσθέτομε...διαιροῦμε...τέλος πάντων, πράττομε ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς Γερμανίας (παύση).. Κι' ὕστερα, αὐτὰ ποῦ φτιάχνομε στὸ χαρτί, γίνονται στοὺς ἀνθρώπους... Ἀλλὰ, γὰρ ὄνομα τοῦ Θεοῦ,...τούτη τὴν ὥρα ἔχομε ὑπηρεσία... (Πρὸς τὸν Σμάρτς). Λοχαγέ, πάρε τὰ πιόνια, νὰ παίξουμε κι' ἄλλη μιὰ παρτίδα.

ΕΥΑ. Παίξετε;! (παύση). Κι' ὅλα αὐτά;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (αὐστηρά). Εὐα!.. Σὲ παρακαλῶ, λοιπόν... Μὴν παρασύρεσαι ἀπ' τὰ συναισθήματά σου. (Παύση). Κι' ἐμεῖς ξέρομε πὼς ἡ ζωὴ εἶναι ὁμορφη... Ὄταν ὁμως καταντάει νὰ γίνεται κι' ἐπικίνδυνη!.. Τί νὰ γίνει;.. Δὲν μ' ἐνδιαφέρουν, τέλος πάντων, αὐτά. Σὲ παρακαλῶ νὰ μὴν κάνεις κριτική. Ἀρκετὰ μπλεκτήκαμε μ' αὐτὲς τὶς ἐπεμβάσεις τῆς ψυχῆς μας. Κι' ἂν στεκόμασταν ν' ἀκούσουμε τὴν καρδιὰ μονάχα, θὰ ἔπρεπε τότε νὰ τὴν κάναμε θηλιὰ στὸ λαιμὸ μας...Κατάλαβες; (πρὸς τὸν Σμάρτς). Λοχαγέ, ἐτοίμασες τὴν διάταξη στὰ πιόνια;

ΣΜΑΡΤΣ. Δὲν μπορῶ νὰ μὴν ρωτήσω γι' αὐτὰ ποῦ εἶπε ἡ Φροῦλάιν. Πάντοτε ἤξερα πὼς ὑπῆρχε μέσα μου κάτι ἀόριστο, ποῦ καταπλακώνει τὴν ψυχὴ σὰν ἓνα σκοτεινὸ σύγγεφο...ἓνα φευγαλέο σκοτάδι. Καὶ πάντοτε ἀποφεύγω νὰ τὸ πλησιάξω. Κρυώνω στὴν καρδιά, κατάβαθα. (Παύση)...Φροῦλάιν..., μὲ συγχωρεῖτε γιὰ τὴν ἐρώτηση: Πὼς νοιώθετε τὸν κόσμον καὶ τὴ ζωὴ στὸν καιρὸ μας;.. Ὄταν κυττάξω τὶς κοκκαλιάρικες αὐτὲς ὑπάρξεις ποῦ ζητᾶν νὰ ζήσουν, ἔστω μιὰ μέρα, μιὰ ὥρα, μιὰ στιγμή ἀκόμα παραπάνω ἐκεῖ στὶς παράγκες, δὲν ξέρω τότε πὼς νὰ σκεφτῶ. Σκέφτομαι πὼς κι' αὐτὲς οἱ σκιώδεις πιά ὑπάρξεις, τὰ κατάλοιπα μιᾶς ἄλλης ζωῆς, ἔχουν ἀκόμα μέσα τους ὅλες τὶς λαχτάρεις κι' ὅλα τὰ πάθη ποῦ ἔχομε κι' ἐμεῖς... Τότε, θολώνουν κάπως τὰ πράγματα, καὶ δὲν μπορῶ νὰ πιάσω τὴν ἄκρη ἀπ' τὶς σκέψεις μου (παύση). Καταλαβαίνετε, Φροῦλάιν;.. Κάθεται μέσα μου μιὰ κρυάδα... Τὸ νοιώθετε αὐτό;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (προσέχοντας τὸν Σμάρτς). Μιλᾶς σὰν ποιητῆς, Σμάρτς!.. (Παύση...Στὸν ἴδιο τόνο). Καίτοι δὲν ἔ-

χουν άδικο οί ποιητές, έν τούτοις, είσαι όξω από μιá πραγματικότητα (παύση)... Λοιπόν;.. Καί τί κάνεις, κατόπιν; Δέν ξέρω νά έγγραφες ποτέ στίχους έδώ, στο "Αουσβιτς!.. Σκοτώνεις αυτές τις σκιώδεις κι' άποστεωμένες ύπάρξεις, μ α λ λ ο ν τ á κ α τ á λ ο ι π α μ ι á ς á λ λ η ς ζ ω ή ς, γιá ν' άπαλλαγείς άπ' τις φιλοσοφίες. (Σιωπή)... Καλά, Σμάρτς!.. 'Αλλά, δέν μās λές, άπαλλάσσει, όταν αυτές σκοτώνονται καθώς τá μικρόβια και γίνονται μιάν άπέραντη σιωπή;

ΕΥΑ. Καλύτερα νά μñν συζητάτε... 'Αφού δέν μπορείτε νά βάλετε και τόν έαυτό σας ανάμεσα σ' αυτές τις «ύπάρξεις». Τί όφελεί, Λοχαγέ Σμάρτς, όταν κάνετε μονάχα ρομαντικούς περιπάτους ανάμεσα στους πεθαμένους ζωντανούς του "Αουσβιτς;.. (Παύση). Τί ζητάτε νά καταλάβετε, έσεις;!..

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Εύα!.. Μñν προχωρείς άλλο. Φτάνουν όσα λέγονται γιá δώ σ' όλόκληρο τόν κόσμο. (Παύση). Δέν θά κλείσουμε τά μάτια γιá νά όνειρευτούμε. Θά έπρεπε νά είχες καταλάβει πώς άλλαξαν όλα στη ζωή μας. Θ' αλλάξουν κι' οί άνθρωποι, και τά μυθιστορήματα ακόμα! Γι' αυτό μñν ζητάς τόν άνθρωπο πού ήξερες, Εύα... 'Όστόσο, πολλά δέν είπαμε; (πρός τόν Σμάρτς)... Λοχαγέ, ακόμα δέν έτοιμάστηκες; Θά είχαμε βγάλει τώρα μιá παρτίδα,...ή φοβάσαι τó μέλλον; (γελάει).

ΣΜΑΡΤΣ. Φοβάμαι νά είμαι στρατιώτης!.. "Όλ' αυτά πού είπαμε δώ, όλ' αυτά πού λέγονται στην Εύρώπη γιá δώ, άν πάψεις, έστω και μιá στιγμή νά τ' αντικρύξεις μέσ' άπ' τó Στρατόπεδο, γίνονται έφιάλτες.

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (σοβαρεύεται). Πάψε, Λοχαγέ Σμάρτς (παύση)... Εύτυχώς πού δέν έχομε καιρό γιá νά σκεφτόμαστε!.. Πιάσε τά πiónια... Μñν ανακατώνεσαι με τέτοιες ιδέες, έστω κι' άν είναι αλήθειες. (Ξαφνικά, θυμάται κάτι. Κυττάζει τñν ώρα). Λοχαγέ Σμάρτς, νά δώσεις διαταγή γι' αυτούς πού βγήκαν άπ' τó προσκλητήριο... Τελειώσαμε. Θά κάμω ό ίδιος έπιθεώρηση. ('Ο Σμάρτς, σάν νά περιμένει ακόμα κάτι)... Λοχαγέ, άκουσες τί είπα;

ΣΜΑΡΤΣ (πειθαρχημένος). Μάλιστα, Συνταγματάρχα!.. (Φεύγει)...

ΕΥΑ (πετιέται ξαφνικά)... Τι;.. θά γίνουν έκτελέσεις; (παύση)... Πατέρα!.. Πώς μπορούσατε νά συζητάτε με τόν Σμάρτς γιá τόν άνθρωπο;.. Είναι τρομερό!..

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (αύστηρά). Φτάνει, Εύα!.. Πάψε νά φιλοσοφείς άλλο.

ΕΥΑ...Πατέρα... "Εχαμες τñν ψυχή σου νεκροταφείο.., Είναι τρομερό!.. Τόσα όστá...(Παύση)... Δέν φοβάσαι, πατέρα!;..

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Νά πάψεις νά λές τί κάνω. (Σιωπή)... Εύα, γιáτι δέν μ' αφήνεις νά μñν σκέφτομαι... Δέν θέλω νά ξεχωρίζω τά πράγματα πού κάνω δώ. (Παύση). "Εχουν καταχωνιάσει μέσα μου, όλ' αυτά, πού δέν μπορώ νά τά ξεχωρίσω, νά τά κρίνω ένα ένα. ('Απότομα): Είμαι χωρίς θεωρία, Εύα...

Κατάλαβες;

ΕΥΑ. Δέν έχεις ούτε ψυχή;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Δέν ξέρω, Εύα...Σου είπα νά μñν ρωτάς.

(παύση). Όμως θά ήθελα νά είχα μιὰ πίστη... Νά ζῶ κι' ἐγὼ καθὼς οἱ ἄνθρωποι, ἔστω καθὼς ζοῦν αὐτοὶ ποὺ βγῆκαν ἀπ' τὸ προσκλητήριο ἀπόψε... Πράγματι, Εὔα, εἶναι τρομερό!.. (Σιωπή)... Γιατὶ νὰ μὴν εἶμαστε ὅπως εἶναι τὰ ζῶα;.. (Φανερά συντριμμένος): Παιδί μου, Εὔα!, μήπως νομίζεις πὼς εἶμαι καλύτερα ἀπ' αὐτοὺς τοὺς δυστυχημένους;.. Μπορῶ νὰ ὀρκιστῶ, πὼς ἔρχονται κάποιες στιγμὲς ποὺ μὲ κάνουν νὰ τοὺς ζηλεύω (παύση). Νά,...τότε ποὺ ντουφεκίζονται... Τουλάχιστο δὲν ν τ ο υ φ ε κ ί ζ ο υ ν α ὐ τ ο ῖ!.. Κατάλαβες;

ΕΥΑ (ἐκπληκτικῶς). Τ' ὁμολογεῖς, πατέρα!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Ναί!.. (παύση). Ὅταν μένω μόνος... Ἄλλὰ δὲν πρέπει νὰ τὸ πιστέψω. Ἡ ζωὴ μας ἐδῶ εἶναι χωρὶς ἀρχές... Κι' ὕστερα, ἂν τὸ πιστέυω, θά εἶμαν τόσο ἔνοχος! (ἀπότομα)... Μὴν ζητᾶς ν' αὐτοκτονήσω, Εὔα! Δὲν εἶμαι γὼ ὑπεύθυνος. Κάνω κάτι ποὺ μοῦ λέν... Κι' ὡς ἐδῶ θέλω νὰ σταματήσουν οἱ σκέψεις μου.

ΕΥΑ. Εἶσαι δειλός... Φοβᾶσαι, πατέρα!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (ὀργίζεται). Εὔα!.. Πάψε!.. Κάνω τὸ καθῆκον μου!

ΕΥΑ. Ποιὸ καθῆκον;.. Νὰ ἐγκληματεῖς;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Σοῦ ἀπαγορεύω νὰ μὲ κρίνεις, Εὔα!.. Ὁξὼ ἀπ' τὸ γραφεῖο μου!.. Δὲν ἔχω ἀνάγκη νὰ κρίνω... Δὲν εἶμαι γι' αὐτὸ ἐδῶ.

ΕΥΑ (ἐξαγριώνεται)... Ὅλοι αὐτοὶ ποὺ πεθαίνουν ἐδῶ εἶναι ἄνθρωποι, πατέρα,... ἔχουν κι' αὐτοὶ ὄνειρα... ναί, αὐτοὶ ἔχουν ἓνα σωρὸ ὄνειρα, σχέδια γιὰ τὴ ζωὴ... Τοὺς ρώτησες ποτέ;.. Κι' ἐσύ, τί ἔχεις;..

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (ἐξανίσταται). Φύγε!.. Δὲν λές ἀλήθεια, Εὔα!.. (μετάπτωση ψυχικῆ)... Ξέρω,...ναί, εἶναι ἀλήθεια φοβερό, δὲν ἔχουν ἐλπίδα... (ἐπαναστατεῖ, πρὸς στιγμὴν)... Πάψε, Εὔα!.. Φύγε ἀπὸ δῶ! (παύση)... Δὲν ἀντέχω νὰ θυμᾶμαι... Νά,... εἴταν προχθὲς ἓνας (παύση)... παλληκάρι ὡς εἴκοσι χρονῶν,... λίγο πρὶν ἀπ' τὴν ἐκτέλεση, ἔκλαψε. (Παύση). Τὸν ρώτησα γιατί ἔκλαψε... «Σχεδιάζα νὰ πάω φέτος στὴν Ἰαπωνία...», μοῦ εἶπε. Κι' εἴταν ὑπνωτισμένος... σὰν νὰ κυνηγοῦσε κάποιον μακρυνὸ ὄραμα, κεῖ κάτω. (Παύση μεγάλη). Ἀργότερα, ἔμαθα πὼς εἴταν ζωγράφος... (ἀπρόοπτα). Τὸ σκέφτηκες αὐτὸ καλά, Εὔα!!!;.. Κάθε ὥρα, κάθε στιγμὴ, τὸν ἔχω ἀπὸ τότε μπροστά μου. (Παύση ἀπότομη)... Τὸν σκότωσαν, κεῖνο τὸ βράδυ... Κι' ὅμως... εἶχε στὸ μέτωπο ἓνα σιωπηλὸ φῶς, ἐνῶ τὰ μάτια του εἴταν μακρυνά... κάποιον μέσα στὸν οὐρανό. (Σιωπή). Μὴ μιλάς ἄλλο, Εὔα.

(Στὸ μεταξύ, μπαίνουν ὁ Σμάρτς, καὶ πίσω του, οἱ Κρατούμενοι ποὺ βγῆκαν ἀπ' τὸ προσκλητήριο. Ὁ Σμάρτς χαιρετᾶ κανονικά, ἐνῶ ἡ Εὔα, πανιασμένη, τοὺς κυττάζει κι' εἶναι ἔτοιμη νὰ ξεσπάσει.)

ΣΜΑΡΤΣ (τυπικός). Ἐν τάξει, κύριε Συνταγματάρχα! (δίνει τὰ χαρτιὰ στὸν Φ. Κράουσι καὶ περιμένει).

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (κάνοντας προσπάθεια νὰ μὴν ἐπηρεαστεῖ ἀπ' τὴν Εὔα, παίρνει τὸν κατάλογο κι' ἀρχίζει ν' ἀναφωνεῖ ὀνόματα): Πέτρο Ἐρρίκο Χόλντερ! (κυττώντας ἓναν

έναν τούς Κρατούμενους)... Νορβηγία—Σουηδία, έ;,.. είναι δμορφα στη χώρα σου. (Παύση)... Πήγα, με τόν προηγούμενο πόλεμο. Καί θυμάμαι... εΐταν άνοιξη... Έχετε κάτι λειβάδια κάτρινα... (ξανά στόν κατάλογο)...

ΣΜΑΡΤΣ (έπεμβαίνει). Λάθος κάνετε, κύριε Συνταγματάρχα. Αυτό τ' όνομα είναι «άπών»... Πέθανε, πριν από λίγο.

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Άλήθεια;. Κρίμα!.. Κι' είναι τόσο δμορφα στόν τόπο του!.. (κυττάζει ξανά κατάλογο καί συνεχίζει): Άνδρέας Γκεοργίου Ίωάννου,... Έλληνας (παύση)... Έσόνά βγείς στην άκρη (γυρίζοντας προς την Εΰα)... Αΐτός είναι Έλληνας, Εΰα. (Παύση). Πήγα στην Άθήνα. Όταν είμαν στην Στρατιωτική Άκαδημία... Θαυμάζω τούς Έλληνες. (Πρός τόν Σμάρτς): Λοχαγέ, ξεχώρισέ τον αΐτόν. Λοχαγέ, πρέπει να ξεχωρίζουν οΐ άνθρωποι τούς Έλληνες... Έχουν προγονική κληρονομιά τόν πολιτισμό... (Κυττάζει τόν κατάλογο): Βικέντιο Πάουλο Ράνταμ. (Ένω τόν κυττάζει)... Πολύ νέος. Ήθελα να είχα την ήλικία σου (παύση. Προς την Εΰα)... Τέτοιος είμαν, όταν έρωτεύτηκα την μητέρα σου, Εΰα. (Σιωπή. Ό Φ. Κράους έκνευρίζεται).. Γιατί δέν άπαντάει κανείς;. Περιφρονείτε, έ!; (Πρός τόν Σμάρτς, έξαγριωμένος κι' άπειλητικός): Σμάρτς,... Λοχαγέ, Σμάρτς! Δέν βλέπεις;

ΣΜΑΡΤΣ. Διατάξτε, Συνταγματάρχα!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (πρός τούς Κρατούμενους). Τί ζητάτε από μένα;

ΕΝΑΣ ΟΜΗΡΟΣ (έν ψυχρῶ). Τίποτα!.. Δέν μπορείτε να κάμετε τίποτα σ' αΐτούς πού σκοτώνετε... Ρωτήστε τόν έαυτό σας, Συνταγματάρχα Φόν Κράους!.. Εΐστε σάν να μην έπάροχετε για κείνους πού θα πεθάνουν έδῶ.

ΕΥΑ (ρίχνεται στη μέση, μη μπορώντας να κρατηθεί άλλο). Πῶς τόν άντικρύζεις, πατέρα!

ΣΜΑΡΤΣ (προσπαθεί να συγκρατήσει την Εΰα). Φρουλάϊν, μην έπεμβαίνετε... Κύριε Συνταγματάρχα!

ΟΜΗΡΟΣ Δ'. Σας πειράζει ή άξιοπρέπεια άπόναν θάνατο;. (κυρίως προς τόν Φ. Κράους). Πῶς μπορείτε να νοιώθετε περιφρόνηση άπόναν άνθρωπο πού σκοτώνετε; (Παύση. Προς την Εΰα, συγκινημένος). Φρουλάϊν... Μοιάζετε τόσο με την ψυχή μας αΐτην την ῶρα!..

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (έξω φρενῶν)... Πάψτε! (Παύση)... Εΰα!.. Λοχαγέ Σμάρτς!..

ΕΥΑ (έξαλλη). Όχι!.. Λοχαγέ Σμάρτς, υπερασπίστε με... Όχι, πατέρα (σπρώχνει τόν πατέρα της)... Υπερασπίσου με... Λοχαγέ!.. Όχι άλλο! Ζητάω να βρεθοΐν άνθρωποι, ζητάω υπερασπιση άπόναν άνθρωπο!

ΟΜΗΡΟΣ Δ' (προχωρεί)... Μονάχα με τὸ θάνατο, Φρουλάϊν... Δέν έχουν οΐ άνθρωποι δῶ τίποτ' άλλο. Κι' άπ' αΐτόν τόν θάνατο κρεμάστηκε τώρα δλόκληρη ή ζωή τῶν ανθρώπων.

ΟΙ ΑΛΛΟΙ ΟΜΗΡΟΙ... Ντροπή... Αΐσχος... Ζήτω ή ζωή!.. (γίνεται φασαρία).

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (ύστερικός, βγάζει τὸ πιστόλι)... Όξω!.. δξω!.. Λοχαγέ!

ΟΜΗΡΟΣ Δ' (ἀμίλητος, κυττάζει στα μάτια τόν Φ. Κράους)...

ΕΥΑ (ρίχνεται στη μέση)... Μή!!!

ΣΜΑΡΤΣ (προσπαθεί ν' ἀποσπάσει τήν Εὔα). Φρου-
λάιν, τρελλαθήκατε!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (συντριμμένος ἠθικά, πετάει κάτω τὸ πιστόλι)... Δὲν χρειάζεται, Λοχαγέ!.. Ἄφησε τὴν Εὔα (παύση). Ποιὰ ἡ ὠφέλεια νὰ ἐπιμένουμε (ἤρεμα)... ὄλοι ὄξω. (Στὸ μετα-
ξύ, οἱ Ὅμηροι βγαίνουν ἔξω, ἐνῶ κυττάζει περίλυπος
κατάματα τὸν Σμάρτς). Λοιπόν;.. Τί κερδίσαμε; (Παύση),
Νοιώθω βαρεὰ τὴν ψυχὴ μου!

ΕΥΑ (πολὺ συγκινημένη, πέφτει στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ
πατέρα της). Πατέρα, μὴν τὸ λές αὐτό! Κέρδισες μιὰ ὥρα...
κέρδισες ἓναν ἄνθρωπο... τὸν ἄνθρωπο, πατέρα! Νίκησες τὸ
Ἄουσβιτς. (Παύση). Δὲν τὸ νοιώθεις, πατέρα!;..

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (συντριμμένος). Δὲν ξέρω τίποτα, Εὔα!
Αὐτὸ ποὺ λές τώρα εἶναι ὠραῖο, ἀλλὰ ἔχει τόσο λίγο σχέση με
τὴν πραγματικότητα, ποὺ ἐγὼ δὲν τὸ καταλαβαίνω. Καὶ θὰ
πρέπει νὰ εἶμαι ἄρρωστος ποὺ τὸ πιστεύω... Τέλος πάντων.
(Πρὸς τὸν Σμάρτς). Τί λέτε;.. (Παύση). Νὰ μὲ πάρει ὁ διά-
βολος ἂν ξέρω ποῖος φταίει. Δὲν χρειάζεται ποίηση στὸν πόλεμο...
Κατάντησα νὰ γκρεμίσω μιὰ ὀλόκληρη ζωὴ, μιὰ σιδηρένια ζωὴ,
μέσα σὲ μιὰ ὥρα μονάχα;.. (ἔντρομος καὶ ὑστερικός)... Νὰ φύ-
γεις, Εὔα!.. Ἐσύ φταῖς... Ἐσύ!.. Ἦρθαμε στὸ Ἄουσβιτς γιὰ νὰ
χαθοῦμε;

ΕΥΑ (κατάπληκτη). Μά, πατέρα, δὲν πιστεύεις;.. Πρὶν
ἀπὸ λίγο...

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (κάνοντας προσπάθεια ὑπαναχώρη-
σης). Ἄφησέ με, Εὔα! (πρὸς τὸν Σμάρτς). Λοχαγέ Σμάρτς,
φέρε τὸν χάρτη τοῦ Στρατοπέδου.

(Ὁ Σμάρτς πηγαίνει τὸ χάρτη καὶ τὸν ἀπλώνει πά-
νω στὸ γραφεῖο).

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Λοιπόν, εἶδατε ποῦ φτάσαμε κυνηγώντας
τις ιδέες;.. Ζητώντας τὴν ἀλήθεια, χάσαμε τὸν ἑαυτό μας! (Σιω-
πή). Εἴμαστε ἀδύνατοι γιὰ νὰ νικήσουμε αὐτὴν τὴ φωνὴ ποὺ
ἔχει ὁ ἄνθρωπος μέσα του. Εἶναι ὅλα τόσο ἀέρινα, τόσο ἀμμου-
δερά, ποὺ φεύγουν μέσ' ἀπ' τὰ χέρια μας... Ὅπως τὰ ὄνειρα.
(Παύση). Δὲν ξέρω, Λοχαγέ Σμάρτς, πόσο θὰ κρατηθοῦμε ἀκό-
μα ὄξω ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀλήθεια. Πόσο θὰ μπορέσουμε νὰ ὑπο-
τάσσουμε τὸν κόσμο στὰ ὄπλα μας (σκύβει ἀπάνω στὸν χάρ-
τη)... Ἐσύ, Εὔα, νὰ μὴν μιλήσεις ξανά.

ΣΜΑΡΤΣ (διευκολύνοντας τὸν Φ. Κράους). Ταραχή-
κατε κάπως, κύριε Συνταγματάρχα. Εἶναι βέβαια ὀδυνηρὸ νὰ
κουβεντιάζει κανεὶς με τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς. Βλέπετε κάνουν
σὰν μεθυσμένοι. Ἐχασαν κάθε φόβο, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ τοὺς
κρατήσει σὲ πειθαρχία. Ἀλλά, μὴν δίνετε καὶ τόση σημασία.
Δὲν ἀξίζει τὸν κόπο.

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (μ' ἐκπληξη, ἐπιτιμώντας). Δὲν ἀξίζει
τὸν κόπο ἢ τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων;!!! (Παύση)... Ἐτσι τὴν βλέ-
πεις ἐσύ, Λοχαγέ Σμάρτς;

ΕΥΑ (μέ πάθος). Τόσο πολύ ταπεινωθήκαμε, Λοχαγέ Σμάρτς; (Σιωπή). Σε συχαίνομαι!

ΣΜΑΡΤΣ (θίγεται). Φρουλάιν, προσβάλλετε!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Εϋα!, πήγαινε από δω. (Ύργιζετε)... Τ' ακούς, Εϋα!;

(Ἡ Εϋα φεύγει ἀμίλητη.)

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (ἐξετάζοντας πάνω στο χάρτη). Σύμφωνα με την τελευταία διαταγή, πόσους πρέπει να κρατήσουμε ακόμα στην δεξιά πτέρυγα, Λοχαγέ;.. Καί την δυνατότητα τῆς ἀποθήκης τροφίμων πού ἔχομε γιά τήν βορεινή πλευρά τῆς πτέρυγας. Ὑπολόγισε γιά διάστημα εἴκοσι ἡμερῶν.

ΣΜΑΡΤΣ (κάνοντας ὑπολογισμό σ' ἓνα χαρτί). Περίπου δώδεκα χιλιάδες ψυχές, Συνταγματάρχα. Τώρα εἶναι κάπου δέκα ἑπτά.

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (ἐντρομος). Κι' οἱ πέντε χιλιάδες;.. ψυ-
χῆς εἶπες;!!!

ΣΜΑΡΤΣ (ἀδυνατώντας ν' ἀπαντήσει)... Χμ!..

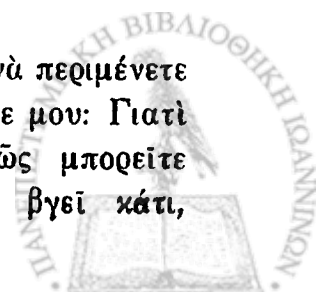
ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (παίρνει ἓνα κόκκινο—γιά νά φαίνεται κι' ἀπ' τήν πλατεῖα—μολύβι καί τραβάει δυνατές γραμμές. Στό μεταξύ, ὁ χάρτης νά κρέμεται ἢ νά εἶναι κατὰ τέτοιο τρόπο, πού νά φαίνονται οἱ μολυβιές). Ἄς ὑποθέσουμε: στή δεξιά πτέρυγα, πέντε χιλιάδες Κρατούμενοι... (Παύση). Ναι!.. (ἀπότομα τρομοκρατημένος). Κι' αὐτούς τί θά τοὺς κάνουμε;.. Θά πρέπει νά πεθάνουν... Πέντε χιλιάδες ψυχές... Σμάρτς!.. (παύση). Πρέπει,... ἐμεῖς νά τοὺς...(Σιωπή γιά 15 δευτερόλεπτα)... Πῶς θά ὑποφέρει ὁ καθένας μας τίς μνη-
μες ἀπ' αὐτόν τόν πόλεμο;.. Εἶναι φοβερό, Λοχαγέ Σμάρτς! Δέν πρέπει νά σκεφτόμασνε, δέν πρέπει νά ὑπάρξει χρόνος κενός στή δική μας ζωή. (Παύση. Σάν νά μονολογεῖ)... Γιατί, τότε, θά ἔρθει μιὰ μεγάλη σιωπή, καί θά φωλιάσει μέσα μας... Ἡ ψυχὴ μας εἶναι τυλιγμένη στὰ συρματοπλέγματα. (Παύση). Τόσα ἀ-
γαπημένα πρόσωπα εἶναι τώρα αὐτὴ ἡ μεγάλη σιωπὴ πού κυ-
λώνει ὀλόκληρη τὴ γῆ... Γι' αὐτό, καλύτερα νά μὴν τελειώσει τοῦτος ὁ πόλεμος, Λοχαγέ Σμάρτς. (Παύση). Μπορεῖ νά βρεῖ κανεῖς στή μάχη μιὰ λύτρωση, ἓναν κίντυνο... ἓναν θάνατο. (Παύση. Ὑστερικά)... Εϋα!.. Εϋα!.. ἔχεις δίκιο!

(Στό μεταξύ, ἀκούγονται στό Στρατόπεδο μερικοὶ πυροβολισμοί).

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (τρομαγμένος κι' ἐντονος). Λοχαγέ Σμάρτς, νά μὴν γίνει καμμιά ἐκτέλεση. Νά ἔρθουν ἐδῶ οἱ Κρατούμενοι πού βγάλατε.

(Ὁ Σμάρτς ἀνοίγει τὸ πίσω μέρος τῆς σκηνῆς καί φέρνει ξανά τοὺς ἴδιους Κρατούμενους. Ὁ Φ. Κράους πλησιάζει τὸν Ὀμηρο Δ' καί τὸν κυττάζει στὰ μάτια, σάν νά ψάχνει νά βρεῖ κάτι).

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ... Τί ζητᾶτε; (Σιωπή). Σάν νά περιμένετε κάτι... Καί ξέρετε πῶς εἶστε στό Ἄουσβιτς... Πέστε μου: Γιατί πεθαίνετε; (Σιωπή)... Κοντεύω νά τρελλαθῶ!.. Πῶς μπορεῖτε νά πιστεύετε ἀκόμα στή ζωή; Πιστεύετε πῶς θά βγῆ κάτι,

πώς υπάρχει τίποτα σ' ένα Χιτλερικό Στρατόπεδο;.. (πρός τόν "Όμηρο Δ'): 'Εσύ!.. Μίλησε!

ΟΜΗΡΟΣ Δ' (ψύχραιμα). Συνταγματάρχα!.. αυτό που ζητάτε να χαλάσετε σκοτώνοντας εμάς!.. Τη ζωή!, ένα νόημα, που είναι εξόριστο μαζί μας.

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (σχεδόν αλλοπαρμένος)... Ναί!.. κι' εγώ ψάχνω για ένα νόημα... (μονολογεί)... για να κρατήσω μέσα σ' αυτό τη ζωή. (Σέ ψυχική μετάπτωση)... Όχι!.. δέν κάνει να μένουμε μόνοι με τις σκέψεις μας... Και τί θα βγει απ' την ιστορία του Τρίτου Ράιχ;!!! Κι' ύστερα, γιατί να μὴν είναι για όλους ἴδια όλα τὰ πράγματα; (πρός τόν "Όμηρο Δ'). Μίλησε!.. Θέλω να καταλάβω αυτό που είπες... Αυτό είναι... Εὐα!.. Εὐα!..

(Τη στιγμή αυτή ακούγονται ντουφεκιές. 'Ο Φ. Κράους τὰ χάνει. Στο μεταξύ, μόλις φαίνεται να ἔρχεται τρέχοντας ἡ Εὐα.)

ΟΜΗΡΟΣ Δ' (κυττάζοντας σκληρά στὰ μάτια τόν Φ. Κράους, θέλει να τόν κάμει να νοιώσει για τούς πυροβολισμούς. Και προφέρει σὰν να δείχνει με τις λέξεις): Οι πυροβολισμοί!..

Α Υ Λ Α Ι Α

Π Ρ Α Ξ Η Δ Ε Υ Τ Ε Ρ Η

ΕΙΚΟΝΑ ΠΕΜΠΤΗ

Σκηηνικό: Τὸ ἴδιο γραφεῖο τῆς Διοίκησης. Στὸν τοῖχο, τώρα, κρέμεται κι' ἓνα ἡμερολόγιο ποὺ γράφει ἡμερομηνία «14 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ, 1944». Μέσα εἶναι ὁ Στρατηγὸς Χέρστεν κι' ὁ Συνταγματάρχης Φὸν Κράους. Στέκονται κι' οἱ δυὸ ὄρθιοι. Ἡ συζήτηση γίνεται με ξηρὸ τόνο κι' ἡ ἀτμόσφαιρα, σταματημένη σὲ μιὰν ἐπικίνδυνη ὄψη, ἔχει τὴν ἡρεμία τῆς ἀναμονῆς γιὰ ἓνα τέλος.

ΧΕΡΤΣΕΝ. Πῆρα τὴν ἀναφορά... Ἡ ἀδυναμία νὰ πράξεις τὸ καθῆκον, Συνταγματάρχα, εἶναι πράξη ἀπαράδεκτη γιὰ Γερμανὸ ἀξιωματικό.

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Σκέφτηκα σὰν ἄνθρωπος!

ΧΕΡΤΣΕΝ (ὠμός). Εἶναι προδοσία!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (ἀντιτείνοντας). Προδοθήκαμε ὅλοι μας, Στρατηγέ! (Σιῶπῃ)... Κι' ὁ πύργος γκρεμίστηκε... Αἷματα, νεκρούς... ἐρείπια... Ὀλόκληρη ἡ ἀνθρωπότητα περιμένει τὸ δικὸ μας τέλος. Καὶ γιὰ μᾶς, ξέρεις τί ἀπόμεινε;.. (ἔντονα): Μονάχα νὰ ζητήσουμε μιὰ θέση κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο..., γιὰ νὰ ζή-

σ ο υ μ ε, Στρατηγὲ Χέρστεν. (Παύση)... Ὅμως,...παντοῦ ἀνοίξαμε τάφους. Καὶ πασχίζομε νὰ τοὺς γιομίσουμε τώρα μὲ φωνὲς ἄδειες!.. Χτυπήσαμε τὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων... περιφρονήσαμε τὴ ζωὴ... Σ' αὐτὴν τὴν ψυχὴ νικηθῆκαμε!.. Δὲν εἶταν χίμαιρα ἡ συνείδηση, ὅπως εἶπε ὁ Φύρερ!..

ΧΕΡΣΤΕΝ (μόλις ποὺ συγκρατεῖ τὴν ὀργή του). Σιωπή!.. Ὁ Φύρερ δὲν εἶναι ἡ συνείδηση τῶν ἀνθρώπων... Εἶσαι ἀξιωματικός, Φὸν Κράους!!! Λησμόνησες τὸν ὄρκο σου;(Παύση)... Πῶς μπορεῖς νὰ μιλάς ἔτσι, Συνταγματάρχα τοῦ Ἄουσβιτς!.. Εἶσαι κι' ἐσὺ ἓνας ἀπὸ κείνους ποὺ ἔχουν τὴν εὐθύνη γιὰ τὸ Στρατόπεδο.

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (τὸν κυττάζει συντριμμένος, σχεδὸν μὲ μῖσος).

ΧΕΡΣΤΕΝ. Ἡ συνείδηση κι' ἡ ἠθικὴ στὰ Στρατόπεδα δὲν εἶναι ἀνθρώπινη. Εἶναι ὅξω ἀπ' αὐτὲς τὲς ἔννοιες, Φὸν Κράους!.. Ἑβραῖοι, Πωλωνοί, Νορβηγοί, Ρῶσοι, Γάλλοι, Ἕλληνες, Οὐγγροί, Βέλγοι, Ἄγγλοι, ἀκόμα καὶ Γερμανοὶ ἦρθαν ἐδῶ Κρατούμενοι. Πόσες φορὲς ὑπογράφηκε ἡ τύχη τους πάνω σ' αὐτὸ τὸ γραφεῖο;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (ὑπονοῶντας). Πιστεύεις, Στρατηγέ!.. ἀκόμα;

ΧΕΡΣΤΕΝ. Ναι!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (σχεδὸν μονολογεῖ). Εἶναι φοβερὸ νὰ ξυπνήσει κανεὶς... κι' εἶναι φοβερώτερο νὰ μὴν ξυπνήσει ἀπ' αὐτὴν τὴν ἔκσταση. (Παύση. Ἔντονα καὶ κάπως ἀσυνάρτητα). Δὲν ὑποφέρω τὴν αὐταπάτη...(παραμιλάει ἀπὸ τύψεις)... Οἱ ἀμαξοστοιχίες...τὰ σφραγισμένα βαγόνια...ἐκεῖνες οἱ χιλιάδες...δὲν πέθαναν!.. Δὲν τοὺς εἶδες στοὺς θαλάμους τῶν ἀερίων πῶς ξεψύχησαν μὲ σφιγμένα τὰ δόντια;...(Σὰν σὲ κάποια ἔκσταση)... Ναι, Στρατηγὲ Χέρστεν... τὰ στεγνωμένα πρόσωπα... τὲς κραυγὲς τῶν Ἑβραίων...χιλιάδες, χιλιάδες (δείχνει στὴν καρδιά του), εἶναι δῶ, μέσα μας. Τὸ Ἄουσβιτς εἶναι δικό μας!.. Δὲν ἀκοῦς ὅλες αὐτὲς τὲς ἀγωνίες;.. Τί τὴν κάναμε τόση ζωὴ, Στρατηγὲ Χέρστεν;!

ΧΕΡΣΤΕΝ (ἔξαλλος). Φτάνει!.. Φτάνει!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Δυστυχῶς, ἀργά!..(Παύση). Ἄργα γιὰ νὰ λύσω τὸν ἑαυτό μου ἀπὸνα παρελθὸν στὸ Ἄουσβιτς... Δὲν εἶμαι παρὰ μιὰ θρηνωδία ἐνὸς ἀξιωματικοῦ ἀνάμεσα στοὺς σκελετοὺς κάποιων νεκρῶν...πάνω στὰ κόκκαλα κάποιων μικρῶν παιδιῶν ποὺ ἦρθαν κι' ἔφυγαν μ' ἓνα πικρὸ παράπονο... (δυνατὰ)... Ὅχι... δὲν μπορῶ ἄλλο... δὲν ἀντέχω... δὲν μπορῶ ἄλλο, Στρατηγέ!

ΧΕΡΣΤΕΝ (συγκρατημένος καὶ ὠμός). Συνταγματάρχα Φὸν Κράους, Στρατοπεδάρχα τοῦ Ἄουσβιτς, σοῦ ὑπενθυμίζω τὸν ὄρκο ποὺ ἔδωσες στὸν Φύρερ! (κυττάζοντας τὸ ρολόγι του, ὑποδηλώνοντας προθεσμίαν)... Καὶ θὰ ἐπιστρέψω σὲ τρεῖς λεπτὰ (βγαίνει).

(Περνάει ἓνα λεπτὸ παύσης. Ἀτμόσφαιρα τεταμένη σὲ μιὰ σιωπὴ καθολικὴ. Ὁ Φ. Κράους περιμένει ὀρθιος. Στὸ μεταξὺ μπαίνει ὁ Χέρστεν, ἀνήσυχος καὶ ψυχρὸς. Κυττάζονται γιὰ μιὰ στιγμὴ στὰ μάτια.)

ΧΕΡΣΤΕΝ (ώμα επίσημος). Στρατοπεδάρχα Φόν Κράους, Συνταγματάρχη του Γερμανικού Στρατού!.. έν όνόματι του Φύρερ, σέ διατάζω... άνακαλείσαι στην τάξη, άπέναντι στο Στρατηγό Χέρστεν!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (τό ίδιο ψύχραιμα). Άρνοῦμαι! (Σιωπή μεγάλη)... Άρνοῦμαι νά σκοτώσω άνθρώπους... άρνοῦμαι τό Φύρερ... άρνοῦμαι τό Άουσιβιτς!

(Περνάει μισό λεπτό παύσης. Κυττάζονται στά μάτια.)

ΧΕΡΣΤΕΝ (άργά). Έχετε πιστόλι, Συνταγματάρχα;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (έννοώντας την πρόταση γι' αύτοκτονία). Ναι! Στρατηγέ... (παύση)... Περιστόν νά μου ύποδείξετε. (Σιωπή).

ΧΕΡΣΤΕΝ (τρομαγμένος άπ' τή στάση κι' άπ' τή σιωπή του Φ. Κράους, βγαίνει).

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ κατάκοπος, καθώς κάθεται νά ξεκουραστεί, μονολογεί). Στρατηγέ Χέρστεν!.. θά θυμηθείς τόν Συνταγματάρχη Φόν Κράους; (Σηκώνεται βιαστικά, σάν νά θυμήθηκε κάτι)... Λοχαγέ Σμάρτς!.. Λοχαγέ Σμάρτς! (Ξαναγυρίζει και περιμένει).

ΣΜΑΡΤΣ (μπαίνει). Μē φωνάξατε, Συνταγματάρχα;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (προσπαθει νά είναι ήρεμος). Ναι, Λοχαγέ. (Παύση. Υπαινικτικά). Φοβάμαι πώς βαδίσαμε με κλειστά μάτια. Καί πέσαμε στην άβυσσο. Οί ίδιοι τώρα μοιάζομε νά είμαστε νεκροταφείο, Σμάρτς.

ΣΜΑΡΤΣ. Δέν καταλαβαίνω, Συνταγματάρχα!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Χάσαμε τόν έαυτό μας, Σμάρτς! (Παύση)... Ναι,... τόν αφήσαμε στους νεκρούς του "Άουσιβιτς...έκει, σ' αύτούς πού είχαν όξω άπ' τις κόγχες τά μάτια...πού είχαν δαγκωμένη την γλώσσα...Σ' αύτούς πού σηκώσαμε πάνω τους όπλα... κι' άχνιζαν τά αίματα στά στήθια τους. (Καταλαμβάνεται άπόναν οίστρον τύψεων)... Δέν μου λές, Σμάρτς, θυμάσαι κείνα τά παιδικά πέδιλα πού είταν σωροί όξω άπ' τούς θαλάμους;... θυμάσαι κείνους τούς σωρούς άπ' τις σαλιαρίτσες κάποιων μωρών πού δέν ξαναγύρισαν στή μάννα τους (με ύστερία).. ναι, Σμάρτς, μωρά είταν!.. (Παύση)... θυμάσαι κείνα τ' άνακατωμένα παπούτσια... κού καρτερούν άκόμα κάποια πόδια... κάποια πόδια πού έκαμαν τώρα βήματα στο κενό... εκείνες τις θημωνιές τ' άνθρώπινα μαλλιά... (Σιωπή)... Έκει χάθηκε κι' ή ψυχή μας, Σμάρτς!

ΣΜΑΡΤΣ. Συνταγματάρχα... Δέν καταλαβαίνω.

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Είναι δύσκολο, Λοχαγέ.

ΣΜΑΡΤΣ (συγχισμένος)... Δέν μπορώ! Φοβάμαι όξω άπ' τό Στρατόπεδο.

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Άπό πού ν' άρχίσει κανείς, Σμάρτς, γιά νά φτιάξει τό παραμύθι του Φύρερ;... Ένα παραμύθι άπίθανο, έφιαλτικό. (Παύση). άπό πού ν' άρχίσει... άπό δώ... άπό κείνη τή βραδυά, προχθές... Λοιπόν, ό Συνταγματάρχης Φόν Κράους, Στρατοπεδάρχης στο "Άουσιβιτς, ζήτησε νά ιδεί την άγωνία των άνθρώπων (παύση)... εκείνο τό βράδυ,... θυμάσαι, Λοχαγέ Σμάρτς;

ΣΜΑΡΤΣ... Ναι, Συνταγματάρχα!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ... Κι' εκεί, γύηξε τὸ παραπέδι τοῦ Φέρεφ!.. Σ' ἔναν ὄρῶντα ἀκριτῆς ἡσιγίας... ποὶ βασιλέψε στὰ μάτια ἐνὸς ζωγράφου γάτω στὴν Ἰαπωνία... σὲ γάτι ἀθῶα παιδικὰ μάτια ὄξω ἀπ' τὸ θάλαμο τῶν ἀερίων... (Παύση). Ναι, Σμάρτς... δι' αὐτὰ ἔργαν μὴν ἀπέραντη σιωπὴ Μέσα σ' αὐτὴν τὴ σιωπὴ ποτυστήραμε, Δογματέ... Σ' ἔνα αἰῶνο γενό... Πιστεῖται πὺς στὸ γενό ἐπάρατο θάνατος; (παύση)... Τι εἶπε γὰ τὸν ἄνθρωπο ὁ Χριστός, Σμάρτς... « Ἀγάπα τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν... » (παύση. Πικρά)... Μακροτῆ ἀνάμνηση ποὶ εἶναι αὐτὰ τὰ ἱερά!!! Θιμάμαι τὰ βροχὰ ἄναρα στὰ φέρεφ τῆς Σουηδίας... τὸ ἀνάλαφο κείνο φῶς στὶς κολῶνες τῆς Ἀρσολίης στὴν Ἀθήνα... ἐκεῖνα τὰ χρώματα τῆς Ἰαπωνίας... τὰ μάτια ἐκείνων ποὶ πέθαναν στὸ Ἄουοβιτς... γὰ ἕστερα, τὴν ἡρεμὴ πορεία τῶν Ἑβραίων, ὅπως στὶς σελίδες τῆς βίβλιον (Παύση)... ἐκείνες τὶς στέπες στὴν Οὐκρανία γὰ εἶναι γομάτες ἀπὸ ξανθοὺς ἐκτῆρους... (ξασφινικά)... ἀλήθεια, τί ἄλλο θὰ εἶχε κείνη ἡ συμφωνία ποὶ ζήτησε γὰ μὴν γαθεῖ ἕνας κρατούμενος, ποὶ τὴν ὄνομασε «πρὶν ἀπ' τὸ θάνατο»... ἔτσι δὲν εἶναι Σμάρτς, θιμάσαι... Ἐσὶ μοῦ τὸ εἶπες!

ΣΜΑΡΤΣ (ὀδύνας). Συνταγματάρχα... ζαλίστηρα! Σὰς παρακαλῶ μὴν μιᾶτε γὰ τὸ Ἄουοβιτς!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Ὁ Χέροστεν εἶπε πὺς στὰ Στρατόπεδα κρίνεται ὁ πόλεμος ποὶ γάνουμε, ποὶ γάναι ἡ Γερμανία... Κρίθηκε, Σμάρτς. (Παύση)... Κι' ἦρθε τώρα ἡ ὥρα γὰ φέγοιμε... ὅλα θὰ φέγοιμε ἄποτε. (Σιωπὴ. Σὰν μονόλογος)... Κι' οἱ ἄνθρωποι θὰ ἐρθοῦν ἐδῶ, γὰ γὰ φτάξουν τὴ ζωὴ τους... ἀπ' τέφρα τους... Κατάλαβε; Σμάρτς... ἀπ' τὴν τέφρα τῶν νεκρῶν τους!

ΣΜΑΡΤΣ (μὲ προσπάθεια ν' ἀναλάβει, ρωτᾷ ἐκπληκτος). Συνταγματάρχα, Σεῖς;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Ναι!

ΣΜΑΡΤΣ (σαστισμένος, κυττάζει γύρω του). Κ' ὅμως... δὲν ἀλλάξε τίποτα...

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (παρακολουθεῖ τὸν Σμάρτς). Κύτταξε γὰ μέσα σου, Σμάρτς! (Καθὼς πέφτει τὸ μάτι του στὸ ἡμερολόγιο, δυνατά). Δέκα τέσσαρες Δεκεμβρίου, γίμα ἔνεακόσια σαράντα τέσσερα!..

ΣΜΑΡΤΣ (χωρὶς συνέχεια). Συνταγματάρχα, θέλετε τίποτα;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (ἡρεμα). Ναι! Νὰ φωνάζεις τὴν Εἶα. (Παύση. Ὁ Σμάρτς σηκώνεται). Καὶ γὰ ξαναγνώσεις, Σμάρτς, ἕστερα (κυττάζει τὴν ὥρα)... ἀπὸ σαράντα ἑκατά. Πόρκειται γὰ φέγω. Θ' ἀναλάβω μὴν ἀποστολή. Γὰ γὰ σου παραδώσω τὴν Διοίκηση.

ΣΜΑΡΤΣ (καθὼς φεύγει). Γὰ ποῖ, κῆρε Συνταγματάρχα... Θὰ εἶναι δῶ γὰ ὁ Στρατηγός;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Ἐρεα ὁ Χέροστεν. Εἶταν ἐδῶ, πρὶν ἀπὸ ἄγο. (Παύση)... Ναι, θὰ φέγω γὰ πολὺν καιρό... Ἴσως γὰ

πάντα... Θὰ ξαναεπιστρέψω, όμως. Σὲ παρακαλῶ, φώναξε τώρα τὴν Εὐα. (Σιωπή). Πρέπει νὰ τὴν ἰδῶ.

ΣΜΑΡΤΣ (σὰν τρομοκρατημένος ἀπὸ ἐρωτήματα... Βγαίνει).

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (γελάει συντριμμένος). Σαράντα λεπτά... Μονάχα... (Παύση). Θὰ γιομίσουν ἄραγε αὐτὸ τὸ κενὸ πού ἔχω μέσα μου;.. Εὔα, καλή μου κόρη, ὕστερα, θὰ ὑπάρχεις ἐσύ! (Περιμένει).

(Στὸ μεταξύ, μπαίνει ἡ Εὐα, πού τὸν κυττάζει ἐρωτηματικά).

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (μὲ πολλή στοργή). Εὔα, κόρη μου,:: γιατί δὲν μ' ἀγκαλιάζεις, (σηκώνεται καὶ τῆς χαϊδεύει πατρικὰ τὸ κεφάλι)... Εἶχες δίκιο, Εὐα! Σ' εὐχαριστῶ γι' αὐτὸ (προσπαθεῖ νὰ μὴν κλάψει).

ΕΥΑ (ξαφνιασμένη). Πατέρα! (Τὸν ἀγκαλιάζει καὶ τὸν κυττάζει στὰ μάτια). Γιατὶ μιλάς ἔτσι. Πῶς ἄλλαξες ὄψη!!! Πατέρα, τί ἔπαθες; (ἐντρομη)... Σὰν νᾶρχεσαι ἀπὸ κάνα ταξίδι. Φοβᾶμαι... Κάτι μοῦ θυμίζεις, πατέρα!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Ναί, ἔρχομαι ἀπὸνα ταξίδι... ἀπὸνα ταξίδι στὸ Ἄουσβιτς!.. ἀπὸνα βαθὺ ὄνειρο. (Ἄναπάντεχα)... Συγχώρησέ με, Εὔα, (παύση)... ἐσύ πού εἶσαι παιδί μου!

ΕΥΑ (σὰν νὰ διαισθάνεται). Φοβᾶμαι, πατέρα!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ Πὲς πῶς εἴμαστε στὸ κτῆμα, Εὔα... Πῶς δὲν ἔχομε πόλεμο... νὰ κάνουμε ὄνειρα... (παύση)... Πῶς θὰ γίνουν ὄλα σὰν παραμῦθι. Πῶς θὰ πᾶμε στὸ κτῆμα... ἐκεῖ πού ἔπαιζες μὲ τὶς πάπιες.

ΕΥΑ... Ὅχι, πατέρα. Φοβᾶμαι... Μὴ λὲς γιὰ τὸ κτῆμα... Αὐτὰ πού λὲς μοιάζουν ἀλήθεια μ' ἓνα παραμῦθι, μ' ἓνα δικό μας παραμῦθι. (Παύση). Ποτὲ δὲν εἶσαν ἔτσι στὸ Ἄουσβιτς, πατέρα!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (μὲ ὑπερένταση)... Εὔα, .. τελείωσε ὁ πόλεμος!

ΕΥΑ (τὰ χάνει, πρὸς στιγμήν). Πατέρα!!!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Ναί,.. Εὔα! Εἶχες δίκιο... Νικηθήκαμε.

ΕΥΑ (κοντεύει νὰ λιποθυμήσει). Σ' εὐχαριστῶ... Θεέ μου!.. Ἀλήθεια, πατέρα;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (δακρύζοντας, ἐπιβεβαιώνει μὲ καταφατική κίνηση τοῦ κεφαλιοῦ).

ΕΥΑ (κάπως ἐντρομη). Κι' ἐσύ, πατέρα;.. κι' οἱ Κρατούμενοι;..

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Θ' ἀνταμώσουμε ὄλοι μαζί, Εὔα. (Σιωπή)... Γιὰ νὰ σὲ ἰδῶ! (τὴν κυττάζει συγκινημένος στὰ μάτια). Ναί, Εὔα... Θ' ἀνταμώσουμε... Δὲν χαίρεσαι, Εὔα; (παύση). Μὴ φοβᾶσαι γιὰ μένα. Οἱ Κρατούμενοι εἶναι τόσο εἰρηνικοί! Θυμήσου πῶς πέθαιναν γιὰ τὴ ζωή... Δὲν μοιάζουν μ' ἐκείνους τοὺς μάρτυρες τοῦ Χριστιανισμοῦ; (Σιωπή). Τώρα, ἔχομε τὸν ἴδιο δρόμο. Θὰ πετάξω κι' ἐγὼ τὰ ὄπλα. Καὶ θὰ ζητήσω νὰ μοῦ δώσουν τὸ χέρι τους... Θὰ μὲ δεχτοῦν, Εὔα (παύση). Θὰ τὸ δώσουν ἀκόμα κι' ἐκείνοι πού πέθαναν στὸ Ἄουσβιτς... Μετάνοιωσα, Εὔα... Κι' ἡ μετάνοια εἶναι δυνατώτερη ἀπ'

τὸ μισος, σβήνει τὶς ἀναμνήσεις... γιαιτρεύει τὶς πληγὲς στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων... (ἐπανάληψη)... Ἡ μετάνοια εἶναι ἡ καρδιά τοῦ Θεοῦ, Εὔα...

ΕΥΑ (πανικόβλητη). Πατέρα!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (διορθώνοντας). Θὰ γίνω κι' ἐγὼ σὰν αὐτούς, Εὔα.

ΕΥΑ (ρίχνεται στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Φ. Κράους). Πατέρα, σ' εὐχαριστῶ!.. Εἶμαι τόσο εὐτυχισμένη... (ἔξαλλη, χοροπηδάει, ξεφωνίζει ἀσυνάρτητα, γιὰ νὰ ἐκφράσει τὴν χαρὰ ποὺ νοιώθει γιὰ ὅλ' αὐτά)... Ζήτω ὁ Φ. Κράους... ὁ Συνταγματάρχης Φὸν Κράους... τελείωσε ὁ πόλεμος... (παύση)... Πατέρα, δὲν φοβᾶμαι νὰ μοῦ πεῖς γιὰ τὸ κτῆμα... Ἐλα, πατέρα, πὲς μου... Μιὰ φορὰ κι' ἕναν καιρὸ (παύση)...

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (παρασύρεται κι' ὁ ἴδιος)... Μιὰ φορὰ κι' ἕναν καιρὸ. (Σιωπὴ)... ἀπὸ ποῦ ν' ἀρχίσει κανεὶς, Εὔα;

ΕΥΑ... Μά... ἀπ' τὸν Φὸν Κράους... (Παύση)... ὄχι ἀπ' τοὺς Κρατούμενους (γίνεται περίλυπη, γιὰ μιὰ στιγμή μονάχα)... Εἶταν ἕνας Συνταγματάρχης ποὺ τὸν ἔλεγαν Φὸν Κράους... (Παύση). Ἀπὸ δῶ ν' ἀρχίσεις... ὄχι ἀπ' τοὺς Κρατούμενους...

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ... Τὸ ἴδιο κάνει, Εὔα!.. Λοιπὸν, μιὰ φορὰ κι' ἕναν καιρὸ... (Σιωπὴ)... κι' ἡ Εὔα παντρεύτηκεν ἕναν... τί θέλεις νὰ εἶναι αὐτός;! (παύση).

ΕΥΑ (γελάει χαρούμενη). Δὲν φτάσαμε κεῖ ἀκόμα!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (κρατημένος κάπως). Ναί,... ἔχεις δίκιο. Ἀφήσαμε τὸ Ἄουσβιτς. (Παύση μεγάλη)... Αὐτὸ εἶναι μιὰ σιωπὴ, Εὔα... Τώρα, θὰ πᾶμε στὴ ζωὴ... λοιπὸν; αὐτὸς εἶχε ἕνα φωτεινὸ μέτωπο, κι' εἶχε μαῦρα μάτια... Ἔτσι, Εὔα, τὸν θέλεις;.. κι' εἶταν... Ἑβραῖος. (Σιωπὴ). Δὲν πρέπει νὰ ξεχωρίζουμε τοὺς ἀνθρώπους, Εὔα...

ΕΥΑ... Στάσου...στάσου, γιὰ νὰ ἰδῶ πῶς θὰ ἤθελα νὰ εἶναι... Νά, πὲς πῶς ἔμοιαζε σ' ἕναν Συνταγματάρχη Φὸν Κράους...

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ... Κι' ἀνθίζαν κίτρινα λειβάδια στὴ Σουηδία... χιόνιζε στὶς στέπες τῆς Οὐκρανίας... πετοῦσαν ἄσπρα περιστέρια στὴν Ἀκρόπολη τῆς Ἀθήνας... (Παύση μεγάλη).

ΕΥΑ (γοητευμένη). Μιλᾶς σὰν ποιητῆς, πατέρα!.. Δὲν εἶσαν ἔτσι ἄλλη φορὰ στὸ Ἄουσβιτς (τὸν ἀγκαλιάζει)... Πότε θὰ φύγουμε ἀπὸ δῶ;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (μὲ ὕφεση τόνου). Ναί,... θὰ φύγουμε!

ΕΥΑ. Δὲν χαίρεσαι, πατέρα;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Ναί, κόρη μου... Πήγαινε νὰ φωνάξεις τὸν Σμάρτς.

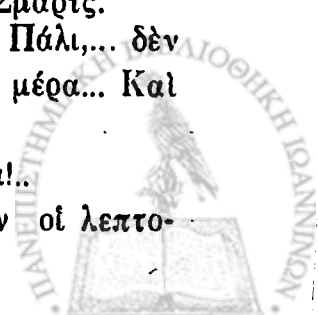
ΕΥΑ... Πῶς θὰ γίνουν ἔτσι ξαφνικὰ ὅλα αὐτὰ τὰ μεγάλα πράγματα;.. Δὲν θὰ παραδώσεις πουθενά;..

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ... Στὴν Ἱστορία, Εὔα... (Παύση). Μὴν τὰ σκέφτεσαι αὐτά... Πήγαινε νὰ φωνάξεις τώρα τὸν Σμάρτς.

ΕΥΑ (σὰν νὰ φοβᾶται). Φοβᾶμαι. (Παύση). Πάλι,... δὲν καταλαβαίνω πῶς θὰ γίνουν ὅλ' αὐτὰ μέσα σὲ μιὰ μέρα... Καὶ ποιοὶ θὰ ξρθουν, οἱ Ρῶσοι;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ... Ὅχι,... οἱ Κρατούμενοι, Εὔα!..

ΕΥΑ (σηκώνεται νὰ βγεῖ). Τί μ' ἐνδιαφέρουν οἱ λεπτο-

μέρειες... Μιά φορά, ὁ πόλεμος τελείωσε!.. Ξέρει ὁ Σμάρτς;.. Πάω νὰ τὸν φωνάξω.

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ Ὅχι... Μὴν τοῦ πεις τίποτα! (Παύση).

Θέλω νὰ ἰδῶ ἂν θὰ τὸ πιστέψει... Καὶ νὰ μᾶς ἀφήσεις μόνους...

ΕΥΑ (γυρίζει ἀπ' τὴν πόρτα). Δὲν ἔχομε τώρα πόλεμο;..

Πῶς εἶναι αὐτό;!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Ὅχι... Νικηθήκαμε. (Σιωπή). Τ' ἄλλα, θὰ τὰ μάθεις ἀργότερα.

ΕΥΑ (φεύγοντας καὶ τρέχοντας)... Ἀλήθεια, πατέρα;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ... Ἀλήθεια. (Παύση)... Τῶξερες ἐσύ, Εὔα!

(Τὴν ὥρα ποὺ ἡ Εὔα κάνει ν' ἀνοίξει τὴν πόρτα γιὰ νὰ βγεῖ)

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (μὲ μηγάλη προσπάθεια). Εὔα! (τὴν κυττάζει. Σιωπή).

ΕΥΑ (γυρίζει ξαφνιασμένοι καὶ τὸν κυττάζει).

(Ὁ Φὸν Κράους ἐξακολουθεῖ νὰ τὴν κυττάζει ἀμίλητος.)

ΕΥΑ (τρομοκρατεῖται). Πατέρα,... γιατί μὲ κυττάζεις ἔτσι;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Τίποτα... Χαίρομαι!

ΕΥΑ (πεῖθεται)... Πάω! (Φεύγει)

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (μόνος, βαθεῖα συντριμμένος). Εὔα,... καλὴ μου ψυχὴ,... ἐσύ θ' ἀπομείνεις ἀπ' τὴ ζωὴ τοῦ Συνταγματάρχη Φὸν Κράους. (Στὸ μεταξύ, βγάζει τὸ πιστόλι του, τὸ γιομίζει καί, ἀφοῦ ὀπλίσει, τὸ ξαναβάζει στὴ θήκη).

ΣΜΑΡΤΣ (καθὼς μπαίνει). Μὲ ζητήσατε, Συνταγματάρχα;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (μὲ φανερὴ ἀπόφαση). Ναι, Λοχαγὲ Σμάρτς. Θὰ παραλάβεις τὴν Διοίκηση. Ἀλλά, μιὰ στιγμή,... παρακαλῶ. Ἔβγα ὀξω. Καὶ θὰ σὲ φωνάξω.

(Στὸ μεταξύ, βγαίνει ὁ Σμάρτς, κλείνει ἡ μεγάλη πόρτα πρὸς τὴν πλατεῖα κι' ὕστερα ἀπὸ λίγο ἀκούονται δυὸ τρεῖς πυροβολισμοὶ ποὺ πέφτουν μέσα στὸ κλεισμένο γραφεῖο. Ὁ Σμάρτς ἀντιλαμβάνεται τὴν αὐτοκτονία, προσπαθεῖ νὰ σπάσει τὴν πόρτα καὶ φωνάζει):

ΣΜΑΡΤΣ. Συνταγματάρχα!!! Συνταγματάρχα Φὸν Κράους!!!

Α Υ Λ Α Ι Α

(Συνεχίζεται)

ΠΑΝΟΥ ΓΡΙΣΠΟΥ

“ΑΕΙ Ο ΘΕΟΣ ΓΕΩΜΕΤΡΕΙ,”*

ΗΤΟΙ ΕΝΙΑΙΟΣ ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΟΣ ΛΟΓΙΣΜΟΣ

(Κριτική Μελέτη)

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΣΙΩΚΟΥ πολ. Μηχανικού

ΜΕΡΟΣ Β΄

Η ΑΒΙΟΣ ΥΛΗ

1. Ο ἰ διαστάσεις πέμπτη καὶ ἕκτη. Συγκεφαλαιώνοντας ὅσα εἶπαμε γιὰ τὶς 5η καὶ 6η διαστάσεις, πὺ ἀφοροῦν φαινόμενα τῆς ἀβίου ὕλης καὶ ἀποτελοῦν τὴν συμβολὴν τοῦ συγγραφέως στὴν Ἐπιστήμη, ὑπογραμμίζουμε ὅτι ἡ μὲν 5η διάστασις εἶναι πραγματικὴ ἀλλὰ ἐκφυλισμένη καὶ ἀναφέρεται στὰ θερμοκὰ καὶ πυρηνικὰ φαινόμενα, ἡ δὲ 6η διάστασις πρὸς τὴν ὁποία ἡ κίνησις εἶναι ἐπίσης ἀδύνατος, ἀλλὰ τὴν ὁποία αἰσθανόμεθα ὡς βάρους τῶν σωμάτων, παριστᾷ ἢ ἐκφράζει τὸ πεδῖον βαρύτητος.

Ὡστε τὸ σύνολον τῶν διαστάσεων τοῦ χώρου τῆς Ἀβίου Ὑλης εἶναι ἕξη ἢτοι X_1, X_2, X_3 , (μῆκος, πλάτος, ὕψος) X_4 , φανταστικὴ τοῦ χρόνου, X_5 ἡ θερμότης καὶ X_6 ἡ βαρύτης.

Στὸ σημεῖο αὐτό, ὁ συγ. ἐπειχεῖρῖ νὰ ἐξηγήσῃ γιὰ τὸ Ἄϊνσταϊν ἀπέτυχε στὴν προσπάθειά του νὰ δημιουργήσῃ τὸ ἐνιαῖον πεδῖον. Τὸ Σύμπαν τοῦ Ἄϊνσταϊν, ὡς γνωστὸν εἶναι πεπερασμένο καὶ ὄχι ἄπειρο, ἀφοῦ ὁ χώρος εἶναι κλειστὸς καὶ τὰ σωματίδια ἔχουν βάρους. Τὸ πεδῖον βαρύτητος, στὴ θεωρία τοῦ Ἄϊνσταϊν ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ Γεωμετρία RIEMANN ἡ ὁποία δὲν χρησιμοποιεῖ μῆτρεις καὶ ἡ ὁποία παρεμβαίνει στὴ Φυσικὴ, ἀκριβῶς γιὰ νὰ εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ Σύμπαντος περιορι-

σμένη. Ἀλλὰ ἡ ἀμιγῆς Γεωμετρία R_4 , λέγει ὁ κ. Σ. (σελ. 59) ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει μπορεῖ νὰ δώσῃ καὶ νὰ παραστήσῃ τὴν ὕλη ἢ σωματίδια πὺ ἔχουν μᾶζα, ἀφοῦ δὲν χρησιμοποιεῖ μῆτρεις. Ἐτοι ἐλέγχεται σὰν ἐννοια ἀφύσικη ἢ ὑπαρξὴ σωματιδίου ὕλης θεωρούμενου ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς βαρύτητος, στὸ ὁποῖο θὰ μπορούσαμε νὰ δώσουμε τὸ ἀντίστοιχο ὄνομα βαρῦδιον.

2. Ἡ θεωρία περὶ ἐνιαῖου πεδῖου. Αὐτοῦ ἐγκεῖται ἡ παρανόησις τοῦ Ἄϊνσταϊν. Προσεπάθησε νὰ δημιουργήσῃ Μηχανικὴν τῆς Ὑλης στηριζομένη μόνον σὲ Γεωμετρία RIEMANN, δηλ. προσεπάθησε νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν ὕλη χωρὶς μῆτρεις, δηλ. χωρὶς κβαντικὰς Γεωμετρίες, ἢ, πρᾶγμα πὺ σημαίνει τὸ ἴδιο, τὴν ὕλη ἀνεὺ ὕλης.

Δὲν μπορῶ ἐδῶ νὰ ἐπεκταθῶ γιὰ νὰ ἐξηγήσω τί ἐστὶ Γεωμετρία Riemann διότι αὐτὸ θὰ μᾶς πῆγαινε μακρὰ. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴν ἀφήσω τὸν ἀμύητο ἀναγνώστη σὲ ἀγνοια τῶν συνεπειῶν ἀπὸ τὴν παρεμβολὴ τῆς Γεωμ. R_4 προσθέτω ὅτι ἡ Εἰδικ. θεωρία τῆς Σχετικότητος οὐδὲν ἄλλο ἐκφράζει παρὰ τὴν ὀριακὴν περίπτωσιν τῶν κβαντικῶν Γεωμετριῶν ἐνὸς ἠλεκτρισμένου σωματιδίου. Αὐτὴ πάλι, ἀντιστοιχεῖ σὲ Εὐκλείδειο Γεωμετρία 4 διαστάσεων. Ὡς Γενικὴ Θεωρία Σχετ(ο)ς δείχνει τὸ «κλειστὸ» τοῦ χώρου στὸν ὁποῖο ἀνάγονται οἱ κβαντικὰς Γεωμετρίες, γιὰ νὰ ἔχη ὁ χώρος

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμ., σελ. 164 καὶ τέλος

αὐτὸς περιορισμένη ἐνέργεια. Κλειστὸς ὅμως χώρος σημαίνει Γεωμετρία RIF-MANN τουτέστιν πεδίων βαρύτητας. Εἶναι φανερὸ ὅτι ἀπὸ τῆς κβαντικῆς Γεωμετρίας μποροῦμε νὰ περάσουμε στὴ Γεωμετρία RIEMANN ἐνῶ ἡ ἀντίθετη κίνηση εἶναι ἀδύνατη. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὸ παλαιό, θεωρούμενο ὡς ὀριακὴ περίπτωση, μόνο διὰ τοῦ νέου δικαιολογεῖται, ὅχι ὅμως καὶ τὸ νέο διὰ τοῦ παλαιοῦ διότι τότε τὸ νέο δὲν θὰ ἦταν νέο ἀλλὰ παλαιό.

Ἦταν ἀπαραίτητη αὐτὴ ἡ ἀνακεφαλαίωση καὶ συμπλήρωση τῶν ὄσων εἶπαμε στὸ πρῶτο Μῆρος γιὰ τὴν πληρέστερη κατανόηση τῆς Γεωμετρικοφυσικῆς θεωρίας Σιῶκου. Ἀλλὰ δὲν θὰ μιλήσουμε ἀκόμη γιὰ τὴ Γεωμετροβιολογία του, πρὶν θυμίσουμε τὴν Ἀρχὴ τοῦ Πωλί (PAULI) τουτέστιν τὴν Ἀρχὴ τοῦ Ἀποκλεισμοῦ.

3. Ἡ Ἀρχὴ τοῦ Πωλί. Οἱ κβαντικῆς Γεωμετρίας δέχονται τὴν Ἀρχὴ τοῦ Ἀποκλεισμοῦ τοῦ Πωλί σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, δύο σωματίδια συντροφῆς 1:2 πού ἔχουν τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικά, ἢ τοὺς αὐτοὺς ἰδίους ἀριθμούς, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξουν στὸ Σύμπαν.

Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ, εἶναι αὐτονόητο ὅτι ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν ἔμβιο ὕλη: οὐδὲμία προσωπικότης ὁμοιάζει πρὸς ἑτέραν.

Ἡ Ἀρχὴ αὐτὴ τοῦ Ἀποκλεισμοῦ τοῦ Πωλί, προσδίδει τὴν ἔννοια τῆς Προσωπικότητος ἢ Ἀτομικότητος στὴν Ἐμβιο Ὑλῃ. Ἄν τὴν ἀντιστρέψουμε καὶ δεχθοῦμε ὅτι ἡ Ἀρχὴ αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν προσωπικότητα τῆς ἐμβίου ὕλης, τότε ἔχουμε ἐκεῖνο πού μᾶς λείπει μέχρι σήμερα, δηλ. τὴ θεωρητικὴ ἐξήγηση αὐτῆς τῆς Ἀρχῆς, πού παραμένει ἄλλως ἀνεξήγητη, μυστηριώδης, καὶ ἀνεξάρτητη ἀπὸ τῆς ὑπόλοιπες ἀρχῆς τῶν κβαντικῶν Γεωμετριῶν.

ΓΕΩΜΕΤΡΟΒΙΟΛΟΓΙΑ

«Ἀφοῦ διὰ γεωμετρικοφυσικῶν μεθόδων, λέγει ὁ κ. Σιῶκος, εἶναι δυνατόν νὰ ἐκφρασθῶσι τὰ φαινόμενα τῆς ἀβίου ὕλης, ἐπιτεταίνεται ὅτι θὰ εἶναι κατ' ἀρχὴν δυνατὴ, ἢ ἀντιμετώπισις καὶ ἐκφρασις τῶν προβλημάτων τῆς βιολογίας μέσω καθαρῶς γεωμετρικῶν μεθόδων, δεδομένου ὅτι ἀποθνή-

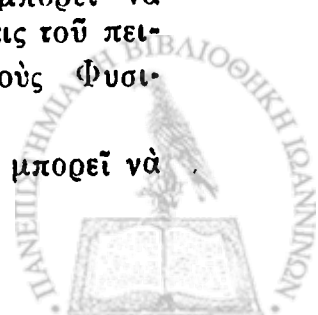
σκουσα ἢ ἔμβιος ὕλη καθίσταται ἀβιος ὕλη».

Ἀπὸ τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ φαίνεται καθαρὰ ἡ σκέψη ἀπὸ τὴν ὁποία ὀρμᾶται ὁ συγ. γιὰ νὰ ἐπεκτείνῃ τῆς Γεωμετρικοφυσικῆς ἀντιλήψεις τῆς Ἀβίου καὶ στὴν Ἐμβιο Ὑλῃ. Κατὰ πόσον κατωρθώνει νὰ ἐρμηνεύσῃ καὶ νὰ δικαιολογήσῃ τὰ βιολογικὰ φαινόμενα, αὐτὸ εἶναι ἄλλο ζήτημα. Ἀξίζει ὅμως νὰ παρακολουθήσουμε τὸν συγ. στὸ δεύτερο μέρος τῆς προσπάθειάς του, πού εἶναι ἕξ ἴσου, ἢ ἴσως πιὸ ἐνδιαφέρον, ἀπὸ τὸ πρῶτον, καὶ παρουσιάζει φάσεις συναρπαστικῆς.

Φυσικά, ἀφοῦ τὸ κοινὸν σημεῖον ἐπαφῆς μεταξὺ ἀβίου καὶ ἐμβίου ὕλης εἶναι ὁ θάνατος τῆς δευτέρας διὰ τοῦ ὁποίου αὐτὴ περνάει ἀπὸ τὴν ἔμβιο κατάστασιν εἰς τὴν ἀβιο, τὸ πρῶτον φαινόμενο πού θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξετάζεται εἶναι ὁ θάνατος καὶ νὰ προσδιορίζεται πρὶν ἀπὸ κάθε ἄλλη ἔννοια τὶ ἐστὶ θάνατος. Ἡ ἀπάντησις στὸ ἐρώτημα αὐτὸ βάζει μπροστὶ μᾶς τὸ ἐρώτημα τὶ ἐστὶ ζωὴ καὶ κατόπιν ἐρχεται ἡ σειρὰ τῶν ἄλλων φαινομένων.

Ἐκπλήσσειται, λοιπόν, κάπως ὁ ἀναγνώστης, μὲ τὴ θέσιν τοῦ συγ. ὅτι «ὁ ἐνωτικὸς δεσμὸς ὁ ὁποῖος καθιστᾷ δυνατόν τὴν ἀλληλένδεσιν τῶν προβλημάτων τῆς ἐμβίου ὕλης μὲ ἐκεῖνα τῆς ἀβίου ὕλης εἶναι ἡ βούλησις...». «Βούλησις δέ, κατὰ τὸν συγ. εἶναι ἡ ἰκανότης πού διαθέτει ἡ ἔμβιος ὕλη νὰ μὴ ὑποτάσσεται σιτοὺς μακροσκοπικοὺς Νόμους τῆς Ἀβίου Ὑλης. Μὲ ἀπλούστερα λόγια, ἡ ἰκανότητα πού ἔχει ἡ ἔμβιος ὕλη νὰ ἐπιλέγῃ κατὰ βούλησιν, τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη ἰδίαν τιμὴν τῶν χαρακτηριστικῶν μεγεθῶν τῆς ἀβίου ὕλης, καθιστᾷ δυνατόν τὸ γεωμετρικὸν χαρακτηρισμὸν τῆς βουλήσεως τῆς ἐμβίου ὕλης. Ἔτσι, ἡ ἔμβιος ὕλη μπορεῖ ἀκόμα νὰ ἐρευνᾷ καὶ νὰ διαπιστώνῃ καὶ αὐτοὺς τοὺς νόμους τῆς ἀβίου ὕλης. Ἡ ἀβιος ὕλη ποτέ της δὲν θὰ μποροῦσε νὰ διατυπώσῃ τοὺς Νόμους πού τὴ διέπουν, ἐνῶ ἡ ἔμβιος ὕλη μπορεῖ νὰ δράσῃ πάνω στὶς διάφορες φάσεις τοῦ πειράματος καὶ νὰ ἐκφράσῃ ἔτσι τοὺς Φυσικοὺς Νόμους.

Οἱ σκέψεις αὐτὲς τοῦ συγ. μπορεῖ νὰ γεννήσουν πολλὰς ἀντιρρήσεις.

Διότι, πρώτα πρώτα, ἡ τοποθέτηση τῆς βουλήσεως στὴ θέση τοῦ ἐνωτικοῦ δεσμοῦ, στὸ μεταίχμιο ἀνάμεσα ἄβιο καὶ ἔμβιο ὕλη, γίνεται αὐθαίρετα καὶ κανένας λόγος, οὔτε γεωμετροφυσικός, οὔτε φιλοσοφικός δὲ βοηθᾷ νὰ τὴν παραδεχθοῦμε. Ἐπειτα θὰ μπορούσε βάσιμα νὰ ἀμφισβητηθῆ κατὰ πόσο ἡ ἔμβιος ὕλη ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ ἐπιλέγη τὶς ἴδιες τιμὲς κατὰ β ο ὑ λ η σ η καὶ νὰ μὴν ὑποτάσσεται στοὺς μακροσκοπικούς Νόμους τῆς ἄβιου ὕλης καὶ τρίτο ὅτι ὄχι ἡ ἔμβιος ὕλη γενικῶς, ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινο μυαλὸ καὶ μόνον μπορεί νὰ ἐρευνᾷ καὶ νὰ διαπιστώνη καὶ διατυπώνη κλπ. Ἄλλὰ ὁ ἄνθρωπος παρουσιάστηκε πάλυ ἀργότερα πάνω στὴ Γῆ, ἀπὸ τὴν ἐμφάνιση τῆς ἐμβίου ὕλης καὶ μπορούσε ἡ ἐμφάνισή του νὰ μὴν εἶχε σημειωθῆ ποτέ. Καὶ νομίζω πὼς αὐτὰ παρουσιάζουν κάποια ἀντίφαση μὲ τὰ λεγθέντα στὸ πρῶτο μέρος περὶ Ντετερμινισμού καὶ Ἀπροσδιοριστίας ὅπου ἐπικρίνεται ἡ ἰδέα νὰ ἀποδίδεται στὴν ἄβιο ὕλη ἡ ἰκανότητα τοῦ βουλευέσθαι. Ὁμοίως καὶ ἡ ἔμβιος ὕλη στερεῖται τῆς ἰκανότητας τοῦ βουλευέσθαι καὶ ἐξ ἴσου ἄ β ο ὑ λ ω ς ἐπιλέγει πότε τὴ μιά καὶ πότε τὴν ἄλλη ἰδία τιμῆ.

Ἄλλὰ ἐκεῖνο πὸ ἐνδιαφέρει ἐν προκειμένω ἂν τὸ ἀπόψεως γεωμετροφυσικῆς, εἶναι νὰ ἐκφρασθῆ καὶ νὰ διατυπωθῆ ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἐμβίου καὶ ἄβιου ὕλης, γεωμετρικῶς, μέσω τῆς διαφορᾶς ἢ τοῦ ἀριθμοῦ, ἢ τῆς φύσεως τῶν διαστάσεων τοῦ χώρου τῆς ἀντοίχου κβαντικῆς Γεωμετρίας. Ἡ διαφορὰ αὐτῆ, λέγει ὁ κ. Σ., καθίσταται ἀναγκαία, γιὰ τὴ σύνδεση τῆς βουλήσεως καὶ τῆς Γεωμετρίας διότι οἱ κβαντικῆς Γεωμετρίας δίνουν πάντοτε περὶ τὸ ἀριθμὸ διαστάσεων τοῦ χώρου. Ἐφ' ὅσον λοιπόν, ὅπως εἶδαμε προηγουμένως, τὸ Σύμπαν εἶναι ἐξηδιάστατον, ἔπεται ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλη μία τουλάχιστον διάστασις ἢ ἐβδόμη. Ἡ διάστασις αὐτῆ θὰ ἀντιστοιχῆ σὲ κάποιο φυσικὸ φαινόμενο, σύμφωνα μὲ τὶς γεωμετροφυσικῆς ἀντιλήψεις, πὸν πρέπει νὰ τὸ ἀναζητήσωμε.

Τὸ φυσικὸ αὐτὸ φαινόμενο εἶναι, κατὰ τὸν συγ., ἡ ἔμβιος ὕλη καὶ γεωμετρικῆ του ἐκφραση εἶναι ἡ 7η διάστασις. Ἔτσι ἐφ' ὅσον παραδεχόμεθα τὸ ἀλληλέν-

δετον Γεωμετρίας καὶ Φυσικῆς, τὸ Σύμπαν τῶν 7 διαστάσεων ἐκφράζει καὶ ἐρμηνεύει ὅλα τὰ φαινόμενα.

Τὰ φαινόμενα, τῆς ἐμβίου ὕλης καθορίζονται ἀπὸ τὶς ἰδιότητες ἐιδικῶν κβαντικῶν Γεωμετριῶν. Αὐτῶν τῶν Γεωμετριῶν πρέπει νὰ βροῦμε τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ τὶς διαφορῆς τοὺς ἐκεῖνες, πὸν τὶς ἀντιδιαστέλουν ἀπὸ τὶς Γεωμετρίας τῆς Ἀβίου ὕλης. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ καθορισθῶν πρωταρχικῶς οἱ θεμελιώδεις ἀρχῆς πὸν διέπουν τὰ φαινόμενα τῆς ἐμβίου ὕλης. Ὁ συγ. παραδέχεται τὶς ἐξῆς θεμελιώδεις ἀρχῆς πὸν διέπουν αὐτὰ τὰ φαινόμενα.

1. Ἡ Β ο ὑ λ η σ η ς, Αὐτῆ ἐπιλέγει τὰς ἰδίας τιμὰς τῶν συζυγῶν μεγεθῶν τῆς καὶ μὲ τὶς ὁποῖες κατορθώνει νὰ διατηρεῖται ἢ νὰ ἐπιβιώνη. Στὴν ἔννοια τῆς βουλήσεως, περιλαμβάνονται γενικῶς, ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς ἐμβίου ὕλης, πνευματικά, ψυχολογικά, φυσιολογικά.

2. Ἡ Α ὕ ξ η σ η ς τῆς ἐμβίου ὕλης, μὲ βάση τὶς ἀρχῆς τῆς Κληρονομικότητος καὶ ἄσχετα πρὸς τὸ φαινόμενο τοῦ θανάτου.

3. Ἡ Τ α υ τ ὅ τ η ς τῶν φυσικοχημικῶν φαινομένων, τόσο στὴν ἔμβιο ὕλη, ὅσο καὶ στὴν ἄβιο.

Μὲ βάση τὶς ἀρχῆς αὐτῆς καθορίζονται τὰ διάφορα χαρακτηριστικὰ τῶν Γεωμετριῶν τῆς ἐμβίου ὕλης, τὰ ὁποῖα ἐκφράζονται καὶ ἐδῶ μὲ διαστάσεις, ἂν καὶ ἐν προκειμένω οἱ διαστάσεις τώρα εἶναι ἄσταθεῖς. Ἀσχέτως, λοιπόν, πρὸς τὴν ἀσταθῆ φύση τῶν διαστάσεων, ἡ διαφορὰ μεταξὺ Ἐμβίου καὶ Ἀβίου ὕλης εἶναι διαφορὰ ἀριθμοῦ διαστάσεων. (σελ. 87). Ἀσταθεῖς δὲ ἀποκαλεῖ ὁ συγ. τὶς διαστάσεις ἐκεῖνες οἱ ὁποῖες, ἀντιθέτως πρὸς τὶς ἐξη σταθερῆς διαστάσεις τῆς ἄβιου ὕλης, γιὰ νὰ ὑπάρξουν καὶ νὰ ἐπιζήσουν ἔχουν ἀνάγκη νὰ προσλαμβάνουν τροφή ἀπὸ τὸ περιβάλλον καὶ νὰ δημιουργοῦν βουλευτικὰ μεσόνια. Γεωμετρικῶς δικαιολογεῖται ἡ δημιουργία τῆς ἀσταθείας αὐτῆς ὡς προερχομένη ἀπὸ τὴν διάφορο μᾶζα τῶν βουλευτικῶν πυρήνων σχετικὰ πρὸς τὴν μᾶζα M_0 τῶν σταθερῶν πυρήνων τῆς Ἀβίου ὕλης. Ἐπίσης ἔναντι τῶν μεσονίων

τῆς Ἀβίου ὕλης ἔχομε διαφορὰ μάζας τῶν βουλητικῶν μεσονίων. Ἡ διαφορὰ αὐτὴ δικαιολογεῖ τὴν ὑπαρξὴ βουλήσεως. Ἐάν σταματήσει ἡ δημιουργία βουλητικῶν ἱκανοιῆτων, τότε ἡ ἔμβιος ὕλη μετατρέπεται σὲ ἄβιο, ἢ μὲ ἄλλες λέξεις ἔχομε ἑξαφάνιση τῶν ἀσταθῶν διαστάσεων.

Ἡ ἑξαφάνιση αὐτῆ, εἶναι ἡ γεωμετρικὴ ἔκφραση τοῦ φαινομένου πού λέγεται θάνατος.

Αὐτόματος ἐμφάνιση τῆς ζωῆς. Προηγεῖται ὅμως, ἀπὸ τὸ φαινόμενο τοῦ θανάτου, τὸ φαινόμενο τῆς ἐμφάνισως τῆς ζωῆς, διότι ἀπὸ τὴν ἄβιο ὕλη προῆλθε ἡ ἔμβιος. Ἴδου πὼς ὁ συγ. προχωρεῖ στὴν ἔρευνα τοῦ φαινομένου αὐτοῦ. «Εὐθὺς ὡς αἰ συνθῆκαι τοῦ περιβάλλοντος, λέγει, ἐγένοντο εὐνοϊκαὶ ἵνα ἐφαρμοσθοῦν οἱ γνωστοὶ «κύκλοι ζωῆς» (θερμοκρασία, ὑπαρξίς ὀργανικῶν οὐσιῶν, Βλ. τὴ μελέτη τοῦ ἴδιου Γεωμετρία καὶ πυρήν. Ἡ δὴ διάστασις. Τ.Χ.Ε.

411—412) φωτόνια Ψ^A ἠνώθησαν μὲ τοὺς πυρῆνες τῆς ἀβίου ὕλης βιάσει ὠριμένου μετασχηματισμοῦ. Τὸ φωτόνιον Ψ^A_0 ἔχει τέτοια ἐνέργεια ὥστε μπορεῖ νὰ δημιουργηθοῦν τὰ γένη ἀρσενικὸ καὶ θηλυκὸ τῆς ἀρχικῆς ἐμβίου ὕλης». (Ἡ ἀρχικὴ ἔμβιος ὕλη εἶναι $v=1, \alpha$) (σελ. 94).

Ἔτσι προδιαγράφει ὁ συγ. τὴν αὐτόματη ἐμφάνιση τῆς ζωῆς. Βέβαια πρόκειται γιὰ ἓνα σκίτσο πολὺ ἀδρομερὲς πού ἀπαιτεῖ εἰδικὴ ἐπεξεργασία, μὲ τὴ συνεργασία ὄλων τῶν ἐπιστημονικῶν εἰδικοτήτων. Εἶναι προφανές, ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ δημιουργία, προκύπτει ὁμοίομορφος καὶ ἴδια ἔμβιος ὕλη χωρὶς διάκριση εἰδῶν, φυτικῶν καὶ ζωϊκῶν. Στὴ διάκριση εἰδῶν, ὁ συγ. δέχεται ὅτι συνετέλεσαν «κυρίως αἱ βουλητικαὶ ἱκανότητες», τῆς ἐμβίου ὕλης. Μὲ τὸν ὄρο βουλητικαὶ ἱκανότητες, ἐξηγεῖ ὁ συγ. «ἐννοοῦμεν τὰς πάσης φύσεως βουλητικὰς, ψυχικὰς καὶ φυσ.ολογικὰς ἱκανότητας τὰς ὁποίας παρουσιάζει ἡ ἔμβιος ὕλη καὶ τὰς ὁποίας οἱ εἰδικοὶ ἐπιστήμονες (βιολόγοι κ. ἄ.) ὀφείλου νὰ καθορίσουν».

Κάθε βουλητικὴ ἱκανότης ἀντιστοιχεῖ σὲ μιὰ ἀσταθῆ διάσταση, ὥστε κάθε εἶδος ζωϊκὸ ἢ φυτικὸ, παρουσιάζει τόσες ἀστα-

θεῖς διαστάσεις, ὅσες εἶναι οἱ βουλητικὲς του ἱκανότητες. Κατὰ συνέπεια, ἡ ἔμβιος ὕλη παρίσταται καὶ ἀπὸ Γεωμετρία ὡς ἡ κβαντικὴ Γεωμετρία, ἀλλὰ ἡ ὁποία ἔχει ἐπὶ πλέον ἀσταθεῖς ἐκφυλισμένες διαστάσεις μέχρι καὶ τοῦ περιττοῦ ἀριθμοῦ M .

Κάθε ἀσταθῆ διάσταση ἐκφράζεται ἀπὸ τὸν ἀντισυμμετρικὸ τανυστὴ $F_{\alpha\lambda} = -F_{\lambda\alpha}$ ὅπου α παριστᾷ τὸν ἀριθμὸ τῆς ἀσταθοῦς διαστάσεως καὶ λ τὸν ἀριθμὸ τῶν λοιπῶν διαστάσεων. Τὸν τύπον αὐτὸν ὁ συγ. δημιουργεῖ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν τύπο $F_{\mu\nu} = -F_{\nu\mu}$ ἀπὸ τὸν ὁποῖο χαρακτηρίζονται τὰ κβαντικὰ πεδία (ἠλεκτρομαγνητικὸ καὶ πυρηνικὸ) καὶ τοῦτο διότι τὰ «βουλητικὰ πεδία» εἶναι καὶ αὐτὰ, κατὰ τὸν συγ. κβαντικῆς φύσεως.

Κατ' ἀναλογία ἐπίσης δέχεται ὅτι τὸ δυναμικὸ πού ἀντιστοιχεῖ στὴ διάσταση α δίδεται ἀπὸ παρόμοιο τύπο πρὸς τὸν πυρηνικὸ τοῦ JUCAWA σὲ χωροχρόνον Ἀϊνστάϊν.

Ὁ ἀριθμὸς M πού παριστᾷ τὶς ἀσταθεῖς ἐκφυλισμένες διαστάσεις τῆς ἐμβίου ὕλης, βρίσκεται, ἂν ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν ἀσταθῶν καὶ μὴ διαστάσεων, πού τὸ πλῆθος τους εἶναι ἀριθμοῦ περιττοῦ, ἀφαιρέσωμε 6 δηλ. τὶς 6 διαστάσεις τοῦ Σύμπαντος.

Ἔτσι κατανοοῦμε τὸν μηχανισμὸ τῆς δημιουργίας τῶν ἐμβίων εἰδῶν, μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ βουλητικοῦ δυναμικοῦ τῆς ἐμβίου ὕλης. Μὲ τὴν προοδευτικὴ αὐξηση τῶν ἀσταθῶν διαστάσεων ἐμφανίζονται πάνω στὴ $\Gamma\eta$ τὰ νέα εἶδη, μέχρι τοῦ «τελείου εἶδους» πού ἔχει τὸν μέγιστο ἀριθμὸ ἀσταθῶν διαστάσεων M . Τὸ τέλειο αὐτὸ εἶδος εἶναι ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ ἀριθμὸς M ἰσοῦται πρὸς 25 καὶ κατὰ συνέπεια ἔχει συνολικῶς 31 διαστάσεις, σταθερὲς καὶ μὴ.

Ἡ πορεία αὐτὴ τῆς ἀξήσεως τῶν ἀσταθῶν διαστάσεων ἀπὸ τὰ ἀτελέστερα ζωϊκὰ καὶ φυτικὰ εἶδη, πρὸς τὰ τελειότερα, παριστάνει τὴν ἐξέλιξη τῶν εἰδῶν, καὶ ἡ ὁποία ἐξέλιξη πραγματοποιεῖται μὲ ἄλλατικὲς μεταβάσεις, ἐφ' ὅσον εἶναι φύσεως κβαντικῆς. Ἔτσι ἡ θεωρία τοῦ DARWIN περὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν εἰδῶν διὰ τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς καταπίπτει. Διότι ἡ θεωρία αὐτῆ, περιέχουσα τὴν ἔννοια τοῦ ἀ-

πειρισμού, είναι μαθηματικῶς λαθεμένη και ἀντικαθίσταται, ἀπὸ τὸν συγ. μὲ τὴ Γεωμετρικὴ ἐξέλιξη, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, ὅπως εἶπαμε πρὸς ἄνω, τὰ εἶδη πολλαπλασιαζόμενα, ἐξελίσσονται μέσῳ τῶν ἀσταθῶν διαστάσεων, ἕως ὅτου ἀποκτήσουν τὸν μέγιστο ἀριθμὸν, ἕως ὅτου δηλ. δημιουργήσουν τὸν Ἄνθρωπο.

Εἶναι ἐξὼφθαλμο ὅτι ὁ συγ. μὲ τὸν μηχανισμό αὐτὸν τῆς ἐξελίξεως τῶν εἰδῶν πού φαντάζεται, ἀκολουθεῖ τὴ θεωρία τῆς μονοφυλετικῆς ἀνελιξεως τῆς Ζωῆς. Ἄλλὰ οὔτε μονοφυλετικὴ εἶναι, ἢ μπορούμε νὰ θεωρήσουμε βέβαιο ὅτι εἶναι ἡ ἐξέλιξη τῶν εἰδῶν, οὔτε ὅτι ὁ ἄνθρωπος βρίσκεται στὴν κορυφὴ τοῦ μονοφυλετικοῦ δέντρου. Ἀντίθετα ὁ Ἄνθρωπος εἶναι εἶδος πὸν ἐμφανίζεται σὰν προῖον βραχείας μᾶλλον ἐξελίξεως καὶ βρίσκεται στὸ ἴδιο ὕψος τῶν ἀνωτέρων ἀνθρωποειδῶν, πὸν καθένας τοὺς ἀντιπροσωπεύει ἰδιαίτερο κλάδο, στὸ δέντρο τῆς ἐξελίξεως τῶν ἀνωτέρων θηλαστικῶν. Ἄλλὰ οὔτε ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ εἶδος Ἄνθρωπος ὡς τελείου, εἶναι ἀπὸ ἀπόψεως Φυσικῆς Ἐπιστήμης, ὀρθός.

Ὁ ἄνθρωπος, εἶναι τὸ τελειότερον εἶδος κρινόμενον μὲ ἀνθρώπινα μέτρα. Τὰ ἄλλα εἶδη εἶναι περισσότερον ἢ λιγώτερο τέλεια, σχετικῶς μὲ τὸν ἄνθρωπο. Ἄλλὰ γιὰ τὴ Φύση κανένα εἶδος δὲν εἶναι τελειότερο ἢ ἀτελέστερο, ἀλλὰ τὸ καθένα εἶναι τόσο τέλειο, ὅσο τοῦ χρειάζεται νὰ εἶναι γιὰ νὰ ἐπιζήσῃ στὸν ἀγῶνα ἐπιβιώσεως. Γεωμετρικῶς μεταφραζόμενα αὐτά, σημαίνουν ὅτι ὅσο περισσότερες ἀσταθεῖς διαστάσεις ἔχει ἓνα εἶδος, τόσο τελειότερο εἶναι ὅπερ ἄτοπον. Διότι στὴ Γεωμετρία καὶ γενικώτερα, σιὰ Μαθηματικά, δὲν ὑπάρχουν τελειότερες καὶ ἀτελέστερες μαθηματικὲς ἔννοιες. Κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς τέσσερες πράξεις τῆς Πρακτικῆς Ἀριθμητικῆς, ἔχει τὴν ἴδια βαρῦτητα, μὲ τὴν ἐπίλυση λ.χ. ἐνὸς ὀλοκληρώματος. Καὶ ἂν τὰ Μαθηματικά ξεχωρίζουν σὲ ἀνώτερα καὶ κατώτερα, αὐτὴ ἡ διάκριση εἶναι σχετικὴ μὲ τὰ ἀνθρώπινα μέτρα. Ἄλλὰ στὴ Φύση παρατηρεῖται τὸ ἀντίθετο. Ἐκεῖνο πὸν δὲν μπορεῖ νὰ συλλάβῃ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα, εἶναι τὸ ἀπλούστερο. Ὁ ἄνθρωπος ἐπιννοεῖ τὶς πρὸς περδεμένες θεωρεῖς καὶ καταφεύγει στοὺς πρὸς πολὺπλοκούς ὑπολογι-

σμούς γιὰ νὰ βοῆ ἑκεῖνο πὸν στὴ Φύση εἶναι ἐξαιρετικὰ ἀπλὸ καὶ ὁμαλό.

Ἄς προχωρήσουμε ὁμως στὴ θεωρία τοῦ συγ. ἕως ὅτου φθάσουμε στὴν ἔννοια τοῦ Γεωμέτρου Θεοῦ. Ὁ συγ. δέχεται ὅτι ἡ ἔμβιος ὕλη ἀποθνήσκει κατὰ ζεύγη γενῶν καὶ ἀπὸ τὸ θάνατό της αὐτὸν δημιουργοῦνται εἰδικῆς φύσεως φωτόνια μὲ τὰ ὁποῖα δημιουργεῖται ἓνα Σύμπαν ἐπτὰ διαστάσεων, ὅταν ὅλη ἡ ἔμβιος ὕλη μετατραπῇ σὲ ἔμβιο, διότι κατὰ τὸν συγ. πρὸς τὰ ἐκεῖ φέρεται ἡ ἔμβιος ὕλη, σύμφωνα μὲ τὸ βιβλικὸ ρητὸ «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε».

Τὸ Σύμπαν τῶν φωτονίων τῶν 7 διαστάσεων, δημιουργεῖ ἔμβιον ὕλη ὀκτῶ διαστάσεων καὶ ἔμβιο ὕλη, τῆς ὁποίας τὸ τέλειο εἶδος ἔχει 23 ἀσταθεῖς διαστάσεις. Ἡ ἔμβιος ὕλη τοῦ Σύνπαντος τούτου, δημιουργεῖ Σύμπαν φωτονίων ἔννεα διαστάσεων καὶ αὐτὸ πάλι μὲ τὴ σειρά του δημιουργεῖ ἔμβιο ὕλη δέκα διαστάσεων καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο προχωρῶντας φθάνουμε σὲ ἓνα Σύμπαν πὸν περιέχει ἓνα φωτόνιον μόνο 31 διαστάσεων καὶ μὲ ἐνέργεια ἴση πρὸς τὴν ἐνέργεια πὸν ὑπάρχει πραγματικὰ στὸ Σύμπαν. Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς 31 τῶν διαστάσεων, μᾶς δίδει διὰ μέσου τῶν μικροσκοπικῶν σταθερῶν τῆς μάζης τοῦ ἠλεκτρονίου καὶ τοῦ πυρῆνος τόσο τὴν κοσμολογικὴ σταθερὰ τῆς Ἐνεργείας τοῦ Σύνπαντος, ὅσο καὶ τὴ βιολογικὴ σταθερὰ τοῦ μεγίστου ἀριθμοῦ εἰδῶν.

Τὸ ἓνα, λοιπόν, φωτόνιο αὐτὸ τῶν 31 διαστάσεων, μὲ βάση τὶς κβαντικὲς ἀντιλήψεις καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῆς Ἀρχῆς τοῦ Ἀπροσδιορίστου τοῦ Χάιζενμπεργκ, μπορεῖ νὰ παρασιήσῃ τὸν Γεωμέτρη Θεοῦ, πὸν ἢ προϋπόθεσή του εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ νὰ κατανοήσουμε καὶ νὰ ἐξηγήσουμε τὸν ἐσωτερικὸ καὶ ἐξωτερικὸ Κόσμο.

Αὐτὴ εἶναι σὲ γενικὲς γραμμὲς, παραλείποντες πολλὰ ἀπὸ τὰ νεώτερα Μαθηματικά, τὴν Κβαντομηχανικὴ κλπ. πὸν θὰ ἦταν ἄλλωστε ἀκατανόητα, καὶ μὲ προσπάθεια νὰ ἀποδώσουμε ὅσο μπορέσαμε σαφέστερα καὶ ἀπλούστερα στὶς ἔννοιές της ἡ θεωρία τῶν Γεωμετρικοφυσικῶν ἀντιλήψεων μὲ τὴν ὁποία προσπαθεῖ ὁ συγ. νὰ δημιουργήσῃ τὸν ἐνιαῖο λογισμό, πὸν

θα έρμηνεύση τὸν Κόσμο μας καὶ θα τὸν καταστήσῃ νοητό.

Σκοπὸς τοῦ ένιαίου λογισμοῦ, εἶναι νὰ ἀρθοῦν οἱ ἀντινομίες καὶ ἀντιθέσεις πού ὑπάρχουν μεταξύ τῶν θεμελιωδῶν έννοιῶν, ἤτοι τοῦ περιέχοντος χώρου—χρόνου καὶ τῆς περιεχομένης ποσότητος·κινήσεως—ένεργείας. Μεταξὺ ἀβίου καὶ ἐμβίου ὕλης. Μεταξὺ ὕλης καὶ πνεύματος κλπ. Καὶ πάντοτε έννοεῖται, μὲ πλήρη συμφωνία πρὸς τὸ πείραμα, γιατί σὲ τελευταία ἀνάλυση, τὸ πείραμα εἶναι ὁ κύριος κριτὴς κάθε θεωρίας.

Ἐνόσω διεξερχόμενον τὸ πόνημα τοῦ κ. Σιώκου, κατεχόμενον ἀπὸ τὸ θέλημα τῆς πλουσίας φαντασίας του, χωρὶς τὴν ὁποία καμμιά δημιουργία δὲν μπορεῖ νὰ συλληφθῆ, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴ βαθειὰ μαθηματικὴ του κατάρτιση. Ὅταν ὅμως ἐφθασα στὸ τέλος, ἔμεινα μὲ κάποιες έντυπώσεις, πού πιθανῶς νὰ εἶναι έντυπώσεις καὶ τοῦ κάθε κοινοῦ μελετητῆ τῆς θεωρίας αὐτῆς, καὶ μάλιστα μελετητῆ σὰν καὶ μένα μὲ ἀτελεῖς μαθηματικὲς καὶ ἄλλες γνώσεις.

Ἐμείνα λοιπόν, μὲ τὴν έντύπωση ὅτι ὁ συγ. πρῶτον, ὅταν μιλάει γιὰ πείραμα, δὲν ἔχει ὑπ' ἄψη του κανένα πείραμα, ἀλλὰ ὡς πείραμα παίρνει τὸ φαινόμενο, ἐκεῖνο δηλ. πού εἶναι ἀντικείμενο έρμηνείας καὶ ἡ έρμηνεία του ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ πειραματικὴ ἀπόδειξη. Ἐκτὸς ἀν ὁ κ. Σ. δίνει στὴν έννοια «πείραμα», ἄλλο περιεχόμενο. Ἄς φέρω ἓνα παράδειγμα. Ὁ κ. Σ. ὑπολογίζει ὅτι τὸ τέλειο εἶδος στὴν ἐμβιο ὕλη πρέπει νὰ ἔχει 31 διαστάσεις σταθερὲς καὶ μή. Τὸν ἀριθμὸ αὐτὸν διαστάσεων βρίσκει στὸν ἄνθρωπο, ἄρα ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡ πειραματικὴ ἀπόδειξη πού ἐπαληθεύει τὴ θεωρία. Δεύτερον, ὁ συγ. γιὰ νὰ θεμελιώσῃ τὴ θεωρία του τῶν Γεωμετρικοφυσικῶν ἀντιλήψεων, δίδει σὲ κάθε έννοια πού ἔχει ξεφύγει μέχρι σήμερα τὴν ὑποταγὴ τῆς στὴν ἐπιστημονικὴ έρμηνεία, τὴν ιδιότητα τῆς διαστάσεως καὶ εἶσι ἀπλουστεύει χονδροειδῶς τὰ ζητήματα. Τί εἶναι ἡ Ζωή; Ἀπλούστατα, μιὰ διάστασις ἐκφυλισμένη. Τί εἶναι, ἡ σκέψις, ἡ θρέψις, ἡ ἀνάπτυξις, ἡ θέλησις, ἡ σεξουαλικὴ ὁρμὴ κλπ.; Ἀσταθεῖς διαστάσεις. Ἐχω, λοιπόν, τὴν έντύπωση, ὅτι ὁ συγ. δὲν πηγαί-

νει ἀπὸ τὰ φαινόμενα πρὸς τὸ σύστημα, ἀλλὰ ἀντίθετα δημιουργεῖ ἀπρίορι ἓνα σύστημα διαστάσεων, στὸ ὁποῖο θέλει νὰ μπουτιλιάρῃ τὰ φαινόμενα.

Τρίτον, βρίσκω ὅτι ὑπάρχουν στὴ θεωρία του, πολλὰ τὰ ἀυθαίρετα σημεῖα, καὶ μάλιστα βασικῆς σημασίας. Ἡ παραδοχὴ τοῦ συγ. ὅτι ἡ ἐμβιοσ ὕλη ἀποθνήσκει κατὰ ζεύγη γενῶν, εἶναι μιὰ ἀυθαίρετη παραδοχὴ. Τὸ ἴδιο καὶ ὅτι ἀπὸ τὸ θάνατό τῆς δημιουργοῦνται εἰδικῆς φύσεως φωτόνια, πού μποροῦν νὰ δώσουν τὴν έννοια τοῦ Θεοῦ ὡς Γεωμέτρου. Τὸ ἴδιο ἔχω νὰ παρατηρήσω καὶ γιὰ τὴν ὑπόθεση τῆς δημιουργίας τῶν βουλευτικῶν μεσονίων καὶ τὴ διαφορὰ τῆς μάζης των σχετικὰ μὲ τὴ μάζα τῶν μεσονίων τῆς ἀβίου ὕλης. Καθὼς ἐπίσης καὶ γιὰ τὴ διαφορὰ τῆς μάζας μεταξύ τῶν βουλευτικῶν πυρήνων καὶ τῶν σταθερῶν πυρήνων τῆς ἀβίου ὕλης. Εἶναι ἄλλωστε θέμα πρὸς ἀπόδειξιν ἡ ὑπαρξις βουλευτικῶν πυρήνων, βουλευτικῶν μεσονίων καὶ φυσικά, καὶ τῶν σχέσεών τους πρὸς τοὺς πυρήνες καὶ τὰ μεσόνια τῆς ἀβίου ὕλης.

Ἐξ ἴσου ἀυθαίρετα καὶ ἀόριστα εἶναι ὅλα ὅσα ὑποστηρίζει γιὰ τὴν αὐτόματη ἐμφάνιση τῆς ζωῆς, γιὰ τὴν ὑπόθεση τῆς ένώσεως φωτονίων μὲ πυρήνες τῆς ἀβίου ὕλης βάσει ὠρισμένου μετασχηματισμοῦ, γιὰ τὴν ἱκανότητα τοῦ φωτονίου Ψ^0 πρὸς δημιουργία τῶν δυὸ γενῶν (ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ) κλπ.

Ὁ βιβλιογράφος—βιβλιοκριτικὸς τοῦ «Ἄει ὁ θεὸς Γεωμετρεῖ» στὸ Περιοδικὸ «Τεχνικὰ Χρονικὰ» τοῦ Τ.Ε.Ε (τεῦχος 203—204 σ. 66) γράφει ὅτι μὲ τὸ πόνημα τοῦ ὁ συγ. ἀνανεώνει καὶ συμπληρώνει «τὰς συναφεῖς Πυθαγορείους ἀντιλήψεις περὶ συνδέσεως τοῦ Ἀριθμοῦ καὶ τοῦ ὄντος». Κατὰ τὴ γνώμη μου, τὸ Σύμπαν τοῦ κ. Σιώκου, μὲ τὸ ἓνα καὶ μόνο φωτόνιο πού περιέχει, μὲ 31 διαστάσεις καὶ μὲ ένέργεια ἴση μὲ ὅση σήμερα ὑπόρχει στὸ Σύμπαν, εἶναι ἓνα Σύμπαν ἀνθρωποκεντρικόν, ἀφοῦ ὁ ἀριθμὸς 31 τῶν διαστάσεων ἐκφράζει τὴν κοσμολογικὴ σταθερὰ τοῦ σύμπαντος καὶ τὸν ἀριθμὸ διαστάσεων, σταθερῶν καὶ μή, τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ δὲ Γεωμέτρης Θεός, τὸν ὁποῖο μπορεῖ νὰ παραστήσῃ τὸ ἓνα τοῦτο φωτόνιο, μὲ βάση

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΑΝΑΓΚΗ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ

Στην αίθουσα της Έταιρίας Ήπειρ. Μελετών οργανώθηκαν τρεις μουσικοφιλολογικές βραβεύες, μόλις στο μήνα Μάρτιο, που θα μπορούσε να τις θεωρήσει κανείς ως έκδηλώσεις βασικής σημασίας για την δημιουργία ενός ευρύτερου κύκλου προγραμματισμένης καλλιτεχνικής αγωγής. Χωρίς καμμιάν αντίρρηση ή αξία της προσφοράς αυτής είσαι πολύτιμη. Και θα είταν εύχης έργον εάν, εν συνδυασμῶ με την προσπάθειαν αυτήν της Ε.Η.Μ., γίνονταν, κατά παρόμοιο, σε όλους τους τομείς της καλλιτεχνικής κίνησης, κι' απ' τους άλλους φορείς της πνευματικής, καλλιτεχνικής και πολιτιστικής δραστηριότητας στην πόλη μας. Θα δύνονταν, εν προκειμένῳ, ν' αναπτύξουν τέτοια πρωτοβουλία ὁ Δήμος Ἰωαννιτών, ἡ Λέσχη Ἰωαννικῶν οἱ φίλοι τῶν Ἰωαννικῶν, ἡ Περιηγητικὴ Λέσχη, ἡ Μητρόπολις Ἰωαννιῶν, τὰ δυὸ Ὁδῆα τῆς πόλεως, ἡ Φιλαρμονικὴ κ.ά. Ἀλλὰ, ἀκόμα κι' ἡ Ε.Η.Μ. θὰ ἔπρεπε — ὅπως τονίσαμε κι' ἄλλοτε ἀπ' τις ἴδιες στήλες —, αὐτὲς τις ἐκδηλώσεις τῆς πού ἔχουν ἀξία καὶ ποιοτικὴ στάθμη πρώτης κλάσης, νὰ τις ὀργανώσῃ σ' ἕνα εὐρύτερο καὶ καταλληλότερο χωρὸ, ὥστε νὰ μὴν εἶναι ἀναγκαστικὰ περιορισμένος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀτόμων πού τις παρακολουθεῖ. Ἔτσι, σὴν πόλῃ μας πιστεύομε πὼς γίνεται: τὴν ἕνα ὑποσχετικὸ κίνημα. Καὶ νὰ λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν του, πὼς τὰ Γιάννινα, ἐξελίσσονται, γεωμετρικῶς σ' ἕνα πο-

λύ σπουδαῖο ἀστικὸ κέντρο — ἐνὸς παράλληλα, ἔχουν μιὰ μοναδικὴ πνευματικὴ παράδοσι καὶ μιὰ δική τους φυσιογνωμία —, ἡ κίνησι αὐτὴ ἔρχεται καὶ σὰν φυσικὴ συνέπειαι. Ὑπάρχουν, δηλαδή, οἱ πιὸ καλὲς προϋποθέσεις καὶ τὸ πιὸ εὐοκκὸ κλίμα γιὰ ν' ἀρχίσουμε, ἔστω καὶ χωρὶς ἀξιόλογο προηγούμενο, νὰ φτιάξουμε καὶ στὰ Γιάννινα μιὰ πολὺπλευρὴ καὶ ἀρκετὰ σοβαρὴ καλλιτεχνικὴ ζωὴ, πράγμα πού, κατὰ τὴ γνώμη μας, τοῦλάχιστο, εἶσαι σχεδὸν ἀσήμαντῆς μορφῆς. Ἐδῶ ξεκινήσαμε ἀπ' τις ἐκδηλώσεις τῆς Ε.Η.Μ. καὶ φυσικὰ, δὲν, ἐννοοῦμε πὼς γιὰ τὴν ἔλλειψι αὐτῆ, ἡ εὐθύνη βαρύνει μοιχα κάποιον συγκεκριμένα ἀπ' τοὺς πνευματικοὺς καὶ τοὺς ἐκπολιτιστικοὺς φορεῖς σὴν πόλῃ μας. Γι' αὐτό, λοιπόν, καὶ θὰ σταματήσουμε μοιχα σὴν ἀνάγκη νὰ ὑποδείξουμε νὰ συστήσουμε καὶ, ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνατοτήτων μας, νὰ συμπαρασταθοῦμε σὴν προσπάθειαι πού πρέπει ν' ἀναληφθεῖ γιὰ νὰ ὀργανωθεῖ μιὰ τέτοια κίνησι. Ἄς πάρει, ἐν' ἀπ' τὰ πιὸ ἐνδεδειγμένα γι' αὐτό ἰδρύματα ἢ μιὰ ἐπίσης ἐνδεδειγμένη ὁμάδα τὴν πρωτοβουλία γιὰ τὴν συγκρότησι μιᾶς πλατειᾶς ἀντιπροσωπευτικῆς Ἐπιτροπῆς Συντονισμοῦ. Πιστεύομε πὼς θὰ ἐπιτύχει, πολὺ σύντομα, νὰ βάλῃ τις βάσεις γιὰ μιὰ θετικὴ ἐπιτυχία. Εἴμαστε βέβαιοι.

Δ. Κ.

τις χβαντικὲς ἀντιλήψεις καὶ με τὴ βοήθειαι τῆς Ἀρχῆς τοῦ Ἀπροσδιορίστου τοῦ Χαί-ζεμπεργκ, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα, ὄχι αὐτὸ πού δημιουργεῖ Κόσμους, ἀλλὰ αὐτὸ πού δημιουργεῖ κοσμολογικὰ συστήματα.

Ἀνθρωποκεντρικὸ, λοιπόν, εἶναι τὸ Σύμπαν πού δημιουργεῖ ὁ ἐνιαῖος Γεωμε-

τρικὸς λογισμὸς. Αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη καὶ ἡ ἐντύπωσι πού ἀπεκόμισα ἀπὸ τὸ θαυμάσιο αὐτὸ Δοκίμιον τοῦ κ. Σιώκου, πού ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀξίζει τὴν πιὸ εὐρεῖα συζήτησι, ἀντὶ τὴν ἀγνοια καὶ τὴ σιωπὴ με τὴν ὁποία τὸ περιβάλλον οἱ ἐπιστημονικοτεχνικοὶ μας κύκλοι, μέχρι σήμερα.

ΜΙΑ ΟΜΙΛΙΑ ΣΤΗΝ Ε. Η. Μ.

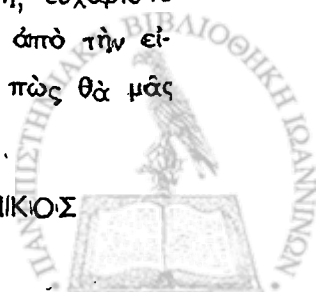
Στην αίθουσα τῆς Ε.Η.Μ. ἡ κ. Έρα Βρανούση ἔδωσε μιὰ ὁμιλία, πού παρουσίαζε ἐξαιρετικό ἐνδιαφέρον, γιατί ἀφερόνταν σέ θέμα βασικό τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καί ἰδιαίτερα τῆς Ἠπειροῦ: στήν γνωστή ἐπιδρομή τῶν Νορμανδῶν, ἐναντίον τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Αὐτά τὰ ἔπη τῶν προωθήσεων λαῶν μέ νομαδικῆ οἰκονομία, πρὸς τὰ κέντρα ὑψηλοῦ πολιτισμοῦ, τῶν ὁρδῶν πρὸς τίς σύγκρατορίες, εἴτε οἱ νομάδες ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν ἔρημο Γκόμπι, εἴτε ἀπὸ τῆς περιοχῆ τῆς Βαλτικῆς, εἴτε ἀπὸ τίς ὄχθες τοῦ Δόν ἀποτελοῦν σὰν τὸ ἱστορικό ἀτίμητο τοῦ νόμου τῶν συγκοινωνούντων ἀγγείων, καί καταλήγουν, σχεδὸν κατὰ κανόνα, στήν νίκη τοῦ τυχοδιώκτη λαοῦ ἐπ' αὐτὸ, μονίμως ἐγκατεστημένο. Ἡ κρούση τῶν Νορμανδῶν ἀπέτυχε χάρις στὸ θάρρος, τὴν ἀνδρεία καί τὴν φρόνηση ἑνὸς μεγάλου Κομνηνοῦ καί γι' αὐτὸ πολὺ δίκαια, ἂν καί μὲ ἀρκετὴ μεροληψία, ἐγκωμιάζει ἡ Ἄννα, ἡ θυγατέρα τοῦ Ἀλεξίου, τὸν μεγάλο τῆς πατέρα. Τὴν δραματικὴ αὐτὴ σύγκρουση ἀάμεσα στήν ὠμὴ βία καί τῆς πρωτόγονη πανουργία τοῦ ἀδίστακτου βορβάρου καί τὴν σχεδιασμένη ἀντίδραση, τῆ διπλωματικῆς τεχνικῆς, τὴν τοιοτικὴ σοφία τοῦ πολιτισμένου, μᾶς παρουσίασε ἡ κ. Βρανούση στήν ὁμιλία τῆς. Καί κατῶρθωσε, παρὰ τὴν αὐχμηρότητα τοῦ θέματος νὰ κερδίσει καί τὴν προσοχὴ μας καί τὴν συμπάθειά μας. Γιατί χειρίστηκε σὰν πραγματικὴ φιλόλογος τὴ ὕλη τῆς, προβαίνοντας σὲ μιὰ ἔκθεσι ἔμπεριστατωμένη, ἀκριβολόγα, καί ἐπιστημονικὰ τελείως ἑήμερη, τῶν πολλαίων ἐκείνων ἀγῶναι μεταξὺ Φράγκων καί Βυζαντινῶν.

Ἰδιαίτερη ἐντύπωση ἐπροξένησε στὸ ἀκροατήριον ἡ ἀκοίνωση ἡ σχετικὴ μὲ τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν τοῦ γνωστοῦ ἑλληνιστῆ Γκρεγκουάρ, γύρω ἀπὸ τὸ γαλλικὸ ἔπος τοῦ Ρολάνδου. Μέσα στὸ ἔπος αὐτὸ ὁ Γκρεγκουάρ ἀνεκάλυψε περικοπὴν, ὅπου οἱ τοπογραφικὲς ἐνδείξεις θυμίζουν, χωρὶς νὰ μπορῆ νὰ ὑπάρξῃ ἀμ-

φιβολία, ἠπειρωτικὰ τοπωνύμια, πού ἀναιμφισβήτητα ἀναφέρονται ὡς σταθμοὶ στήν πορεία τῶν Νορμανδῶν κατὰ τοῦ Βυζαντίου. Ἡ νεώτερη φιλολογικὴ ἐπιστήμη, πού μὲ τόσο ζῆλον τὰ τελευταῖα χρόνια ἀσχολεῖται, μὲ τίς καταβολὰς τοῦ ἔπους καί τὴν κοινωνιολογικὴ σημασία του, ἄρχισε νὰ καθαρῶσιν τὴν ὁρασίη μας καί νὰ μᾶς ἀπαλάσῃ ἀπὸ στερεὰ κατεστημέναις ἀντιλήψεις, πού μεταμορφώνονταν σιγὰ—σιγὰ σὲ ἰδεοληψίες. Παραμένει φυσικὰ ἀμετακίνητο τὸ γεγονός ὅτι γιὰ τὸν πρωτόγονο ἐπικό ποιητὴ δὲν ὑπάρχουν συχνὰ οὔτε τοπικὰ οὔτε χρονικὰ ἀσυμβίβαστα, —ἐναι μεγάλο μάλιστα μέρος τῆς γοητείας του ἀπορρέει ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι δὲν τὸν ξενίζει οὔτε τὸ ἀπίθανον οὔτε τὸ ἀδύνατον—, ἡ νεώτερη ὁμως ἐρμηνεία δείξει, καί θὰ δείξῃ ἀκόμη περισσότερο σὸ μέλλον, πόσο, παρὰ τὰ ποιητικὰ ἄλματα, στηρίζεται κι' αὐτὸς σὸ ἔδαφος τῆς πραγματικότητος. Ἡ ἀποκρυπτογράφηση ἀπὸ τὸν Γκρεγκουάρ ἑνὸς σκοτεινότερου χωρίου τοῦ ἔπους τοῦ Ρολάνδου, ἑνὸς χωρίου πού φαίνονταν ν' ἀναφέρεται στὴν χώρα τῆς φαντασίας, ἔδωσε στήν Κα Βρανούση τὴν εὐκαιρίαν νὰ μᾶς ἀποδείξῃ τὸ γεγονός αὐτὸ καθὼς ἐπίσης καί τὸ ποῖον ἀντικείμενον εἶχαν τὰ γεγονότα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀσπιδολογίας στήν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Δύσεως, ἀφοῦ ἐπηρέασαν καί τὰ ἔπη ἀκόμη τῶν Φράγκων. Ἡ ὁμιλήτρια τὸ πέτυχε αὐτὸ ἀπόλυτα χάρις στὴν στερεὴ ἐπιστημονικὴ πανοπλία τῆς στὴ σοφία τῆς καί τὰ πραγματικὰ προσόντα καλοῦ κομφορασιέ. Διέψευσε τὸν Μαβίλη:

Ἄμε, χάσσε, ξερὴ Φιλολογία,
γυρὰ φτιασιδωμένα, ἄσκημη, κρύα!

Ἐγραψε ὁ ποιητής, Ἡ Κα Βρανούση ἦταν μιὰ ὠραία ἐμφάνιση, μὲ καλὴ ἀρθρωση, εὐχάριστον ὄνομα φωνῆς. Ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ Μαβίλη. Ἄς ἐλπίσουμε πῶς θὰ μᾶς ξαναθυμηθῇ.

Γερ. Χυτήρη: Τὸ Μέγα Δρυ—Διηγήματα

Ἔχουμε ἐπισημάνει ἀπὸ καιρὸ τὴν πνευματικὴ δραστηριότητα τοῦ Γερ. Χυτήρη, ἑνὸς σεμινοῦ καὶ ἀθαρύβου ἐργάτη τῶν γραμμάτων. Σὰν κριτικός, ἱστορικός ἐρευνητής, μυθιστοριογράφος, διηγηματογράφος τῶρα ὁ νέος αὐτὸς ἄθρως, ποὺ θητεύει στὴ σκληρὴ βιοπάλη, προκαλεῖ τὸ ἐνδιαφέρον, ἕνα ἐνδιαφέρον ζωηρό, γιατί δὲν εἶναι μόνο, πραγματικῶς προικισμένος λογοτέχνης, εἶναι καὶ γνήσια ἠθικὴ ὄντοτητα. Μακριὰ ἀπὸ κάθε προσπάθεια αὐτοπροβολῆς, σκληρὸς στὸν ἑαυτό του κι' ὅταν ἀγωνίζεται γιὰ τὴ ζωὴ κι' ὅταν τὴν μετουσιώνει σὲ τέχνη, ἐχθρὸς τῶν ἀνούσιων γλυκασμῶν, ἀκολουθεῖ μὲ συνέπεια τὸν δρόμο ποὺ ἔχει χαράξει χωρὶς ἀρκισσισμούς καὶ κραυγές, μὲ τὸ πείσιμα ὁμῶς τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ξαίρει, πῶς κάτι ἔχει μέσα του. Στὸ Στὸ Μέγα Δρυ οἱ χαρακτήρες του εἶναι ἄδρῳ καὶ ξεκάθαροι, ἂν καὶ λίγο σχηματοποιημένοι, ἢ γλῶσσα πλούσια καὶ γνήσια, καὶ ἡ συγκίνηση, ὅπου ὑπάρχει, ὅπως στὸ ψυχικὸ χρονικὸ τοῦ γέρο—Μπακούς, ἀνόθευτη καὶ πηγαία. Ὁ Χ.

προικισμένος μὲ ἀληθινὰ προσόψα ἱστορικοῦ ἐρευνητῆ, μπορεῖ, τῶρα ποὺ ἔφτασε στὴν ὀριμότητα καὶ σὰν ἄνθρωπος καὶ σὰν καλλιτέχνης, εἰς μᾶς δῶση λαμπρὸ ἱστορικὸ μυθιστόρημα, ἕνα εἶδος ποὺ στὸν τόπο μας δὲν καλλιεργεῖται ὅσο πρέπει, ἐνῶ ὅλα προσφέρονται γιὰ τὴν ἀνθηρὴ του.

Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Στὴ σελίδα 204, στήλη β', στίχ. 12, ἡ οἰκοδομὴ ἀπὸ ἐνάερος, ἔγινε κατὰ λάθος... ἐναέριος.

Στὴ σελίδα 214, στήλη 1η, τελευταία σειρά, νὰ διαβασιῆ τὸ ὀρθό: Χόσι (ἀντ. χόσι) καὶ στήλη 2η, σειρά πρώτη ἀ μ ἐ ν τ (ἀντ. ἀμένη).

ΤΥΠΩΝΕΤΑΙ

ΤΟΥ Δ' ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

Καθὼς χάραζε ἡ Λευτεριά

Ἱστοριοδικὰ σημειώματα: 1866 - 1877, 1904 - 1914

